

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

ปริญญา

พัฒนาสังคม

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา
ตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

Role of Cultural Capital and Community Economic Development in
Thambon Takook, Amphoe Bantak, Changwat Tak

นามผู้วิจัย นางสาวกนิษฐา แยมโพธิ์ใช้

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(อาจารย์พรเทพ พัฒนานุรักษ์, ศศ.ม.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัตรี ณ ถลาง, Ph.D.)

กรรมการ

(อาจารย์ภัทรพรรณ เล่านิรามัย, ศศ.ม.)

ประธานสาขาวิชา

(อาจารย์พรเทพ พัฒนานุรักษ์, ศศ.ม.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อัจฉกหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน :
กรณีศึกษาตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

Role of Cultural Capital and Community Economic Development
in Tambon Takook, Amphoe Bantak, Changwat Tak

โดย

นางสาวกนิษฐา แยมโพธิ์ไช้

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม)
พ.ศ. 2550

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ที่ได้จัดทำขึ้นเล่มนี้สามารถสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ พรเทพ พัฒนานุรักษ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผศ.ดร. โสวัตร ินถलग กรรมการที่ปรึกษาวิชาเอก อาจารย์ ภัทรพรณ เล่านิรามย์ กรรมการที่ปรึกษาวิชาการ รวมไปถึงผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย และผู้แทนจากสาขาพัฒนาสังคม ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อคิดและแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ รวมไปถึงการแก้ปัญหาทั้งในขณะทำการศึกษาเอกสาร การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งงานวิจัยในครั้งมีความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา รวมไปถึงความถูกต้องในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

การศึกษาพื้นที่ของชุมชนตากออกในครั้งนี้ นอกจากความร่วมมือที่ได้รับจากคณาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แล้ว ยังได้รับความร่วมมือขณะลงทำการศึกษาภายในพื้นที่ ชุมชนตำบลตากออกเป็นอย่างดี ซึ่งในที่นี้ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก เทศบาลตำบลตากออก พัฒนาชุมชน นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ให้ความช่วยเหลือที่สำคัญยิ่ง โดยเฉพาะ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 15 หมู่บ้าน พระสงฆ์ประจำวัดของชุมชนทั้ง 6 แห่ง เจ้าหน้าที่ห้องสมุดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อีกทั้งคนในชุมชนที่ได้ให้ความช่วยเหลือทุกท่าน นอกจากนี้ คุณวิษญา ยะวงศา ได้กรุณาช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจนสำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์ รวมไปถึงอาจารย์บุญเกื้อ ยะวงศา ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการปรับปรุงแก้ไขภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี

อีกทั้งขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ทุน เพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดหลักสูตรในครั้งนี้ ได้แก่ บิดาและมารดา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งในความสำเร็จครั้งนี้ คุณประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ศึกษาขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา มารดา คณาจารย์ผู้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และผู้ที่ได้ให้ความร่วมมือในการศึกษาตลอดหลักสูตรปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนสำเร็จลุล่วงได้ในครั้งนี้ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้

เมษายน 2550

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการศึกษา	4
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท	6
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม	8
แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน	26
แนวคิดประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน	34
ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่	36
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน	42
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
กรอบแนวคิดในการศึกษา	50
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	52
การกำหนดพื้นที่	52
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	52
ขั้นตอนและวิธีการศึกษา	53
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	55
วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์	57
ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	58
องค์ความรู้ทางด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน	71
เศรษฐกิจชุมชน	107
บทบาททุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	117
ข้อวิจารณ์ผลการศึกษา	128
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	140
สรุปผลการวิจัย	140
ข้อเสนอแนะ	149
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	152
ภาคผนวก	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนประชากรของชุมชนตากออก	67
2	ปฏิทินการผลิตพืชของชุมชนตำบลตากออก	69

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการศึกษา	51
2	สัมภาษณ์ประชากรที่ทำการศึกษา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	55
3	สัมภาษณ์ประชากรที่ทำการศึกษา	56
4	ลักษณะของต้นลาน	74
5	ใบลานตากแห้ง	74
6	การเลียดใบลาน โดยใช้เครื่องมือที่คิดขึ้นมา	75
7	การพับเปีย	75
8	การเรียงใบลาน เพื่อเตรียมขึ้นรูป	76
9	การเย็บขึ้นรูปของหมวก	76
10	หมวกแบบเก่าที่ไม่มีโครงหมวก	77
11	อุปกรณ์ตกแต่งใบลานที่จะนำมาประกอบเป็นหมวก	77
12	เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับทอผ้า	80

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
13	วิธีการทอผ้า	81
14	ผ้าลายเกร็ดเต่า	81
15	กะลาที่จะนำมาทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ	84
16	การขัดไม้โดยไม่ใช่ตะปู	85
17	ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกะลา	85
18	ผลผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกะลาตาเดียวและทำการลงคาถาอาคมโดยพระ ที่คนในชุมชนนับถือของแต่ละชุมชน	86
19	เหล็กที่จะนำมาตีเป็นมีดหรือใบมีดเก่าที่ต้องการขึ้นเป็นรูปมีดใหม่	88
20	เครื่องเจียรเหล็ก	88
21	เตาเผาเหล็กและเครื่องเป่าลม	89
22	แท่งเหล็กรองตีมีด	89
23	เตาเคี่ยวตาล	93
24	หลุมหยอดตาล	93
25	บริเวณวางจำหน่ายสินค้า ถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่)	94

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	ตัวอย่างจีครั้ง	96
27	การปล่อยครั้งบนต้นจามจุรี	97
28	นมวกยิงปลา	99
29	ปืนยิงปลา	100
30	ลงจับปลาในบริเวณบรรจบแม่น้ำวังและแม่น้ำปิง	100

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ไม่ได้พัฒนาประเทศในแนวทางที่มุ่งการพัฒนาบนฐานรากของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ในสังคมไทยเป็นสำคัญเท่าใดนัก ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยเกิดกระแสการต่อสู้ทางแนวคิดระหว่างสองแนวคิด คือ ระหว่างแนวทางการพัฒนาตามคำแนะนำของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก หรือแนวทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่เน้นกระแสบริโภคนิยมเป็นหลัก กระแสบริโภคนิยมที่เข้ามาอย่างรวดเร็วกำลังครอบงำสังคมไทย เป็นเหตุให้คนในสังคมเกิดภาวะของการตั้งหลักปรับความคิดและพฤติกรรมไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวดเร็วเกินไป ทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า ความล้าหลังทางวัฒนธรรม ในขณะที่ผู้คนหันไปให้ความสนใจกับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีลักษณะของการแผ่อำนาจครอบงำทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เป็นทุนที่สำคัญของปวงชน ทำให้การละเลยสิ่งที่เป็นคุณค่าเดิมของสังคมย่อมเกิดขึ้น ผลที่ตามมาก็คือ วัฒนธรรมไม่สามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อีกต่อไป

เมื่อเป็นเช่นนี้ แนวคิดที่ว่าเศรษฐศาสตร์ควรมีรากฐานบนวัฒนธรรม จึงเป็นอีกแนวคิดที่สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวไทย ซึ่งเป็นแนวคิดบนพื้นฐานของต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว เป็นอีกหนึ่งแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมหรือแนวทางเศรษฐกิจชุมชน ถือได้ว่าเป็นการต่อสู้ทางความคิดและนโยบายที่สำคัญที่สุดในประเทศ เริ่มจากการเสนอความคิดของนักคิดไทยชั้นนำและ ผู้นำองค์กรพัฒนาเอกชน จนสามารถผลักดันให้แนวคิดเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมหรือแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเข้าไปเป็นแนวคิดส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ที่ว่าจะส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักของการพัฒนา จนเกิดมีกระแสความคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน

ในอดีตที่ผ่านมาเวลาที่มีการกล่าวถึงคำว่า “ทุน” เรามักจะตีความไปในเรื่องของตัวเงิน หรือทรัพย์สินอื่นๆ แต่การเกิดขึ้นของคำว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” เกิดมาจากการเรียกร้องและความต้องการที่จะพลิกฟื้นสิ่งที่มีคุณค่าที่แต่ละสังคมมีอยู่ให้กลับคืนมา โดยมีการมองหาทุนเหล่านี้จาก ตัวบุคคลหรือผู้นำองค์กร เครือข่าย และระบบการจัดการของชุมชน ฯลฯ มาประยุกต์ใช้ เกิดจากการพยายามที่จะปลุกจิตสำนึกเพื่อเสริมสร้างพลังในการหล่อหลอมจิตใจ เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักรู้ถึงปัญหา การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นเพียงเศรษฐกิจระดับมหภาคนั้นจะปรากฏให้เห็นว่า เมื่อเกิดการล่มสลายของระบบเศรษฐกิจผลกระทบจะรุนแรง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการนำระบบเศรษฐกิจในทุกระดับไปยึดโยงกับระบบเงินตราเพียงอย่างเดียว โดยขาดการคำนึงถึงคุณธรรมด้วยแล้วนั้น เมื่อเกิดปัญหาก็จะกระทบกับทุกฝ่ายนอกจากเศรษฐกิจมหภาคจะอยู่ไม่ได้ เศรษฐกิจระดับชุมชนก็จะพลอยอยู่ไม่ได้ไปด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจชุมชนถือได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งมีความเชื่อมโยงทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง สุขภาพ การเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2533) ทำให้การขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในการผลิตหลายมิติ ทั้งมิติที่เป็นรูปธรรม เช่น เงินทุน เทคโนโลยี วัตถุดิบ การจัดการและแรงงานเป็นต้น ในมิติที่เป็นนามธรรม เช่น ระบบความคิด พฤติกรรม ความรู้ ภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมมา เป็นต้น

ทุนทางวัฒนธรรม ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนทั้งในระดับตัวบุคคล และในระดับสาธารณะเป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ ภูมิปัญญาของชุมชน หรือสังคมนั้นๆ รวมทั้งลักษณะของภูมิประเทศ และทรัพยากรในท้องถิ่น จนทำให้มีพฤติกรรม จารีตและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนเอง โดยผ่านการกลั่นกรองจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งการนำมาใช้จะต้องหยิบเอาจุดแข็งที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนมาปรับให้เหมาะสมกับลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งทำให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและกลมกลืนกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ จนกระทั่งก่อเกิดพลังของสังคมหรือชุมชนในการที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนต่อไปได้ (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2546) และจะยังผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก จนกระทั่งเป็นรากแก้วในการยึดโยงให้ระบบในสังคมสามารถอยู่รอดได้ เป็นผลให้ทุนทางวัฒนธรรม กลายเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีบทบาทต่อการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจชุมชนให้มีความยั่งยืนต่อไป

จังหวัดตากเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอบ้านตาก เป็นอำเภอที่มีการสันนิษฐานว่าเป็นที่ตั้งเดิมของตัวเมืองตากในสมัยก่อน ก่อนที่จะมีการย้ายที่ตั้งมาอยู่ที่ตัวเมืองตากในปัจจุบัน ซึ่งมีอายุถึงกว่า 200 ปี ทำให้ตากออกเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์และตั้งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานมีการถ่ายทอดและเรียนรู้ ภายใต้ง่อนไขด้านต่างๆ เนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศของจังหวัดตากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะติดกับชายแดน โดยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศสหภาพเมียนมาร์ เป็นแหล่งปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งจากล้านนา เมียนมาร์ และภาคกลาง ผสมผสานกับบริบททางสังคมเฉพาะตน จังหวัดตากจึงเป็นแหล่งสร้างสรรค์วัฒนธรรมพื้นบ้านอันหลากหลายก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมของจังหวัดตากโดยมิขาดสาย ด้วยสภาพทางระบบเศรษฐกิจของชุมชนตั้งแต่อดีตที่ได้มีการเรียนรู้ และปรับใช้เรื่อยมา เริ่มตั้งแต่เพื่อยังชีพ ตลอดจนทำเพื่อแลกเปลี่ยนและด้วยระบบทำ เพื่อแลกเปลี่ยนนี้เองเป็นผลให้ เมื่อการพัฒนาประเทศในระดับมหภาค ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ ณ กรุงเทพฯ นั้นได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาท้องถิ่นของสังคมไทย ภาพรวมของระบบเศรษฐกิจของประเทศเกิดปัญหาทำให้ในระดับรากหญ้าอย่างท้องถิ่นเองก็ยากที่จะต้านทานต่อผลกระทบนั้นได้ จังหวัดตากก็ได้รับผลกระทบและต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ ในทุกส่วนของประเทศไทย ทำให้เกิดแนวคิดในการนำภูมิปัญญาคนในชุมชนตากออกมาพัฒนาและปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่า ในลักษณะที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนไป ภายใต้ง่อนไขปัจจัยและข้อจำกัดทั้งมวลที่เผชิญอยู่ ประเด็นคำถามที่เกิดขึ้นคือ มีความเป็นไปได้เพียงไรที่ภายใต้สภาวะแวดล้อมของระบบสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน ทนทางวัฒนธรรมในด้านภูมิปัญญาของชุมชนตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งเป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าอย่างสูงและมีความหลากหลายขององค์ความรู้ การสะสมองค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม เช่น ผ้าลายเกร็ดเต่า เครื่องใช้จักสาน ฯลฯ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบของชุมชน รวมไปถึงประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม จะสามารถมีบทบาทเป็นตัวกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยอาศัยพลังศักยภาพของการรวมตัวเป็นองค์กรคนในชุมชนเป็นกลไกการผลิตของระบบเศรษฐกิจได้

จากความสำคัญดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นอย่างยิ่งในการที่จะศึกษาในประเด็นบทบาททนทางวัฒนธรรมในด้านของภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนกับการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจชุมชนในบริเวณพื้นที่ตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้ประโยชน์ในการวางแผนและปฏิบัติงานพัฒนาเกี่ยวกับงานของชุมชนอำเภอบ้านตากและชุมชนอื่นๆ ในบริบทที่คล้ายกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรมของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ที่มีต่อการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงข้อมูลทางด้านทุนทางวัฒนธรรม โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก และบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานต่อการวางแผนและปฏิบัติงานพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนหรือมิติอื่นๆ ต่อไปได้

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาอยู่ที่ชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้อาวุโสของชุมชน ปราชญ์ของชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยมีระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2550

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง สินทรัพย์ทางสังคมของชุมชนซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่ามายาวนาน ซึ่งในที่นี้ หมายถึงทุนทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้หรือกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเป็นทั้งสิ่งได้รับการถ่ายทอดมาเป็นระยะเวลายาวนาน หรืออาจจะปรากฏขึ้นใหม่จากการปรับสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นในปัจจุบันก็ได้ อันได้แก่ ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม อันจะประกอบด้วย การสาน หมวกพระเจ้าตาก การทอผ้าลายเกร็ดเต่า การตีมีด และการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ด้านเกษตรกรรม ประกอบด้วย การขึ้นตาล การเก็บขี้ผึ้ง และการประมง ด้านการจัดระบบชุมชน ประกอบด้วย ด้านการจัดระบบที่ดินทำกิน ด้านการจัดระบบการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และด้านการจัดระบบความร่วมมือ รวมไปถึงภูมิปัญญาในด้านของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

บทบาททุนทางวัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติหรือหน้าที่ของทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน มีคุณลักษณะในการที่จะช่วยเสริมให้มีความเข้มแข็งในชุมชน

มิติเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการผลิต การค้า การจ้างงาน และการใช้จ่ายและการดำรงชีพ ซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตทางเศรษฐกิจ เม็ดเงินที่จะเข้ามาหมุนเวียนภายในชุมชน

การพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ในด้านการผลิต การค้า การจ้างงาน และการใช้จ่ายและการดำรงชีพ ซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตทางเศรษฐกิจ เม็ดเงินที่จะเข้ามาหมุนเวียนภายในชุมชน หรืออาจจะรวมถึงการก่อตัวขึ้นใหม่ของเศรษฐกิจชุมชน

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐาน และแนวทางสำหรับการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท
2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม
3. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน
4. แนวคิดประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน
5. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่
6. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน
7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทที่ผ่านมานั้นจะเห็นได้ว่ามีความหลากหลายในกลวิธีปฏิบัติ หลากหลายแนวคิด ทำให้เกิดการพัฒาที่สามารถสะท้อนผลของการพัฒนาในรูปแบบที่แตกต่างกันไป โดยผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีทางด้านการพัฒนาชนบท ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

แนวคิดที่ 1 กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบก้าวกระโดด (Big leap into industrialization) แนวคิดของสำนักนี้ที่สำคัญก็คือ ความคิดของ W.W. Rostow (1960) ที่เกี่ยวกับลำดับขั้นของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (The Stages of Economic Growth) ซึ่งกล่าวว่า กระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้องเติบโตอย่างเป็นลำดับขั้น ประเทศที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้าจะต้องดำเนินรอยตามขั้นตอนดังกล่าว และยังมีความเห็นว่าการพัฒนาสังคมเกษตรไปสู่สังคมอุตสาหกรรมนั้นจะต้องดำเนินการ 4 ด้านพร้อมๆ กัน ก็คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านพื้นที่ ด้านสังคม และด้านการเมืองและวัฒนธรรม รวมทั้งวัฒนธรรมการเป็นอุตสาหกรรม การเป็นเมือง ความเป็นนานาชาติและความเป็นสังคมตะวันตก

กระบวนการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมในหลายๆ ประเทศในสังคมตะวันตกทั้งในยุโรป และสหรัฐอเมริกา ใช้เวลายาวนานเป็นศตวรรษ บางประเทศใช้เทคนิคการเป็นอุตสาหกรรม โดยดำเนินนโยบายแสวงหาอาณานิคม หรือใช้นโยบายที่แฝงไว้ด้วยเล่ห์เหลี่ยมในการครอบงำทางเศรษฐกิจ (การแสวงหาอาณานิคมสมัยใหม่) เพื่อให้ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศอาณานิคมผลิตอาหาร วัตถุดิบราคาถูก แรงงานราคาถูก หรือประเทศเหล่านั้นเป็นตลาดระบายสินค้าอุตสาหกรรมในยามเมื่อเกิดภาวะสินค้าล้นตลาด

ประเทศที่ก้าวเข้ามาสู่การเป็นอุตสาหกรรมในช่วงหลังที่โลกมีความเจริญก้าวหน้า ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากแล้ว จะมีความได้เปรียบโดยเฉพาะประเทศในเอเชียตะวันออก ลาตินอเมริกาและตะวันออกกลาง ประเทศเหล่านี้สามารถพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ได้ โดยใช้ระยะเวลาอันสั้นเพียง 30-40 ปี เท่านั้น เนื่องจากอาศัยทางลัด โดยใช้ทุน เทคโนโลยี ผู้เชี่ยวชาญ และการจัดการจากตะวันตก อย่างไรก็ตามเนื่องจากการขาดความเอาใจใส่การพัฒนา ชนบทและภาคเกษตรในระหว่างกระบวนการพัฒนาประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม ทำให้ผลการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ ไม่ราบรื่นเหมือนดังที่คาดเอาไว้ เกิดความไม่สมดุลระหว่าง ภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม ความสมดุลระหว่างชนบทและเมือง กระบวนการการพัฒนา หดชะงัก บางประเทศเกิดภาวะขาดแคลนอาหารประชาชนมีความยากจนเพิ่มมากขึ้น เต็มไปด้วย ภาวะทุกข์เข็ญ และความขัดแย้งทั่วทุกหัวระแหง ในกรณีของประเทศไทยเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ อย่างรุนแรงแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

แนวคิดที่ 2 การพัฒนาที่เน้นหลักการเชื่อมโยงกันอย่างมีสามัคคีและมีเมตตาธรรม แนวคิด ของสำนักนี้ที่สำคัญได้แก่ แนวคิดของ E.F. Schumacher, 1917 (อ้างใน นุกูล บำรุงไทย, พรณยุพา นพรัก, และ วัฒนา ภู่อเล็ก, 2543) ซึ่งเน้นนิเวศวิทยาการเจริญเติบโตอย่างสมดุล และใช้ประชาชน เป็นศูนย์กลาง เขาเชื่อว่ากระบวนการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องเน้นการเกิด ภูมิปัญญา ต้องพัฒนาระบบแนวคิดใหม่ที่เน้นคนไม่เน้นผลผลิต หรือสินค้าที่จะผลิตได้ จะต้องเน้น การพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบทให้มาก เพราะคนส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพ เกษตรกรรม

แนวคิดที่ 3 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functionalism) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ดังที่ (แรดคลิฟฟ์ บราวน์, n.d. อ้างใน ยศ สันตสมบัติ, 2537) ได้พยายามนำเอาทฤษฎีดังกล่าวไป อธิบายหน้าที่ของพิธีกรรม ความเชื่อ เทพนิยายต่างๆ ในสังคมของชาวหมู่เกาะอันดามัน ว่าเป็น

ส่วนหนึ่งของศาสนา ซึ่งทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม และพิธีกรรมก็ช่วยเสริมสร้างอารมณ์ร่วม และช่วยควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีหรืออีกนัยหนึ่งว่าพิธีกรรมมีหน้าที่หลัก ในการช่วยบำรุงรักษาความสามัคคีกลมเกลียวระหว่างสมาชิกในสังคม ส่วนการตอบสนองทางด้านจิตใจเป็นหน้าที่รองลงมาของพิธีกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาในชนบทได้มีการพยายามที่จะนำเอาหน้าที่ของ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี หรือแม้แต่คนในสังคมนั้นๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสังคมที่มีความสงบสุขและสะท้อนความเป็นตัวตนของแต่ละชุมชนเอง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชนบททั้ง 3 แนวคิด ผู้วิจัยจะนำเป็นกรอบในการศึกษาในประเด็นของบทบาททุนทางวัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน เพื่อที่จะทำให้ผู้วิจัยมองเห็นถึงบทบาทหน้าที่ของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจชุมชนตามกรอบแนวคิดของการศึกษาและจะนำไปกล่าวในบทต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

ความหมายของวัฒนธรรม

ความหมายของ วัฒนธรรม จากการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับนโยบายวัฒนธรรมที่ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติ ได้จัดขึ้นในเม็กซิโก ใน พ.ศ. 2525 ก่อ สวัสดิพานิช ได้กล่าวถึงผลการประชุม โดยเฉพาะคำนิยามของ วัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมได้แก่ผลรวมของลักษณะอันเด่นชัดทางจิตใจ วัตถุ ปัญญาและอารมณ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่ง” วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการคือ

1. ความเชื่อทางวัฒนธรรม คือ ความคิดของมนุษย์หรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งๆ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับวัตถุสิ่งของ เป็นความคิดในด้านความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างมีเหตุผล จากความคิดความเชื่อของ

มนุษย์หรือกลุ่มชนในด้านความต้องการนี้ จะส่งผลไปสู่การแสดงออกเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานี้ก็คือรูปแบบทางวัฒนธรรมหรือถ้าจะกล่าวโดยสรุป ความเชื่อทางวัฒนธรรม เป็นความต้องการของมนุษย์และกลุ่มชนที่อยากได้อะไรก็มี เพื่อสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ความต้องการนี้จะมีผลสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน

2 รูปแบบทางวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับมนุษย์ หรือมนุษย์สัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกนี้ก็เพื่อที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ย่อมเกี่ยวกับปัจจัย (input) กระบวนการ (process) และผลลัพธ์ (product) อีกทั้งศักยภาพของมนุษย์และชุมชนด้วย

3. คุณค่าทางวัฒนธรรม จะเป็นการประเมินคุณค่าของความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรม โดยบุคคลหรือสมาชิกของชุมชนว่า รูปแบบทางวัฒนธรรม เมื่อบังเกิดผลแล้วได้ตอบสนองความต้องการของบุคคลหรือชุมชนตรงตามความเชื่อทางวัฒนธรรมหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลดีมีความพอใจได้รับความสุขความสงบสำหรับตนเองและสังคมหรือไม่ ถ้าผลการประเมินความเชื่อ และรูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นปรากฏออกมาว่า มีคุณค่าทำให้บุคคลและกลุ่มชนในสังคมมีความสุขสงบความเชื่อและรูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นก็จะมีการสืบทอดต่อไปได้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมได้เสนอ ความหมายเกี่ยวกับ “วัฒนธรรม” ดังนี้ วัฒนธรรม คือ มรดกสังคมเป็นลักษณะเฉพาะในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกัน และได้มีการเปลี่ยนแปลงให้เจริญตามยุคสมัย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของ วัฒนธรรม ไว้ว่า คือ สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ

ประเวศ วะสี (2533) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ พลังของสังคมทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกัน

วัฒนธรรม ตามความหมายของพระยาอนุมานราชธน (2515) ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ในส่วนรวมผลิตสร้างมันขึ้นมา โดยการเรียนรู้จากกันและสืบทอดเป็น

ความเจริญก้าวหน้า หรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี

วัฒนธรรม ในความหมายที่ สุพัตรา สุภาพ (2518) ได้ให้ไว้ ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่ แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ เทคโนโลยี ต่างๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

โดยสรุป วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ถือเป็นแบบแผนปฏิบัติ ในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถดำเนินการร่วมกัน ดังนั้นวัฒนธรรมไทย หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนไทยที่ได้สั่งสม เลือกรสรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใน สังคมไทย และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ ซึ่งสังคมอันดีงาม เจริญ สืบทอดกัน เป็นมรดกทางสังคมมาตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

มนุษย์มีการตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ มนุษย์จะพัฒนาวิถีปฏิบัติของตนขึ้น ให้ทุกคนยอมรับและมีการถ่ายทอด เรียกวิธีปฏิบัตินี้ว่า วัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งในระดับกว้างและแคบ เช่น กลุ่มคน ชุมชน สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการถ่ายทอด ประสบการณ์ให้กับสมาชิกใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์มิได้เป็นไปตามธรรมชาติล้วนๆ แต่ เกิดขึ้นจากการกำหนดขึ้นของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ คือ ช่วยส่งเสริมวิธีทำมาหากิน การสร้าง ความสุขแก่หมู่คณะและรักษาหมู่คณะให้ปลอดภัย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2531) ซึ่ง บุญเทียน ทอง ประสาน (2531) พบว่า การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญ ความเชื่อในเรื่องการทำความดี ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือกันและกัน ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นกฎเกณฑ์ที่สมาชิกของ ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น มีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องและรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่มี คุณค่าทั้งด้านจิตใจและความรู้สึก เป็นสิ่งที่นำไปสู่เอกลักษณ์ของการรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าว มีวัด มีพระสงฆ์ มีความเชื่อทางศาสนา เป็นองค์กรของหมู่บ้าน มี ศักยภาพของสถาบันชุมชน มีภูมิปัญญาชาวบ้านและเครือข่ายต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน ซึ่งในอดีตกาล เครือข่ายจะเกิดขึ้นทั้งในยามปกติและยามวิกฤต ซึ่งเกิดขึ้นจากปัจจัยผลักดันและเงื่อนไขเอื้ออำนวยบาง ประการ ปัจจัยผลักดันในยามปกติ ได้แก่ ความต้องการสินค้าและบริการบางอย่างที่ไม่อาจหาได้ใน

ครอบครัว เครือญาติหรือชุมชนของตน ชุมชนจึงต้องแสวงหาสินค้าและบริการจากแหล่งอื่นในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนหรือค้าขาย ส่วนในยามวิกฤติ เช่น น้ำท่วมจนข้าวปลาอาหารสูญเสียไปหมด ชาวบ้านเสียหายเดือดร้อนก็จะออกไปขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายของตนเอง ซึ่งอาจได้แก่เครือญาติหรือหมู่บ้านที่เป็นเพื่อนบ้าน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นการก่อตัวขึ้นจากการต่อสู้ เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน และจากการที่ต้องอยู่ร่วมกันสัมพันธ์กันเป็นสังคมชุมชน การต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกิน จึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตแบบกสิกรรม เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ เกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติประกอบกับ ความต้องการเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและเป็นไปของจักรวาลโลกและชีวิต พัฒนาขึ้นเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อ เกิดระบบคุณค่าและเกิดการรับศาสนาเข้ามาในชุมชนพร้อมกับพิธีกรรมต่างๆ และการที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกันเป็นชุมชน จำเป็นต้องจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการร่วมสัมพันธ์กันเกิดเป็นจารีตประเพณี ระบบกฎเกณฑ์และพิธีกรรมต่างๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไป ได้ยึดปฏิบัติและสั่งสมจนกลายเป็นผลึกทางความคิด (สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์, 2533) ระบบกฎเกณฑ์ ประเพณีต่างๆ มีขึ้น เพื่อให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มี การสืบทอดและพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมของสังคม อีกส่วนหนึ่งก็ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ ซึ่ง สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (2533) ได้จำแนกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมไว้ 3 มิติ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านหรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชน ซึ่งจะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นมากในหมู่เครือญาติ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีพของตนเองและมีความสอดคล้องกันธรรมชาติ เช่น เครื่องมือทำการเกษตรหรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อดำรงรักษาภาวะอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตนและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังๆ ต่อมาได้ด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัดและการกระทำอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นการปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ความเชื่อของคนในสังคมนั้น

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2543) พบว่า หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยที่สำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมพึ่งตนเอง ทั้งทางด้านการคิด (มีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง) เศรษฐกิจ (มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ) และวัฒนธรรม (มีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เป็นของตนเอง) ส่วน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) ศึกษาพบว่า วัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกที่สร้างความสัมพันธ์และคงความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน ความสัมพันธ์นี้ย่อมถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม การเอื้ออาทรดูแลซึ่งกันและกัน เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีมานานแล้ว และแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของธนาคารโลก เรื่องตาข่ายสังคมของคนจน ซึ่งหมายถึง กลไกทางสังคมในภาวะวิกฤต ซึ่งรองรับผู้ที่ตรึงไว้ไม่ให้หลุดไปจากสังคมเมื่อทุนทางสังคมและวัฒนธรรมไม่มี แท้ที่จริงตาข่ายสังคมเป็นสิ่งเดียวกันกับทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม เพียงแต่ถูกมองว่าเป็นทุน เมื่อสามารถเอาไปใช้ต่อได้ในภาวะปกติ แต่มองตาข่ายว่ามีไว้รองรับผู้ที่เดือดร้อนไม่ให้หลุดออกจากสังคม ชุมชนอาจใช้วัฒนธรรม เพื่อสร้างอำนาจและพลังชุมชนให้ทุนทางสังคมมีเพิ่มขึ้น ถ้าพลังทางวัฒนธรรมชุมชนมีมากพอ ทำให้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2542) มีความเห็นว่า ถ้ากลไกทางสังคมถูกทำลายทุนทางวัฒนธรรมก็ไม่สามารถที่จะส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชน และจะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง เป็นวัฒนธรรมมากกว่าระบบการผลิต

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม

“ทุน” เป็นคำที่มนุษย์ได้รู้จักกันมาช้านาน แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำนี้ยังมีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยภาพรวมดูเหมือนว่ามนุษย์จะมีความเข้าใจในความหมายของคำว่า “ทุน” ไปในมิติทางเศรษฐศาสตร์มากกว่า มิติอื่นๆ ต่อมาได้มีการนำความคำว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” มาใช้ในช่วงการพัฒนาเพิ่มขึ้นอีก เป็นเหตุทำให้ผู้มีความเข้าใจในความหมายของคำๆ นี้ แตกต่างกันไปมากยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาจากความหมายของ “ทุนทางวัฒนธรรม” ก็จะมีการยกตัวอย่างกันอยู่บ้าง อาทิ เช่น จิตใจที่โอบอ้อมอารี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคมนั้นๆ เหล่านี้เป็นต้น หรือกล่าวในอีกนัยหนึ่งที่ว่า สังคมเรากำลังประสบปัญหาการแก้ไขมิใช่เพียงแค่อาศัยทุนทรัพย์ หรือ ในเรื่องของตัวเงินเพียงอย่างเดียว แต่เงื่อนไขประการสำคัญของการพัฒนาประเทศก็คือ เงื่อนไขทางด้านสังคม และวัฒนธรรม มิ่งสรรพ ขวสอาด (2547) กล่าวถึงทุนวัฒนธรรมว่า เป็นสมบัติสาธารณะ (public domain) ไม่สามารถขึ้นทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาได้ ทำให้ใครๆ ก็สามารถหยิบฉวยไปใช้ได้ ส่วน รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2539) ได้อธิบายไว้ว่า “...ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตตามปกติของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำรงชีวิตและพฤติกรรมใดๆ เป็นวิถีแห่งชีวิต จึงเป็นปมเงื่อนไขสำคัญในการทำความเข้าใจกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า...” และนอกจากนั้น รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ ยังได้เสนอ ทุนทางวัฒนธรรม ในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า ตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ทุนทางวัฒนธรรม เกี่ยวโยงกับการเติบโตของอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการที่มีมิติทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะสินค้าและบริการเหล่านี้มีการฝังตัวของวัฒนธรรมการลงทุนที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม การลงทุนรายจ่ายทางวัฒนธรรม คือค่าใช้จ่ายที่ช่วยให้กิจกรรมด้านวัฒนธรรมได้รับการจรรโลงและเกิดการเติบโตของงาน ในระยะต่อมา พ.ศ. 2546 รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ ได้กล่าวถึง ทุนวัฒนธรรม ว่าเป็นทุนที่ใช้ในการผลิตและบริการ ที่มีนัยทางวัฒนธรรม และจะเติบโตใหญ่ได้ต้องอาศัยการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products) ซึ่งสินค้าทางวัฒนธรรมนี้เป็นสินค้าหรือบริการที่มี “การฝังตัวของวัฒนธรรม” (Cultural Embodiment) สินค้าหรือบริการบางประเภทอาจมีนัยยะ เกี่ยวกับวัฒนธรรมไม่ชัดเจน แต่บางประเภทมีความชัดเจนยิ่ง เช่น ผัก ผลไม้ มิได้มีนัยที่ชัดเจน เพราะล้วนเป็นผลผลิตทางธรรมชาติ แต่อาหารที่ปรุงแต่งโดยมนุษย์มีนัยทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพราะกระบวนการที่ปรุงแต่งอาหารมีเรื่องของวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ ได้แสดงความเห็น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสินค้าวัฒนธรรมแล้ว ยังได้อธิบายการก่อเกิดและเติบโตของทุนวัฒนธรรมจากเหตุปัจจัย 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commoditization of Culture) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยปฐมฐานที่ก่อเกิดการก่อเกิด และการเติบโตของทุนทางวัฒนธรรม หากวัฒนธรรมมิได้แปรสภาพเป็นสินค้า อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมย่อมมีอาจเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตตามปกติของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมแล้วนั้น วัฒนธรรมต้องแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า เพื่อให้เกิดความต้องการซื้อ เมื่อมีความต้องการซื้อหรือผลประโยชน์เกิดแก่ผู้ซื้อ ความต้องการซื้อสินค้าวัฒนธรรมนั้นก็จะเกิดขึ้น

2. กระบวนการเทคโนโลยีานวัตกรรม (Technologization of Culture) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดผลผลิตใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมในด้านต่างๆ กระบวนการปรับตัวทางเทคโนโลยี จึงมีผลกระทบด้านวัฒนธรรม เพราะทำให้โครงสร้างความต้องการทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

3. กระบวนการพาณิชย์านวัตกรรม (Commercialization of Culture) วัฒนธรรมจะกลายเป็นสินค้าได้ มีจำเพาะแต่จะต้องมีความต้องการหรืออุปสงค์ หากยังต้องมีตลาดขนาดใหญ่พอสมควร การผลิตสินค้าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ ข้อสำคัญต้องเป็นการผลิต เพื่อที่จะขายไม่ใช่ เพื่อเอาไว้กินใช้ กระบวนการสร้างอุปสงค์จึงต้องโยงใยที่ยังรากลึกและมีฐานอันกว้างขวาง

4. กระบวนการโทรทัศน์านวัตกรรม (Televisualization of Culture) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคมนาคม ผสมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอากาศ ก่อให้เกิดบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา การขยายตัวของเครือข่ายและบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศมีส่วนช่วยเริ่มกระบวนการโลกานวัตกรรม บทบาทและอิทธิพลของบริการโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการยอมรับวัฒนธรรมของชาติมหาอำนาจ

นอกจาก รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2546) จะได้กล่าวถึงการเกิดของทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ยังได้กล่าวถึงลักษณะบางประการของทุนทางวัฒนธรรม โดยแยกลักษณะเด่นของทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 7 ประการด้วยกันประกอบด้วย

1. สินค้าวัฒนธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ต้องมีการฝังตัวของวัฒนธรรม สินค้าวัฒนธรรม หมายถึง สินค้าและบริการที่มีนัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางจริยธรรม แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นและการกีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ ศิลปะ ฯลฯ

2. ทุนทางวัฒนธรรมมีขนาอยู่ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ

3. บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมยังร่ำมาถึง ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวของทุน (Concentration of Capital) อย่างสูง จึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง
 4. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ด้วยการควบและครอบกิจการ
 5. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การทุ่มรายจ่ายในด้านการวิจัยพัฒนา วงจรชีวิตของสินค้าบางอย่างค่อนข้างสั้น
 6. กลุ่มทุนวัฒนธรรมต้องพยายามสร้างอุปสงค์ ที่มีต่อสินค้าของตนอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นย่อมยากที่จะหารางส่วนแบ่งทางการตลาดไว้ได้
 7. กลุ่มทุนวัฒนธรรม แม้จะเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ระหว่างประเทศและเป็นหัวหอกของกระแสโลกาภิวัตน์ แต่มักเลือกจะทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่นในประเทศโลกที่สาม เพราะต้องการหาประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในการนี้อาจต้องปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับรสนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2540) ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมไว้ว่า คือ ทุน มีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่า วัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้ว ก็มี culture stock ได้และมีการเปลี่ยนแปลงได้ น่าจะถือได้ว่าเป็น การลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่นคงทางจิตวิญญาณ เน้น ความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ยังมองว่า วัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคม ซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมและไม่สูญสลาย หายไป ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่นๆ ในช่วงที่อยู่ภายใต้ อิทธิพลอื่น วัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีบทบาทรับเป็นสำคัญ มองวัฒนธรรมในฐานะ “สินค้าทางวัฒนธรรม” เป็นการมองว่าสินค้าและบริการมีบทบาทหลัก และการมีมิติทางวัฒนธรรม เป็นบทบาทรอง เกิดกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า กระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกกระทำ และมีบทบาทรับเป็นสำคัญ โดยมีสินค้าและบริการเป็นตัวหลัก ทำให้ วัฒนธรรมถูกกลืนกลายและอาจสูญเสียเอกลักษณ์ไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ภูมิปัญญา” เป็นคำที่ใช้กันในหมู่นักการศึกษามานานแล้ว ส่วนคำว่า “ภูมิปัญญาคนในชุมชน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาไทย” มีผู้สนใจกันมากขึ้น และยังมีนักวิชาการผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญได้ให้ความหมายไว้หลายคนด้วยกัน ประกอบด้วย พัทธา สายหู (2534) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ความคิดที่สั่งสมไว้ หรือคือ ความสามารถในการสืบค้นหาคคุณค่าและการสืบทอดคุณค่านั้น เช่นการเรียนรู้ว่าคนโบราณในสมัยก่อนกินอยู่อย่างไร รักษาสุขภาพอย่างไร สร้างซ่อมแซมบ้านเรือน รู้จักประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มอย่างไร เป็นต้น ภูมิปัญญาคนในชุมชน หรือ วิชาการคนในชุมชน (Popular Wisdom) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่คนในชุมชนคิดได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ยังรวมถึงการถ่ายทอดความรู้จากบรรพบุรุษในทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ที่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้เรียนรู้จากประสบการณ์ว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สามารถจะใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ไม่ขัดต่อศีลธรรม ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการถ่ายทอดสืบเนื่องติดต่อกันจนเป็นวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีความผูกพันอย่างบูรณาการของชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสุขสมบูรณ์ สานติสุขอย่างยั่งยืน ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อเนื่องกันเป็นเวลานานจนเป็นวัฒนธรรม

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ได้มีการสั่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านมากมาย และมีความหลากหลาย อาจจำแนกออกได้เป็นหลายด้าน เช่น ภูมิปัญญาทางการเกษตร ภูมิปัญญาด้านสาธารณสุข ภูมิปัญญาด้านสวัสดิการชุมชน ภูมิปัญญาด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรม อุตสาหกรรม ฯลฯ

ชนวน รัตนวราหะ (2541) ได้กล่าวถึง ความหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นว่ามีความแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นความเฉพาะเจาะจงของแต่ละท้องถิ่นซึ่งไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะมีบางส่วนหรือหลายส่วนที่คล้ายคลึงกันก็ตาม และที่สำคัญก็คือ ส่วนใหญ่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเน้นการพึ่งตนเอง ดังนั้น

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะประกอบด้วย ความหลากหลายที่มีความจำเพาะของแต่ละท้องถิ่น มีการพึ่งตนเองมีความเชื่อมโยงอย่างบูรณาการระหว่างชีวิต สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และ ขนบธรรมเนียมประเพณี ให้ความเชื่อและเคารพต่อผู้อาวุโส และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับจิตวิญญาณ และยังสามารถส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) อธิบายถึง ทูตทาง ปัญญาและวัฒนธรรมว่า ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ระบบ เครือญาติ วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นแห่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และ สถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทย ส่วน เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544: 42) ได้กล่าวถึง ทูตทาง วัฒนธรรมในส่วนของภูมิปัญญาว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาเรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่มีการพัฒนาการสืบสานกันมายาวนาน สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่สะสมทุนทางวัฒนธรรม ที่ เรียกว่า ภูมิปัญญาไว้มาก และมีความหลากหลายสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาจึงเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกัน ไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆ ดังนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้ ง่าย การศึกษา และวัฒนธรรมนั้นจะผสมผสานกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด (ประเวศ วะสี, 2530: 75) ภูมิปัญญามี 2 ลักษณะ (เสรี พงศ์พิศ, 2529: 145)

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม คือ เป็นวัฒนธรรมที่เป็นความเชื่อในจิตธรรม ซึ่งไม่สามารถ วัดได้ จับต้อง และพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อในทางศาสนาที่ผู้คนประกอบกรรมดี หาทางไปสู่การพ้นทุกข์ตลอดจนการเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ที่ส่งผลให้คนกระทำความดีตาม คำสั่งสอนของบรรพบุรุษ และทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บุพการี และญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ทำให้เกิดการแบ่งปันความมั่นคงไปยังบุคคลอื่น ทำให้สังคมเกิดความสันติสุข ลักษณะดังกล่าวเป็น โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม คือ วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุธรรม ที่สามารถเห็นและจับต้องได้ รวมทั้งสามารถจะพิสูจน์ วัดและอธิบายได้ โดยทางวิทยาศาสตร์ เช่น การอธิบายว่าทำไมการเกษตร ผสมผสานจึงทำให้ดินดีขึ้น มีความชื้นมากขึ้น ศัตรูพืชไม่เกิดการระบาด ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการ

สร้างความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ที่มีการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันในระบบนิเวศน์เกษตรของไร่นา ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่นการทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี รวมทั้งเทคโนโลยีสมัยใหม่ทั้งหลาย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541) พบว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพ ในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2540 เอกวิทย์ ณ ถลาง เคยได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ไว้ดังนี้

1. ในอดีตมนุษย์เรียนรู้เพื่อดำรงชีพและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูก เมื่อประสบความล้มเหลวก็ถึงแก่ชีวิต หรือบาดเจ็บ แต่ถ้าสำเร็จก็ได้รับผลตอบแทนที่ตนต้องการ จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูกมนุษย์ได้สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้ถ่ายทอดส่งต่อไปสู่ลูกหลาน เผ่าพันธุ์นานานเข้าสิ่งที่ประพจน์หรือห้ามประพจน์ปฏิบัติก็กลายเป็นจารีต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนนั้น เมื่อเวลาล่วงไปมนุษย์อาจลืมเหตุผลที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติ รู้แต่ว่าในสังคมของตนต้องปฏิบัติความรู้ประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการสืบทอดตลอดเวลา ซึ่งบางครั้งสิ่งที่เรียนรู้ในอดีตอาจใช้การต่อไปไม่ได้ เพราะเหตุปัจจัยเปลี่ยนไป สถานการณ์เปลี่ยนไป ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้และสั่งสมกันเรื่อยมา

2. มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือทำจริงในสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริงแล้วส่งต่อไปยังลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป กลายเป็นธรรมเนียมหรือวิธีปฏิบัติ

3. การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลัง ด้วยการสาธิต การสั่งสอน การบอกเล่าและการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือสาธิตไม่มีอะไรตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนในบางกรณี ความรู้ที่สั่งสมก็อาจถดถอยหรือสูญหายได้

4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจโน้มน้าวให้คนมีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวัง โดยไม่ต้องการจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมเป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ แม้ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผล และให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรมที่ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณ

5. การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างคนที่แตกต่างกัน ทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐาน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกันคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวาง ทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนมีการกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของ การเรียนรู้กว้างขวางกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

6. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้แบบหนึ่งตลอดเวลาในสังคม

นอกจากเอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์แล้ว ยังมี ชู เกียรติ ลิขสุวรรณ (2533) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติมไว้ว่า การเรียนรู้จะมีรากฐานอยู่ที่ ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตการเรียนรู้และการปฏิบัติเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้จะเป็นหนึ่งเดียว โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยในการถ่ายทอดและเรียนรู้ก็คือ “ภูมิปัญญา”

ทุนทางวัฒนธรรมจะสามารถคงอยู่ในสังคมได้ต้องมีการรวมกลุ่ม(Definition of Group) เพื่อสานต่อและสืบทอด พัฒนา ปรับใช้ให้เข้ากับแต่ละชุมชน โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมในรูปแบบที่ต่างกันออกไป กระบวนการรวมกลุ่มเป็นอีกหนึ่งแนวทาง เพื่อดำรงไว้ซึ่งทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ความเชื่อ

รุ่งอรุณ ทิพชุนหเสถียร (2518) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีก็ตาม การยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานพิสูจน์ที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นได้ ความเชื่อที่เกิดขึ้นในสมัยใดก็ย่อมเหมาะสมกับสมัยนั้นๆ หรือความเชื่อที่เกิดขึ้นในสังคมใดก็ย่อมเหมาะสมกับสังคมนั้น ลักษณะความเชื่อดั้งเดิมของไทยก็เช่นเดียวกับชนชาติอื่นๆ ในสมัยโบราณคือ เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน สิ่งลึกลับที่มีฤทธิ์ อำนาจเหนือคนอาจบันดาลให้ดีและร้ายได้มักเป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับชีวิตและความอยู่รอด ความเชื่อเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ มากมาย นอกจากนั้น สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2527) ยังเป็นอีกคนที่ได้กล่าวว่า ความเชื่อเป็นความคิดที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกรักของคน ความคิดนี้อาจเป็นความคิดเกี่ยวกับตน เกี่ยวกับผู้อื่น และเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความเชื่อจึงอาจเป็นความจริง เพราะได้มีการพิสูจน์หลักฐานแล้ว ความเชื่ออาจเป็นความคิดที่ยังไม่ได้มีการพิสูจน์หรือพิสูจน์ไม่ได้ ความเชื่อนี้อาจไม่เป็นความจริง

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความมั่นใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยอาจจะมีเหตุผลอธิบายได้หรือไม่ก็ได้ ความเชื่อเกิดจากความศรัทธาหรือความกลัวที่แฝงอยู่จนแสดงออกเป็นพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง อาทิเช่นการแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรม ประเพณี และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมด้านความเชื่อของคนกลุ่มนั้นๆ

สาเหตุของการเกิดความเชื่อ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ดังนี้ ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518) ได้กล่าวว่าความเชื่อมีสาเหตุการเกิดอยู่ 2 สาเหตุด้วยกัน คือ

1. ความเชื่อเกิดจากความกลัว เหตุที่กลัวเพราะไม่รู้ เชื่อว่าผลทั้งหลายเกิดจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่งและด้วยเหตุไม่รู้จึงกำหนดหรือสมมติให้มีเทวดาประจำสิ่งต่างๆ
2. ความเชื่อเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการสังเกตธรรมชาติ มนุษย์มีสิ่งแวดล้อมเป็นธรรมชาติ ได้ประสบธรรมชาติเป็นประจำ เมื่อมีปรากฏการณ์ผิดปกติขึ้น เช่น จันทรุปราคา รุ้งกินน้ำ ค้างคาว ผีพุ่งได้ เป็นต้น ก็เชื่อว่าจะมีเหตุอย่างนั้นอย่างนี้ขึ้น

เรื่องอุไร กุศลาสัย (2521) ได้กล่าวว่า ความเชื่อเกิดจากความกลัวและอิทธิพลทางศาสนา ความเชื่อของไทย โดยส่วนใหญ่ เกิดจากความช่างคิดของคนสมัยก่อนแล้วหาเหตุผลเมื่อเห็นอย่างใดก็เกิดความเชื่ออย่างนั้นขึ้น ความเชื่อเกิดจากความกลัวนั้น เกิดจากความไม่รู้โดยยึดมั่นในอำนาจของบางสิ่งบางอย่างที่ไม่มีตัวตน ได้แก่ เทวดา เจ้าป่า ผีสาว ความกลัวผี ทำให้เกิดประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการเกิด การตาย ต้องทำพิธีกรรมบางอย่างขึ้น เช่น การเช่นสรวงผีบ้าน ผีเรือน เจ้าที่ เจ้าปลงเป็นต้น นอกจากนี้แล้ว อมรา ศรีสุชาติ (2544) ยังกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อไว้ว่า เกิดจาก ความเชื่อในโลกหน้า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อในพลังอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ลัทธิความเคารพวิญญาณบรรพบุรุษและอิทธิพลจากศาสนา

ประเภทของความเชื่อ ชำนาญ รอดเหตุภัย และ บุญยงค์ เกศเทศ (2519) ได้จำแนกความเชื่อได้ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล เช่น ตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ในรูปแบบต่างๆ ตามผลกรรม การเข้าทรง การเผาตัว เป็นต้น
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ ลายแทง ลางสังหรณ์
3. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แห่นางแมวขอฝน ตะบองเพชรเทพเจ้า เสน่ห์ยาแฝดเวทย์มนต์คาถา พระภูมิเจ้าที่ ศาลเพี้ยตา เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายจะเจ้าชู้เหมือนพ่อ
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามรับประทานข้าวเหนียว
6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โชคลาง
7. ความเชื่อเรื่องโชคลางของขลัง ไสยศาสตร์
8. ความเชื่อเรื่องฝัน

9. ความเชื่อเรื่องภูผี ปีสาง วิญญาณ ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ

10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ลักษณะสมพงศ์ วันมงคลต่างๆ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2522) ได้แบ่งประเภทความเชื่อในเรื่องของผี ดังนี้

1. เจ้าพ่อ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นานาชนิด เช่น ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวมหาพรหม เจ้าพ่อเหล่านี้จะทำหน้าที่คุ้มครองคนและสถานที่
2. หลักเมือง เป็นผีรักษาเมือง จึงมีการสร้างศาลหลักเมืองขึ้นเพื่อเป็นที่สักการะของประชาชน
3. เลื้อเมือง มีการเคารพและเชื่อถือกันมากในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าที่อื่นๆ และจะมีพิธีไหว้ผีทุกปี
4. ผีเรือน เป็นผีรักษาบ้าน ถ้าปฏิบัติต่อผีดี ผีจะคอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็จะให้เกิดทุกข์แก่คนในบ้าน จะต้องมีการเช่นสรวงบูชา และเชิญผีมาเข้าทรง เพื่อทราบเรื่องราวและวิธีแก้ไข

จะเห็นได้ว่าความเชื่อ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท กล่าวคือ ความเชื่อที่มีต่อมนุษย์ ความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ และความเชื่อที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ แต่ไม่ว่าความเชื่อจะถูกแบ่งออกเป็นกี่รูปแบบก็ตามสิ่งที่สำคัญคือ อิทธิพลของความเชื่อ ตามที่ ประสาท อิศวรปริดา และคณะ (2518) ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเปรียบเสมือนเครื่องควบคุมความประพฤติและศีลธรรม เป็นเครื่องชี้นำทางดำรงชีพทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้งการแก้ปัญหาของชาวบ้าน อติศักดิ์ โสมอินทร์ (2534) กล่าวว่า ความเชื่อมีความผูกพันและมามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตต่อพฤติกรรม และความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกสืบทอดกันมาหลายชั่วชีวิตคนตั้งแต่บรรพกาล และความเชื่อหลายอย่างทำให้มนุษย์เพียรพยายามสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมสมมติขึ้นมาแทน เพื่อเคารพบูชา ปราณี วงศ์เทศ (2532) ยังกล่าวเพิ่ม

อีกว่า ระบบความเชื่อโดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่ความเจริญทางวิทยาการยังเข้าไม่ถึงนั้น จะมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิต เพราะจะเป็นตัวอธิบายให้เหตุผลต่อการกระทำและกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง หรือแม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น อาหารการกิน กิริยามารยาทต่างๆ

ประเพณี

ความหมายของประเพณี ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี คือ สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบๆ มาจนกลายเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี กิ่งแก้ว อรรถาธิบาย (2530) ได้กล่าวถึง ประเพณี ไว้ว่า ประเพณี หมายถึง ความประเพณีที่สืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกลักษณ์ หรือ พหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือการประเพณีที่เรานำของชาติมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยมตามธรรมดา เรื่องของประเพณีนั้นบางอย่างก็ต้องการรักษา เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัยและบางอย่างต้องถือเป็นสากล ส่วนในมุมมองของ สุพัตรา สุภาพ (2522) กล่าวว่า ประเพณี หมายถึง แบบความเชื่อ ความคิดการกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ จารีตระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่างๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรม ในโอกาสต่างๆ ที่กระทำกันมาแต่อดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติ เชื่อถือกันมานานจนกลายเป็นความคิด หรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมาและมีอิทธิพลถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง ความประเพณีของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะของการประเพณีที่เหมือนกัน สืบทอดกันมายาวนานจนกลายเป็นแบบแผนปฏิบัติในแต่ละเรื่อง โดยมีความเชื่อเป็นพื้นฐานของการกระทำนั้นๆ

คนไทยเป็นคนที่หลากหลายเผ่าพันธุ์ หลายเชื้อชาติแต่มาอยู่อาศัยรวมกันจนเป็นคนไทยในปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีการสั่งสม ถ่ายทอดประเพณีต่างๆ จึงมีความหลากหลายนอกจากประเพณีหลักโดยทั่วไป มีนักวิชาการหลายคนด้วยกันที่กล่าวถึงความสำคัญ ดังเช่น อุทัย หิรัญโต (2519) กล่าวว่าประเพณีเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนที่สังคมกำหนดขึ้นไว้ใช้ร่วมกันในหมู่สมาชิกของสังคมนั้นๆ ประเพณีจึงเป็นเครื่องหมายของความเป็นพวกเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน

เข้า จะก่อให้เกิดความภูมิใจ แก่สมาชิกแห่งสังคมนั้นว่าได้ผูกพันร่วมกันมา จึงกล่าวได้ว่าประเพณี นอกจากจะเป็นเครื่องหมายของความเป็นกลุ่มสังคมเดียวกัน ยังช่วยยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้มั่นคง สืบต่อกันไปด้วย นอกจากนั้น วิจิตร ขอยาง (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีไว้อย่าง น่าสนใจ ดังนี้ ทางด้านศาสนา ประเพณีจะสามารถสะท้อนการปฏิบัติที่แสดงถึงความกตเวทิต่อ ผู้ที่มีชีวิตอยู่หรือเสียชีวิตไปแล้ว ทำให้เกิดความสบายใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยว ทำให้เกิดความเชื่อมั่นใน การที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา และยังทำให้มนุษย์อยู่ด้วยกันด้วยความเอื้อเฟื้อและมี เมตตาต่อกัน อาทิ ประเพณีการหว่านทาน หรือแจกทาน เป็นต้น ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีมี ส่วนที่ช่วยในการควบคุมพฤติกรรมคนเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ ทางด้านเศรษฐกิจ และการ ปกครอง ประเพณีสามารถแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติประเพณีจะมีความเกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจอยู่เสมอ เป็นการแลกเปลี่ยนทางวัตถุ เช่น การแต่งงาน การไหว้ครู เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วประเพณียังช่วยเน้นฐานะทางสังคม และความเจริญของประเทศมีการสืบทอดมา ช้านาน

พิธีกรรม

ในส่วนของพิธีกรรมเป็นส่วนที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อและประเพณี สะท้อนออกมาใน รูปของพิธีกรรม พิธีกรรมมีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้ ประมวล กิดคินสัน (2521) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา โดยมี วัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์และการรวมกลุ่มรวมจิตใจเป็น ความสัมพันธ์ที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ ปราณี วงศ์เทศ (2536) ได้กล่าวถึง พิธีกรรม โดยสรุปไว้ดังนี้ พิธีกรรมเป็นพฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนา ความเชื่อในพิธีที่ปฏิบัติโดยทั่วไป ในสังคมไทย ภายในรอบ 1 ปี อาจจำแนกได้เป็น 30 ประเภท คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำมาหากิน วิธีชีวิตของ มนุษย์สัมพันธ์เนื่องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จึงประกอบเป็นพิธีกรรมขึ้น มนุษย์เราตั้งแต่เกิด จนตายจะต้องผ่านพิธีกรรมมากมาย เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน สังคม หรือประเทศ จะเป็น พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เทวดา ตลอดจนถึงผีทุกคน งามพิศ สัตย์สงวน (2530) ได้ให้ ความหมายว่า พิธีกรรม คือ การปฏิบัติทางศาสนาที่สามารถลดความวุ่นวายใจ หรือความไม่สบาย ใจของมนุษย์ให้ลดลง นอกจากนี้ยังเป็นหลักประกันความสำเร็จในกิจกรรมประจำวันของมนุษย์ พิธีกรรมทำให้คนเกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันและช่วยให้สังคมอยู่รอดได้

ดังนั้นพิธีกรรมต่างๆ จึงมีความสำคัญ ดังที่ ประมวล คิตคินสัน (2521) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรม คือ รหัสแห่งความสำเร็จ การที่มนุษย์สร้างพิธีรีตองขึ้น นับว่าเป็นวิธีการที่ทรงประสิทธิภาพที่จะบันทึกผลสำเร็จแห่งการเรียนรู้ เป็นการบันทึกอย่างยั่งยืนที่สุด ดังนั้นจึงอาศัยสัญลักษณ์แห่งรหัสความรู้อันจำเป็นต่อการอยู่รอดเสมอ พิธีกรรมยังเป็นเครื่องรวมจิตใจ มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเพื่อความอยู่รอด และสามารถแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ พิธีกรรมส่วนใหญ่มีความผูกพันทางเศรษฐกิจ เช่น พิธีแต่งงานต้องมีค่าสินสอด เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมบางอย่างเป็นพฤติกรรมเฉพาะบุคคล พฤติกรรมบางอย่างเป็นพฤติกรรมของสังคม พฤติกรรมเฉพาะบุคคลเป็นพฤติกรรมทั่วๆ ไป อาจไม่มีแบบแผนขั้นตอนชัดเจนจนสามารถกำหนดลงไปตายตัว ว่ามีขั้นตอนแบบใดบ้าง แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม พฤติกรรมของเฉพาะบุคคลแต่ละคนก็หนีไม่พ้นที่จะต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเชื่อของบุคคลนั้นๆ ซึ่งส่วนนี้ถือเป็นพฤติกรรมส่วนบุคคล สำหรับพฤติกรรมของสังคม จะมีแบบแผนขั้นตอนกำหนดไว้อย่างชัดเจน พิธีกรรมจะเกิดขึ้นมาจากความเชื่อต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ดังที่ เสถียร พันธ์รังษี (2521) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ประกอบพิธีกรรมและสร้างความสัมพันธ์ทางอันดีกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ตนเองปลอดภัย สามารถที่จะเอาชนะธรรมชาติได้ อย่างไรก็ตามในดินแดนต่างๆ มีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และขนบธรรมเนียม ประเพณี ก่อให้เกิดพิธีกรรม อติศักดิ์ โสมอิน (2534) กล่าวว่า ถ้าจะศึกษาความเชื่อทางศาสนาหรือลัทธิต่างๆ ก็ต้องศึกษาบ่อเกิดศาสนา ปรัชญา แนวคำสอน อุดมการณ์สอน ตัวพิธีกรรม และผลที่ได้จากคำสอน ทำให้เห็นได้ว่า พิธีกรรมถือว่ามีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก เมื่อเกิดความเชื่อขึ้น โดยเฉพาะความเชื่อในอำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ จำเป็นต้องมีพิธีกรรมในการติดต่อสื่อสารตามเงื่อนไขของสังคมที่มีอยู่และเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านานจนกลายเป็นประเพณีของชุมชนกลุ่มนั้นๆ ไปโดยปริยาย

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน

ท่ามกลางกระแสหลักและระบบทุนนิยมที่ครอบงำระบบและการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานนี้ ได้มีนักคิด นักเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญหลายท่านได้ตั้งคำถามกับระบบเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมว่าจะสามารถสร้างความมั่นคงและความสุขให้กับมนุษย์ในโลกนี้ได้จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงระบบที่เอื้อและให้โอกาสกับกลุ่มนายทุนที่มีอิทธิพลสามารถชี้นำและกอบโกยผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือกลุ่มของตนเองได้มากที่สุด ในบรรดานักคิดเหล่านั้น E.F. Schumacher (อ้างใน มนุษย์ มุกข์ประดิษฐ์, 2545) ได้เสนอแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีการกล่าวถึงพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นครั้งแรก ทำให้เกิดความตื่นตัวและสนใจกันอย่างกว้างขวางในเรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกในด้านที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ

พระธรรมปิฎก (2538) กล่าวถึง เศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่า เป็นเศรษฐศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งหมายความว่า ความถูกต้องและความพอดี หรือความเป็นกลางเป็นความพอดีนั่นเอง เนื่องเพราะระบบชีวิตหรือวิถีชีวิตนั้น โดยธรรมชาติแล้วได้เสนอความเห็นให้พิจารณาว่าความเจริญทางเศรษฐกิจ หรือความมั่งคั่งนั้นมีอยู่และเป็นไปเพื่ออะไรกันแน่ ถ้าหากเป็นไปมิใช่เพื่อการเพิ่มพูนคุณภาพแห่งชีวิตของประชาชนแล้ว ก็ไม่น่าจะถือได้ว่าเป็นการเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่งที่แท้จริง นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของพระธรรมปิฎก ยังมองต่ออีกว่า เป็นแนวคิดเชิงอนุรักษ์และสร้างสรรค์ตามครรลองแห่งชีวิตไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน หรือการพยายามลดหรือลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่ทำให้เป็นเสมือนสินค้าและการบริการเพื่อสนองตอบต่อกิเลสของผู้คน

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2541) ได้กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบริบทเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นทฤษฎีที่อยู่เหนือระนาบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่างๆ ที่ขาดและบกพร่องทางจริยธรรม โดยเห็นว่า มิติทางจริยธรรมของทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้ว เพียงแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบและนำมาเสนออย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า บรรดานักคิด นักเศรษฐศาสตร์ทั้งหลาย ได้กล่าวถึง ฐานคิดที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนากระบวนเศรษฐกิจแบบค่อยเป็นค่อยไป “พอมือพอกิน” โดยมีการพัฒนาตั้งแต่ในระดับชุมชนและขยายไปสู่การพัฒนาในวงกว้างบนความพอเพียงทั้งในแง่แนวคิดและวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม โดยเน้นการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่หรือทุนที่มีอยู่ในลักษณะของการสร้างชีวิตที่ถูกต้องและดีงาม

ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน”

ประเวศ วะสี (2533) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่า เป็นการบูรณาการของชุมชนทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมด เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การเมือง การเรียนรู้ ไม่มีอะไรแยกจากกัน เศรษฐกิจชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชนหรือเป็นเศรษฐกิจพื้นฐาน โดยเน้นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็งทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งหมายถึงชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนนั้นทำหน้าที่เชื่อมโยงให้ผู้คนในสังคมมาหันมองแบบมัชฌิมาปฏิปทาไม่มองแบบสุดโต่ง ซึ่งจะเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ และไม่มีอะไรขัดแย้งกัน ไม่ได้มองแยกว่าเป็นทุนนิยมหรือไม่อันนั้นจะเป็นแบบแยกส่วน ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชน ในความคิดเห็นของ ประเวศ วะสี จึงหมายถึง การรวมตัวร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน และเศรษฐกิจชุมชนยังมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมกับเรื่องของประชาสังคม และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เพิ่มพูนขึ้นไป ในปี พ.ศ. 2542 ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจชุมชนไว้อีกครั้งหนึ่ง คือ การบูรณาการของชุมชนทุกอย่างเชื่อมโยงกัน ความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมโยงชุมชน เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน

จักรินทร์ ไชยรัตน์ (2542) ได้วิเคราะห์และให้ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจชุมชน” ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การแปรรูป การค้า การบริการ การบริโภค และการบริหารซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติและเห็นได้ชัดเจน

2. ลักษณะนามธรรม คือ ความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเป็นตัวเชื่อมและยังมองอีกว่าเศรษฐกิจชุมชน คือ การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน

โดยเน้นในเรื่องของการใช้พื้นฐานการผลิต กำลังทรัพย์ กำลังคนที่มีอยู่ก่อนเป็นลำดับแรกมีการพิจารณาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ดึงภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี และความหลากหลายที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ ก่อนที่จะต้องนำปัจจัยภายนอกเข้ามาในชุมชนและเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ผลที่ได้รับนั้นตรงกับความต้องการและในขณะเดียวกันก็เสริมการมีส่วนร่วมจากภายนอก เพื่อเป็นภาคีและเมื่อเกิดความร่วมมือจากหลายฝ่ายมากขึ้นจะก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือออกมาเป็นรูปแบบของเครือข่าย

นอกจากนั้นแล้วเศรษฐกิจชุมชนในมุมมองของ ชัชวรินทร์ ไชยรัตน์ นั้นไม่ได้มองแค่ระบบเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะต้องเชื่อมโยงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ฯลฯ เป็นการมองในลักษณะบูรณาการทุกสิ่งเข้าด้วยกัน โดยให้ทุกส่วนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งด้วยจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจชุมชน ที่มีความหมายรวมไปถึงการลดการยึดติดในความเป็นตัวตนของสมาชิกในชุมชนมีการเปิดใจกว้างยอมรับผู้อื่น มีความไว้วางใจกัน เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสามัคคี ความสำนึกในความเป็นเจ้าของและความเป็นชุมชนร่วมกัน

ส่วนการนำสิ่งที่มิในท้องถิ่นมาใช้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยการกระทำในลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างค่านิยมร่วมกันของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีมีความเป็นไปในด้านการกระจายทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์ เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่เข้ามาทำงานในด้านการแปรรูปการผลิตจากสิ่งของหรือสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดมูลค่าและสร้างรายได้และความเจริญให้กับชุมชนบนพื้นฐานของความสามัคคี ความพร้อมใจ ด้วยการทำสมาธิพ โดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่เน้นความร่วมมือ ร่วมกันรักษาผลประโยชน์ บนพื้นฐานของคุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย แต่อยู่ภายใต้การตัดสินใจของคนในชุมชน

ลักษณะและความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2543) ได้เสนอแนวคิด เศรษฐกิจชุมชน ที่มีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวยุคใหม่เป็นปัจจัยสำคัญ ความพอเพียงและการพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานที่ครอบครัวยุคใหม่มีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ต้องมีการจ้างซื้อ สะสมและค้าขายเป็นการพึ่งแรงงานในครอบครัวยุคใหม่ พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเองและพึ่งกันเองในชุมชนก่อนและสามารถพัฒนาการขยายในขั้นตอนที่สูงขึ้น โดยขยายหรือค้าขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดในประเทศและที่สำคัญคือ ตลาดชุมชน ถือเป็นเศรษฐกิจที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการผลิตที่เพิ่มพูน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิ่งที่สำคัญว่าเป็นฐานคิดเดียวกันระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและแนวคิดทุนทางสังคม ได้แก่ ความเป็นชุมชน เพราะคำว่า ความเป็นชุมชนนั้น มีความหมายกว้างลึกครอบคลุมไปถึงความสำคัญของสมาชิกในความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน และการที่สมาชิกจะมีความสำคัญอย่างนี้ได้ย่อมหมายถึง สมาชิกทุกคนอยู่ภายใต้ระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือวัฒนธรรมร่วมกัน นั่นก็หมายความว่า สมาชิกทุกคนไม่ได้ยึดติดในความเป็นตัวตนที่แปลกแยกไปจากคนอื่นในชุมชน ทุกคนเปิดใจเปิดความคิดยอมรับสมาชิกคนอื่น มีความเข้าใจเห็นใจสมาชิกคนอื่น ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ได้นำไปสู่ความไว้วางใจกัน ความเกื้อกูลกัน การต่างพึ่งพาอาศัยกันและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนที่มีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่จะเอื้อให้เกิดประโยชน์และเกิดพลังของชุมชน ดังนั้น คำว่า ความเป็นชุมชนที่แท้จริงจึงเป็นตัวชี้วัดให้เห็นถึงความมีอยู่ของทุนทางสังคมในชุมชนนั้นด้วย

ประเวศ วะสี (2533) กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมกับเรื่องประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงด้วยลักษณะ 5 ประการของเศรษฐกิจชุมชน คือ

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล
2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน
3. มีความเป็นบูรณาการ เชื่อมโยง สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม ศีลธรรม และจิตใจ

4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง (พื้นฐานวัฒนธรรมไทย)

5. การจัดการและนวัตกรรมต่างๆ

ลักษณะและความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงความเป็นชุมชน บูรณาการของชุมชนและมัชฌิมาปฏิปทา หรือการเดินสายกลางที่มาจากความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นทุนทางสังคมที่แฝงตัวอยู่ในเรื่องดังกล่าว

วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2546) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนที่ได้มีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นจะมีใช่เพียงแค่การผลิตการแปรรูปและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนเท่านั้น แต่เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าดังกล่าวจะสามารถต่อรอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มคนในชุมชนที่ทำการผลิตสินค้ากับพ่อค้าคนกลางหรือหน่วยงานในภาคบริการที่จัดการระบบการ ค้าขายได้ กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ เศรษฐกิจชุมชนที่มีการพัฒนาให้ก้าวหน้าไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการดำเนินการที่แตกต่างไปจากเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจแบบยังชีพที่มีการแลกเปลี่ยนเฉพาะภายในชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนที่แปรเปลี่ยนไปเป็นธุรกิจชุมชนจะมีการขยายตัวออกสู่ภายนอกชุมชน และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจกระแสหลักได้ ซึ่งดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชนโดยผ่านการดำเนินงานจากกลุ่มองค์กรชุมชนหรือเครือข่าย ก็ถือเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนได้รูปแบบหนึ่งเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีความชัดเจนในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่ถือเป็นเศรษฐกิจชุมชนรูปแบบหนึ่งอาจจะต้องพิจารณาเกณฑ์ต่างๆ ประกอบด้วย ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวประกอบไปด้วย

1. ธุรกิจชุมชนนั้นสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนในชุมชนได้ และประชาชน ชุมชนได้รับประโยชน์ ทั้งในรูปของผลกำไรที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน เช่น สวัสดิการชุมชน กลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

2. การค้าขายแลกเปลี่ยนกับภายนอกชุมชน ทั้งในองค์กรธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป ไม่ใช่ทำการค้าขายในระดับปัจเจกชน แต่จะต้องดำเนินการผ่านกลุ่มหรือเครือข่าย

3. ประชาชน กลุ่มองค์กรธุรกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีอำนาจการต่อรอง ในด้านการผลิต แลกเปลี่ยน ค้าขาย คือเป็นผู้กำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ และสามารถเป็นผู้กำหนด ราคาสินค้า ทั้งตลาดภายในชุมชนและตลาดภายนอกชุมชน

4. วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตนั้นเป็นทรัพยากรที่ได้ในชุมชนให้มากที่สุดและถ้าเป็นวัตถุดิบ จากภายนอกชุมชนนั้นจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่คนในชุมชนนั้นได้รับด้วย

5. แรงงานที่ใช้ในการผลิตนั้นต้องใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก

6. ทุนที่ใช้ในการดำเนินงานสามารถระดมทุนได้จากภายในชุมชนเอง คือ พึ่งพาทุน (เงิน) ในชุมชนเองเป็นหลัก

7. เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาคนในชุมชนและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ ชุมชนในการดำเนินการและสมาชิกในชุมชนสามารถเรียนรู้ พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันได้

8. สมาชิกสามารถเรียนรู้จากการดำเนินธุรกิจชุมชนและธุรกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่ สามารถในการพัฒนาสมาชิกและชุมชนนั้นได้

9. การดำเนินการธุรกิจชุมชนจะต้องไม่ทำให้สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ ระหว่างคนในชุมชนเสื่อมโทรมลง จะต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความเป็นชุมชนคือ ต้องยึดหลักของความพอเพียง ความมีเหตุผล

จะเห็นได้จากลักษณะดังกล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชนนั้น เน้นที่กระบวนการผลิตที่อยู่ใน ระดับชุมชน เน้นความเอื้ออาทร ความสามัคคีกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันของ คนในชุมชนและมีการขยายเป็นองค์กร เป็นเครือข่ายที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

แต่จะอย่างไรก็ตาม การให้ระบบเศรษฐกิจทั้งสอง คือ ทั้งเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจ ระดับชาติสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีดุลยภาพและเกื้อกูลกันและกัน ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนาชาติ และนั่นเป็นเป้าหมายของแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนที่ว่า จะเป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่ วิถีชีวิตที่สันติและเป็นธรรมบนการพึ่งพาอย่างเป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงมิติต่างๆ เข้าด้วยกัน

องค์ประกอบของเศรษฐกิจชุมชน

วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์ (2546) ได้กล่าวไว้ว่า จากแนวคิด ปรัชญา หลักการ และความสำคัญ ของเศรษฐกิจชุมชนตามที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถสรุปถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

1. เป็นระบบเศรษฐกิจแบบฐานรากของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจของชาติ เน้นการพึ่งพิงตนเอง ทางสายกลาง ไม่มองสุดโต่ง การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และเทคโนโลยีพื้นบ้าน เน้นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็ง ทั้งสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของสังคม
2. ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ไม่ต้องจ้างซื้อสะสมและค้าขาย เป็นการพึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่นพึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และสามารถพัฒนาการขยายในขั้นตอนที่สูงขึ้น โดยขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดในประเทศ
3. เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทำให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พร้อมทั้งสร้างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี
4. เป็นการพัฒนอย่างบูรณาการ เนื่องจากทุกสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เช่นการพัฒนาสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ (คน) และเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (ปัจจัยภายนอก) ต้องกระทำไปพร้อมๆ กัน
5. เป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย อยู่บนเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่เป็นของชุมชนเอง และเป็นแกนกลางในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย สัจจะ ความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการยึดหลักคำสอนของศาสนาของประชาชน ในชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจที่ถูกกำกับด้วยคุณธรรม

6. เป็นการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งอยู่ในรูปที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน และให้ความสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมกับเรื่องประชาสังคมและเศรษฐกิจพอเพียงด้วย
7. เป็นการประกอบสัมมาชีพของคนในชุมชนที่ เน้นการร่วมมือกันในกลุ่มกิจกรรม การเกษตรต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อความพอกินพอใช้ จากนั้นกิจกรรมลักษณะกลุ่มอาจขยายตัวสู่ระดับชุมชน
8. สามารถพัฒนาตนเองได้ เพราะมีความเข้มแข็งโดยธรรมชาติเป็นทุน ร่วมมือกัน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนแล้วจึงค่อยโยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายกับกิจกรรมในเมืองหรือในระดับสูงขึ้น
9. องค์กรชุมชนเป็นหัวใจของวิธีการและกลไกการพัฒนา รวมทั้งการสร้างเครือข่าย องค์กรชุมชน ขยายหน้าที่ไปสู่การแปรรูปผลผลิตเกษตรกรรม การค้าและกิจกรรมรากฐานของ ท้องถิ่นอาจเรียกว่า สหกรณ์ โยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายเข้าด้วยกับโรงงานและกิจกรรมในเมือง มีวัฒนธรรมชุมชนร้อยรัดทั้งระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเข้าไว้ด้วยกัน
10. เครือข่ายของชุมชนจะต้องรวมกันในระดับชาติ เป็นการบูรณาการทุกส่วนในสังคม เพื่อให้เกิดพลังประชาคม ประเทศจะมีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันยิ่งขึ้น มีความเจริญกระจายอยู่ทั่วประเทศ แต่ละพื้นที่การปกครอง มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มีคนในชุมชนมีประชาชนเป็น สถาบันพื้นฐาน
11. แนวคิดเศรษฐกิจพึ่งตนเองยอมรับ สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนคนในชุมชนที่ปรารถนาจะก้าวพ้นจากระดับการผลิตเพียง เพื่อพออยู่พอกินไปสู่ระดับการเปลี่ยนให้เป็นเจ้าของ ทุนและหรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง ภายใต้การตัดสินใจด้วยตนเองของสมาชิกชุมชน
12. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้า หรือการแลกเปลี่ยนในตลาดหาก เกษตรกรสามารถทำการผลิตได้พอเพียง เกษตรกรเป็นผู้กำหนดต่อตลาดไม่ใช่ตลาดเป็นตัวกำหนด หรือตัวกระทำต่อเกษตรกรดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

13. สามารถประสานกับระบบเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออกและเชื่อมต่อกันได้ เศรษฐกิจชุมชนไม่ได้ปฏิเสธการค้าส่งออก แต่ต้องการเปลี่ยนความสัมพันธ์การร่วมมือกันผลิตและขาย จากเดิมความสัมพันธ์เป็นแบบปัจเจกชนก็ให้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์การร่วมมือกันผลิตและขาย จากเดิมความสัมพันธ์เป็นแบบปัจเจกชนก็ให้ปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบกลุ่มกับปัจเจกชนแทน

เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรม เริ่มต้นที่ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยการผลิตขนาดเล็ก อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง การผลิตอาหารบริโภคเองเหลือจึงทำการค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นเศรษฐกิจชุมชนขึ้น เป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการยืนบนพื้นฐานของตัวเอง ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสืบต่อไปยังสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะของเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชนและสามารถพัฒนาจากเศรษฐกิจพื้นฐานไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชาติ และเป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงความเกื้อกูลระหว่างชุมชนกับสรรพสิ่ง

แนวคิดประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบระหว่างภูเขาสูง และแอ่งที่ราบมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน คือ ปิง วัง กอ อิง ยม และน่าน การตั้งถิ่นฐานโดยมีภูเขาสูงเป็นกำแพงแบ่งแดน ทำให้เกิดแคว้นอิสระหลายแคว้น แต่ละแคว้นขยายตัวช้าๆ จากภายใน ไม่เกิดรัฐขนาดใหญ่ที่มีศูนย์กลางแห่งเดียว ตำนานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแต่ละแคว้น มีอิทธิพลเหนือความเชื่ออื่นจากภายนอก

ด้วยลักษณะทางกายภาพเป็นเหตุให้ชุมชนทางภาคเหนือ มีความเป็นอิสระในการครองตนเองไกลจากอำนาจจากส่วนกลาง ด้วยมีภูเขาเป็นเสมือนกำแพงในการแบ่งดินแดนการเดินทางเข้ามาของวัฒนธรรมอื่นจากภายนอกเป็นไปได้ค่อนข้างยาก ทำให้เกิดวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อเป็นของแคว้นตน แต่ถึงแม้ว่าจะดูเหมือนมีอิสระก็ยังคงขึ้นกับเจ้านายที่ครองแคว้น โดยมีแนวคิดของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอยู่ 2 อย่างอันได้แก่ ภูเขาและลำน้ำ ภูเขาและลำน้ำเป็นตัวบ่งบอกความกลัว ความทุกข์ ความปิติพึงพอใจของชุมชน ภูมิทัศน์เช่นนี้ส่งผลกระทบต่อระบบคิดของคนในชุมชนตลอดเวลา ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์จากภายนอกน้อยกว่าภูเขาและลำน้ำ มีการซ่อนเร้นซึ่งอำนาจอันเร้นลับ ครอบงำการอธิบายโลกตามแบบของชาวบ้าน ตำนาน คำสวด และพิธีกรรมพื้นถิ่นสะท้อนความเชื่อของชาวบ้าน แม้เมื่อศาสนาพุทธและพราหมณ์ขยาย

อิทธิพลเข้าสู่หมู่บ้านล้านนา ศาสนาก็จะได้รับการตีความหมายออกมาในลักษณะแบบพื้นถิ่น เช่น การกำหนดค้อยที่มองเห็นได้จากหมู่บ้านให้เป็นเขาพระสุเมรุ แทนการยอมรับว่าเขาพระสุเมรุอยู่ที่ประเทศอินเดีย การสร้างพระธาตุนคอยดังกล่าว ซึ่งหมายความว่าชาวบ้านสร้างกลไกความเชื่อของตนเองขึ้นโดยการพยายามตีความทางศาสนาที่ได้รับการประยุกต์ให้เชื่อมโยงเข้ากับสภาพของท้องถิ่น

ในด้านของตำนานหมู่บ้านที่มีการโยงสัมพันธ์ประวัติหมู่บ้านเข้ากับวีรบุรุษในพื้นที่เช่นนี้ จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการหมู่บ้านของตนมีตำแหน่ง หน้าที่ และบทบาทเป็นประวัติศาสตร์แห่ง มาตุภูมิ ซึ่งไม่อาจลบเลือนไปจากความทรงจำได้ ดังตัวอย่างของตำนานของอำเภอห้างฉัตร พญาเบิกเป็นวีรบุรุษ ชาวลำปางยอมรับว่าท่านผู้นั้นคือ เจ้าพ่อขุนตาล เป็นผู้ที่ยืนหยัดสู้ศึกแม้กำลังจะน้อยกว่า จนเกิดเป็นพิธีกรรมการเข้าทรงเพื่อเลี้ยงผีขุนเจ้าพ่อขุนตาลซึ่งเป็นพิธีกรรมขนาดใหญ่ สะท้อนให้เกิดความทรงจำร่วมในตำนานของส่วนรวมในชุมชนดังกล่าว

หมู่บ้านภาคเหนือใช้ “ระบบหมวด” จัดระเบียบและหน้าที่ระหว่างคนในชุมชน หรือที่เรียกว่าการจัดองค์การ เขามองที่ กลุ่มใกล้ชิดกัน ช่วยกันทำงาน รับผิดชอบหน้าที่ตามที่ได้รับ มอบหมาย มีผลประโยชน์ร่วมกัน อาจประกอบด้วยคนในชุมชนที่อยู่ในกลุ่มเรือนใกล้ๆ กัน หรือ อาจอยู่ห่างไกลกันกระทั่งอยู่ข้ามเขตหมู่บ้านก็ได้

โดยสรุป ดังที่ ฉัตรทิพย์ กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านใน ภาคเหนือไม่ใช่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในฐานะเสี้ยวหนึ่งของรัตนโกสินทร์ แต่เป็นประวัติศาสตร์ การบุกเบิก การคิดใคร่ครวญทางปรัชญา การเลือก การต่อสู้ และการสืบทอดความชอบธรรมต่างๆ ตามสายตาของชุมชนอย่างเป็นอิสระ ประวัติศาสตร์ของชุมชนกำหนดให้ชาวบ้านมีพื้นฐานบุคลิกมี ความเชื่อมั่น มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนมีทางเลือกในชีวิตพื้นฐานของชุมชน ของตนเอง ภูมิศาสตร์แห่งพื้นที่ ตำนานพระธาตุและตำนานวีรบุรุษพื้นบ้านและพิธีกรรมท้องถิ่นทั้ง 3 สิ่งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดอุดมการณ์ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่มาจากภายใน ชุมชนเอง

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดตาก

ความเป็นมา

ตากเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือรองจากเชียงใหม่ นอกจากนี้ทิศตะวันตกของจังหวัดตากยังติดกับประเทศพม่า โดยมีแม่น้ำเมยเป็นพรมแดนธรรมชาติ และนับเป็นขอตจุดหมายของนักท่องเที่ยวที่นิยมการผจญภัย เนื่องจากมีธรรมชาติอันสมบูรณ์ทั้งแม่น้ำ เคาะแก่ง ภูเขา น้ำตก และผืนป่ากว้างใหญ่ที่ยังคงความสมบูรณ์อยู่มาก

เมื่อครั้งที่กรุงสุโขทัยยังเป็นราชธานี ตากเป็นเมืองที่พ่อขุนรามคำแหงเสด็จมาชนช้างกับขุนสามชนเจ้าเมืองจอด จนเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตากก็ยังคงเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญ มีพระมหากษัตริย์สำคัญหลายพระองค์เสด็จมาตั้งทัพที่นี้ กระทั่งปัจจุบัน แม้เมืองชายแดนแห่งนี้จะปลอดจากการรบบระหว่างไทยกับพม่าแล้วก็ตาม แต่ตากก็ยังคงเป็นจังหวัดที่ต้องตั้งรับทัพชาวพม่าที่พากันเข้ามาทางานทำทั้งถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ลำดับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงในจังหวัดตากดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

พ.ศ.305 พงสาวดารเมืองเหนือหลายเล่มกล่าวว่า ราว พ.ศ.305 คนไทยหลายกลุ่มอพยพถิ่นฐานจากลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง มีพวกหนึ่งข้ามลำน้ำสาละวินเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตากและได้ตั้งตนเป็นกษัตริย์ปกครองตนเองสืบต่อกันมา จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าสุทโธทัญ ราว พ.ศ.560 ตากเป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่ มีอาณาเขตขยายไปไกลจนจรดทะเลอันดามัน มีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย

พ.ศ.1076 พระนางจามเทวีพระราชธิดาในกษัตริย์เมืองละโว้เสด็จทางชลมารคตามลุ่มแม่น้ำปิงผ่านเมืองตาก เพื่อไปปกครองแคว้นหริภุญไชยหรือลำพูนในปัจจุบัน ทรงพบร่องรอยกำแพงเก่าตามริมฝั่งแม่น้ำ จึงโปรดให้สร้างเมืองแห่งนี้ขึ้นเป็นบ้านเมืองใหม่เรียกกันว่า “บ้านตาก”

พ.ศ.1780 หลังจากพ่อขุนรามคำแหงนักษัตรซึ่งขณะขุนสามชนเจ้าเมืองจอด ซึ่งยกทัพเข้ามา รุกรานเมืองตาก พระองค์ได้ยกทัพผ่านตากเพื่อลงไปแหลมมลายู และทรงปราบเมืองใหญ่น้อยรวม เป็นอาณาจักรสุโขทัยเป็นผลให้มีการเปิดเส้นทางพาณิชย์ทางบก ไปยังเมืองมะตะมะของมอญซึ่งเป็นเมืองท่าผ่านสินค้าต่อไปยังอินเดีย เปอร์เซีย และอารเบีย โดยพ่อค้าไทยมักขนเครื่องสังคโลก จากสุโขทัย ผ่านแม่สอดไปยังมะตะมะ ขณะเดียวกันก็นำสินค้าจากเมืองมอญ และประเทศทาง ตะวันตกกลับเข้ามา สันนิษฐานว่าเส้นทางที่ใช้สัญจรในเวลานั้น ปัจจุบันอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ลานสาง และอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช หลักฐานที่พบ ได้แก่ ขวานหิน ไห จาน และชาม ซึ่ง ทำขึ้นในสมัยสุโขทัย

พ.ศ.2026 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพแล้ว สมเด็จพระมหาธรรม ราชาราชทรงย้ายเมืองจากบ้านตาก ลงมาที่บ้านป่ามะม่วงทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง เพื่อตั้งรับ ทัพพม่า

พ.ศ. 2308 ตากพ่ายแพ้แก่พม่าและถูกเผาทำลายเสียสิ้น หลังจากนั้นตากกลายเป็นเมืองร้าง จนกระทั่ง พ.ศ. 2308 หลังจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้บ้านเมืองได้สำเร็จ ทรง แต่งตั้งให้เจ้าเมืองเชียงใหม่มาครองเมืองตากอีกเมืองหนึ่ง

พ.ศ.2429 พม่าเสียเอกราชตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ การรบพุ่งระหว่างไทยและพม่า ยุติลงเริ่มมีการค้าขายกับพม่าและเมืองทางภาคเหนือ โดยอาศัยลำน้ำปิงเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ ส่งผลให้ชุมชนขยายตัวใหญ่ขึ้น

พ.ศ.2539 เปิดสะพานมิตรภาพไทย - พม่าที่อำเภอแม่สอด การสร้างสะพานแห่งนี้ เพื่อ สร้างสัมพันธไมตรีอันดีของชาวไทยและชาวพม่า เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศและ เพื่อเชื่อมทางหลวงในโครงการทางหลวงสายเอเชียของสหประชาชาติ

สภาพทางภูมิประเทศ

จังหวัดตาก เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของภาคเหนือและเป็นจังหวัด ชายแดนด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย มีสภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้ที่มี ค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก พื้นที่ป่าครอบคลุมอาณาบริเวณมากกว่าร้อยละ 70 ของพื้นที่จังหวัดมี

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง และแม่น้ำเมย (องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก , 2546)

หากดูตามแผนที่ประเทศไทยจะเห็นว่าตากมีทิวเขาดินนงชัยอันสูงใหญ่และสลับซับซ้อนทอดตัวแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองฝั่งคือตากฝั่งตะวันออก ประกอบด้วย อำเภอเมืองตาก อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา และกิ่งอำเภอวังเจ้า มีอำเภอเมืองตากเป็นศูนย์กลางทางการค้า และตากฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผาง มีอำเภอแม่สอดเป็นศูนย์กลางทางการค้า จังหวัดตากอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 426 กิโลเมตร พื้นที่ทั้งจังหวัด 16,406.65 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือจรด จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูนและลำปาง ทิศใต้จรดจังหวัดกาญจนบุรี ทิศตะวันออกจรดจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี ทิศตะวันตก จรดประเทศพม่า มีแม่น้ำเมยเป็นพรมแดน แม่น้ำที่สำคัญมี 4 สายคือ

แม่น้ำปิง ไหลมาจาก อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่าน อำเภอสามเงา อำเภอบ้านตากและ อำเภอเมืองตาก

แม่น้ำวัง ไหลมาจาก จังหวัดลำปาง ผ่านอำเภอสามเงา มาบรรจบกับแม่น้ำปิงที่อำเภอบ้านตาก

แม่น้ำแม่กลอง ต้นน้ำอยู่ที่ขุนห้วยแม่กลอง คือ อำเภออุ้มผางไหลลงใต้ ทางใต้สู่จังหวัดกาญจนบุรี

แม่น้ำเมย ไหลมาจากอำเภอพบพระ และชายแดนพม่า – ไทยในอำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง แล้วมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวินในประเทศพม่า

การปกครอง

เขตการปกครองของจังหวัดตากได้แบ่งออกเป็น 8 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภอพบพระ อำเภออุ้มผาง และกิ่งอำเภอวังเจ้า ซึ่งในทุกอำเภอเป็นอำเภอดั้งเดิมของจังหวัดตาก

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

จังหวัดตากเป็นเมืองยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจของประเทศสู่สหภาพพม่า ประเทศในเอเชียใต้และกลุ่มมหาสมุทรอินเดียไปยังตะวันออกกลางและยุโรป โดยมีสะพานมิตรภาพไทย – พม่า เป็นประตูเชื่อมสู่อันดามัน ซึ่งเป็นแถบพัฒนาอุตสาหกรรมตะวันออก - ตะวันตกมีแม่สอดเป็นเมืองชายแดนอยู่ปลายทิศตะวันตกของแถบพัฒนา และปลายตะวันออกอยู่ที่จังหวัดมุกดาหาร มีการเปิดจุดผ่านแดนถาวรที่อำเภอแม่สอดตรงข้ามกับจังหวัดเมียวดีของพม่า ทำให้เกิดการเดินทางของนักท่องเที่ยวและการนำสินค้าเข้า – ออก เป็นไปอย่างสะดวก ซึ่งส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของพม่าโดยรวมมีสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการค้าขาย เพื่อส่งออกอุตสาหกรรมมีวัตถุดิบในพื้นที่หลายชนิดและมีปริมาณมากเพียงพอที่จะดำเนินการด้านอุตสาหกรรม และเป็นแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่สำคัญของประเทศที่เขื่อนภูมิพล อำเภอสามเงา

คนในจังหวัดตากประกอบด้วยคนจากภาคกลางและคนล้านนา คนภาคกลางในเขตอำเภอฝั่งตะวันออกของทิวเขาถนนธงชัย เช่น อำเภอเมือง อำเภอบ้านตาก อำเภอสามเงา นั้นพูดภาษากลางส่วนใหญ่ คนในเขตอำเภอฝั่งตะวันตก เช่น อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด อำเภอท่าสองยาง อำเภออุ้มผาง นั้นพูดคำเมือง แต่สำเนียงต่างไปบ้างจากชาวล้านนาในภาคเหนือตอนบน บนผนังโบสถ์หรือวิหารตามวัดวาอารามเก่าๆ โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านตาก ภาพจิตรกรรม วิถีชีวิต และการแต่งกายของชาวล้านนา แสดงให้เห็นว่าชาวล้านนาอพยพมาอาศัยอยู่ในจังหวัดตากเป็นเวลาช้านานมาแล้ว

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอบ้านตาก

ความเป็นมา

ชุมชนดั้งเดิมของอำเภอบ้านตากเดิมคือ ตัวเมืองตาก อำเภอบ้านตากเคยเป็นเมืองหน้าด่านสำหรับป้องกันข้าศึกศัตรูตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปิง บริเวณท่าพระธาตุหมูที่ 3 ตำบลเกาะตะเภา ต่อมาสมัยพระมหาธรรมราชาแห่งกรุงศรีอยุธยาได้ย้ายเมืองตากไปอยู่ตำบลปามะม่วง อำเภอเมืองตาก และในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ย้ายเมืองตากไปอยู่ตำบลระแหง อำเภอเมืองตาก ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นที่ตั้งตัวจังหวัดตากในปัจจุบันนี้

ราวปี พ.ศ. 2438 ได้มีการสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงบริเวณ หมู่ที่ 8 ตำบลตากตก มีหลวงพรมสุภา (นายโต กาญจนสูตร) เป็นนายอำเภอคนแรก ต่อมาปี พ.ศ.2445 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปอยู่ที่ หมู่ที่ 9 ตำบลตากตก สถาปนาอาคารเป็นไม้เรือนไทยทรงปั้นหยา แต่เนื่องจากคับแคบเกินไป ในปี พ.ศ.2451 จึงได้สร้างที่ว่าการอำเภอใหม่ใกล้กับหลังเดิม ส่วนเรือนไม้หลังเดิมใช้เป็นบ้านพักนายอำเภอ

เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2438 พลเอกถนอม กิตติขจร (ยศขณะนั้น) รองนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วย นายพ่วง สุวรรณรัฐ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ได้มาตรวจราชการเห็นว่าที่ว่าการอำเภอบ้านตากมีสภาพคับแคบ ชำรุดทรุดโทรม เกรงว่าจะเกิดอันตรายแก่เจ้าหน้าที่และประชาชนที่มาติดต่อจึงสั่งรื้อถอน และกรมการปกครองจึงได้อนุมัติเงินจำนวน 300,000 บาท เพื่อก่อสร้างที่ว่าการอำเภอบ้านตาก สถานที่ราชการอื่นๆ และบ้านพักข้าราชการ ในที่ดินที่ราษฎรยกให้ประมาณ 34 ไร่เศษ บริเวณหมู่ที่ 6 ตำบลตากออก ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธิน (สายเดิม) หลักกิโลเมตรที่ 442 โดยเริ่มก่อสร้างเดือนมิถุนายน พ.ศ.2506

ปัจจุบันอาคารที่ว่าการอำเภอบ้านตากตั้งอยู่ หมู่ที่ 6 ตำบลตากออก เนื้อที่ประมาณ 100 ไร่เศษ บริเวณด้านทิศตะวันตกของถนนสายเอเชีย หลักกิโลเมตรที่ 441 – 442 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กมี 2 ชั้น ได้รับงบประมาณจากกรมการปกครองในปี พ.ศ.2539 เป็นค่าก่อสร้างจำนวน 6,590,000 บาท อาคารดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี และได้เปิดใช้เป็นทางการเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 โดย พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานในพิธี

ที่ตั้งและขนาด

อำเภอบ้านตาก ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของตัวเมืองจังหวัดตากในปัจจุบัน ห่างจากอำเภอเมืองตาก 22 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 992.495 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ	- ตำบลบ้านนา ตำบลย่านรี ตำบลสามเงา ตำบลวังหมัน อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
		- ตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง
		- ตำบลแม่วะ ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
ทิศใต้	ติดกับ	- ตำบลไผ่งาม ตำบลหนองบัวเหนือ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
		- ตำบลสามหมื่น อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดกับ	- ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
		- ตำบลดงลิ้นจี่ อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
		- ตำบลโป่งแดง อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	- ตำบลสามหมื่น อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก

ภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและภูเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรได้เพียงเล็กน้อย ป่าไม้โดยทั่วไปเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ป่าไม้กระยาเลย และป่าไม้สัก พื้นที่เป็นภูเขาเต็มไปด้วยดินลูกรัง และหินกรวด ใช้ประโยชน์จากการเกษตรได้น้อย พื้นที่ตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 500 ถึง 2,000 เมตร ในเขตหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 6 ตำบลทองฟ้า หมู่ที่ 6, 7, 8 ตำบลทุ่งกระเซาะ และหมู่ที่ 7, 8, 9 ตำบลแม่สลิด มีทิวเขาสลับซับซ้อนเป็นแนวจากทิศตะวันตก ทิศเหนือและทิศตะวันออก พื้นที่ราบสภาพเป็นดินปนทราย กักเก็บน้ำไม่ค่อยอยู่ ส่งผลให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตไม่ดี

ภูมิอากาศ

อำเภอบ้านตากมีลักษณะของภูมิอากาศ กล่าวคือ ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ฤดูร้อนอากาศร้อนอบอ้าวและลมแรง บางครั้งจะมีพายุรุนแรงทำให้บ้านเรือนและพืชผลได้รับความเสียหายเป็นประจำในทุกปีในฤดูแล้ง มีลมแรงตลอดเวลา ในฤดูฝนมีฝนตกชุกประมาณ 4-5 เดือน

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจชุมชน

ทุนวัฒนธรรมเริ่มปรากฏอย่างแพร่หลายในวาทกรรมการพัฒนาในประเทศไทย ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ ที่เริ่มตั้งแต่ปี 2540 กระแสดังกล่าวเป็นเหตุให้ในอาณารยประเทศขนานรับกับกระแสของทุนทางวัฒนธรรม และอีกปรากฏการณ์ของสังคมไทย ได้เกิดวาทกรรมในการพัฒนาประเทศในเรื่องของทุนทางวัฒนธรรม เนื่องมาจากการตระหนักถึงข้อผิดพลาดและข้อจำกัดต่างๆ ของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา 50 ปี ระบบของชุมชนได้รับความสนใจในระดับรองจากการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่าในระดับชุมชนจะมีการผลิตซ้ำผลิตภัณฑ์อยู่ตลอดเวลา แต่ก็ทำให้ชุมชนอยู่ได้แม้จะถูกกลืนเลย ทำให้ทุกฝ่ายเริ่มตระหนักในเรื่องของบทบาทและความสำคัญของระดับ “ฐานราก” ที่สามารถอยู่รอดได้ภายใต้วิกฤตการณ์ล่มสลาย ภายใต้อการตระหนักในประเด็นดังกล่าว ก่อให้เกิดแนวคิดอีกประการหนึ่งคือแนวคิดในเรื่องของ “ทุนทางวัฒนธรรม”

เดิมเรื่องของทุนทางวัฒนธรรมได้มีการนำมาใช้พัฒนาในประเทศมานาน แม้จะไม่ปรากฏชัดเจนว่า นั่นคือ ทุนทางวัฒนธรรมโดยตรง แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม ได้ก้าวพ้นจากแนวคิดสังคมศาสตร์กระแสหลักแบบเดิม ในการมองปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมในการพัฒนา เป็นปัจจัยที่จะสามารถทำให้สังคมได้รับการพัฒนาหรือการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

ดังที่กล่าวไปแล้วนั้นว่า ความเป็นชุมชนนั้นเกิดจากความสำนึกของสมาชิกในชุมชนทุกคน เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าทุกคนไม่ยึดติดกับความเป็นตัวตน เปิดใจยอมรับกัน ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนเป็นไปในลักษณะของความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักการแบ่งปันกัน ทรัพยากรต่างๆ มีอยู่ในชุมชนอย่างกระจายทั่วถึง ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครมีมากน้อยจนเกินไป ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอย่างสาวยกลางได้โดยไม่เดือดร้อนและจากการที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงทำให้มีการประสานกิจกรรมด้านต่างๆ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการบูรณาการของชุมชนในทุก ๆ ด้าน

เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจพื้นฐาน ที่ยึดการดำเนินการตามสายกลาง ยึดความเพียงพอและเน้นการพึ่งตนเองของสมาชิก เป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็งและถือเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชุมชนโดยมีการบูรณาการ และมีการเชื่อมโยงกันทุกอย่างทั้งหมดเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เศรษฐกิจ ศิลธรรม จิตใจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง

สิ่งแวดล้อม สุขภาพและการเรียนรู้ เศรษฐกิจชุมชน จึงถือเป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เพราะประชาชนจะต้องมีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมได้รับประโยชน์เพื่อการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสิ่งที่ถือว่า เป็นฐานคิดเดียวกันระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและแนวคิดทางวัฒนธรรม

คำว่าทุนทางวัฒนธรรมถ้าจะสังเกตให้ดี จะพบว่าเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของเศรษฐกิจตั้งแต่ต้น นับแต่ได้มีการพบว่าความมุ่งหวังที่จะพัฒนาให้มนุษย์ในสังคมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น จะต้องอาศัยทุนทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ดังนั้น ทำให้หลายๆ หน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชนได้ประจักษ์ถึงการพัฒนาที่ล้มเหลวในอดีตที่ผ่านมา เกิดจากการให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากเกินไป และขณะเดียวกันกลับละเลยการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม เป็นเหตุให้มีการหันกลับมาทบทวนบริบททางด้านสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของ “ทุน” ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว พลังที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรมน่าจะมีผลในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในหลายด้านด้วยกัน จะทำให้พลังความรู้หรือพลังความคิด และพลังทางปัญญาสามารถถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันได้ นอกจากนี้ การแบ่งปันของคนในชุมชนก็จะทำให้เกิดการกระจายของทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างทั่วถึง และเกิดช่องว่างระหว่างบุคคลภายในชุมชนนั้นๆ น้อยลง

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มุ่งเน้น เพื่อที่จะทราบว่า บทบาททุนทางวัฒนธรรมอันประกอบด้วย ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดระบบชุมชน รวมไปถึง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งเติบโตได้อย่างไร ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้จะพบได้ในบทต่อไป ที่ผู้วิจัยจะทำการหาคำตอบจากงานวิจัยในครั้งนี้

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพิไล เลิศวิชา (2532) กล่าวว่าความสำเร็จของหมู่บ้านคีรีวง แสดงว่ามีมรดกวัฒนธรรมของชุมชนคนในชุมชนไทยเป็นสินทรัพย์ที่มีค่ามหาศาล ซึ่งเป็นของคนในชุมชนเอง หากสามารถนำมาใช้ก็จะก่อให้เกิดพลังแก่ชุมชนอย่างมาก คนไทยเราควรรู้คุณค่าของทรัพย์สินนี้เพื่อพัฒนา

เศรษฐกิจ และสังคมของเราจากต้นทุนที่สูงค่าเราได้เปรียบที่มีอยู่แล้ว คีร์วงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ
ของ

1. การมีทุนบุคคล ผู้นำ และกรรมการที่เข้มแข็ง
2. การยกวัฒนธรรมชุมชนเดิมขึ้นเป็นอุดมการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลง
3. การจัดองค์การแห่งการรวมทุนสมัยปัจจุบัน โดยพึงพิงกับระบบเครือข่ายเดิม
4. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัญญาชน ซึ่งเป็นคนในชุมชน

5. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ดึงศักยภาพมาใช้มีเครือข่าย
กระบวนการเรียนรู้ มีองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยวิธีแห่งการปฏิบัติ การไตร่ตรองและ
ประสบการณ์ ให้คนในชุมชนมีส่วนกำหนด มรดกวัฒนธรรมและลักษณะองค์กรจากอดีตเป็น
ต้นทุนที่มหาศาล

อำภา จันทราภาส (2543) ได้นำเสนอผลการวิจัยว่า ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมที่ส่งผล
ต่อความเข้มแข็งของชุมชนมี 2 ส่วน คือ

1. ปัจจัยภายในชุมชน ซึ่งแบ่งได้เป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุน
บุคคล ทุนเครือข่าย ทุนองค์กร การมีกลุ่มหรือองค์กรในชุมชน เกิดจากการรวมตัวกันของคนใน
ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กัน มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกันในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และ
บางครั้งอาจรวมตัวกันเป็นกลุ่มในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันดูแลทุกข์สุขกันภายในชุมชนเป็นทุน
องค์กรที่มีส่วนเสริมสร้างให้ชุมชนได้พึ่งตนเองและเกิดความเข้มแข็งของชุมชน
2. ปัจจัยภายนอกชุมชน คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปรับตัวให้ชุมชนและ
สมาชิกภายในชุมชนได้มีวิถีการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ระบบ
การพัฒนาตามแผนการพัฒนารัฐบาล อิทธิพลทางการเมือง การปกครอง อิทธิพลของระบบ
การตลาด และอิทธิพลของการสื่อสารการติดต่อปัจจัยภายนอก ทำให้เกิดเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร

กับภายนอกเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการที่ชุมชนได้นำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นพื้นฐานในการปรับเปลี่ยนชุมชนให้ยังคงรักษาสิ่งดีๆ ของชุมชนให้ลูกหลาน

ทิพาพร พิมพิสุทธิ และคณะ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านนา จังหวัดตาก ความรู้ในอดีตของคนในชุมชนบ้านนาเพียงอ่านออกเขียนได้เท่านั้น ส่วนภูมิปัญญาที่นำมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตและสังคมกลับมีมากมาย

ภูมิปัญญาคนในชุมชนบ้านนา คือ การพึ่งพาตนเอง ทำทุกอย่างเพื่อกินเพื่อใช้ โดยอาศัยทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่เป็นสำคัญ ดังจะเห็นจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนี้

ภูมิปัญญาเรื่องเครื่องใช้ในครัวเรือน ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นตอกสานตะกร้า กระบุง กระด้ง หรือ เสื่อรำแพน และกะลามะพร้าวมาทำเป็นกระบวยตักน้ำ ทำทัพพีตักข้าว หรือทำเป็นตะหลิว

ภูมิปัญญาการรักษาโรค โดยใช้สมุนไพร รักษาตามเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อก่อนไม่มีหมอรักษา ในหมู่บ้าน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงใช้ยาสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าและในหมู่บ้านที่สามารถหาได้ นำมาต้ม เผลา หรือฝน เช่น ผลทับทิมอ่อนนำมาเผลา แขน้ำ แล้วกรองเอาแต่น้ำใช้ดื่มแก้ท้องเสีย และ ใช้สมุนไพรทำน้ำมันตอกระดุก เป็นต้น

ภูมิปัญญาเรื่องอาหารการกิน ปลูกข้าวเพื่อบริโภค บ้านไหนที่ปลูกไร่อ้อยจะบิบบอ้อยเป็น น้ำอ้อยไว้ทำขนม หรือไว้รับประทานเป็นของว่าง เพื่อใช้เองและมีความรู้เกี่ยวกับอาหารธรรมชาติ ทำเครื่องมือจับสัตว์ เช่น แร้งคั่นกนก ค้างคักคุ่น ทำเครื่องมือดักจับสัตว์น้ำ เช่นการทำเบ็ดราว เป็นต้น

ภูมิปัญญาผลิตเครื่องนุ่งห่ม โดยใช้สีย้อมผ้าจากธรรมชาติ เช่น ครั่งและมะเกลือ ทำด้วยมือ ทุกขั้นตอน ครอบครัวยุคใหม่ที่ปลูกไร่มันสำปะหลังก็จะเก็บมาเป็นเส้นด้ายหรือทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม การทอผ้าไว้ใช้ในครอบครัวของผู้หญิงจะทำในเวลาว่าง เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย ปั่นเป็นเส้นด้าย ย้อมสีฝ้ายจากสีธรรมชาติ การทำความสะอาดผ้า (ซักผ้า) ด้วยเปลือกจี่หนอน นำเปลือกจี่หนอนมา แขน้ำให้เป็นเมือก ตีให้แตกฟองแล้วนำมาซักผ้า

ภูมิปัญญาการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ไถนาใช้โคกระบือ โดยทำเครื่องมือเองทุกอย่าง เช่น ไถ กั้นคันน้ำเข้าหนองเพื่อใช้ปลูกข้าว รั้วคังวัว แห สวิง ดีเหล็กทำมิด จอบ เสียม เป็นต้น

ภูมิปัญญาผลิตสุราพื้นบ้าน และที่ปลูกไรยาสูบจะเก็บไว้สูบเองไม่ต้องซื้อ

ภูมิปัญญาเรื่องระบบเหมืองฝาย เพื่อแจกจ่ายน้ำในพื้นที่นา ช่วยให้มีความในการทำนาและปลูกพืชผักไว้กินและใช้

ภูมิปัญญาการลงพื้นบ้าน สร้างที่อยู่อาศัย

ภูมิปัญญาเรื่องเวชวิทยา สืบชะตา สะเดาะเคราะห์

ภูมิปัญญาการทำบอไฟ จี๊ได้ ใช้จุดให้สว่างในเวลากลางคืน จี๊ชันจะขึ้นอยู่กับไม้ร้งนำมาตำให้ละเอียด แล้วห่อด้วยใบตองแห้งกะให้ยาวพอประมาณ มัดให้แน่นด้วยดอกลาจุดต้องมีอ่างรองกันไม่ให้จี๊เถ้าหกบนพื้นบ้านบอไฟจะมีทำไว้ใช้กันทุกบ้าน

นงคราญ กาญจนประเสริฐ (2545) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ โดยใช้เทคโนโลยีคนในชุมชนของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย” ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ โดยใช้เทคโนโลยีคนในชุมชนของประชากรในจังหวัดพิษณุโลก และสุโขทัย ทุกตำบล รวม 167 ตำบล ข้อมูลที่นำมาจัดจำแนกประเภทและสัมภาษณ์เชิงลึก คัดผู้ผลิตที่สำคัญมา 50 ราย กระจายทั้งสองจังหวัด จำนวน 18 อำเภอ

ผลการศึกษาปรากฏว่า สิ่งของเครื่องใช้ที่ผลิตจากภูมิปัญญาคนในชุมชน ส่วนใหญ่ดำเนินงานในรูปแบบกลุ่ม มีรายบุคคลน้อย จำแนกการผลิตที่สำคัญได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทสิ่งประดิษฐ์ เช่น บ้านไทยเรือนจิ๋ว ตู้ปลา โทรทัศน์ กลองยาว หล่อพระพุทธรูป ตู้ไฟไขไก่ การทำลายทองโบราณ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องสีข้าวกลึง เครื่องดนตรีไทย กรอบรูป ดอกไม้ประดิษฐ์ เเจ้ระโนพลอย และถังขยะยางรถยนต์

2. ประเภทจักสาน เช่น เปลเรือ ผลิตภัณฑ์ผักตบชวา กรงนกและขันโตก
3. ประเภทสิ่งทอ เช่น ทอผ้าพื้นเมือง การเย็บผ้านวม และการเย็บที่นอน
4. ประเภทแกะสลักไม้ เช่น การทำเฟอร์นิเจอร์
5. ประเภทแปรรูปอาหาร เช่น การทำส้มแผ่น (มะม่วงกวน) การทำน้ำตาลสด และการทำชาเขียวใบหม่อน
6. ประเภทอื่นๆ เช่น การทำกระดาษสา และการทำไม้กวาดดอกหญ้า

สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุ่นตระกูล, และ ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2537) ได้ค้นพบว่า กลุ่มผู้นำมองว่าปัญหาของคนในชุมชนมีส่วนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสังคมและการเมืองภายนอก การที่จะแก้ปัญหาให้ได้จะต้องสร้างองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถต่อรองกับอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจกับภายนอกได้ จึงมีลักษณะของการทำงานที่พยายามรวมกลุ่มคนในชุมชน มีการพูดคุย วิเคราะห์ปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน ลักษณะกิจกรรมที่ออกมาจึงเป็นลักษณะร่วมของชุมชน และการรวมกลุ่มอาชีพ

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) ได้ค้นพบว่า จุดเด่นขององค์กรคนในชุมชน จากการศึกษาพื้นที่ทั้งสิ้น 9 แห่งในภาคอีสาน ประกอบไปด้วย

- กลุ่มเขียงน้อยเพื่อการพัฒนา จังหวัดหนองคาย
- องค์กรคนในชุมชนเพื่อการพัฒนา จังหวัดขอนแก่น
- กลุ่มโอได๋น้อย จังหวัดบุรีรัมย์
- กลุ่มเกษตรกรโพนทราย 3 ตำบล จังหวัดร้อยเอ็ด
- มูลนิธิเกษตรกรไทย จังหวัดขอนแก่น เลย และอุบลราชธานี

- สหกรณ์การเกษตรทำนงเมว จังหวัดขอนแก่น
- สกย.อ. 8 จังหวัด อุบลราชธานี สุรินทร์ ยโสธร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครราชสีมา และบุรีรัมย์
- กลุ่มพรรณไม้ 24 หมู่บ้าน 3 จังหวัด ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และสุรินทร์
- กลุ่มพัฒนาเกษตรกรรายย่อยบัวใหญ่ 4 หมู่บ้าน จังหวัดนครราชสีมา

ทั้ง 9 กลุ่มมีจุดเด่น คือ

1. มีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงาน ทั้งสมทบเงิน ร่วมคิด ร่วมทำ
3. มีกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาได้จริง
4. กิจกรรมธุรกิจชุมชนพยายามที่จะทำกิจกรรมธุรกิจที่สร้างรายได้ให้กับองค์กร สร้างทุนให้งอกงามขึ้นเพื่อนำไปปรับใช้คนในชุมชน
5. เป็นพื้นที่ดูงานและขยายผลสู่องค์กรคนในชุมชนอื่นๆ

จตุเทพ ยาสุมทร (2543) ได้ศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการหรือระบบการจัดองค์กรที่ดีจะต้องจัดบริหารองค์กรในรูปแบบที่เป็นสากล ต้องมีผู้บริหารจัดการองค์กรคือ ต้องมีผู้รับผิดชอบ ผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ดีเข้าไปช่วยบริหารกิจกรรม องค์กร เพื่อจะพัฒนาองค์กรของตนเองให้ดีขึ้นไปเรื่อยๆ กระบวนการจัดการที่ชุมชนคิดจัดตั้งขึ้นโดยคนของชุมชนเองต้องเป็นกระบวนการที่ชุมชนยอมรับว่ากระบวนการจัดการนั้นๆ มีความเป็นไปได้เพียงใด นำไปสู่การปฏิบัติหรือทำได้จริง เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ตลอดถึงการประหยัดค้ำค่าต่อการดำเนินงานหรือไม่อย่างไร สังคมไทยไม่ว่าจะยุคใด ต่างมีทุนทางสังคมอยู่เสมอ คือทุนวัฒนธรรมประเพณีซึ่งอยู่ในชุมชน เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ทำให้เกิดทุนทางการพึ่งพา ความเชื่อ ความซื่อสัตย์ เพียงแต่อาศัยทุนด้านการ

จัดการและทุนเครือข่ายเข้าร่วมจัดการและเสริมสร้างให้ความเจริญรุ่งเรืองเท่านั้น ก็จะช่วยให้สังคมของชุมชนไทยชนบทดำรงอยู่ต่อไปได้

ฤดีมน ปีติสนธิ (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ชุมชน กรณีศึกษาไท – พวน อำเภอบ้านผือ วิถีชีวิตที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไท – ลาว คือ งานเกษตรกรรม ทำไร่ ไถนา ชนกลุ่มนี้มักมีความสามารถในการทำนาปลูกข้าวได้ดี การทำนาคืออาชีพหลัก เกือบจะทุกกลุ่มมีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมมากมายในการทำนา เช่น ความเชื่อและพิธีกรรมในการปลูกข้าว เมื่อจะเริ่มทำนาได้เลี้ยงบ้าน เพื่อให้ผีปู่ตาปกปักรักษาบ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข และได้ทำบุญบังไฟหลังทำนา (ไม่จำเป็นต้องทำทุกปี ทำเมื่อชุมชนมีความพร้อม) มีฝนตกมากก็จะเริ่มทำนา แต่ก่อนทำจะต้องเลี้ยงผีนา หรือตาแฮกก่อนพิธีเลี้ยงผีตาแฮกหรือผีนา จะเลี้ยงในเช้าวันพุธ พ่อบ้านจะนำเครื่องเลี้ยงไปวางที่มุมแปลงนาที่กำหนดกันไว้ว่าเป็นที่สถิตของผีนา จุดธูปเทียน แล้วกล่าวขออนุญาตผีนา ทำนาของให้อุดมสมบูรณ์ และขอให้ผีนาปกปักรักษาท้องนาไว้

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ (2539) ศึกษาเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ผู้วิจัยจะขอกล่าวแต่พิธีเชื้แม่เชื้อและพิธีขุมนมเทวดา เนื่องจากมีการใช้อาหารเข้ามาเกี่ยวข้องในการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีเชื้แม่เชื้อมีเครื่องประกอบในการทำพิธีอาหารคาว ได้แก่ ไข่เป็ด หรือ ไข่ไก่ ข้าวสุก แกง กุ้ง ปลาดิบ เหล้า แป้งดิบ ข้าวสาร อาหารหวาน ได้แก่ ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว ถั่ว งา กล้วย อ้อย ข้าวเหนียว นอกจากนี้ยังมีเทียนชัยอีก 4 เล่ม สายสิญจน์ และแพงแม่เชื้อ (ทำด้วยไม้ไผ่ เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส รองกันด้วยใบตองกล้วย) จุดประสงค์หลักของการประกอบพิธีนี้ เพื่อรักษาเด็กให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ปกป้องภัยจากภายนอกที่จะมารังควานเด็ก ขณะเดียวกันก็ให้อยู่เป็นเพื่อเด็กไม่ให้เด็กเหงา ส่วนพิธีขุมนมเทวดา เครื่องประกอบพิธี ได้แก่ อาหารคาว 12 อาหารหวาน 12 ตามแต่เทวดาแต่ละองค์ในพิธี จะประกอบพิธีสำคัญๆ เช่น ตั้งศาลพระภูมิ ขึ้นบ้านใหม่ วางศิลาฤกษ์ ฯลฯ ต้องมีพิธีขุมนมเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องก่อนเสมอ

โดยสรุป การที่ชุมชนจะมีความเข้มแข็งภายในของชุมชนได้นั้น องค์ประกอบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งสร้างพลังในการต่อรองกับภายนอกนั้น ที่สำคัญ คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จะเป็นตัวสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เพียงแต่ระดับการพัฒนาจะมากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ สภาพแวดล้อม และที่สำคัญคือ ตัวทุนทางวัฒนธรรม ว่ามี

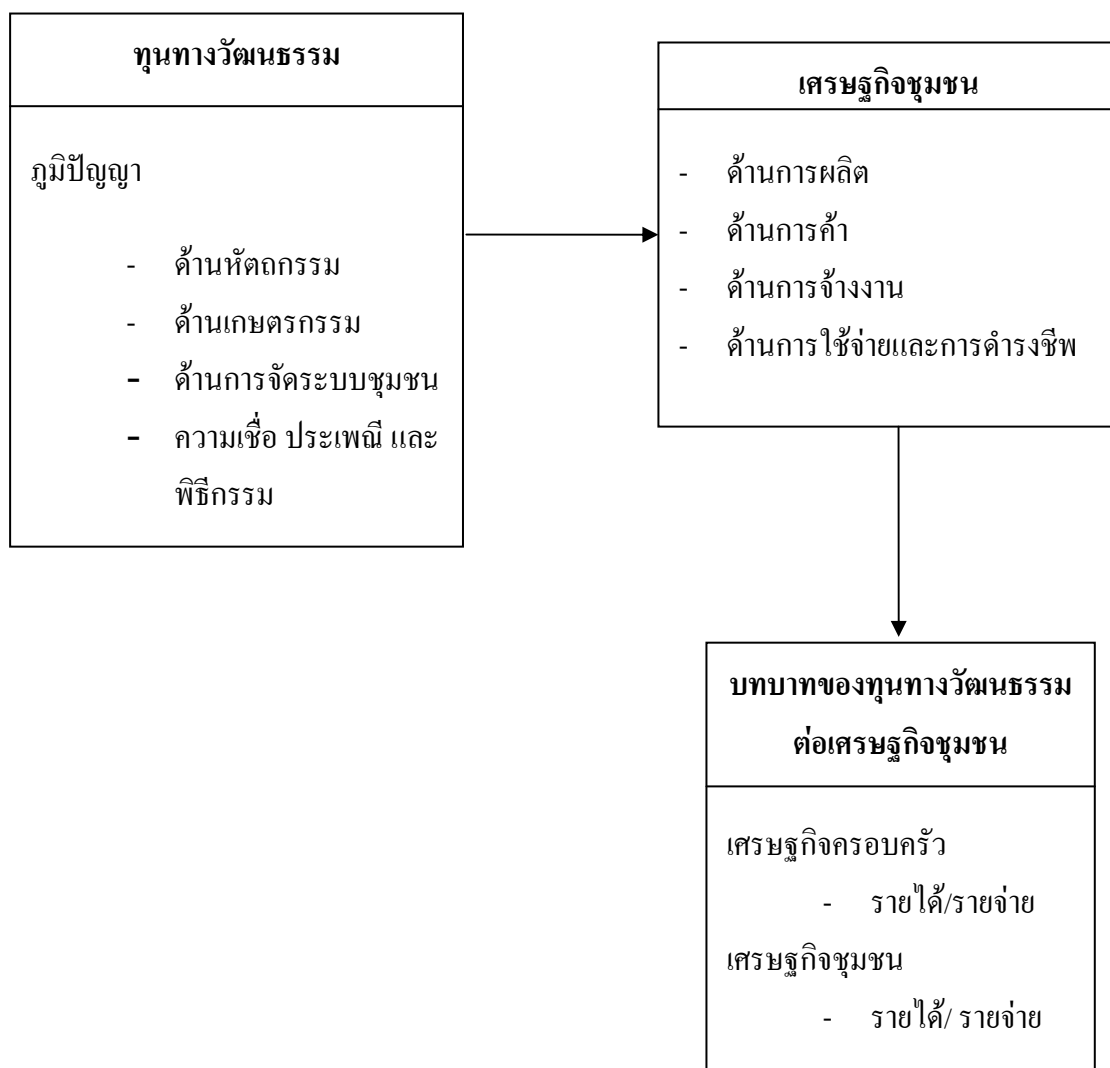
ความสมดุลกันหรือไม่ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากจะเป็นตัวเสริมเศรษฐกิจในระดับมหภาคได้เป็นอย่างดี

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดของบทบาททางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน ที่ได้นำมาใช้ศึกษานั้น ได้แบ่งเป็นประเด็นๆ ดังต่อไปนี้

1. ส่วนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ภูมิปัญญาในด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดระบบของชุมชน รวมไปถึงประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม
2. ส่วนที่เป็นเศรษฐกิจชุมชน จะให้ความสำคัญกับเรื่องของการผลิต การค้า การจ้างงาน และด้านการใช้จ่ายและการดำรงชีพ
3. ส่วนที่เป็นผลลัพธ์ จะเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากผลของการที่สมาชิกในชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนและสามารถยังผลต่อรายได้ รายจ่ายของคนในครอบครัวและชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน

โดยสามารถนำเสนอเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติของเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการตามเทคนิคของกระบวนการวิจัยดังนี้

การกำหนดพื้นที่

การเลือกพื้นที่การวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกเฉพาะชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะของการฝังตัวของทุนทางวัฒนธรรมอันยาวนาน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวจะประกอบไปด้วย 15 หมู่บ้าน อันได้แก่ หมู่บ้านปากร่องห้วยจี 1 หมู่บ้านปากร่องห้วยจี 2 หมู่บ้านสันป่าลาน 1 หมู่บ้านสันป่าลาน 2 หมู่บ้านสันป่าลาน 3 หมู่บ้านตลาดตรอกชอย หมู่บ้านตะฝางสูง หมู่บ้านสองกอง หมู่บ้านวังไม้สาน 1 หมู่บ้านวังไม้สาน 2 หมู่บ้านปากวัง หมู่บ้านแม่บอน หมู่บ้านใหม่สองกอง ชุมชนหมู่ 13 พัฒนา และชุมชนหมู่ 14 พื้นที่ที่ได้รับเลือกในการศึกษาครั้งนี้เป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมอยู่ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภูมิปัญญา ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ที่มีความเก่าแก่และเป็นทุนของชุมชนที่สร้างเม็ดเงินให้เกิดขึ้นกับระบบเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องตรงตามเรื่องที่จะทำการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 4 กลุ่มหลักด้วยกัน โดยอาศัยวิธีการเข้าสู่ชุมชนเพื่อสังเกตและสอบถามคนภายในชุมชนในเรื่องทุนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏและตามทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละประเภท เพื่อหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความต้องการ อันประกอบไปด้วย

1. ผู้อาวุโสของชุมชน เพื่อให้ได้รับรู้เรื่องราวและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน จำนวน 27 คน
2. ปราชญ์คนในชุมชนหรือผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก อันได้แก่ ผู้ที่ชุมชนให้การยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถของชุมชน จำนวน 9 คน
3. ผู้นำชุมชน อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน จำนวน 23 คน
4. ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน หรือผู้ที่เป็สมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ จำนวน 120 คน

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. การสำรวจพื้นที่ ตามเส้นทางถนนผ่านหมู่บ้าน เพื่อดูสภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือน แม่น้ำ และสิ่งสาธารณสถาน เส้นทางเดินติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านและตำบลบริเวณโดยรอบ รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมคนในชุมชนที่แสดงออกขณะนั้น เพื่อนำสิ่งที่พบไปเป็นพื้นฐานของข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงแสดงถึงความสัมพันธ์กันในชุมชน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ตำราวิชาการ กรณีศึกษา ผลงานการวิจัยของผู้ที่ได้ค้นคว้าไว้แล้ว เพื่อทำความเข้าใจกับภาพโดยรวมของชุมชน ความเป็นชุมชน วัฒนธรรม ศักยภาพของชุมชน องค์กรชุมชนต่างๆ
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

3.1 การสังเกตการณ์ (Observation) โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตในรูปแบบของ

3.1.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) มีลักษณะดังนี้ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยจะเริ่มทำความรู้จักกับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน มีการเดินทางเข้าออกชุมชนเข้าตลาดของชุมชนเมื่อซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนก็จะทำการสนทนาร่วมด้วยในประเด็นทั่วไปของชุมชน จนกระทั่งคนในชุมชนมีความคุ้นเคย และพยายาม

สร้างความสัมพันธ์ โดยอาศัยวิธีการเดินเยี่ยมเยียนในครัวเรือนต่างๆ สำหรับกรณีของการศึกษาเป็นรายบุคคลผู้วิจัยก็จะทำการบอกกล่าวความเป็นมาของผู้วิจัยว่าเป็นใคร มาจากที่ใด มาทำอะไร และจะขอความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยความเคารพและความเป็นมิตรภาพ สำหรับการสัมภาษณ์แบบกลุ่มผู้วิจัยจะอาศัยผู้นำชุมชนซึ่งนั่นก็คือ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำกลุ่ม เป็นคนบอกกล่าวให้กับสมาชิกภายในกลุ่มแต่ละกลุ่ม ในการเดินทางเข้ากลุ่มครั้งแรก จะเป็นการพูดคุยในเรื่องทั่วไป อาศัยช่วงว่างของการประชุม โดยคนสูงอายุผู้วิจัยจะไปพูดคุยเรื่องในอดีตว่าเป็นมาอย่างไร ส่วนคนอื่นๆ จะทำการทักทายตามปกติ เมื่อเกิดความไว้วางใจผู้วิจัยจะทำการเริ่มเก็บข้อมูลที่ต้องการตามแนวคำถามที่สร้างไว้ และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่สร้างให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตำบลตากออก อาทิเช่น การช่วยคิดเงินปันผลของกลุ่ม เป็นต้น

3.1.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) มีลักษณะการศึกษาดังนี้ ในการเริ่มเข้าสู่ชุมชนจะทำการเรียนรู้ชุมชน โดยผู้วิจัยจะมีการ สังเกตการณ์อยู่โดยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ของชุมชน จะมีการสังเกตการณ์ในเรื่องของพฤติกรรมความเป็นอยู่ การดำรงชีพ ภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของคนในชุมชน

3.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะศึกษา ซึ่งจะมีประเด็นในการสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถามที่วางไว้รวมทั้งการสังเกตการณ์พร้อมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกไปด้วย ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมการศึกษาในเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลประชากร การตั้งถิ่นฐาน การย้ายถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา รายได้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นรวมถึงข้อมูลทางด้านทรัพยากรของชุมชน ภูมิปัญญาในด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม และด้านการจัดระบบของชุมชน ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมตลอดจนบทบาทของกิจกรรมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เหล่านี้เป็นต้น ยังรวมไปถึงอัตชีวประวัติ (Life History) ของปราชญ์คนในชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำวิจัย นอกจากนั้นจะยังใช้วิธีการเดียวกันนี้สำหรับกลุ่มประชาชนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีการจัดกลุ่มเพื่อทำการสนทนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของชุมชน การพัฒนาภูมิปัญญาด้านต่างๆ ของชุมชน ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ประมาณกลุ่มละ 20 คนต่อการสัมภาษณ์กลุ่มใน 1 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ แบบฉบับนักภาคสนาม MP 4 (เครื่องบันทึกเสียง) และกล้องถ่ายภาพ

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนมาเป็นกรอบในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงโดยนำเอา ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยทั้งจากการค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์มาทำการสังเคราะห์และจัดให้เป็นระบบตีความเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา เพื่ออธิบายบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน บริเวณชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยอาศัยวิธีการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมและแบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มาใช้ร่วมกับการอธิบายบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนในการศึกษาครั้งนี้

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ประชากรที่ทำการศึกษา โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ภาพที่ 3 สัมภาษณ์ประชาชนที่ทำการศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษาและข้อวิจารณ์

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาดำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลของการศึกษา จำแนกออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จะมีการนำเสนอเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ส่วนที่ 2 องค์ความรู้ทางด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะประกอบไปด้วย ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดระบบชุมชน ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม

ส่วนที่ 3 เศรษฐกิจชุมชน ได้แบ่งออกเป็นด้านการผลิต ด้านการค้า ด้านการจ้างงาน และด้านการใช้จ่ายและการดำรงชีพ

ส่วนที่ 4 บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยจำแนกออกเป็น 2 ระดับ ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งจะมองในประเด็นของรายได้ และรายจ่าย

ส่วนที่ 5 ข้อวิจารณ์ผลการศึกษา

รายละเอียดของแต่ละส่วน นำเสนอดังต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนดั้งเดิมของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนสรุปได้ว่า ตำบลตากออกมีราษฎรมาตั้งถิ่นฐานมานานหลายชั่วอายุคนกว่า 200 - 300 ปี และจากพงศาวดารเมืองเหนือหลายเล่มได้กล่าวไว้ว่า เมื่อปี พ.ศ.305 คนไทยหลายกลุ่มได้อพยพย้ายถิ่นจากลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง และอีกกลุ่มข้ามลำน้ำสาละวินเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองตาก ซึ่งเมืองตากสมัยนั้นมีการสันนิษฐานว่าคือ “บ้านตาก” ในปัจจุบัน กล่าวคือ มีอายุ 2,245 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2308 ตากได้พ่ายแพ้แก่พม่าถูกเผาเสียสิ้นเมือง และในปีเดียวกันสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชคืนมาได้ ทำให้เกิดเมืองขึ้นอีกครั้งจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งประมาณอายุได้ 242 ปี (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544)

จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก มีความเป็นมาที่ยาวนาน ทำให้มีลักษณะทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและการดำรงชีพที่ยาวนาน มีเอกลักษณ์ที่เฉพาะของชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ในเรื่องของลักษณะของการตั้งถิ่นฐานคนส่วนใหญ่เป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิม อาจมีบางกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากขุนบรรพบุรุษได้ย้ายหนีข้าศึกจากการสู้รบกันของหัวเมืองทางเหนือ คือ จังหวัดลำปาง ด้วยเหตุผลที่ว่าความน่ากลัวของการสู้รบสมัยนั้น ถ้าเป็นเด็กจะนำเด็กใส่ลงในครกตำข้าวแล้วตำเด็กให้เสียชีวิต จึงได้ทำการอพยพด้วยวิธีล่องแพตามลำน้ำวังลงมายังบ้านตาก ทำให้วัฒนธรรม ประเพณี หรือความเชื่อ และภาษาที่ใช้จึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับของภาคเหนือ และในบางส่วนระยะต่อมา เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นจะเป็นการย้ายถิ่น เนื่องจากการแต่งงาน ประเพณีการแต่งงานในสมัยนั้น ฝ่ายชายจะย้ายเข้ามาอยู่บ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นของตำบลตากออก แต่การแต่งงานในสมัยนั้นไม่ได้แต่งงานกับคนบ้านอื่นๆ ในถิ่นฐานที่ไกลมากนัก ยังเป็นคนตำบลใกล้เคียง ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกทั้งถนน รถยนต์ต่างๆ ทำให้การย้ายข้ามถิ่นฐานมีระยะทางที่ไกลมากขึ้นข้ามจังหวัด ข้ามภูมิภาค รวมถึงข้ามประเทศ ตำบลตากออกมีอายุประมาณ 242 ปี (นับจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้กอบกู้เอกราช) ส่วนชื่อของตำบลตากออกนั้น มีที่มาจากการที่เมืองตากเดิมตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำปิง คือ ฝั่งแม่น้ำด้านตะวันออก และฝั่งแม่น้ำด้านตะวันตก จึงเรียกว่าตำบลตากออก มีการตั้งถิ่นฐานเรียงรายเลียบริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงจากทิศเหนือจรดทิศใต้ ในขณะที่ตำบลตากตกก็คือ ที่อยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงนั่นเอง

ปัจจุบันพื้นที่ในตำบลตากออก แบ่งออกเป็น 15 หมู่บ้าน (ฝ่ายปกครอง อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก, 2549) จากชุมชนดั้งเดิม 6 แห่ง ได้แก่ บ้านปากร้องห้วยจี บ้านสันป่าลาน บ้านตากออก บ้านตะฝงสูง บ้านวังไม้ต้นและบ้านปากวัง โดยแต่ละแห่งมีประวัติความเป็นมาและการแยกออกเป็นหมู่บ้านในปัจจุบัน ดังนี้

ปากร้องห้วยจี

บ้านปากร้องห้วยจี ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของฝั่งแม่น้ำปิง และอยู่บริเวณทางด้านทิศใต้ของตำบลตากออก ปัจจุบันได้แบ่งบ้านปากร้องห้วยจีออกเป็น 2 หมู่บ้านด้วยกัน อันได้แก่ หมู่ 1 และหมู่ที่ 2 โดยใช้ชื่อว่า บ้านปากร้องห้วยจี 1 และ 2 ซึ่งในหมู่ที่ 1 อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออกทั้งหมด ในขณะที่บางส่วนของหมู่ที่ 2 มีพื้นที่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออกและอยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลตากออก ซึ่งมีชื่อว่า “ชุมชนหมู่ 2 ร่วมใจ” แต่คนในชุมชนเองค่อนข้างคุ้นเคยกับชื่อ ปากร้องห้วยจีมากกว่า เนื่องจากเป็นชื่อดั้งเดิม มีการคาดประมาณว่า หมู่บ้านนี้ตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2329 เป็นระยะเวลาประมาณกว่า 200 ปีมาแล้ว จำนวนครัวเรือนในระยะแรกมีการตั้งถิ่นฐาน ประมาณ 20 ครัวเรือน เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ การประกอบอาชีพคือ การทำเกษตรกรรม มีการทำนาจำนวนมาก พื้นที่บ้านปากร้องห้วยจีนี้ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสันป่าลาน
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านสมอโค่น ตำบลสมอโค่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านน้ำดิบ ตำบลสมอโค่น
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

ลักษณะของหมู่บ้านเป็นที่ราบริมแม่น้ำปิง พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งมีหนองน้ำขนาดใหญ่ 3 แห่งด้วยกัน คือ หนองแมว ที่ชื่อว่าหนองแมว เนื่องจากมีหินเป็นรูปร่างลักษณะคล้ายแมวอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือของหนองน้ำและคนในชุมชนเชื่อว่ามียักษ์ศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่ภายในหินมีความน่ากลัวอยู่ ถ้าตกเวลากลางคืน คนในชุมชนจะไม่ไปบริเวณนั้น แต่ในปัจจุบันหินนี้ได้หายสาบสูญไป โดยการขุดลอกหนองบริเวณดังกล่าว หนองแมวเป็นหนองขนาดใหญ่และมีหนองที่ติดต่อกันอีก คือ หนองปู่ฮั่น กับหนองปู่ปึก

บ้านปากร้องห้วยจีเป็นชื่อหมู่บ้านที่คนในชุมชนใช้เรียกกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว ประมาณ 200 กว่าปี โดยจากการเล่าของคนในชุมชนชื่อของหมู่บ้านน่าจะมีที่มาจากหลายอย่าง

เริ่มจากการที่หมู่บ้านนี้มีคลองจากหนองระบายน้ำสู่แม่น้ำปิง คำว่า “คลอง” ภาษาถิ่นเรียกว่า “ร่อง” บางคน เรียกว่า “ห้วย” และบางคนเรียกว่า “ร่องห้วย” ด้วยเหตุอีกประการหนึ่งคือ บริเวณถื่นนี้มีการปล้นจี้กันบ่อยๆ โดยเฉพาะบริเวณบ้านปากร้องห้วยจีที่ติดต่อกับบ้านสมอโคน เนื่องจากมีพื้นที่ป่าไม้ค่อนข้างมาก และผู้คนไม่ค่อยที่จะอาศัยอยู่ ทำให้เกิดการปล้นจี้ของผู้ร้ายบ่อยๆ ผู้คนสมัยนั้นในหมู่บ้านนี้จะต้องคอยระวังจากเหตุการณ์ต่างๆ โดยเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนว่าในอดีตมีการจี้ปล้นจากการเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนว่า “สมัยเมื่อประมาณกว่า 60 ปีที่ผ่านมา ได้มีบ้านถูกโจรมาปล้นเงิน โดยบ้านที่ถูกปล้นเป็นบ้านที่ขายของชำ สมัยนั้นดูเหมือนว่าจะเป็นผู้ที่มิอันจะกินที่สุดของหมู่บ้าน มีการต่อสู้กันคนร้ายได้ใช้กำลังทำร้ายเจ้าของบ้านหน้าตาบูดบวม โดยวิธีการของเพื่อนบ้านสมัยนั้น ได้พยายามเคาะไม้ให้ผู้ใหญ่บ้านพาลูกบ้านมาช่วยเหลือ แต่ไม่ทันเมื่อมาถึงโจรก็หนีไปแล้ว เนื่องด้วยระยะทางการเดินทางที่ลำบาก และการตั้งถิ่นฐานที่ห่างไกลกัน” ทำให้หมู่บ้านนี้ได้มีชื่อดังกล่าวเรื่อยมา

นอกจากนั้นบางส่วนได้เล่าว่า คำว่าปากร้องห้วยจี เกิดขึ้นเนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีป่ามาก ขุดเข้าไปในดินจะพบปู แล้วคนในชุมชนก็เอาปูมาย่างกับไฟ ภาษาถิ่นเรียกว่า “จี้” แล้วก็มีมีการผิดเพี้ยนทางภาษาเป็น “จี้” ทำให้เรียกว่า “ปากร้องห้วยจี” และบางกระแสว่าบริเวณวัดน้ำล้อม (วัดน้ำล้อมได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463 เป็นระยะเวลาประมาณ 77 ปี เป็นวัดประจำหมู่บ้าน และน้ำไม่สามารถท่วมถึงวัดได้) และพื้นที่ใกล้เคียงมี ไม้กะจี้ (มีใบคล้ายใบสะลงและมีหนามแข็งตามกิ่ง) ขึ้นอยู่ตามคลองหรือร่องบริเวณทั่วไปของหมู่บ้านนี้ และไม้ชนิดนี้มีจำนวนมาก ทำให้หมู่บ้านมีชื่อดังกล่าวไว้แล้วนั้น

บ้านสันปาลาน / บ้านสันปากาว

บ้านสันปาลานและบ้านสันปากาวเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่ในระยะต่อมาได้มีการแบ่งหมู่บ้านจาก 2 หมู่บ้าน กลายเป็น 3 หมู่บ้าน ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ดั้งเดิมจะอยู่ติดกับริมแม่น้ำ แต่ในระยะเวลาต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการขยายอาณาเขตออกลึกเข้าไปจากฝั่งแม่น้ำปิง โดยที่หมู่ที่ 3 บางส่วนอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออก และบางส่วนอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลตากออก โดยเมื่ออยู่ใน

พื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลตากออกมีชื่อหมู่บ้านว่า “ชุมชนหมู่ 3 สันป่าลานกลุ่ม 3 พัฒนา” ในส่วนของหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออก ทั้งหมด โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านตากออกหรือบ้านตลาดตรอกซอย (หมู่ที่ 6)
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านปากร่องห้วยจี้ (หมู่ที่ 2)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับถนนพหลโยธิน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

บ้านสันป่าลานตั้งมาประมาณกว่า 200 ปี ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนตากออกขึ้น ซึ่งสมัยอดีตนั้นมีครัวเรือนประมาณ 20 - 30 หลังคาเรือน ประชากรเกิดในพื้นที่ถิ่นฐานนี้ และได้สืบตระกูลต่อกันมา

ชื่อ “บ้านสันป่าลาน” จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนกล่าวว่า วัดสันป่าลาน มีต้นลานจำนวนมาก และตั้งอยู่ตามสันเขา เนินเขา จึงเรียกว่า “วัดสันป่าลาน” ทำให้หมู่บ้านนี้มีชื่อว่า “บ้านสันป่าลาน” ตามชื่อวัดของชุมชน บางส่วนของคนในชุมชนได้เล่าว่า บ้านเรือนของคนในชุมชนสมัยอดีตได้มีต้นลานอยู่จำนวนไม่น้อย และบริเวณบนเนินหรือสันเขาก็มีต้นลานจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณก่อนตั้งวัดมีมากที่สุดเป็นป่าต้นลาน จึงเรียกว่า “บ้านสันป่าลาน”

นอกจากชื่อ สันป่าลานแล้ว จากการที่สมัยก่อนบริเวณนี้เป็นเนินเขา เนินดิน และจะมีต้นทองกวาว หรือเรียกว่า ต้นทอง หรือ ต้นกวาวจำนวนมาก ทำให้หมู่ที่ 5 ในปัจจุบันมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “บ้านสันป่ากวาว” แต่คนในชุมชนในปัจจุบันส่วนใหญ่ ยังเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านสันป่าลาน” มากกว่า “บ้านสันป่ากวาว”

บ้านตากออก

บ้านตากออกเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณฝั่งด้านตะวันออกของแม่น้ำปิง เดิมเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 6 เพียงหมู่เดียว แต่ในปัจจุบันได้แยกพื้นที่ออกไปอีก 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 13 และ 14 เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 และวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2548 ตามลำดับ โดยมีเหตุผล เนื่องมาจากการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐตามนโยบาย กองทุนหมู่บ้าน ในสมัยพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็น

นายกรัฐมนตรี จึงได้แบ่งออกเป็น 3 หมู่บ้าน ทำให้หมู่ที่ 6 มีชื่อใหม่ว่า “ชุมชน หมู่ 6 สามัคคี” โดยคนในชุมชนบอกว่าที่ให้ชื่อนี้ เพราะอยากให้ชุมชนมีความสามัคคีกัน หมู่ที่ 13 มีชื่อใหม่ว่า “ชุมชน หมู่ 13 พัฒนา” หมู่ 14 มีชื่อใหม่ว่า “ชุมชน หมู่ 14” โดยหมู่ที่ 6 หมู่ที่ 13 หมู่ที่ 14 มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านตะฝุ่สูง (หมู่ที่ 7)
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านสันป่าลานหรือบ้านสันป่ากวาว (หมู่ที่ 5)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับถนนพหลโยธิน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

ลักษณะของหมู่บ้านเป็นเนินมากกว่าที่ราบ เดิมมีป่าไม้จำนวนมากไม่น้อย แต่ในปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ตั้งส่วนราชการต่างๆ ที่สำคัญ อาทิ สถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านตาก ที่ว่าการอำเภอบ้านตาก สำนักงานประถมศึกษาอำเภอบ้านตาก เป็นต้น ทำให้สภาพป่าไม้กลายเป็นที่อยู่อาศัยและสวนของคนในชุมชน อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านนี้ คือ ทำสวน ค้าขายและรับจ้างเป็นหลัก

สำหรับที่มาของชื่อหมู่บ้าน “บ้านตากออก” คาดว่ามีการตั้งหมู่บ้านมาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และเมืองตากได้ตั้งอยู่ที่บ้านตากนี้เอง มีแม่น้ำปิงไหลผ่านจึงเป็นลักษณะของภูมิประเทศที่ทำให้เกิดหมู่บ้าน 2 ฝั่งแม่น้ำปิง คือฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก โดยฝั่งเมืองตากเก่าคือฝั่งตะวันตก และที่ตั้งของบ้านตากออกก็อยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับบ้านตากตก ทำให้มีชื่อว่า “บ้านตากออก”

บ้านตะฝุ่สูง

บ้านตะฝุ่สูง ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 7 มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขัง ประชากรในพื้นที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีหนองน้ำธรรมชาติจำนวนมาก ประกอบไปด้วย หนองยาว หนองถ้ำ หนองคา หนองม่วง หนองยาเปียว หนองเหล่านี้รวมกันเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ รวมเรียกว่า หนองพระบาท แต่ในปัจจุบันหนองพระบาทได้มีการสร้างถนนขึ้นหนองน้ำพระบาท ทำให้เกิดเป็นหนองพระบาทเหนือ และหนองพระบาทใต้ ยังอยู่ในระหว่างขออนุมัติงบประมาณ เพื่อทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นหนองน้ำดั้งเดิมของหมู่บ้าน โดยหมู่ที่ 7 มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสองกอง (หมู่ที่ 8)
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านตากออก (หมู่ที่ 6)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านแม่บอน ตำบลแม่สลด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

บ้านตะฝุ่สูงมีอายุประมาณ 200 ปี มีความเคร่งครัดในประเพณีค่อนข้างมาก ผู้นำคนแรกตามคำบอกเล่าของคนในชุมชน คือ หมื่นฤทธิ์ธำรงค์ “บ้านตะฝุ่สูง” เป็นชื่อที่เรียกตามลักษณะของภูมิประเทศ เนื่องจากหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำตะวันออก ซึ่งบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านนั้นเป็นล่องน้ำลึก จึงเป็นเหตุให้หมู่บ้านนี้อยู่สูงกว่าบริเวณใกล้เคียงอื่นๆ จึงมีชื่อว่า “บ้านตะฝุ่สูง” และในปัจจุบันได้ใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “บ้านตะฝุ่สูงพัฒนา” แต่คนในชุมชนก็ยังคงเรียกกันเพียง “บ้านตะฝุ่สูง”

บ้านสองกอง / บ้านวังไม้ส้าน

เดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นหมู่บ้านเดียวกัน และเมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2548 ได้ทำการแบ่งหมู่ 8 ออกเป็น 2 หมู่บ้าน โดยส่วนหนึ่งเป็นของหมู่ที่ 8 อีกส่วนหนึ่งเป็นของหมู่ที่ 15 ด้วยเหตุจากนโยบายกองทุนหมู่บ้านเช่นเดียวกัน และจำนวนประชากรเข้าเกณฑ์การแบ่งแยกหมู่บ้านได้ จึงทำการแยกหมู่บ้านออกเป็น 2 หมู่บ้านด้วยกัน โดยบ้านสองกอง หรือบ้านวังไม้ส้าน มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านปากวัง (หมู่ที่ 10)
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านตะฝุ่สูง (หมู่ที่ 7)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับถนนพหลโยธิน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

หมู่ที่ 15 มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านวังไม้ส้าน (หมู่ที่ 8)
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านตะฝุ่สูง (หมู่ที่ 7)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับถนนพหลโยธิน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับแม่น้ำปิง

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในอดีตเดิมมีประชากรประมาณ 15 หลังคาเรือน ตระกูลเก่าๆ ที่พอหาได้ คือ นิลขลัง พันธุ์พืช และริดจันท์ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีหนองเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ประกอบด้วย หนองฮี และหนองบัว มีท้องทุ่งเป็นบริเวณกว้างมาก เรียกว่า “ทุ่งละคร” อาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนคือ ทำไร่ ทำนา เป็นหลัก

ชื่อ“บ้านวังไม้ส้าน” คนในชุมชนเล่าว่าเมื่อก่อนบริเวณริมแม่น้ำหน้าหมู่บ้านเป็นวังน้ำวนและบริเวณริมแม่น้ำก็มีต้นไม้ส้านจำนวนมาก (ไม้ส้าน มีลักษณะคล้ายต้นกระท่อมเปลือกหนา ผลมีรสเปรี้ยว) ส่วนชื่อ“บ้านสองกอง” คำว่า “กอง” เป็นภาษาท้องถิ่น หมายถึง ทางหรือถนน ดังนั้นคำว่าสองกอง คือ ทางหรือถนนสองสายมาแยกตรงกลางบ้านพอดี สายเดิม คือทางสายที่ไปประกอบอาชีพทำนาที่ทุ่งละคร ไปบ้านแม่บอน ตำบลแม่สลิค เดินทางไปจังหวัดลำปางหรือต่างจังหวัดได้ ส่วนอีกสายหนึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วน “บ้านใหม่สองกอง” ก็มีลักษณะการแยกหมู่บ้านออกมาใหม่เป็นหมู่ที่ 15 ทำให้เรียกว่า “บ้านใหม่สองกอง”

บ้านปากวัง

เดิมบ้านปากวังเป็นพื้นที่ในหมู่เดียวกัน โดยเป็นหมู่ที่ 10 เรียก “บ้านปากวัง” มีการตั้งบ้านเรือนประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว โดยเริ่มแรกมีครัวเรือน ประมาณ 30 หลังคาเรือน คนในชุมชนเล่าว่าหมู่บ้านนี้มีนามสกุลดั้งเดิม คือ ใจคำ เหลือมณฑล และเปรมพล ในระยะเวลาต่อมาได้มีการแยกเป็นสองหมู่ด้วยกัน เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 โดยหมู่ที่ 10 ยังใช้ชื่อเดิมแต่หมู่ที่ 12 ได้เปลี่ยนไปใช้ชื่อบ้านใหม่แม่บอน โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านแม่สลิค (หมู่ที่ 10) ตำบลแม่สลิคและห้วยแม่บอน
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านวังไม้ส้าน (หมู่ที่ 9)
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับคอยแดงในเขตตำบลแม่สลิค (หมู่ที่ 10)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำปิง

“บ้านปากวัง” มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำนา อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่แม่น้ำปิง และแม่น้ำวัง ส่วนชื่อ“บ้านปากวัง” เดิมที่มีการตั้งชื่อเช่นนี้ เนื่องจาก บ้านปากวังมีแม่น้ำสองสายใหญ่ คือแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังมาบรรจบพบรวมกันเป็นแม่น้ำสายเดียวกันตลอดไปในปากน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์ โดยบริเวณที่น้ำมารวมกัน เรียกว่า “ปากวัง” น้ำบริเวณนั้นจะมีบริเวณกว้างและมีลักษณะเป็นน้ำหมุนวน จึงเรียกชื่อว่า “บ้านปากวัง” เป็นระยะเวลานาน ส่วน“บ้านใหม่แม่บอน” หลังจากที่แยกออกจาก “บ้านปากวัง” ที่ให้ชื่อดังกล่าว เนื่องจาก เดิมบริเวณหมู่บ้านมีหนองแม่บอน แต่ในปัจจุบันหนองดังกล่าวกลายเป็นที่ราบ ได้มีการนำดินมาถมหนอง จึงให้ชื่อว่า “บ้านใหม่แม่บอน”

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนตากออก ตามที่ องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก (2549) ได้ให้ข้อมูลไว้ ดังนี้

1. ที่ตั้ง อาณาเขต การคมนาคม

ตำบลตากออกตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอบ้านตาก มีพื้นที่ทั้งหมด 74,905 ไร่ หรือประมาณ 107 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของตัวเมืองจังหวัดตาก ห่างจากตัวอำเภอมืองตากประมาณ 22 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลแม่สลิค อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลสมอโคน อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลสมอโคน ตำบลแม่สลิค อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก และถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่)
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ แม่น้ำปิง

การคมนาคมติดต่อระหว่างตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก กับอำเภอมืองตาก จังหวัดตาก ก่อนมีการสร้างเขื่อนภูมิพลมีการคมนาคมได้ 2 เส้นทาง คือ ทางน้ำโดยการล่องเรือหรือแพตามลำน้ำปิง และทางถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายเก่า) โดยการนั่งรถโดยสารและการเดินเท้า ซึ่งการเดินทางใช้เวลาในการเดินประมาณ 5 ชั่วโมง แต่ในปัจจุบันได้มีถนนพหลโยธิน หมายเลข 1

(สายใหม่) ซึ่งได้ใช้เป็นทางสัญจรของประชาชนโดยทั่วไป ส่วนทางพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายเก่า) นั้นก็ยังคงสภาพไว้เช่นเดิม ประชาชนที่ใช้เส้นทางนี้โดยส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น

2. สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะมีน้ำไหลหลาก พื้นที่ทั้งหมด 74,905 ไร่ มีพื้นที่หนองน้ำทั้งสิ้น 17,130 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าและภูเขาทั้งสิ้น 57,775 ไร่ ซึ่งพื้นที่ป่าไม้และภูเขาส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งเลี้ยงสัตว์ป่าพระบาทเป็นพื้นที่ราบสูงไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ และเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม พื้นที่สำหรับทำการเกษตร จำนวน 15,268 ไร่ และเป็นพื้นที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 6,485 ไร่

สภาพภูมิอากาศของตำบลตากออก อำเภอบ้านตากมีทั้งสิ้น 3 ฤดู คือ ฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง จะพบในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 15 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศจะร้อนอบอ้าว ลมแรง บางครั้งมีพายุรุนแรง สามารถพบลักษณะอากาศแบบนี้ได้ในเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 40 องศาเซลเซียส และฤดูฝนจะมีฝนตกชุกประมาณ 4 - 5 เดือน ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน อุณหภูมิเฉลี่ย 36 องศาเซลเซียส

3. เขตการปกครอง

ตำบลตากออก อำเภอบ้านตากมีเขตการปกครองทั้งหมด 15 หมู่บ้านด้วยกัน โดยมีหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลตากออก เต็มทั้งหมู่บ้าน จำนวน 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านปากร้องห้วยจี, หมู่ที่ 8 บ้านสองกอง, หมู่ที่ 9 บ้านวังไม้ส้าน, หมู่ที่ 10 บ้านปากวัง, หมู่ที่ 11 บ้านวังไม้ส้าน, หมู่ที่ 12 บ้านใหม่แม่บอน และหมู่ที่ 15 บ้านใหม่สองกอง จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลตากออก บางส่วนของพื้นที่ในหมู่บ้าน และที่เหลือจะอยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลบ้านตาก จำนวน 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 2 บ้านปากร้องห้วยจี, หมู่ที่ 3 บ้านสันป่าลาน และหมู่ที่ 7 บ้านตะฝ่งสูง และพื้นที่ในเขตของเทศบาลตำบลบ้านตาก เต็มพื้นที่ มีทั้งสิ้น 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 4 บ้านสันป่าลาน, หมู่ที่ 5 บ้านสันป่าลาน, หมู่ที่ 6 บ้านตลาดตรอกชอย, หมู่ที่ 13 บ้านชุมชน หมู่ 13 พัฒนา และหมู่ที่ 14 บ้านชุมชน หมู่ 14

4. ลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินของคนในชุมชนในชุมชนตำบลตากออก พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยจะเป็นลักษณะของเอกสารสิทธิที่ดินเป็นโฉนด สำหรับพื้นที่ทำการเกษตรโดยส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารสิทธิ เนื่องจากเป็นพื้นที่สาธารณะจำนวนมาก เดิมพื้นที่สาธารณะเคยมีเอกสารสิทธิเป็น น.ส. 3 แต่ได้มีการเรียกคืนจากทางรัฐบาล โดยจะพบว่ามีคนในชุมชนประมาณ 2 – 3 คน ที่ไม่ได้ส่งคืนหนังสือดังกล่าว และยังมีการทำกินอยู่เช่นเดิม โดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนหนึ่งมีพื้นที่ในการทำกิน ประมาณ 5 ไร่ ทำให้คนในชุมชนไปมีที่ทำกินอยู่พื้นที่อื่นๆ บริเวณใกล้เคียง

5. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จะแบ่งนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่ จำนวนประชากร การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ระบบความสัมพันธ์และประเพณีในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตากมีจำนวนทั้งสิ้น 10,362 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5,020 คน เพศหญิง 5,342 คน และจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,123 ครัวเรือน ซึ่งได้แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรของชุมชนตำบลตากออก

หมู่ที่	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)
	ชาย	หญิง	รวม	
1	321	325	646	216
2	313	344	657	159
3	369	436	805	218
4	403	459	862	271
5	375	413	788	232

ตารางที่ 1 (ต่อ)

หมู่ที่	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)
	ชาย	หญิง	รวม	
6	342	431	773	293
7	274	315	589	171
8	224	240	464	146
9	334	322	656	162
10	399	365	764	203
11	412	408	820	223
12	304	296	600	166
13	212	191	403	169
14	470	492	962	326
15	268	305	573	168
รวมทั้งหมด	5,020	5,342	10,362	3,123

ที่มา: ข้อมูลประชากร อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก (2549)

จากข้อมูลของจำนวนประชากรจะเห็นได้ว่ามีจำนวนประชากรเพศหญิงมากกว่าเพศชายถึง 10 หมู่บ้าน ซึ่งสามารถที่จะสะท้อนได้ว่าการสร้างกิจกรรมเสริมนอกจากอาชีพทางการเกษตรย่อมมีหลากหลาย ด้วยสภาพแรงงานเพศหญิงไม่ได้ออกรับจ้างและอาศัยกำลังแรงงานเอกชนเดียวกับเพศชาย จึงต้องหางานอื่นทำเพื่อใช้ในการดำรงชีพ

การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

ลักษณะของการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตโดยส่วนใหญ่ของคนในชุมชน คือการทำเกษตร ไม่ว่าจะเป็นทำไร่ ทำนา และทำสวน รองลงมา คือ การรับจ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นงานทางด้านรับเหมาก่อสร้าง เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ สำหรับอาชีพทางการเกษตรนั้นคนในชุมชนได้มีระบบการผลิตพืชของชุมชน ประกอบด้วย ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ถั่วเหลืองฤดูแล้ง ถั่วเหลืองฤดูฝน และละหุ่ง โดยมีระยะเวลาในการผลิตพืชดังตารางการผลิตตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปฏิทินการผลิตพืชของชุมชนตำบลตากออก

ระบบ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ข้าวนาปี							←				→	
ข้าวนาปรัง		←				→						
ถั่วเหลืองฤดูแล้ง			→								←	
ถั่วเหลืองฤดูฝน									←		→	
ละหุ่ง				→	←							

ที่มา: สรุปผลการดำเนินงานศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตากออก (2544/45)

ชุมชนตำบลตากออก ดั้งเดิมนั้นบริเวณโดยรอบชุมชนอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ มีทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะขนาดใหญ่และยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลผลิตจากป่าไม้ขนาดใหญ่ โดยคนในชุมชนจะนำวัวและควายไปเลี้ยงในทุ่งดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งสร้างห่วงโซ่อาหารของสัตว์ รวมทั้งแหล่งอาหารของชุมชนการเก็บของป่าหรือการล่าสัตว์ของคนในชุมชนที่จะนำมาบริโภคในครัวเรือนนั้น สำหรับพื้นที่ป่าคนในชุมชนมักจะเข้าไปใช้ประโยชน์ในทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะที่มีชื่อว่า “ป่าพระบาท” จะไม่ไกลจากหมู่บ้านสามารถหาอาหารได้ทุกฤดูกาลยกเว้นเวลาน้ำท่วม ซึ่งน้ำจะท่วมทุกปี แต่ช่วงหลังเมื่อมีเขื่อนภูมิพลน้ำก็ไม่ท่วมมาเป็นระยะเวลานาน ยกเว้นบางปีที่น้ำเหนื้อมามาก ในชุมชนแห่งนี้มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำวังและแม่น้ำปิง จะเป็นแหล่งอาหารที่ค่อนข้างสมบูรณ์ โดยเฉพาะสัตว์น้ำ เมื่อประมาณ 65 ปีที่แล้วตรงบริเวณแหล่งบรรจบแม่น้ำวังและแม่น้ำปิงคนในชุมชนสามารถจับปลาได้นานาชนิด โดยเฉพาะปลาสวาย จะมีน้ำหนักตัวถึงตัวละ 10 กิโลกรัม หรือขนาดของลำตัวปลาประมาณ 2 ฝ่ามือ โดยอุปกรณ์ดักสัตว์น้ำก็จะทำขึ้นใช้กันเองในแต่ละครัวเรือน แต่ในปัจจุบันสัตว์น้ำได้ลดลงแล้ว และมีขนาดเล็กลงมาก คนในชุมชนเล่าว่า “แต่ดั้งเดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่เต็มไปด้วยป่าทึบ บริเวณที่อยู่อาศัยปัจจุบันในอดีตอุดมไปด้วยป่าไผ่ไม้สัก ต้นลาน ต้นตาล ต้นจามจุรี(น้ำจืด) ซึ่งคนในชุมชนจะนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการจักสาน และอุปกรณ์ดักสัตว์น้ำในลำน้ำปิง เช่น ปืนยิงปลา ฆวนยิงปลา หรือนำมาสร้างบ้าน อีกทั้งคนในชุมชนก็จะเข้าไปหาของป่ามาใช้สร้างรายได้ เช่น จี๋ครั้ง จะได้จากต้นจามจุรีนำไปขายโดยจะมีคนในชุมชนรับซื้อ เห็ดโคน ซึ่งจะออกช่วงฤดูฝนนำมาแปรรูปเป็นอาหารซึ่งในอดีตนั้นความอุดมสมบูรณ์มีมากสามารถให้ผลผลิตได้ทุกฤดูกาล”

ในสมัยนั้นจะพบว่าคนในชุมชนได้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความผูกพันกับธรรมชาติ เมื่อเกิดการสร้างเขื่อนภูมิพลส่งผลให้ทรัพยากรบางประการได้ลดจำนวนลง การคมนาคมที่ดีขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตในหลายๆ ประการ แต่คนในชุมชนเห็นว่าเขื่อนภูมิพลดีกว่าไม่มี เนื่องจากน้ำท่วมทำให้เกิดความเสียหายและทำให้อุปสรรคในการดำรงชีพมากกว่าการไม่มีเขื่อน แม้ว่าอาหารที่เคยหาได้จากแหล่งน้ำจะลดลงก็ตาม

การอยู่อาศัยของคนในชุมชนจะมีลักษณะค่อนข้างรวมกันเป็นกลุ่มและมีความเป็นปึกแผ่น มีที่อยู่อาศัยค่อนข้างถาวร ลักษณะของการปลูกบ้านเรือนในอดีตจะเป็นบ้านไม้เตี้ย ไม้แดงหรือไม้ตามแต่จะหาได้แต่ที่สำคัญคือ จะไม่ใช่ไม้สัก เพราะมีกฎหมายห้ามตัดไม้สัก แม้ว่าในชุมชนตำบลตากออกจะมีไม้สัก แต่บางบ้านจะสามารถนำไม้สักมาปูพื้นบ้านได้ เนื่องจากมีความสัมพันธ์อันเอื้อประโยชน์ต่อกันในสมัยนั้น โดยการใช้ไม้ก็ไม่ได้มีการตกแต่งให้มีลวดลายแต่อย่างใด แค่นำไม้เป็นแผ่นๆ มาปูเป็นผืนติดต่อกันเท่านั้น ซึ่งลักษณะของบ้านจะเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง เป็นบ้านชั้นเดียว ที่ต้องทำให้ใต้ถุนบ้านสูงนั้น ด้วยเหตุที่น้ำจะท่วมทุกๆ ปีจำเป็นต้องให้ใต้ถุนบ้านเป็นพื้นโล่ง แต่ในระยะหลังเปิดใช้เขื่อนภูมิพล ปี พ.ศ.2507 รูปแบบของบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปจากบ้านทรงใต้ถุนสูง ได้เปลี่ยนเป็นบ้านสองชั้นโดยการก่ออิฐปิดที่เคยเป็นใต้ถุนบ้าน เนื่องจากน้ำไม่ท่วม ในอดีตบ้านจะปลูกตามแม่น้ำปิง บ้านเรือนก็ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปาใช้ คนในชุมชนก็ใช้เตาถ่านเพื่อหุงหาอาหาร ใช้ตะเกียงในการสร้างแสงสว่างยามค่ำคืน น้ำที่ใช้อุปโภคและบริโภคก็จะได้จากการร่อนน้ำฝนหรือแม่น้ำที่อยู่บริเวณบ้านเรือนนั่นเอง

ระบบความสัมพันธ์และประเพณีในชุมชน

ในอดีตเมื่อประมาณ 80 กว่าปีก่อนหลังจำนวนประชากรมีจำนวนไม่มากเจกเช่นในปัจจุบัน เนื่องจากการแยกครัวเรือนจึงมีการสร้างบ้านเรือนหลังใหม่ แต่ยังมีลักษณะของการเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเป็นแบบพื้นบ้านโบราณ ทำให้ลักษณะความสัมพันธ์ยังมีความสัมพันธ์ค่อนข้างแน่นแฟ้นในหมู่เครือญาติ มีความคุ้นเคยกันเป็นเวลายาวนานหลายต่อหลายรุ่นด้วยกัน ด้วยความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการใช้แรงงาน การแบ่งปันอาหาร การช่วยเหลืองานประเพณี งานบุญต่างๆ โดยคนในชุมชนจะเรียกว่า “เอาแรงกัน” ต่อมาในปัจจุบันลักษณะของความสัมพันธ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปแต่ยังอยู่บนพื้นฐานของการ

พึ่งพาอาศัยกัน ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยนผลผลิตเพื่อยังชีพของคนในชุมชน การร่วมประเพณีต่างๆ ของคนในชุมชน และร่วมกิจกรรมที่ทางราชการจัดขึ้น

ชุมชนตำบลตากออก เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ในด้านประเพณีต่างๆ ในรอบปีของชุมชนจะเป็นประเพณี พิธีกรรมตามคติความเชื่อ โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสงกรานต์ และงานบุญต่างๆ ตามประเพณี ซึ่งในชุมชนนี้จะมีวัดจำนวนทั้งสิ้น 6 วัดด้วยกัน ประกอบด้วย วัดน้ำล้อม วัดสันป่าลาน วัดดอยมูล วัดพระบาทดอยสูง วัดวังมะกอก (วัดวังไม้สาม) และวัดปากวัง คนในชุมชนจะไปวัดไหนขึ้นอยู่กับว่าศรัทธา และลักษณะของการเดินทางว่าไปลำบากหรือไม่ อาทิ วัดพระบาทดอยสูงในอดีตคนในชุมชนจะขึ้นไปจำนวนมากก่อนที่จะมีการตัดถนนสายพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) เนื่องจากเมื่อมีการตัดถนนสายนี้ขึ้นมาจำนวนรถมาก และขนาดถนนค่อนข้างกว้างทำให้คนเฒ่า คนแก่เดินทางไปไม่ได้ เพราะลูกหลานไม่หวังที่จะพาไป ทำให้วัดมีคนในชุมชนขึ้นไปน้อยกว่าอดีต คนในยุคต่อมาก็ไม่ขึ้นศรัทธากับวัดแห่งนี้

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้นจะสามารถแสดงให้เห็นว่าชุมชนตำบลตากออก มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จึงทำให้มีการสร้างทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ มาจนถึงในปัจจุบัน ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งจะนำเสนอในรายละเอียดดังต่อไปนี้

องค์ความรู้ทางด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

จากภูมิปัญญาของปราชญ์ในชุมชน ซึ่งมีการถ่ายทอดและสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ กลุ่มคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และฝึกฝนกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง โดยทุนทางวัฒนธรรมที่ค้นพบภายในชุมชนตากออก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ด้วยกันประกอบด้วย ภูมิปัญญา ซึ่งภูมิปัญญาจะแบ่งออกเป็นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม และภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชน และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนตำบลตากออกได้สืบสานกันมา ที่ยังปรากฏให้เห็นรายมี รายละเอียดดังนี้

ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรม

จากการที่ได้ทำการศึกษาข้อมูลภายในชุมชนตำบลตากออก ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมที่ค้นพบ ประกอบไปด้วย หมวกใบลาน ผ้าลายเกร็ดเต่า ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว และการตีมีด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวกใบลาน

จากการบอกเล่าของคนในชุมชน การจักสานหมวกใบลานได้มีการสืบทอดกันมาอย่างช้านานตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ไม่ว่าจะเป็นหมวกจากใบลานหรือใบตาลขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่มีอยู่ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่หาได้ตามท้องไร่ท้องนา เนื่องจากในอดีตเมื่อมีการทำไร่นานา คนในชุมชนจะปลูกต้นลานไว้ตามหัวไร่ ปลายนา เพื่อเอาไว้หั่นแลบแดดจนแห้งแล้วทำไร่นานา และพื้นที่ป่าของชุมชนเองก็มีใบลานค่อนข้างมากซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในขณะนั้นการใช้งานจากการจักสานหมวกไม่ได้มีรูปแบบอะไรมากนัก ไม่ได้เน้นความสวยงาม แต่เน้นที่การใช้ประโยชน์ในการกันแดด การสานหมวกดังกล่าวจะทำให้เฉพาะเวลาที่ไม่ใช่ฤดูฝน เนื่องจากวัตถุดิบจะมีไม่มากพอที่จะจักสานหมวก และคุณสมบัติของใบลานจะไม่ได้คุณภาพ เพราะเชื้อราจะขึ้น

แหล่งที่มาของหมวกจากคำบอกเล่าของคนในชุมชนตำบลตากออกเอง จะพบว่าหมวกใบลานได้มีการพัฒนามาจากการพยายามเรียนรู้ ลองผิดลองถูกของคนในชุมชน อีกคำบอกเล่าหนึ่งคือการจ้างคนจากจังหวัดลำพูนมาสอนทำการขึ้นรูปของหมวกใบลาน มองว่าพื้นที่ทำการเกษตรในชุมชนถ้าเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ถือได้ว่ามีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับลักษณะของครอบครัวที่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ ทำให้โดยส่วนใหญ่ต้องหาอาชีพเสริม อาชีพหนึ่งที่ค่อนข้างเกิดขึ้นมากคือการรับจ้างสานเปียจากใบลาน เมื่อเส้นทางการคมนาคมสะดวก ทำให้การเดินทางก็สะดวกตามไปด้วย การติดต่อสื่อสารจึงเพิ่มขึ้น คนจากจังหวัดลำพูน ก็ได้มาว่าจ้างให้คนในชุมชนตำบลตากออกจักสานเปียส่งขาย เหตุผลเพราะใบลานของชุมชนนี้มีจำนวนมาก ในระยะเวลาต่อมาจึงเริ่มคิดที่จะทำหมวกขึ้นมาขาย ซึ่งในอดีตมีการทำเพื่อใช้งานอยู่ก่อนแล้ว ในสมัยนั้นได้มีการสร้างรูปแบบของหมวกโดยใช้ใบลานเป็นใบยาวๆ มาวางเรียงกัน แล้วเย็บขึ้นรูป ในระยะต่อมามีผู้ที่มารับซื้อบอกว่าคล้ายหมวกพระเจ้าตาก จึงให้ชื่อว่า “หมวกพระเจ้าตาก” เพื่อให้ง่ายแก่การสั่งซื้อ ประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ มีการพยายามที่จะนำเอาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญทาง

ประวัติศาสตร์มาอ้างอิงและสร้างมูลค่าเพิ่มมาใช้ ก่อให้เกิดลักษณะเด่นของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่แห่งนี้

การทำหมวกจากไบอลาน มีขั้นตอนการผลิต ดังนี้ เริ่มจากการเลือกไบอลาน เริ่มจากเลือกตัดยอดอ่อนของต้นลาน ต้นลานจะเป็นต้นไม้ที่ขึ้นเองอยู่ตามป่า ส่วนต้นตาลจะขึ้นตามหัวไร่ปลายนา หรือบางครั้งคนในชุมชนก็จะปลูก แต่น้อยมากเนื่องจากถ้าปลูกต้องรอถึงประมาณ 10 ปีถึงจะเก็บประโยชน์ได้ ไบอลานจะมีคุณลักษณะเฉพาะตัวคือ มีความเหนียวกว่าไบอลา ไบอลาจะกรอบและจะหักแตกได้ง่าย ซึ่งในชุมชนก็มีไบอลาไม่น้อยไปกว่าไบอลาน แต่นิยมใช้เป็นเพียงการเพิ่มสีสันให้หมวกเท่านั้น ซึ่งจะได้เป็นสีเขียวเข้ม แม้กระทั่งในปัจจุบันก็เริ่มนำใบมะพร้าวมาใส่สีสันทันช่วยเข้าไปจะได้สีน้ำตาลอ่อนหรือแก่ขึ้นอยู่กับอายุของใบมะพร้าว ถ้าใบอ่อนจะได้สีอ่อนได้ด้วย แต่ถ้าใบมะพร้าวแก่จะมีสีเขียวเข้ม หลังจากนั้นก็นำไบอลานมาตากแดด ประมาณ 3 แดด นำไปล้างแล้วแช่น้ำยา “ไฮโดรซัลไฟด์” หรือ “สารฟอกขาว” ตากแดดอีกประมาณ 2 แดด หลังจากนั้นก็นำมาเลาะเอาใบออกจากก้าน บางส่วนที่จะนำมาทำเป็นเปียประดับหมวก ก็นำไปรีดเป็นเส้นๆ หรือที่คนในชุมชนเรียกว่า “เลียด” ซึ่งจะมีขนาดประมาณ 5 มิลลิเมตร วัตถุดิบเหล่านี้จะถูกส่งต่อไปยังผู้ผลิตเป็นทอดๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการเลียดไบอลานนั้น เป็นเครื่องมือที่ทำจากไม้ทำเป็นโครงสร้างใช้สำหรับตั้งกับพื้นเพื่อสะดวกในการใช้ไม้ให้เวลาเลียดใบแล้วมีการเคลื่อนย้าย ซึ่งจะทำให้ไบอลานเสียขนาดสำหรับการสานเปีย และตรงโครงไม้จะเจาะรูเป็นเส้นตรงไม้ใหญ่มากจะทำขึ้นแค่พอถือไบอลามัดคัตเตอร์ ที่หักเป็นชิ้นเล็กๆ มีประมาณ 10 ใบมัด แต่เวลาใช้จริงจะได้ใช้ประมาณ 5 ใบมัด เนื่องจากไบอลานส่วนใหญ่จะมีขนาดเพียงแค่ 5 ใบมัดกรีดเท่านั้น ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 4 ลักษณะของต้นลาน

ภาพที่ 5 ใบลานตากแห้ง

ภาพที่ 6 การเลื่อยไบลาน โดยใช้เครื่องมือที่คิดขึ้นมา

ขั้นตอนต่อมาคือ การสานเปีย นำไบลานที่เลื่อยเสร็จแล้วมาทักเป็นเปีย โดยจะใช้ไบลาน 2 เส้นพับครึ่งซ้อนกัน แล้วนำเส้นที่ 1 ทางด้านซ้ายขัดทับกับเส้นถัดมาทางขวาแล้วมุดเส้นที่ 1 ลงไปยังเส้นที่ 3 ทับเส้นที่ 4 ทำซ้ำขั้นตอนเดิมแต่เริ่มจากทางขวามือ

ภาพที่ 7 การพับเปีย

ขั้นที่สามคือ การขึ้นรูปหมวก โดยนำเอาไบลาน มาเรียงเป็นแนวแถวเดียวกันให้ยาวพอกับที่จะครอบโครงหมวกลงไปได้ นำเปียมาเย็บโดยใช้จักรเย็บผ้าอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งของความยาวของไบลาน

ภาพที่ 8 การเรียงใบลาน เพื่อเตรียมขึ้นรูป

ขั้นที่สี่ การนำใบลานที่เตรียมไว้ไปใส่โครงหมวกที่สั่งซื้อมาจากภายนอกชุมชน เดิมทีในระยะเริ่มแรกหมวกจะไม่มีโครง แต่ด้วยความไม่คงทนเมื่อมีการทำไปใช้ไม่สามารถต้านลมได้ แม้กระทั่งแค่ปั่นจักรเย็บ ก็ทำให้ปีกของหมวกหักและพังลงทำให้ต้องสั่งซื้อโครงจากจังหวัดลำพูน เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับภายนอกชุมชน

ภาพที่ 9 การเย็บขึ้นรูปของหมวก

ภาพที่ 10 หมวกแบบเก่าที่ไม่มีโครงหมวก

ขั้นสุดท้าย เป็นขั้นตอนของการตกแต่งลวดลายของหมวกพระเจ้าตาก ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สมัยเดิมไม่ได้มีการเน้นที่ลวดลาย เน้นที่การนำไปใช้งาน แต่ในปัจจุบันจะมีอุปกรณ์มากมายเพื่อเพิ่มลวดลาย ไม่ว่าจะเป็นนำเศษไม้สักมาทำให้เป็นร่องเพื่อพิมพ์สีลงบนใบลาน นำเล็ทเกอร์มาทำเพื่อเคลือบเงาแล้วนำไปจำหน่าย

ภาพที่ 11 อุปกรณ์ตกแต่งใบลานที่จะนำมาประกอบเป็นหมวก

ทางด้านการจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าจะมีลักษณะของการวางจำหน่ายตามริมถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) รวมไปถึงตามปั้มน้ำมันบริเวณถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) ตามสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ของจังหวัดตากเอง ไม่ว่าจะเป็นอุทยานไม้กกลายเป็นหิน ตำบลตากออก

อำเภอบ้านตาก ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อำเภอเมืองตาก เจดีย์ยุทธหัตถีและวัดหลวงพ่อ
ทันใจ ตำบลตากตก อำเภอบ้านตาก การส่งออกภายนอกจังหวัดยังมีน้อยมาก เนื่องจากผลิตไม่ทัน
กับความต้องการทางการตลาด โดยในบางโอกาสจะมีคนจากจังหวัดกาญจนบุรี มาสั่งสินค้าไป
จำหน่ายเป็นการทดลองตลาด แต่พบปัญหาว่า ถ้าส่งสินค้าให้กับคนนอกพื้นที่อื่นได้แก่คนจังหวัด
อื่นที่มาของซื้อ คนในพื้นที่เองจะไม่มีสินค้าวางจำหน่าย คนในชุมชนจะขาดรายได้จากการ
ประกอบอาชีพค้าขาย และการรอกนมมาส่งจากภายนอกชุมชนไม่มีความแน่นอนในเรื่องของความ
ต้องการทำให้มีการจำหน่ายเพียงภายในจังหวัดตากเท่านั้น ทำให้เห็นว่าการที่เศรษฐกิจของ
ครอบครัวในแต่ละครัวเรือนที่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมขึ้นนี้ต้องมีความสัมพันธ์เป็น
พื้นฐานที่เอื้อทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะเอื้อต่อบุคคลในพื้นที่ของชุมชนตนเองก่อนที่จะทำ
การเชื่อมสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชน

การจัดสานหมวกจากการเล่าของคนในชุมชนและการสังเกตพบว่า มีการแบ่งงานกันทำใน
ชุมชน โดยจะไม่ได้มีการผลิตที่สำเร็จรูปเพียงคนๆ เดียวเท่านั้น แต่ในแต่ละขั้นตอนของการเตรียม
วัตถุดิบจะเป็นคนละคนกันทำ เริ่มตั้งแต่โครงหมวกจะมีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น จ็อกกี
สามล้อหรือคนเหนื่อจะเรียก ฟอรั่ม จีน และพระเจ้าตาก ซึ่งโครงหมวกสามารถสร้างรูปแบบได้
ตามแต่ผู้สั่งจะออกแบบ แต่ที่นิยมมากที่สุดใหมู่ผู้รับซื้อ คือ หมวกพระเจ้าตาก เนื่องจากมีการบน
บานสานกล่าวไว้ถ้าได้ตามที่ขอบไว้ ก็จะนำหมวกพระเจ้าตากมาเก็บน โครงหมวกจะต้องรับมา
จากจังหวัดลำพูน การสานเปียจะพบว่าทุกหมู่บ้านมีการนำมาสานในเวลาว่างงาน การสานหมวกใบ
ลานถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งอาชีพยามว่างของคนในชุมชน และดูจะเป็นรายได้หลักของบางครัวเรือน
แต่ส่วนใหญ่ของคนที่ทำการสานเปียเพียงอย่างเดียวได้บอกว่าภายในหนึ่งเดือนจะได้เงินประมาณ
200 – 300 บาทพอเป็นค่าน้ำค่าไฟของครอบครัวได้ แต่บางครัวเรือนที่ทำเป็นจริงจังได้ประมาณ
7,000 บาทต่อ 20 วัน โดยจะเป็นผู้รวบรวมเปียที่สานได้ของทั้งชุมชนทุก 20 วันโดยประมาณจะมี
คนจากจังหวัดลำพูนขับรถมารับถึงบ้าน คนที่รับใบลานตากแห้งมาเพื่อเลียดใบลานจะซื้อใบลานใน
ราคา กิโลกรัมละ 15 บาท นำมาเลียดใบลานได้ กิโลกรัมละ 17 บาท ในหนึ่งวันจะเลียดใบลานได้
ประมาณ 20 กิโลกรัม เมื่อเลียดใบลานเสร็จก็จะส่งต่อไปยังผู้สานเปียเปียคนสานจะได้อะละ 70
สตางค์ คนรวบรวมเพื่อรอส่งต่อได้ 10 สตางค์ สำหรับคนที่ทำหน้าที่ผลิตหมวกในรูปแบบต่างๆ
ก็จะรอซื้ออุปกรณ์ที่กล่าวไปข้างต้น ในราคาเดียวกับคนนอกชุมชน ก็จะต้องซื้อโครงหมวกใน
รูปแบบต่างๆ ราคาโครงละ 8 – 9 บาท ซื้อเปียวละ 80 สตางค์ ซึ่งหมวกหนึ่งใบจะใช้ประมาณ 1-2
วา ใบลานจะต้องหาซื้อมา รวมถึงค่าด้ายเย็บผ้า ซึ่งต้นทุนของหมวกโดยเฉลี่ยจะอยู่ที่ใบละ 16 บาท
และจะขายส่งในราคาต่ำสุด 28 บาท สูงสุด 50 บาท ราคาสูงไม่ใช่เนื่องจากขนาดของหมวกเป็น

สำคัญ แต่ที่ราคาสูงกว่าใบอื่นๆ เนื่องจากการลงสีให้เกิดความสวยงามหรือบางใบต้องใช้สีจำนวนมาก เช่นหมวกพระเจ้าตากจะมีสีดำทั้งใบและสีทองขริบขอบที่เป็นเปียและจั่วตรงหัวหมวก ดังนั้นจึงมีราคาแพง รายได้ทั้งหมดต่อเดือนโดยประมาณสำหรับคนเย็บหมวกส่งจะอยู่เฉลี่ยที่ 7,000 – 10,000 บาท แต่ทั้งนี้จะมีอยู่ประมาณ 3 เดือนที่จะไม่มีงานเย็บหมวกคือ ฤดูฝน คนในชุมชนก็จะออกไปทำไร่ ทำนา ทำสวน โดยเฉพาะสวนน้อยหน่าที่ปลูกทิ้งไว้ จะเป็นช่วงที่ได้เก็บเกี่ยวเพื่อจำหน่ายพоди และเป็นไม้ผลที่ไม่ต้องดูแลมากนักมีความทนต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งในจุดนี้จะสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าวิถีการดำรงชีวิตด้านการประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีความสอดคล้องกับลักษณะทางสภาพแวดล้อมก่อให้เกิดความสอดคล้องกันของอาชีพของชุมชน

ผ้าทอลายเกร็ดเต่า

ในสมัยโบราณ ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยายมีจำนวนสมาชิกค่อนข้างมาก ลักษณะหน้าที่ของผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องออกไปทำไร่ ทำนา ค่าสัตว์ เพื่อยังชีพ ส่วนผู้หญิงอยู่บ้านก็คอยดูแลความเป็นอยู่ ความเรียบร้อยของบ้านเรือน และอีกหน้าที่หนึ่งคือ การจัดเตรียมเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มให้กับสมาชิกในครอบครัว ทำให้เกิดการฝึกเย็บผ้าจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง แต่มาระยะหลังเริ่มที่จะมีการนำชุมชนเข้าสู่ระบบทุนนิยม มีการซื้อมากขึ้น ด้วยหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความสะดวก วิถีชีวิตที่เร่งรีบขึ้น และราคาที่ซื้อถูกกว่าผ้า เครื่องนุ่งห่มที่ต้องทอขึ้นมาเองทำให้เกิดการสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไปมาก ในปัจจุบันผ้าลายเกร็ดเต่ามีผู้ที่ทอได้ไม่กี่คน และเป็นผู้ที่มีอายุโดยเฉลี่ย 45 ปีขึ้นไป

“ผ้าลายเกร็ดเต่า” จากคำบอกเล่าของคนในชุมชน เกิดจากความบังเอิญในระหว่างการทอผ้า ได้มีเต่าตัวหนึ่งคลานเข้ามาใต้ที่ทอผ้า ซึ่งในสมัยอดีตชุมชนจะมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก ทำให้สัตว์มีจำนวนไม่น้อย คนทอผ้าในขณะนั้นเกิดเห็นเต่าขึ้นมาและเห็นว่าลายของกระดองเต่าสวยดีแปลกตา จึงพยายามที่จะทดลองทอให้ผ้ามีลายคล้ายกระดองเต่า นำมาให้เพื่อนบ้านได้ดู ลวดลายกัน เพื่อนบ้านรู้สึกแปลกตาและสวยดี มีการให้ความหมายเพิ่มอีกว่า “เต่า มีความหมายคือความอายุยืนยาว เป็นความหมายในทางที่ดี และทอใส่คนสวมใส่ก็จะอายุยืนยาวต่อไป มีความสุขต่อไป” จะสามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้ผลิตภัณฑ์มีความสำคัญและคุณค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นจึงได้มีการถ่ายทอดสู่กันมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนถ่ายทอดข้อห้ามและความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทอผ้า เช่น ห้ามเดินข้ามที่ทอผ้า ห้ามเอากะสวยตีคน ห้ามผู้ชายนั่งทอ เป็นต้น ถ้ามีการฝ่าฝืนข้อใดข้อหนึ่ง จะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ผู้ที่

กระทำการทอผ่านนั้นจะมี อาการวิงเวียนศีรษะหรือไม่สบาย เมื่อมีอาการดังกล่าวจะต้องนำพู่ 1 ใบ พร้อมหมาก 4 ซีก ตั้งขอขมาที่ปลายกระดานนั่งทอผ้า อาการจึงจะหายไป

ผ้าลายเกร็ดเต่าเป็นลวดลายดั้งเดิมของชุมชนตำบลตากออก และเป็นลายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีขั้นตอนการผลิตที่สำคัญคือ

ขั้นเตรียมอุปกรณ์ จะมีการเตรียมเส้นไหม การฟอกย้อมสีเส้นไหม และการทอผ้าผืนไหม ในที่นี้อาจจะเป็นผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายก็ได้ตามแต่จะมีวัตถุดิบ เริ่มจากการตากและเก็บฝ้าย การอ้วฝ้าย การคัดฝ้าย การล่อฝ้าย การเข็นฝ้าย การเปียฝ้าย การย้อมสี การกวักฝ้าย การกรอด้วยเข้าหลอด การเตรียมเส้นยืน การเตรียมเส้นด้ายเข้ากระสวย และขึ้นทอผ้า ซึ่งขึ้นก่อนทอผ้าในปัจจุบันได้สูญหายไปจากชุมชนแล้ว จะทำการซื้อด้ายสังเคราะห์มาทอผ้าแทน แต่ยังคงเน้นลวดลายแบบดั้งเดิม

ขั้นตอนการทอขั้นแรก สืบเส้นด้ายยืนเข้ากับแกนม้วนด้ายยืน และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในตะกอกแต่ละชุดและพันหวี ดึงปลายเส้นด้ายยืนทั้งหมด ม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะกรอด้วยเข้ากระสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง

ภาพที่ 12 เครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับทอผ้า

ขั้นที่สองเริ่มการทอโดยกดเครื่องแยกหมู่ตะกอก เส้นด้ายยืนชุดที่ 1 จะถูกแยกออกและเกิดช่องว่าง สอดกระสวยด้ายพุ่งผ่าน สลับตะกอกชุดที่ 1 ยกตะกอกชุดที่ 2 สอดกระสวยด้ายพุ่งกลับ ทำสลับกันไปเรื่อยๆ

ขั้นที่สามการกระทบฟันหวี (ฟืม) เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบฟันหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกันได้เนื้อผ้าที่แน่นหนา การกระทบฟันหวีจะต้องใช้น้ำหนักที่เหมาะสมถ้าหากใช้น้ำหนักกระทบแรงเกินไปจะทำให้ลายผ้าแน่นเกิดความแข็งของเนื้อผ้าไม่ให้น้ำสวมใส่ หรือถ้าหลวมเกินไปลายจะเลืยหายเกิดช่องว่างระหว่างลาย เนื้อผ้าจะมีความหลวมของลายไม่สวยงาม

ภาพที่ 13 วิธีการทอผ้า

ขั้นสุดท้ายการเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บในแกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายขึ้นให้คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ให้พอเหมาะ

ภาพที่ 14 ผ้าลายเกร็ดเต่า

ผ้าลายเกร็ดเต่าเดิมมีการทำเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือนเท่านั้น โดยจะเป็นฝ่ายหญิงที่ทำการทอผ้าและจะต้องทำเป็นทุกครัวเรือน ถ้ามีลูกเมื่อลูกโตลูกสาวคนแรกจะเป็นคนที่ต้องรับหน้าที่ในการทอผ้าให้กับสมาชิกในครอบครัวแทนผู้เป็นแม่ของบ้าน แต่ในระยะต่อมาเมื่อมีอุตสาหกรรมเข้ามาสู่สังคม เมื่อคนต้องออกไปทำงานนอกชุมชน การทอผ้าจึงหายไปและได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาในภายหลัง เพื่อนำมาจำหน่ายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตามนโยบายภาครัฐบาล

การผลิตผ้าลายเกร็ดเต่าทางด้านการต้องการทางการตลาดต้องการสินค้าจำนวนมาก เนื่องจากหน่วยงานราชการภายในจังหวัดมีความต้องการผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและลวดลาย ทำให้ผ้าผลิตไม่ทันกับความต้องการทางการตลาด เนื่องจากหน่วยงานราชการภายในจังหวัดมีการณรงค์ใส่ผ้าท้องถิ่น ขั้นตอนการทอผ้าลายเกร็ดเต่าจะเป็นของแต่ละครัวเรือน โดยผ่านกลุ่มทอผ้าที่จะรับและซื้อพร้อมทั้งส่งต่อไปยังผู้ซื้อ ลักษณะของการวางจำหน่ายของผ้าลาดเกร็ดเต่าผู้ผลิตจะไม่นำออกมาวางขายภายนอกชุมชน จะมีคนมาสั่งจองถึงภายในชุมชนซึ่งจุดวางจำหน่ายของชุมชน คือ ร้านค้าสวัสดิการของชุมชน จะอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 บ้านปากร้องห้วยจี

การผลิตผ้าลายเกร็ดเต่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยเทคนิค ความชำนาญการทางการผลิตเป็นอย่างมาก ไม่เช่นนั้นลวดลายจะไม่ได้เป็นลักษณะของเกร็ดเต่า และความเป็นเหลือ้มของลวดลาย ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้คนที่ทำเป็นจึงมีอยู่ในวงจำกัด ส่วนใหญ่คนในชุมชนที่ทำการผลิตจะเป็นคนวัยกลางคนขึ้นไป เนื่องจากมีเวลาอยู่บ้านมาก และยังพอทอผ้าได้ ซึ่งในปัจจุบันถ้าหมดคนรุ่นนี้ไป ก็จะทำให้หาคนทำได้ยาก อาจทำให้ความรู้สูญหายไป

วัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะทำได้ โดยผู้ชายจะทำให้ผู้หญิงที่เป็นภรรยาไว้ทอผ้าเวลาว่าง ผู้หญิงก็จะหาด้ายมาทอในอดีตฝ่ายก็มีการปลูกในชุมชน แต่สำหรับต้นุ่นในปัจจุบันไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็นแล้ว หาได้ยากกว่าในอดีต ทำให้ต้องอาศัยการซื้อด้ายมาทอผ้า คนในชุมชนจะเป็นใช้แรงในการทอเท่านั้น บางครั้งมีการมาส่งเสริมให้มีการแปรรูปเป็นเสื้อ เป็นย่ามจากพัฒนาชุมชน แต่ไม่ประสบความสำเร็จจะทำเพียงแค่ครั้งเดียว เนื่องจากคนในชุมชนคนอื่นๆ ไม่มีความชำนาญในการทอ เย็บ และยังไม่คุ้มกับแรงที่ลงไป ถ้าไปทำอย่างอื่น จะได้รับรายได้มากกว่า

การทอผ้าลายเกร็ดเต่า มีการทำมาตั้งแต่อดีตเดิมทีลวดลายก็ไม่ได้เน้นที่ความสวยงามมากนัก เนื่องจากเป็นเพียงการเน้นเพื่อใช้งานในการสวมใส่ และเป็นผ้าห่ม ดังนั้นลวดลายจึงเป็นเพียงเส้นๆ สลับกันไป ไม่ได้ใส่ใจเรื่องลวดลาย แต่ในระยะต่อมาเริ่มมีการพัฒนาลวดลายขึ้นเรื่อยๆ จน

กลายเป็นลายเกร็ดเต่า หลังจากผ่านช่วงของการบุกเบิกที่ทำกินและที่อยู่อาศัย เริ่มมีความมั่นคงทางด้านที่ดิน ทำให้เริ่มมีการให้ความสนใจในเรื่องของความงดงาม ช่วงระยะต่อมาได้เกิดลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนโดยการลองผิดลองถูกและเกิดลวดลายที่สวยงาม คนในชุมชนเห็นจึงทำตามๆ กันมา ปัจจุบันกลายเป็นลายที่เป็นเอกลักษณ์ ได้รับการส่งเสริมให้ทำเป็นลายประจำจังหวัด อาศัยีประจำจังหวัดมาทำเป็นเสื้อ ข้าราชการผู้ใหญ่บางคนในจังหวัดก็นำไปสวมใส่ เสริมให้คนทอในปัจจุบันมีรายได้เพิ่มขึ้น ไม่เพียงแต่นำมาสวมใส่ แต่ปัจจุบันได้เน้นที่การจำหน่ายเป็นหลัก ทำให้เกิดรายได้เข้าครัวเรือนเดือนหนึ่งอาจจะได้ไม่มากเท่าทำอย่างอื่นได้กำไรเดือนละประมาณ 1,500 – 2,000 บาท ก็พอช่วยในการจุนเจือครอบครัวได้บ้าง

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ไม่ว่าจะเป็นกระบายตักน้ำ ออมสิน ชัน ทัพพี ช้อน ถ้วยกาแฟ ชันใส่ข้าว พาน ถ้วยรางวัล และตุ๊กตารูปแบบต่างๆ ซึ่งตุ๊กตาทำจากกะลาตาเดียวเป็นกะลาที่หายาก จึงมีความเชื่อว่าให้นำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวมาทำเป็นตุ๊กตารูปแบบต่างๆ แล้วนำไปให้พระที่นับถือลงคาถา เพื่อให้มีคนรัก มีคนนับถือ จะมีความขลังอย่างมาก จะเห็นได้ว่าการเกิดความเชื่อจะสามารถสร้างและเพิ่มคุณค่าในตัวของผู้ผลิตได้

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวนี้นี้มีต้นกำเนิดมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และได้มีการสืบทอดความรู้สู่ลูกหลานต่อมา เพื่อนำไปใช้ทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไว้ใช้เองในครัวเรือน คนในชุมชนบางส่วนก็อาศัยแอบดู คนอื่นๆ ในชุมชนที่ทำเป็น แล้วรอจนเขาเลิกทำจึงเอามาขายเป็นอาชีพของตน และในปัจจุบันนี้การทำผลิตภัณฑ์จำพวกนี้มีคนน้อยมากในชุมชนที่จะทำ เนื่องจากเสียเวลา การหาซื้อมาใช้ก็ไม่ได้เป็นเรื่องยากเหมือนในอดีตอีกต่อไป

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวมีหลากหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นทัพพี ชันใส่ข้าว กระบาย ออมสิน ชุดกาแฟ เหล่านี้ล้วนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ในอดีตคนในชุมชนใช้ทำ เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีพเพียงปกติ แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป การเปลี่ยนรูปจากทำเพียงกะลาธรรมดาจนกลายเป็นกะลาที่สวยงามมีความงดงาม มีการลงคาถาอาคมโดยพระของชุมชนที่คนในชุมชนนับถือ ถือเป็นของขลังของครัวเรือนที่ได้ทำขึ้น

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวเป็นผลิตภัณฑ์ที่อาศัยวัสดุเหลือใช้จากชุมชน โดยในอดีตคนในชุมชนจะมีต้นมะพร้าวตามท้องไร่ท้องนาอยู่แล้ว การประกอบอาหารตามบ้านเรือนก็จะมีการนำลูกมะพร้าวมาใช้อยู่เป็นทุน แต่ในระยะเวลาต่อมาตัวกะลามะพร้าวก็จะได้จากร้านค้าที่ขายน้ำกะทิ หรือตามบ้านเรือนที่มีต้นมะพร้าวแล้วมีการใช้มะพร้าวจากเนื้อและน้ำ ก็จะไปหาขอได้ตามแหล่งต่างๆ เนื่องจากในปัจจุบันการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวลดจำนวนลงมาก การหาซื้อผลิตภัณฑ์ที่ใช้เป็นภาชนะในรูปแบบต่างๆ สะดวกกว่า ส่วนตัวด้ามจับจะทำจากเศษไม้สัก ซึ่งจะได้จากโรงงานเลื่อยไม้ของชุมชนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องของด้ามจับแต่อย่างใด แต่ในอดีตสามารถหาไม้อะไรก็ได้ที่มีเนื้อสวามาเหลาให้ได้รูป แล้วนำมาประดิษฐ์ขึ้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เลือกกะลามะพร้าวและไม้ที่จะทำด้ามจับตามขนาดที่ต้องการ ตกแต่งกะลาและไม้ให้ได้รูปแบบที่ต้องการ นำมาจัดด้วยกระดาษทรายให้หมดเกลี้ยง

ภาพที่ 15 กะลาที่จะนำมาทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ

ขั้นตอนที่สอง นำเอาอุปกรณ์ที่เลือกไว้มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยอาศัยตะปูยึดไว้ให้อยู่ติดกัน โดยถ้าเป็นในสมัยก่อนจะอาศัยการขัดตัวไม้เอาแทน แต่ในปัจจุบันตะปูหาง่ายและถูกมาก

ภาพที่ 16 การขัดไม้โดยไม่ใช้ตะปู

ขั้นตอนที่สาม การลงเงาโดยใช้แล็คเกอร์ ทาลงไป รอให้แล็คเกอร์แห้งก็จะได้กะลาในรูปทรงที่ต่างกันตามต้องการ

ภาพที่ 17 ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกะลา

ภาพที่ 18 ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกะลาตาเดียวและทำการลงคาถาอาคมโดยพระที่คนในชุมชนนับถือของแต่ละชุมชน

การตลาดสำหรับผลผลิตของผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกะลามะพร้าวจะอยู่ร่วมกับตลาดของหมวกใบลาน กล่าวคือ บริเวณริมถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 สายใหม่ แต่ส่วนใหญ่แล้วผลผลิตมักไม่เพียงพอกับความต้องการทางการตลาด เนื่องจากคนในชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีการมาขอซื้อจากผู้ผลิตของชุมชน ซึ่งจะมีราคาที่ถูกกว่าบุคคลภายนอกชุมชนไม่เกิน 5 บาทต่อหนึ่งชิ้น บางส่วนซื้อไปเพื่อใช้เองในครัวเรือน บางส่วนซื้อไปเพื่อเป็นของขวัญเนื่องในโอกาสต่างๆ แล้วแต่วัตถุประสงค์ของการซื้อของแต่ละบุคคล ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ทำการลงคาถาจะไม่ยอมขายให้ มักจะมีบุคคลมาขอซื้อเพื่อเอาไปบูชาประจำครัวเรือน

กะลามะพร้าวสามารถเป็นอีกหนึ่งอาชีพให้กับคนในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดี เนื่องจากต้นทุนการผลิตต่ำ ความต้องการทางการตลาดสูง แต่ก็มีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ทำเพื่อจำหน่าย หรือใช้งาน เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชนเองไม่ได้มีความนิยมที่จะใช้ แต่ถ้านำเป็นของฝาก หรือประดับบ้านเรือนจะมีการซื้อขายกัน ไม่เหมือนในอดีตที่ต้องการใช้งานจากผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง ทำให้กระบวนการสร้างงานไม่เกิดในลักษณะที่เป็นวงกว้าง เป็นลักษณะของการทำงานเพียงบางครัวเรือน ใครอยากทำก็หาวัสดุทำเอาเอง โดยต้องทำเองทุกขั้นตอน ไม่ได้มีการจ้างงานเป็นชิ้นๆ ก่อนนำมาประกอบเป็นผลิตภัณฑ์แต่อย่างใด

ผลผลิตที่ได้จากกะลามะพร้าวในอดีตมีความสำคัญต่อการดำรงชีพ เนื่องจากเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นพาชนะในการใส่อาหารในรูปแบบต่างๆ ทำให้ต้องมีการลองผิดลองถูกในการที่จะทำผลิตภัณฑ์ขึ้นมาเพื่อใช้งาน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการทำขึ้น เพียงแต่ออกแรงและเสียสละเวลายามว่างจากทอไรทอขึ้นมาทำขึ้น

มิด

วิถีชีวิตในอดีตมีความจำเป็นที่จะต้องทำพื้นที่ป่า ให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน เนื่องจากแรกเริ่มพื้นที่ของชุมชนเป็นป่าไม้เสียส่วนใหญ่ ต้องทำการบุกเบิกพื้นที่ ยิ่งทำมากยิ่งได้พื้นที่ทำกิน และอยู่อาศัยมาก จะกลายเป็นมรดกให้กับลูก หลานมากเช่นกัน ทำให้มีการคิดค้นวิธีการทำมิด จอบ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน เป็นสิ่งที่จำเป็นไม่น้อยไปกว่าสิ่งอื่นๆ ที่คิดค้นขึ้นมา ฉะนั้นจึงต้องเรียนรู้ที่จะทำเครื่องมือในการช่วยให้การทำงานสะดวกขึ้น ในระยะแรกมิด จอบ หรือเครื่องมือในการทำกินก็ไม่ได้มีความประณีตเท่ากับในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดการเรียนรู้จากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เป็นการส่งต่อความรู้สู่อนุชนรุ่นหลัง เพื่อนำมาทำใช้เองในครัวเรือนของแต่ละบ้านจึงเริ่มที่จะพัฒนาให้เกิดความคงทนและสวยงามยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการผลิตเน้นการผลิตเพื่อค้าขายมากกว่าใช้เองในครัวเรือน

การตีเหล็กเพื่อให้เกิดเป็นมิด จอบ หรืออุปกรณ์ที่มีคมเป็นสิ่งที่เป็นที่นับถือได้ว่าเป็นอีกวิถีหนึ่งของชีวิตโดยปกติของคนในชุมชนในอดีต จำเป็นที่จะต้องทำเพื่อทุนแรงในการทำงานหรือเป็นอุปกรณ์ในการดำรงชีพ โดยมีคมีขั้นตอนการทำที่ดูเหมือนจะไม่ยากตามคำบอกเล่าของคนในชุมชน แต่ต้องมีเทคนิคในขั้นตอนในการทำ โดยการทำมิดมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นแรก คนในชุมชนจะต้องหาอุปกรณ์ในการจะมิดเป็นมิด นั่นก็คือ เหล็กที่ตัดได้รูปตามที่ต้องการของมิดที่จะทำขึ้น

ภาพที่ 19 เหล็กที่จะนำมาตีเป็นมิด หรือใบมิดเก่าที่ต้องการขึ้นรูปเป็นมิดใหม่

ขั้นตอนที่สอง นำเหล็กมาเจียรให้ได้รูปที่ต้องการ โดยอาศัยเครื่องกลาเหล็กที่สร้างรูปแบบของเหล็กที่ต้องการขึ้นมา

ภาพที่ 20 เครื่องเจียรเหล็ก

ขั้นที่สาม นำเหล็กที่ได้มาเผาไฟ โดยจะมีเครื่องเป่าควันเป็นเครื่องช่วยให้หลุมมีไฟอยู่ตลอดเวลา และเมื่อเผาหนึ่งทีก็ต้องนำเหล็กมาตี อาศัยสังเกตว่าเหล็กมีสีแดงส้ม โดยจะมีท่อนเหล็กไว้รองรับสำหรับการตีเหล็ก แล้วนำไปจุ่มในน้ำอุณหภูมิปกติ ซึ่งการจุ่มน้ำนั้นจะไม่สามารถจุ่มนานเกินไปหรือน้อยเกินไปได้ เนื่องจากเหล็กจะหักง่ายเมื่อใช้ ทำเช่นนี้จนเหล็กได้รูปที่ต้องการแล้วนำมาเสียบลงกับไม้โดยการนำต้นมิดที่จะเสียบขึ้นด้ามลงไฟจนแดงแล้วจิ้มลงกับไม้อาศัยแรง

กดกับความร้อนของเหล็กทำให้ไม่เป็นรูที่ต้องการ แล้วนำจี้ครั้งที่บิดมาหยอดลงในรูมีดขณะที่มีดกำลังร้อนจะได้จี้ครั้งที่มีความสมบัติเป็นเหมือนกาวแต่แน่นมากดังอย่างไรก็ไม่ออกเมื่อแห้งแล้ว ตกแต่งได้ตามต้องการ

ภาพที่ 21 เตาเผาเหล็กและเครื่องเป่าลม

ภาพที่ 22 แท่งเหล็กทรงติมีด

ตลาดสำหรับรองรับมีดที่ผลิตขึ้นนั้น คือตลาดขายของชำในบริเวณตำบลรอบๆ ชุมชน ตลาดมีความต้องการมีดที่ผลิตของชุมชนตำบลตากออกเป็นจำนวนมาก แต่การผลิตไม่เพียงพอกับความ ต้องการ โดยสาเหตุหลักคือ การไม่มีเหล็กเข้าสู่ระบบการทำมีดของชุมชน เดิมทีเคยขอซื้อได้ตามโรงเลื่อยไม้ จะเป็นการขอซื้อเศษเหล็ก แต่เพราะโรงเลื่อยมีความต้องการจะจำหน่ายในปริมาณ

ที่มาก เพื่อผลกำไรต่อครั้งจะได้เป็นจำนวนมากและไม่ต้องแบ่งขายทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งจะเสียเวลา และเป็นเรื่องยุ่งยากในการทำบัญชี ทำให้การผลิตมีดไม่เพียงพอับความต้องการของตลาด วัตถุดิบขาดแคลนคนในชุมชนไม่มีกำลังซื้อเหล็กมาจำนวนมากๆ ได้ เนื่องจากเงินทุนไม่เพียงพอ ดังนั้น หากชุมชนสามารถอาศัยระบบการรวมกลุ่มกับผู้ที่มีความต้องการซื้อเหล็กเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนก็ตามเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้จำนวนการสั่งซื้อมากพอ จะทำให้เกิดมีวัตถุดิบเข้ามาผลิตต่อได้และยังสามารถต่อรองในเรื่องของราคาเมื่อสั่งซื้อเป็นจำนวนมาก

การทำมีดจะมีการทำเป็นกลุ่มภายในชุมชน ช่วยกันทำเป็นกลุ่ม เนื่องจากเดิมมีคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่ทำเป็นเหล็อยู่เพียงคนเดียวเท่านั้นที่ทำได้ และได้มีการให้ความสนใจในอาชีพเสริมเรื่องการทำมีดมากขึ้น เนื่องจากการซื้อหาในปัจจุบันง่ายกว่าการทำเองไม่เสียเวลา ถ้าไม่มีเทคนิคก็จะทำให้มีดหักได้ง่ายเวลาใช้ ทำให้มีการถ่ายทอดสู่รุ่นต่อมาผ่านการรวมกลุ่มของชุมชน โดยมีขั้นตอนการทำสามารถทำได้เพียงคนเดียว แต่ในขณะที่นำไปขาย อาศัยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้หาตลาดให้กับการทำมีด คนในชุมชนจะอาศัยเวลาที่เหลือจากการทำไร่ทำนา มาทำมีดเพื่อขายเป็นอาชีพเสริม

การทำมีดถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งอาชีพเสริมของคนในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี การลงทุนในการซื้ออุปกรณ์จะซื้อเพียงครั้งแรกเท่านั้น ยกเว้น เหล็ก และครั้งที่จะต้องซื้อตลอดเมื่อต้องการผลิต โดยเครื่องเจียรจะมีราคาอยู่ที่ประมาณ 2,600 บาท เครื่องเป่าลมราคาประมาณ 2,000 บาท สมาชิกทุกคนสามารถมาใช้เครื่องมือได้ การที่มีดจะสร้างรายได้ดีหรือไม่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านของวัตถุดิบในการผลิตว่าจะมีเพียงพอับความต้องการหรือไม่ แต่ในปัจจุบันวัตถุดิบหาได้ยาก ความต้องการซื้อมีมาก เนื่องจากมีดถือได้ว่าเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยในการทำงานมาตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้มีดมีความจำเป็นต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่ว่าจะใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยเตรียมสำหรับทำอาหาร ใช้ถางไร่ถางนา ใช้เป็นอาวุธในการป้องกันตัวจากภัยต่างๆ ที่จะประสบในชีวิต

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม

การขึ้นตาล

การขึ้นต้นตาลเป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับคนในชุมชนตำบลตากออกเป็นอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่นี้ตั้งแต่โบราณมีต้นตาลจำนวนมาก ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากต้นตาล ไม่ว่าจะเป็นการกรีดตาลมาทำน้ำตาลปึก การเก็บลูกตาลมาทำขนม การเก็บปลีตาลมาทำแกงปลีตาล และการเก็บใบตาลมาทำเครื่องมือใช้สอยภายในครัวเรือน แม้แต่ต้นตาลก็นำมาสร้างบ้านแม้ว่าจะเป็นไม้ที่มีเนื้อไม้แน่นเหมือนไม้ชนิดอื่นๆ ก็ตาม

ชุมชนตำบลตากออกเป็นพื้นที่ที่ต้นตาลมีเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นระยะเวลานาน อาจจะน้อยกว่าต้นลาน แต่ก็ยังเป็นผลผลิตจากป่าที่ทำให้คนในชุมชน ได้อาศัยดำรงชีพมาโดยตลอด แม้กระทั่งในปัจจุบัน ก็ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการแปรรูปเป็นที่ชื่นชอบของคนทางภาคเหนือ เนื่องจากมีเอกลักษณ์ของรสชาติ และความสดของตาล แต่ในปัจจุบันนี้คนรุ่นหลังที่กรีดตาลเป็นเริ่มมีน้อยลง คนในชุมชนเล่าว่า “เด็กรุ่นหลังได้เรียนสูงขึ้น รัฐส่งเสริมให้ไปทำงานนอกพื้นที่มาก ความสูงของต้นตาลจะก่อให้เกิดอันตรายต่อลูกหลาน จึงไม่มีการสอนให้เด็กขึ้นตาล” ทำให้เด็กในชุมชนขึ้นตาลไม่เป็น คนขึ้นตาลจะเป็นคนอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป บางคนก็อายุมากจนไม่สามารถขึ้นได้

การขึ้นตาลเป็นสิ่งที่คนในครอบครัวที่เก็บตาลขายจะถ่ายทอดสืบต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นการกรีดเอาน้ำตาลจะมีวิธีการกรีดค่อนข้างยุ่งยากไม่น้อย ซึ่งจะสามารถกรีดน้ำตาลได้ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึง พฤษภาคม ของทุกปี จะต้องคอยสังเกตว่าดอกตาลใกล้ออกจะมีวงตาลปรากฏอยู่สำหรับตาลตัวเมียจะมีลูกอ่อนออกสัก 2-3 ลูก ก่อนต้องรีบขึ้นไปหนีบวงตาลในลักษณะของการนวดตาลด้วยเครื่องมือที่มีลักษณะเหมือนเครื่องหนีบกัวยิง คนขึ้นกรีดตาลจะไม่ยอมให้ตาลออกดอกแล้วนำเอาน้ำไปดองไว้ โดยใช้น้ำเปล่าธรรมดาตัวเองประมาณ 3 วัน เพื่อที่จะสามารถเก็บผลผลิตจากการนำเอาระบอกไปกรีดน้ำตาลได้จากวงตาลที่ได้ทำการหนีบและดองน้ำไว้ การเอาลูกตาลที่เราเรียกกันว่า ลอนตาล จะเป็นผลอ่อนของตาลจะมีลอนตาลอยู่ การเก็บปลีตาล เมื่อต้นสูงมากคนในชุมชนก็เลือกที่จะไม่กรีดตาลหรือเก็บผลผลิตจากลูกตาลจะเลือกที่จะเก็บปลีตาลที่งอกออกมาแทน ปลีตาลต้นหนึ่งจะมีประมาณ 7 – 8 ปลีต่อต้น ปลีหนึ่งจะขายได้ประมาณ 25 – 30 บาท ต่อปลี และการเก็บนูนตาลนำไปขาย ตาลที่มีผลแก่ผลที่แก่จะเรียกว่า “นูนตาล” นำไปคั้นเอาน้ำสี

ลัมๆ เหลือๆ มาทำขนมตาล จะขายได้ประมาณ 20 – 30 บาทต่อกิโลกรัม แม้กระทั่งต้นตาลเองก็สามารถนำมาสร้างบ้านได้แม้ว่าต้นตาลบริเวณในลำต้นจะมีความเปาะกวงคนในชุมชนก็จะเอาแค่บริเวณข้างนอกมาทำเป็นแผ่นๆ ด้วยลายของต้นตาลบ้านจะมีลายสวยตามธรรมชาติ การขายต้นตาลจะขายได้ประมาณ 10 – 20 บาทต่อต้น จะขายต้นที่สูงเกินจะกรีดตาลได้

ต้นตาลเป็นต้นไม้ที่ป็นขึ้นเก็บผลผลิตได้ยาก เนื่องจากต้นตาลจะมีลำต้นที่สูงไม่มีกิ่งก้านให้เกาะเกี่ยวขึ้นไป เวลาจะขึ้นต้นตาลจะใช้ลำไม้ไผ่ทำเป็นบันไดป็นขึ้นไปเก็บใบตาล เก็บผลตาล เก็บปลีตาล จะสามารถเก็บแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้เลยทันที ไม่ต้องผ่านกระบวนการและขั้นตอนการทำมากขึ้นเหมือนกับการทำน้ำตาล การจะกรีดวงตาลเพื่อเก็บน้ำตาลต้องรอให้วงตาลออกแล้วจึงจะกรีดเอาน้ำตาลได้ สำหรับการทำน้ำตาลปึกของชุมชนตำบลตากออก ตลาดจะมีความต้องการมาก มีการสั่งซื้ออย่างต่อเนื่อง แต่ที่เป็นเอกลักษณ์ของที่นี่คือ สีสน้ำตาลจะไม่ขาว จะเป็นสีเทาเข้ม เนื่องจากเทคนิคการเผากระบอกกรีดตาล เพื่อให้กระบอกรองน้ำตาลแห้งไม่ให้เกิดเชื้อราหรือความชื้น ซึ่งจะทำให้น้ำตาลบูดไว แต่ผลที่พลอยได้คือ สีสนของน้ำตาลเมื่อนำไปทำเป็นน้ำตาลปึกจะมีสีเทา เนื่องมาจากวันที่เผากระบอกกรีดตาล คนในชุมชนเล่าว่า “ถ้าเป็นคนทางภาคอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาคเหนือ จะไม่ชอบน้ำตาลปึกบ้านเรา เพราะสีไม่ขาว แต่ถ้าเป็นคนภาคเหนือด้วยกันจะชอบ เพราะหอมสีธรรมชาติของน้ำตาลปึกบ้านเราจะเป็นส่วนประกอบของการทำขนมไทยๆ สีจะสวยดี” โดยมีขั้นตอนการทำน้ำตาลปึกดังนี้

เมื่อกรีดวงตาลเอาน้ำตาลแล้วต้องนำมากรอง ผ้าขาวบางกรองเอาเศษผงละอองต่างๆ ที่เกิดจากการรองน้ำตาลให้เต็มกระบอกทิ้งไว้ทั้งคืน โดยประมาณตีสามหรือตีสี่หนึ่งรอบ และอีกรอบจะเป็นเวลาประมาณบ่ายสามหรือบ่ายสี่โมงเย็น จะกรีดตาลใหม่และเก็บกระบอกตาล น้ำตาลที่จะหอมคนในชุมชนบอกว่า ต้องเป็นช่วงต้นของวงตาลที่กรีดและช่วงปลายของวงตาลที่กรีด เนื่องจากน้ำตาลที่ได้จะมีความชื้นมากกว่าตอนกลางของวงตาล แต่จะได้น้ำตาลที่น้อยกว่า ช่วงนี้ น้ำตาลจะแพง เมื่อได้น้ำตาลลงมาบางคนก็จะขายไปแบบนั้นเลยจะมีคนมาสั่งไว้ แต่ส่วนใหญ่จะทำเป็นน้ำตาลปึก เมื่อกรองผ้าขาวบางแล้วก็จะนำลงไปเคี่ยวไฟอ่อนๆ จนขึ้นปึก แล้วหยอดลงหลุมที่เตรียมหยอดตาล โดยต้องรองด้วยผ้าขาวบางก่อนเพื่อให้แยกการแคะตาล บางครั้งถ้าความต้องการของตลาดมาก ก็จะผสมน้ำตาลลงไป แต่ความหวานจะรสไม่นุ่มเท่าน้ำตาลแท้ๆ รोजनแห้งก็จะได้น้ำตาลปึกที่ต้องการนำไปจำหน่ายบริเวณเดียวกับที่ขายหมวกพระเจ้าตาก แต่มีพื้นที่ในการจำหน่ายน้อยกว่า เนื่องจากปริมาณสินค้าไม่มากนัก

จะเห็นได้ว่าการใช้ประโยชน์จากต้นตาลจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ตลอดช่วงอายุ ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับความสูงของต้นตาล เท่าที่จะสามารถขึ้นได้ เพราะอาจเกิดการตกต้นตาลได้ซึ่งเป็นอันตรายมาก

ภาพที่ 23 เตาเคี้ยวตาล

ภาพที่ 24 หลุมหยอดตาล

ผลผลิตจากต้นตาลมีหลากหลายชนิด และเป็นอาชีพอีกหนึ่งอาชีพที่คนในชุมชนทำ เพื่อดำรงชีพและเป็นอาชีพเสริมเอาเงินมาใช้ในครัวเรือน บางครัวเรือนถือเป็นอาชีพรองจากการทำนาทำไร่ สำหรับ การขึ้นปลีตาล การเก็บผลตาล ใบตาล และต้นตาล ก็จะเก็บแล้วนำมาใช้ประโยชน์ได้เลย ไม่ยุ่งยากเหมือนกับการทำน้ำตาลปึก เนื่องจากส่วนอื่นๆ เมื่อเก็บแล้วจะนำไปใช้ได้โดยไม่ต้อง

มีการแปรรูปมากหลายขั้นตอนนัก การจำหน่ายผลผลิตจากต้นตาลของชุมชน บางครั้งจะมีคนจากที่อื่นๆ มาขอซื้อถึงที่เลย (ยกเว้นต้นตาล) หรือบางส่วนก็จะผ่านการแปรรูปแล้ววางขายตามจุดวางสินค้าบริเวณถนนพหลโยธิน หมายเลข 1

ภาพที่ 25 บริเวณวางจำหน่ายสินค้า ถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่)

แรงงานที่ใช้สำหรับการขึ้นต้นตาล จะเป็นแรงงานที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ ทำสวน เนื่องจากสามารถใช้ระยะเวลาว่างจากการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าว สามารถแบ่งกันทำภายในครัวเรือนได้ คนที่ไม่ต้องขึ้นตาลก็ไปเฝ้าทำไร่ทำนาได้ แต่ในปัจจุบันคนขึ้นตาลได้เหลือเพียงไม่กี่คนแล้ว เนื่องจากมีการถ่ายทอดวิธีการขึ้นตาลน้อยมาก คนรุ่นหลังได้รับการศึกษาที่มากขึ้น ออกทำงานนอกพื้นที่เดิมมากขึ้น มีการขายที่ดินไปค่อนข้างมากและเดิมทีที่ดินก็ไม่ได้มีมาก ทำให้วิธีการขึ้นตาลมีเพียงคนบางกลุ่มที่เป็นวัยกลางคนจะพอสามารถขึ้นได้ และมีน้อยมากที่ยึดเป็นอาชีพอย่างจริงจัง

การขึ้นตาลจะใช้แรงงานของคนที่ยังเป็นป็นขึ้นไปกรีดและเก็บ คนกรีดก็จะกรีดไปขายต่อเลย มีเพียงบางส่วนที่ทำการขายแบบแปรรูปด้วย แต่ลักษณะส่วนใหญ่ของการขึ้นตาลของที่นี่ คนขึ้นก็จะขึ้นมาขายใส่ปี๊บมาขายเลย แล้วก็จะมีคนมารับซื้อน้ำตาลมาแปรรูป หรือมาซื้อผลผลิตอื่นๆ ไปขายต่ออีกทอด สำหรับการแปรรูปน้ำตาลก็จะมีคนมารับไปขายต่อที่บริเวณในตลาดของชุมชนบ้าง หรือบริเวณเดียวกับที่ขายหมวกพระเจ้าตาก

การขึ้นตาลเพื่อนำผลผลิตของส่วนต่างๆ ที่ได้จากต้นตาลมาบริโภค ไม่ว่าจะเป็นการใช้ความหวานจากน้ำตาลมาปรุงอาหาร การนำปลีตาลมาแกงเป็นกับข้าว การนำลูกตาลมาทำขนมหวานทั้งแบบน้ำและทำให้แห้งเก็บไว้กินตามไรตามนา รวมไปถึงการนำต้นมาสร้างที่อยู่อาศัยเดิมที่นำมาเพื่อดำรงชีพเป็นหลัก เนื่องจากแทบทุกคนในชุมชนก็จะทำเป็น มีการถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันลักษณะดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป เน้นการทำเพื่อค้าขาย และนำเงินที่ได้มาใช้จ่ายในครัวเรือนเป็นหลัก

การเก็บขี้ครั่ง

“ครั่ง” หรือ “ขี้ครั่ง” เป็นสัตว์ประเภทแมลงชนิดหนึ่งมีลักษณะเหมือนตัวไรสีขาว เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีอยู่คู่กับต้นจามจุรีของชุมชนตำบลตากออกมานาน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งการดำรงชีพของคนในชุมชน เพื่อนำเอาไปสกัดเป็นสีแดงเข้ม ขี้ครั่งจะสามารถเก็บได้ตามต้นจามจุรีหรือเรียกอีกอย่างว่าต้นฉำฉา ซึ่งลักษณะของต้นดังกล่าวมีความเปาะและหักง่ายเป็นอย่างมาก มีอันตรายมากหากขึ้นไม่ระมัดระวัง กิ่งพร้อมจะหักลงมาเสมอ ต้นจามจุรีมีมากบริเวณเกาะกลางแม่น้ำปิง ซึ่งมีเจ้าของอยู่แล้ว โดยการจับจองตั้งแต่คนรุ่นอดีต ซึ่งจะไม่มีการเข้าไปทำยกเว้นเจ้าของที่จริงๆ แม้ว่าจะไม่มีเอกสารสิทธิแต่อย่างใด ปัจจุบันคนขึ้นครั้งเป็นมีน้อยมากมีแค่ประมาณ 3 – 4 คน และการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังไม่ปรากฏแต่อย่างใด การเก็บขี้ครั่งจะเก็บไปเพื่อจำหน่ายออกนอกชุมชนคนภายในชุมชนเองไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เหมือนในอดีต

การเก็บครั้งถือได้ว่าเป็นอีกอาชีพหนึ่งของชุมชนไม่ใช่เพียงปรากฏในปัจจุบันเท่านั้น แต่จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนอายุประมาณ 70 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะบอกว่าเมื่อสมัยรุ่นพ่อ รุ่นแม่ก็มีการเก็บขายแล้วเช่นกัน

คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่มีพื้นที่อยู่บนเกาะ เดิมคนในชุมชนเล่าว่า พื้นที่ดังกล่าวก็เป็นที่ดินทำกินธรรมดาไม่ได้เป็นเกาะกลางน้ำแต่อย่างใด แต่อยู่ไปอยู่มาน้ำก็เซาะจนเป็นเกาะ พื้นที่ที่เป็นดินก็จมหายไปจำนวนมาก ลักษณะของต้นจามจุรีเกิดขึ้นเอง เกิดง่าย โตง่ายไม่ต้องดูแล และพื้นที่ของชุมชนก็มีต้นจามจุรีมาก โดยเฉพาะบริเวณเกาะกลางแม่น้ำปิง บนต้นจามจุรีจะมีขี้ครั่งจำนวนมาก เดิมคนในชุมชนจะเก็บมา เพื่อสกัดเอาสีออกแดงเข้มๆ มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ไม่ว่าจะเป็นการนำมาทาสีบ้าน หรือเอายางจากขี้ครั่งมาเชื่อมสิ่งต่างๆ แทนกาว แม้แต่ปัดของจดหมายก่อนส่งไปรษณีย์ เหล่านี้เป็นต้น แต่ปัจจุบันคนในชุมชนไม่มีใครสามารถ

สกัดเอาสีของขี้ครั่งได้ เพียงแต่เก็บนำไปขาย โดยมีขั้นตอนของการเก็บขี้ครั่งคือ ขี้ครั่งจะสามารถเก็บได้ทุกปี แต่ต้องมีการปล่อยครั้ง ซึ่งได้จากการเก็บในครั้งก่อนนำมาเพียงไม่กี่ก้อนเท่านั้นก็สามารถปล่อยให้ไปเกาะต้นจามจุรีได้เป็นจำนวนมาก ระยะเวลาในการปล่อยประมาณ 1 เดือนแล้วค่อยเก็บขี้ครั่งซึ่งตัวครั่งบินออกไปแล้วไปขายได้ต่อ แต่น้ำหนักของขี้ครั่งที่ตัวครั่งซึ่งมีลักษณะเหมือนไรแดงบินออกไปนั้นน้ำหนักจะเบามากกว่าตอนที่ตัวครั่งยังอยู่แต่ก็สามารถขายได้ คนในชุมชนเล่าว่า “เมื่อก่อนก็เก็บขายหมดมีเท่าไรก็เก็บขายหมด ไม่รู้ว่าจะไม่มีให้เก็บ แต่มาช่วงหลังก็เกิดการเปลี่ยนวิธีเก็บลองดูเอา คือ ถ้ามีจำนวนต้นจามจุรีมากจะแบ่งเก็บออกเป็นสามส่วน ทุกๆ 2 ปีจะสามารถเก็บใหม่ได้ซ้ำอีกในต้นเดิม การเก็บก็จะตัดกิ่งลงมาจากต้นจามจุรีเลย แล้วก็มาเถาะขี้ครั่งออกจากกิ่งจามจุรี ซึ่งจะยังมีตัวครั่งอยู่ จะเก็บเอาขี้ครั่งมาพันกับใบตองเป็นมัดๆ แล้วนำไปแขวนไว้บนต้นจามจุรีต้นเดิมที่ตัดกิ่งลงมาจากหมด เพื่อให้ตัวครั่งไปเกาะที่กิ่งจามจุรี อีก 2 ปีก็จะสามารถเก็บได้อีก แล้วนำขี้ครั่งที่เก็บได้ไปขาย ถ้าต้นจามจุรีต้นไหนมีขี้ครั่งติดดี สามารถสร้างขี้ครั่งไว้ให้เก็บได้เป็นร้อยกิโลกรัมเลยทีเดียว”

ภาพที่ 26 ตัวอย่างขี้ครั่ง

ภาพที่ 27 การปล่อยครั้งบนต้นจามจุรี

จี้ครั้งทำให้คนในชุมชนที่ทำการเก็บขาย และเจ้าของต้นจามจุรีมีรายได้จำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นในปัจจุบันหรืออดีตก็ตาม ซึ่งจะมีคนในชุมชนมารับซื้อหรือนำเอาไปขายให้ที่บ้าน ซึ่งบ้านก็จะอยู่บริเวณชุมชนไม่ไกลสามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวก ในชุมชนจะมีคนรับซื้ออยู่ 2 คน แล้วก็จะนำไปขายให้กับคนทางภาคเหนือ ซึ่งเขาจะนำไปสกัดเอาสีของจี้ครั้งไปทำประโยชน์ต่อไป ราคาจี้ครั้งขึ้นอยู่กับตลาดความต้องการที่เขาได้กำหนดขึ้น

สำหรับต้นจามจุรีภายในชุมชนจะมีเจ้าของอยู่แล้ว คือเจ้าของที่ดินนั่นเอง การได้มาซึ่งที่ดินก็มีลักษณะของการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น โดยในรุ่นแรกๆ ใครขยันทำก็เอาที่ดินที่ถางไปได้ การขึ้นต้นจามจุรีเพื่อตัดกิ่งจามจุรีเก็บเอาจี้ครั้ง จะต้องจ้างคนที่ขึ้นเป็นมาจิ้น ซึ่งในชุมชนจะเหลืออยู่ประมาณ 3 – 4 คนเท่านั้น หากคนขึ้นต้นจามจุรีได้ยากในปัจจุบัน เนื่องจากอันตราย เพราะต้นมีลักษณะของความเปาะอยู่มาก ดังนั้นจึงมีการจ้าง ซึ่งค่าจ้างจะอยู่คนละ 200 บาท ต่อวัน แต่ในหนึ่งวันที่จ้าง คนถูกจ้างสามารถไปปรับตัดกิ่งจามจุรีให้กับเจ้าอื่นๆ ได้ คนตัดจะดูว่าคนเลาะจี้ครั้งทำทันกับที่เขาตัดหรือไม่ ถ้ามากไปเลาะไม่ทันก็จะไปตัดให้คนอื่น คนในชุมชนบอกว่า คนตัดวันหนึ่งจะสามารถตัดได้ถึง 3 – 4 เจ้าต่อวันเลยทีเดียว ซึ่งนั่นก็หมายความว่าค่าจ้างต่อวันสำหรับคนตัดกิ่งจามจุรีประมาณวันละ 600 – 800 บาทต่อวัน อาชีพรับจ้างตัดกิ่งจามจุรีจะทำได้ปีละครั้งเท่านั้น คนเลาะจี้ครั้งจากกิ่งจามจุรีได้วันละประมาณ 3 บาทต่อกิโลกรัม เมื่อเลาะเสร็จก็นำไปขายได้ทันที

เดิมทีซึกั้งก็ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ โดยการนำสีจากที่ได้จากซึกั้ง แต่ในปัจจุบันมีเพียงเพื่อทำไว้นำเงินมาใช้จ่ายในครัวเรือน รายได้จากการเก็บครั้งขายสามารถทำให้มีรายได้เป็นจำนวนไม่น้อย ในอดีตคนในชุมชนเล่าว่าในหนึ่งปีจะสามารถมีเงินได้ประมาณ 100 – 200 บาท ในขณะที่ค่าจ้างทำวันละ 3 บาท เงินมาสู่ขอผู้หญิงเพื่อแต่งงานหรือที่เรียกว่า “สินสอด” เพียง 6 บาทก็สามารถมาสู่ขอได้แล้ว แต่ไม่สามารถเก็บขายได้ตลอดทั้งปี จะสามารถเก็บขายได้เพียงปีละครั้ง และประการสำคัญคือ ในปัจจุบันถ้าจะเก็บซึกั้งจากต้นจามจุรีแล้วต้องมีการจ้างงานจากคนอื่นมาขึ้นให้แทน และมาละซึกั้งจะทำให้มีรายได้้น้อยมาก เนื่องจากค่าจ้างในการจ้างคนทำงานมีราคาค่าจ้างค่อนข้างสูง ทำให้สัดส่วนรายได้มีน้อย และถ้าปีไหนราคาครั้งไม่ดีจะทำให้ขาดทุนเลยก็มี ในปี พ.ศ.2548 ซึกั้งมีราคากิโลกรัมละ 70 บาท ในปี พ.ศ.2549 ซึกั้งมีราคากิโลกรัมละ 28 – 30 บาทเท่านั้นเอง

การประมง

การประมงของชุมชนตากออกในปัจจุบันอาจไม่เด่นชัดเท่าในสมัยอดีตก่อนที่จะสร้างเขื่อนภูมิพล เดิมทีชุมชนตากออกนอกจากทำไร่ ทำนา ทำสวนแล้ว การจับสัตว์น้ำเป็นอีกการดำรงชีพอีกรูปแบบหนึ่งของคนสมัยก่อน คนในชุมชนได้เล่าว่า “ก่อนมีเขื่อนภูมิพลปลาที่จับได้ตัวใหญ่มากประมาณ 10 กิโลกรัม แต่พอมีเขื่อนภูมิพลปลาเริ่มหายไป ทำให้วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนไปการจับปลามีน้อยลง เนื่องจากปลามีน้อยลง ความอุดมสมบูรณ์ทำให้น้ำเจือแม้กระทั่งจะเข้ตัวใหญ่ประมาณ 8 เมตรมีจำนวนมาก นอนขวางแม่น้ำอยู่ตรงหน้าศาลเจ้าปากวัง” ซึ่งลักษณะดังกล่าวมานั้นคนรุ่นหลังจะไม่สามารถเห็นได้ คนในชุมชนที่เคยเห็นจะเข้ส่วนใหญ่จะอายุประมาณ 70 ปีขึ้นไป

การจับปลาของชุมชนนี้ใช้หมวกยิงปลา และปิ่นยิงปลา ซึ่งทำขึ้นเองมีลักษณะการสอนกันมาแต่อดีต โดยเด็กเล็กๆ ของชุมชนที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำปิงสามารถทำอุปกรณ์และยิงปลาได้เป็นส่วนใหญ่ เด็กจะอาศัยเวลาเล่นน้ำหาปลาไปด้วย บริเวณที่หาปลา คือ จุดบรรจบแม่น้ำปิงกับแม่น้ำวัง รูปแบบการจับปลาดังกล่าวทำตั้งแต่ในอดีตและในปัจจุบันก็ยังคงรูปแบบของวิธีการจับและการทำเครื่องมือไม่ได้แตกต่างกัน

ด้วยลักษณะพื้นที่ของชุมชนตำบลตากออกมีแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังไหลผ่าน เป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ และมีจำนวนหนองน้ำประมาณ 13 หนองน้ำ เดิมคนในชุมชนบอกว่าพื้นที่นี้เป็นหนองน้ำจำนวนมาก แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อนภูมิพลหนองน้ำเริ่มแห้งกลายเป็นพื้นดินให้ได้ทำกินและอยู่อาศัยไม่ลำบาก เดิมอาชีพหนึ่งของคนในชุมชนที่สำคัญก็คือ การประมง เพราะพื้นที่ดินสำหรับทำกินมีน้อย แต่แม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีการจับสัตว์น้ำมาบริโภค โดยสัตว์น้ำมีขนาดใหญ่ มากประมาณ 10 กิโลกรัมต่อตัวเลยทีเดียว จะเข้ก็มีขนาดใหญ่มาก ดังนั้นการทำการประมงต้องระมัดระวัง เนื่องจากอาจหายสาบสูญไปโดยไม่มีใครรู้ว่าไปไหน เนื่องจากคนในชุมชนบางส่วนเชื่อว่าจะเข้กินเข้าไป บางคนบอกว่าลึงค์คีลีสิทธิ์มาเอาตัวไปอยู่ด้วย

การจับสัตว์น้ำในอดีตมีการจับทั้งแบบหว่านแห ใช้ปิ่นยิงปลา และฉมวก ซึ่งจะมีการสอนต่อๆ กันมาของแต่ละครัวเรือนเด็กก็จะจับปลาโดยใช้ฉมวก ดังนั้นจึงมีการทำอุปกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นใช้แห่สานแหขึ้นมาแล้วนำไปดักปลา การทำฉมวก และปิ่น โดยการทำฉมวกและปิ่นยิงปลา จะใช้หนังยางเส้นใหญ่เป็นตัวยึดหลักที่ปล่อยอิงลงกับตัวปลา สำหรับการใช้อุปกรณ์ทั้งสองก็จะเดินในลำน้ำหรือดำน้ำแล้วยิงเมื่อเห็นตัวปลา ซึ่งก็เพียงพอกับความต้องการแม้จะได้วันละไม่กี่ตัว แต่ในอดีตนั้นปลาจะตัวใหญ่เพียงพอกับการบริโภค แต่ปัจจุบันเมื่อสร้างเขื่อนภูมิพลปลาลดลง และตัวเล็ก บริเวณน้ำที่ทำการจับปลาต้องเป็นบริเวณรอบๆ แม่น้ำ ซึ่งการไหลของน้ำจะไม่แรงมาก ถ้าเป็นบริเวณกลางแม่น้ำน้ำจะไหลและหมุนแรงทำให้จับไม่ได้

ภาพที่ 28 ฉมวกยิงปลา

ภาพที่ 29 ปั่นยิงปลา

ภาพที่ 30 ลงจับปลาในบริเวณบรจบแม่น้ำวังและแม่น้ำปิง

สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่จะเป็นปลานานาชนิด ในอดีตจะทำการประมงก็เพื่อจะใช้เป็นอาหารในการยังชีพ มีการแปรรูปอาหารไม่ว่าจะเป็นการทำปลาแดดเดียว หรือเอามาทำอาหารเลย สำหรับบางครัวเรือนไม่ได้จับสัตว์น้ำ ก็จะมีการแลกเปลี่ยนของกับของ เพื่อจะได้ของที่ต้องการมาบริโภคในครัวเรือนที่มีความหลากหลาย ในระยะเวลาต่อมาก็ได้มีเงินเข้าสู่ตลาด เริ่มมีการค้าขายกัน มีการนำปลามาวางขาย แต่ก็ยังไม่ได้เป็นแบบเงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนแบบเต็มตัว บางคนยังไม่คุ้นเคยก็จะเอามาแลกกันอยู่ แต่ในปัจจุบันด้วยที่สัตว์น้ำลดลง จำนวนของการจับได้ก็

ไม่ได้สามารถพอจะให้จับเพื่อค้าขายอย่างจริงจัง ถ้าจับได้จำนวนมาก ก็จะนำมาวางขายในตลาดของชุมชนบ้าง ราคาที่กำหนดขึ้นกันเอง

การจับปลาไม่ได้มีการจ้างทำแต่อย่างใด เนื่องจากครอบครัวใดมีอาชีพประมงก็จะทำกันเอง แต่มีลักษณะของการแบ่งแรงงานภายในครัวเรือน แม้แต่เด็กเล็กก็มีเครื่องสำหรับเด็ก โดยมีต้นทุนของเครื่องมือที่เรียกว่า “จมวก” ราคาจะถูกกว่า “ปิ่น” ทำให้เด็กที่มีพ่อหรือคนในครอบครัวจับปลาเป็นได้รับการถ่ายทอดวิธีการและขั้นตอนในการทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ รวมไปถึงการจับปลา เด็กก็มีความสุขสนุกสนาน เนื่องจากได้ลงเล่นน้ำและถ้าได้ปลาก็ถือว่าเป็นกำไร ส่วนใหญ่ปลาที่เด็กหาได้จะได้เพียงพอกิน แต่ถ้าวันไหนได้มากก็จะนำไปให้พ่อและแม่ไปขายต่อในตลาด ส่วนผู้ใหญ่ก็จะใช้ปิ่นในการยิงปลา ราคาของเครื่องมือที่ต้องทำขึ้นมีต้นทุนสูงกว่า เหล็กสำหรับทำปลายของปิ่นยิงปลาราคาแพง เด็กอาจทำให้เสียความคมของเหล็กได้ ส่วนผู้ใหญ่ก็จะทำงานบ้านหรือบางส่วนก็ออกไปไร่ไปนา แล้วกลับมาบ้านถ้าจับปลาได้ก็จะเป็นผู้ปรุงอาหารจากปลาที่จับได้

การจับปลาถ้าจับได้ปริมาณมากเหมือนดังเช่นในอดีตก็จะสามารถสร้างรายได้ในการดำรงชีพได้เป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันจำนวนปลาน้อยมากทำให้วิถีการดำเนินชีวิตแบบเดิมๆ เปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้มีการล่องเรือเพื่อจับปลา หรือดำน้ำเพื่อจับปลาจำนวนมากเหมือนในอดีต แต่จำนวนคนจับน้อยลงมาก ซึ่งบางคนที่ยังคงจับสัตว์น้ำอย่างจริงจังจะจับบริเวณรอบๆ เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา คือเหนือหรือใต้ที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา เนื่องจากปลาจะมาก ปลาตัวไหนที่ว่ายออกนอกบริเวณก็จะถูกจับไปเอง ดังนั้นบริเวณอนุรักษ์พันธุ์ปลาจึงมีปลาจำนวนมาก อยู่บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อปากวัง ซึ่งเป็นแม่น้ำวัง คนที่เคยทำอาชีพจับปลาในน้ำสมัยก่อนก็อายุมากแล้วเลิกทำอาชีพนี้ ให้ลูกหลานเลี้ยง แต่จากคำบอกเล่าคนในชุมชนบอกว่า “จับปลาในน้ำมีมากในน้ำ ปลุกข้าว 3 – 4 ไร่ในที่หาผักตามป่ากิน แค่นี้ก็อยู่สบาย ไม่มีเงินเลยบาทเดียวก็ไม่มี ยังอยู่ได้ เดี่ยวนี้อยู่ไม่ได้ไม่มีเงินต้องมีเงินไปหาหมอกี่ต้องมีเงิน”

ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชน

ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดผ่านการจัดระบบที่ดินทำกิน การจัดระบบการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และการจัดระบบความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งทั้ง 3 ด้านมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

การจัดระบบที่ดินทำกิน

สมัยอดีตรัฐธรรมนูญของการปฏิวัติ ๒๔๗๕ ระเบียบข้อบังคับที่ตายตัวนั้นหาได้ยากในชุมชนอาศัยความไว้วางใจ และการเคารพในตัวของผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นพระ ครู หรือแม้แต่ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะสามารถบอกกล่าวให้คนในชุมชนทำสิ่งใดจะได้รับความร่วมมือเสมอ แม้แต่ในเรื่องของการจัดสรรที่ดินทำกินและอยู่อาศัย โดยลักษณะดั้งเดิมคนในชุมชนส่วนใหญ่แล้วการได้มาซึ่งที่ดิน จะเป็นเรื่องของความสามารถในการบุกเบิกและถางพื้นที่ป่ามาทำกิน และอยู่อาศัย โดยไม่มีการทะเลาะกันเรื่องที่ดิน ใครทำใครก็ได้เอาไป แต่ในยุคนี้มีสิ่งต่างจากปัจจุบันคือ อุปกรณ์ เครื่องมืออำนวยความสะดวกทำให้การได้มาของที่ดินก็ไม่มากนัก โดยเฉลี่ยจากคำบอกเล่าของคนในชุมชนไม่เกินครัวเรือนละ 10 ไร่ เนื่องจากไม่มีกำลังคนช่วยในการทำงาน และในยุคต่อมา เมื่อประชากรมีจำนวนมากขึ้นผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชนจะเริ่มมีบทบาทในการจัดสรรที่ให้ โดยသူว่าลูกบ้านคนใดมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนก็จะแบ่งที่ให้มาก โดยอาศัยการพูดว่ายกที่ตรงนี้ให้กับคนนี้ และทุกคนในชุมชนก็จะยอมรับในการตัดสินใจนั้น ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นระบบเอกสารสิทธิในรูปแบบต่างๆ ในบางพื้นที่ก็ยังไม่มียกเอกสารสิทธิ แต่ก็สามารถมีการซื้อขายได้โดยอาศัยวาจาจากกัน และคนในชุมชนก็จะรับรู้ไปโดยปริยายว่าที่นี้ของใคร โดยเฉลี่ยในปัจจุบันราคาที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ เฉลี่ยไร่ละ 40,000 บาท

การจัดระบบการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

ในเรื่องการของประมงในแม่น้ำซึ่งเป็นส่วนรวมของชุมชน คนในชุมชนมีการยอมรับในข้อตกลงของชุมชนส่วนใหญ่และจะทำตามข้อตกลงนั้นและมีความเชื่อถือในตัวผู้นำของชุมชนไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือปัจจุบันก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบันอาจจะดูแลด้อยลงกว่าในอดีต แต่ในชุมชนยังคงเชื่อถือในตัวผู้นำอยู่ไม่น้อย สืบเนื่องจากการสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนมีข้อตกลงว่าห้ามจับปลาเป็นบริเวณ 100 เมตร เพื่อให้มีปลาเพิ่มขึ้น เนื่องจากปลากำลังจะหมดไปจากแม่น้ำ คนในชุมชนจะปฏิบัติตามโดยมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงเชื่อว่าถ้าจับปลาบริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อปากวังจะมีอันเป็นไป ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวจะยังมีผู้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพียงคนแก่แก่ของชุมชน ส่วนคนรุ่นหลังนั้นความเชื่อนี้ไม่มีปรากฏแต่อย่างใดเป็นเพียงเรื่องเล่า ทำให้ต้องมีการวางกฎระเบียบเรื่องจับปลากันขึ้นมาใหม่ของคนในชุมชน โดยการสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา

การทำเกษตรกรรมของคนในชุมชนตากออก ยังใช้ลักษณะของการเก็บของป่าล่าสัตว์ เพียงแต่มีกระบวนการสร้างเพิ่มขึ้นไม่ใช่เพียงเก็บอย่างเดียว เช่นการจับปลา ในปัจจุบันก็ต้องกันพื้นที่เป็นต่อนุรักษ์พันธุ์ปลาด้วย เนื่องจากจำนวนปลาเหลือน้อยมาก จนหาจับกินและเป็นอาชีพได้ยาก วิธีคิดของการอนุรักษ์พันธุ์ปลานั้นเกิดจากความคิดแล้วว่าจะไม่ให้จับปลาตัวเล็ก เลยทำการกันพื้นที่ไว้ 100 เมตร เพื่อหวังว่าปลาจะเข้ามาอาศัยเติบโตให้ตัวใหญ่เท่านั้นเอง การกันก็แค่เอาไม้ปักหัวกับท้ายให้รู้ว่าเป็นเขตห้ามเข้า โดยเป็นมติของชาวบ้านที่ร่วมทำประชาคมและตกลงกันเอง

การอยู่อาศัยร่วมกันและการร่วมใช้ป่าสาธารณะทุ่งพระบาทของชุมชน ไม่ได้มีข้อตกลงที่ชัดเจนทุกคนสามารถเข้าไปใช้ได้ จะมีกฎหมายรองรับการตัดต้นสักเท่านั้นที่ห้าม ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากทางกรจะถูจับ คนในชุมชนกลัวการถูกจับกลัวการถูกขังคุกมากเลยไม่มีการตัดต้นสัก และคนในชุมชนได้กล่าว “เห็นต้นไม้มันเหมือนมันมีชีวิต หากินกับปามานาน มีนางไม่สิงอยู่ สงสารเขา” ซึ่งคนในชุมชนบางส่วนมีความคิดเช่นนี้

ในสภาพการณ์ปัจจุบันบทบาททุนทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงแบบแผน วิธีการปฏิบัติชีวิตของคนในชุมชนแบบธรรมดาอีกต่อไป มีการให้คุณค่าจนกลายเป็นตัวสร้างความมีเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างวัฒนธรรม และที่สำคัญคือสร้างรายได้ให้กับชุมชน มีเม็ดเงินเข้ามาหมุนเวียนในชุมชน มีการสร้างงานให้กับคนในชุมชนไม่ต้องได้จากบ้านไปทำงานในที่ไกลๆ ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ชุมชนตากออก ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีศักยภาพในการบริหารจัดการทางด้านการใช้ทรัพยากร ท้องถิ่น การรวมกลุ่ม การสร้างรายได้จากองค์ความรู้เดิมของชุมชน รวมไปถึงทุนของชุมชนที่สำคัญคือ ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้ใหญ่บ้าน คนในชุมชนจะเลือกคนที่เป็นเครือญาติกับผู้ใหญ่เก่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากอดีตคนที่คนในชุมชนนับถือคือ คนที่เป็นผู้นำครอบครัวที่มีความสามารถในหลากหลายได้ ตั้งแต่ลงหลักปักฐานในชุมชน การนับถือคนใดคนหนึ่งขึ้นเป็นผู้นำเขาจะเลือกจากคนที่มีความกล้ามาก มีการถ่ายทอดวิธีการเป็นผู้นำโดยการเล่าเรื่องราวให้ฟัง มีการสอนโดยประสบการณ์ตรงจากการเล่าให้ลูกหลานได้ฟัง ดังนั้นทำให้ผู้ใหญ่รุ่นหลังๆ ก็ได้รับการสอนสั่งมาโดยลักษณะของการเรียนรู้ของคนในอดีตอาจจะไม่ใช่ทฤษฎีล้วนๆ แต่เป็นการเน้นการปฏิบัติจริง เนื่องจากต้องอยู่ต้องอาศัยพื้นดินทำกินจริงๆ ในระยะหลังผู้นำชุมชนได้มีผู้หญิงเข้ามามีบทบาทต่อการบริหารงานของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ดูได้จากการได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีผู้หญิงเป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งในอดีตไม่มี แต่ยังคงเป็นเครือญาติกับผู้นำเก่า

การจัดระบบความร่วมมือ

ในชุมชนมีการสืบทอดการเป็นผู้นำผ่านระบบเครือญาติ ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นญาติกันที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ชุมชนตากออกพร้อมกัน ในระยะเวลาต่อมา เริ่มที่จะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเข้ามา ก็พบว่า ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นญาติของผู้นำคนเก่าที่หมดวาระการทำงาน บางครั้งการเลือกตั้งคนที่ได้ส่วนใหญ่ลงสมัครคนเดียวจึงได้รับการเลือกตั้ง เพื่อที่จะทำให้งานกิจกรรมของชุมชนมีคนคอยประสานและจัดสรรสิ่งต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การร่วมสร้างชุมชน อาทิเช่น การสร้างโรงเรียนและวัด หรือสถานที่สาธารณะประโยชน์ของคนสมัยก่อน จะทำโดยการบอกกล่าวให้คนในชุมชนมารวมตัวกัน และร่วมมือกันสร้าง เช่น การสร้างโรงเรียนทุกครัวเรือนจะถือไม้ค้ำมือมาครัวเรือนละประมาณ 4 – 5 แผ่น จากไม้ที่เหลือจากบ้านของตนเองยังเสียบไว้บริเวณโครงหลังคาบ้านไปรวมกัน ทำเพื่อให้ลูกหลานของตนเองได้ไปเรียน การสร้างวัดก็ไม่ต่างกัน นอกจากนั้นแล้วผู้นำชุมชนในอดีตก็จะคอยสังเกตว่าลูกบ้านคนไหนขยันก็จะยกที่ให้กับคนนั้นไปทำกินอีกด้วย ซึ่งที่ที่ยกให้นั้นก็เป็นที่ดินของส่วนรวมนั่นเอง อาศัยว่าผู้นำชุมชนพูดอะไรแล้วลูกบ้านจะเชื่อฟังและเห็นเป็นไปตามนั้นเสมอ

การจัดระบบชุมชนในปัจจุบันต่างจากอดีตในเรื่องของการคลายรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นลง แม้ว่าจะไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิด มีระบบอุปถัมภ์มาเอื้อต่อการพยายามสร้างทิศทางการพัฒนาภายในชุมชนเฉกเช่นในอดีต แต่ก็ยังคงมีอยู่ไม่น้อยและยังคงเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชนอยู่ เนื่องจากความเคารพในตัวของผู้นำชุมชน การยอมรับและการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน แต่ในบางครั้งระบบดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในปัจจุบัน อาทิเช่น การนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ในการจัดสรรผู้รับผลประโยชน์ในระบบการกู้ยืม เป็นต้น

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

การอยู่ร่วมกันของชุมชนตั้งแต่อดีตมานั้นประการหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้คือ ความไว้วางใจกัน ความเกรงใจกัน ความเคารพกัน ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ด้วยกันเองหรือเป็นระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีความ

สงบสุข โบราณสถานของชุมชนที่สะท้อนวิถีทางสถาปัตยกรรมของชุมชนอาจจะไม่โดดเด่นเท่ากับชุมชนตำบลตากตก แต่ก็สามารถสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตได้ในบางส่วน

ลักษณะโครงสร้างของสิ่งก่อสร้างในสมัยก่อนนั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะขององค์ประกอบต่างๆ ที่ใกล้เคียงกันของชนชาวเหนือ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบลวดลายที่อยู่บริเวณโบราณสถาน ซึ่งโบราณสถานของชุมชนตากออกส่วนใหญ่จะเป็นวัดทั้งสิ้น วัดแต่ละวัดในชุมชนจะมีความเก่าแก่อยู่คู่ชุมชนมานานจนคนในชุมชนไม่สามารถบอกได้ว่าวัดเกิดก่อนชุมชน หรือชุมชนมาตั้งก่อนจึงเกิดวัด แต่จะถูกเล่ากันมาโดยตลอดว่าวัดของชุมชนมีความเก่าแก่สร้างมายาวนาน มีการลงแรงช่วยกันก่อสร้างขึ้นมา จากเดิมเป็นสำนักสงฆ์และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นวัด อุปกรณ์เก่าแก่บางอย่างไม่สามารถบอกอายุของสิ่งๆ นั้นได้ มีแต่เรื่องราวเล่าขานมาไม่ว่าจะเป็นที่นั้งเทศน์หรือธรรมมาศของพระเวลามิงงานบุญ มีอยู่หนึ่งชิ้นได้ลอยตามลำน้ำปิงมา และมาโผล่ขึ้นบริเวณหน้าวัด จึงได้ทำการเก็บขึ้นมารักษาไว้ กรมศิลปกรมาขอเก็บไว้เป็นของเก่าแก่ แต่คนในชุมชนมีความเห็นว่าไม่ควรเอาออกนอกพื้นที่จึงมีการเก็บไว้ในอุโบสถของวัดต่อไป บริเวณวัดพระบาทคอยงู เป็นวัดที่สร้างมาแต่โบราณ โดยมีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่ 8 ตำบลตากออก ซึ่งห่างออกจากชุมชนขึ้นไปอยู่บนภูเขา คนในชุมชนเล่าว่า เคยมีคนเห็นว่ามีพระบรมธาตุลอยขึ้นเหนือท้องฟ้า วัดนี้เป็นวัดที่อยู่บนภูเขาทำให้คนในชุมชนที่อยู่พื้นราบมองเห็นกันและในปัจจุบันก็ยังพบเห็นกันอยู่ แม้กระทั่งศาลเจ้าพ่อปากกว้าง ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่มีมานานจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน ศาลเจ้าแห่งนี้มีมานานแล้ว มีความเชื่อว่าถ้าเกิดจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าศาลเจ้าจะมีพระเข้ขึ้นมาขวางลำน้ำไว้ บริเวณศาลเจ้าจะพบว่ามีป้ายผ้าเขียนภาษาจีนติดไว้หน้าศาล โดยไม่สามารถสืบค้นได้ว่ามีมานานเพียงใด แต่คนในชุมชนช่วงอายุประมาณ 73 ปี ได้เล่าว่า “เห็นมาตั้งแต่เด็กเลย เคยเห็นพระเข้ตัวใหญ่ๆ ก็บ่อย มาช่วงหลังนี้เองพระเข้หาย ไม่เห็นมาตั้งแต่อายุประมาณ 14-15 ปีแล้ว” หลังจากนั้นคนในตำบลตากออกและตำบลสมอโคนก็เริ่มที่จะเข้ามาจับปลา โดยจะยกมือไหว้ศาลแล้วบอกขอจับปลา

โบราณสถานต่างๆ ของชุมชน จะสามารถทำให้บุคคลอื่นๆ นอกชุมชนมาเที่ยวดู จะเป็นบริเวณรอยพระพุทธบาท ซึ่งอยู่บริเวณวัดพระบาทคอยงู อยู่บนเขา ดิถดนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) จากภาคเหนือล่องสู่ภาคกลาง ทำให้มีคนขึ้นไปเที่ยว ส่วนโบราณสถานอื่นๆ ของชุมชนจะมีการเข้าไปเพื่อทำบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ วันขึ้นธาตุเดือน 9 เป็นต้น

ความผูกพันของสถานที่ที่ตั้งโบราณสถานของชุมชนกับการดำรงชีพของคนในชุมชนนั้นมีมานาน วัดทำให้รูปแบบของความสัมพันธ์ค่อนข้างมีความชัดเจน คนในอดีตมีความผูกพันกับวัด เนื่องจากอาศัยวัดที่เรียนหนังสือ เป็นที่พำนักเมื่อมีทุกข์ มีพระสงฆ์ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในชุมชน เมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ การตาย การสะเดาะเคราะห์ เหล่านี้ล้วนแต่ต้องอาศัยวัดเป็นสถานที่สำคัญในการเป็นสถานที่รวมคนของชุมชน ทำให้คนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

โบราณสถานของชุมชนตากออกที่พบจะเป็นโบราณสถานทางด้านวัดวาอาราม รวมไปถึงรอยพระพุทธบาท ซึ่งสถานที่เหล่านี้จะมีฝีมือของช่างในการก่อสร้าง การประดับประดาด้วยสิ่งสวยงามต่างๆ มากมาย โบราณสถานเหล่านี้จะมีความเก่าแก่อยู่ในโครงสร้างทางการก่อสร้างอยู่ยาวนาน เดิมโบราณสถานเหล่านี้เป็นสถานที่ที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อ ความเคารพ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามากกว่าจะนำมาเป็นหนทางสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในเรื่องของการท่องเที่ยวชมความสวยงามและความเก่าแก่ของสถานที่แห่งนั้น ในอดีตวัดจะเป็นที่รวมจิตใจที่สำคัญของคนในชุมชนทำให้ในชุมชนจะมีวัดประจำหมู่บ้านบางหมู่บ้านที่ไม่มีก็จะใช้วัดร่วมกับหมู่บ้านอื่น บางครัวเรือนขึ้นศรัทธากับหลายวัดบริเวณหมู่บ้านก็มี ในอดีตวัดเป็นที่ปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานของชุมชน

ประเพณีทานกัวยสลาก

ประเพณีทานกัวยสลากเป็นประเพณีการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับคนที่ล่วงลับไปแล้ว และยังสามารทำให้พระภิกษุสามเณรมีปัจจัยไว้ใช้ในขณะครองสมณเพศ โดยมีลักษณะของการจัดของทานบรรจุในชะลอม(กัวย) ใบเล็กๆ ของที่ไทยทานที่ใส่ลงไปจะประกอบด้วยอาหารคาวหวาน ขนมผลไม้ รวมไปถึงของใช้ต่างๆ นำไปถวายพระสงฆ์ที่วัดจะไม่เจาะจงพระที่รับ แต่จะถวายโดยการจับสลากเอาว่าของที่นำไปจะให้ถวายกับพระรูปใด ในการทำบุญจะทำในเดือนสิบ (เดือนสิบสองทางเหนือ) เนื่องจากช่วงนี้พระภิกษุจะอยู่พร้อมง่ายแก่การนิมนต์

ประเพณีตักบาตรเทโว

วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โบราณเรียกว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก”จะมีการตักบาตรเทโวโรหณะกันเป็นการใหญ่ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการเสด็จลงมาจากเทวโลกของพระพุทธเจ้า และพระภิกษุ

สามเณรจะทำการออกบิณฑบาตนอกวัดให้คนในชุมชนทำการใส่บาตรจนเต็มแล้วเดินกลับไปยัง
กุฏิ

ประเพณีเผาข้าวหลาม

การเผาข้าวหลามถือเป็นอีกหนึ่งประเพณีที่คนในชุมชนร่วมกันทำขึ้น จุดประสงค์เพื่อนำข้าวหลามไปทำบุญในเดือนสิบสองส่วนใหญ่มักจะเผาข้าวหลามในตอนเช้า กลางวันหรือกลางคืนของวันขึ้น 14 ค่ำ เพื่อนำข้าวหลามไปทำบุญในวันขึ้น 15 ค่ำเป็นประเพณีที่ทำหลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จ เพื่อนำข้าวใหม่มาทำข้าวหลาม

ประเพณีวันสงกรานต์

วันสงกรานต์ถือเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างมากของชาวเหนือ เนื่องจากชาวเหนือถือได้ว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย จะมีการทำบุญกับคนแก่ของหมู่บ้านจะมีการหาอาหารให้คนแก่ได้กินกัน มีการรดน้ำดำหัวขอขมาลาโทษและขอพรจากผู้ใหญ่ สงฆ์น้ำพระซึ่งประเพณีดังกล่าวในอดีตจะทำที่วัดตรงกับวันที่ 13 – 17 เดือนเมษายนของทุกปี

ประเพณีของชุมชนตากออกเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยเสริมให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นตัวช่วยเสริมให้ชุมชนเกิดการปฏิสัมพันธ์กันโดยอาศัยการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ของชุมชน ซึ่งภาพรวมของประเพณีชุมชนจะมีความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อและพิธีกรรม อาศัยวัดเป็นพื้นที่ในการเป็นศูนย์รวมให้กับคนในชุมชน ได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดความยั่งยืนของชุมชน เกิดการสานต่อภูมิปัญญาทางด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

เศรษฐกิจชุมชน

สภาพทางเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลตากออกในอดีตมีลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นการยังชีพ โดยภาพรวมของชุมชนตำบลตากออกไม่ว่าจะเป็นในอดีตหรือปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมเป็นหลัก อาทิเช่น การปลูกข้าวเพื่อให้พอกับการใช้ประทังชีวิตในแต่ละปี นอกฤดูการปลูกข้าวก็จะมีในการทำกิจกรรมต่างๆ เสริม ไม่ว่าจะเป็นการเห็บหมวกใบลาน การทอผ้า การตีมีด การทำผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เหล่านี้ เป็นต้น แต่เมื่อ

ระยะเวลาได้เปลี่ยนแปลงไป องค์ประกอบในการยังชีพก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย รูปแบบของเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตากออกในด้านการผลิต การค้า การจ้างงาน การใช้จ่ายและการดำรงชีพจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

เศรษฐกิจชุมชนในด้านการผลิต

ทางด้านการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชนของตำบลตากออก ยังเป็นรูปแบบการผลิตในขั้นพื้นฐานและการแปรรูปผลผลิตที่ได้เป็นผลิตภัณฑ์อย่างง่าย เพื่อใช้ในการดำรงชีพ และจำหน่ายภายในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ อาชีพหลักของชุมชนตำบลตากออก คือการทำเกษตรกรรม อันจะประกอบไปด้วย การทำนาปี ซึ่งมีระยะเวลาในการผลิตอยู่ในช่วง เดือน กรกฎาคม – พฤศจิกายน ของทุกปี นาปรัง ช่วงการผลิต เดือน กุมภาพันธ์ – มิถุนายน ถั่วเหลืองฤดูแล้ง ช่วงเดือนพฤศจิกายน – มีนาคม ถั่วเหลืองฤดูฝน ช่วงเดือน กันยายน – พฤศจิกายน ทุเรียน มีระยะเวลาในการผลิตทั้งปี นอกจากนั้นแล้วจากการส่งเสริมทางการเกษตรจากพัฒนาชุมชน เกษตรตำบล และหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ทำการสนับสนุนการปลูกกล้วย ข้าวโพด ซึ่งเป็นอาชีพทางการเกษตรที่มีการทำเพิ่มเป็นอีกหนึ่งอาชีพ

นอกจากการผลิตในระบบทางการเกษตรแล้ว ชุมชนตำบลตากออกยังมีอาชีพเสริม นอกเหนือจากการทำการเกษตร โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมมาต่อยอดให้การผลิต เพื่อให้เป็นสินค้าที่สร้างรายได้นอกเหนือจากภาคการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการผลิตหมวกใบลาน ซึ่งกระบวนการผลิตนั้นมีทั้งการคงรูปแบบเดิมที่เป็นหมวกสำหรับใช้งานจริง และในระยะเวลาต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบสำหรับการจำหน่าย ซึ่งรูปแบบของการผลิตนั้นจะมีทั้งที่คนในชุมชนคิดขึ้นเอง และจากความต้องการของตลาดที่วางขาย อาทิเช่น หมวกทรงพระเจ้าตาก เดิมมีใบลานเป็นส่วนประกอบอย่างเดียว ในระยะต่อมาเมื่อวัตถุดิบอันได้แก่ใบลานมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากคนผลิตมาก ความต้องการทางการตลาดก็มากยิ่งขึ้น ทำให้ต้องอาศัยใบตาลและใบมะพร้าวมาเป็นวัสดุเสริมกับใบลาน แม้ว่าคุณสมบัติจะไม่ดีพอแต่ก็เพื่อเพิ่มจำนวนหมวกที่ผลิตได้จะมากขึ้น เมื่อระยะเวลาผ่านไปความต้องการหมวกเพื่อใช้งานหรือเป็นของฝากก็เริ่มมีวัตถุประสงค์ของความต้องการเพิ่มมากยิ่งขึ้น คือการนำไปเก็บกับพระเจ้าตากสินมหาราช จึงต้องมีการทาสีให้เหมือนกับหมวกจริงที่พระเจ้าตากสินมหาราชทรงสวมใส่ นอกจากนั้นแล้วยังมีการปั๊มลวดลายลงบนใบลานเพื่อเสริมให้หมวกมีลวดลายและหลากสียิ่งขึ้น โดยใช้เศษไม้สักมาแกะสลักตามใจชอบ ไม่เพียงแต่หมวกพระเจ้าตากเท่านั้นที่เป็นอาชีพเสริมสำหรับคนในชุมชน ยังมีการทอผ้าลายเกร็ดเต่า ซึ่งเป็นลายดั้งเดิมตามคำ

บอกเล่าของคนในชุมชน การทอผ้าดั้งเดิมจะไม่ได้เน้นที่ลวดลายมากนัก แต่จะเน้นที่การใช้งานเมื่อระยะเวลาผ่านไปการบุกเบิกพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยได้คงตัวแล้วการทอผ้าจึงเริ่มมีการเพิ่มความสวยงาม เพิ่มลวดลายเข้าสู่ผ้าที่ผลิต ด้วยการลองผิดลองถูกในการคิดลวดลายทอผ้าทำให้เกิดลายเกร็ดเต่า และเมื่อผ้าออกสู่สายตาของเพื่อนบ้านได้รับคำชมว่าเป็นลวดลายที่สวยงามจึงมีการถ่ายทอดลวดลายจากรุ่นต่อสู่สืบมาจนปัจจุบัน และในปัจจุบันลวดลายยังคงแบบที่ไม่เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก ยกเว้นการเล่นสีบนลายผ้าโดยการนำ染料ที่ต่างสีมาใช้ทอทำให้เกิดความเหลื่อมบนเนื้อผ้าแต่ละพื้นขึ้น แต่อาชีพการทอผ้านั้น คงจะเป็นของอาชีพเสริมของคนที่สูงอายุ เนื่องจากคนในวัยเด็กและแรงงานจะไม่ทอผ้า มักทำอาชีพอื่นๆ โดยเฉพาะการเข้าสู่ระบบของอุตสาหกรรมโรงงาน ทำให้การทอผ้าลายเกร็ดเต่ามีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญที่ทำได้อยู่ในวงจำกัด

การตีมีดก็เป็นอีกอาชีพเสริมที่ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ด้วยในปัจจุบันการหาซื้อมีด หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่มีกระบวนการทำเหมือนมีดแตกต่างกันที่รูปแบบนั้น หาได้ง่ายราคาไม่แพง ทำให้การตีมีดมีคนทำได้เพียงคนเดียวที่เหลืออยู่และบุคคลนั้นได้ทำการถ่ายทอดสู่รุ่นต่อมาทำให้มีการผลิตขึ้นมาใช้เอง จำหน่าย และซ่อมแซมของเก่าขึ้นมาใช้อีก กระบวนการผลิตของมีดจำเป็นต้องมีความประณีตในการที่จะจุ่มมีดลงในน้ำเพื่อให้เกิดความคงทนของผลิตภัณฑ์ มีดนั้นไม่ได้มีเอกลักษณ์ที่แสดงความเป็นท้องถิ่นของตากออกอย่างชัดเจนเหมือนเดียวกับผลิตภัณฑ์อื่นๆ ไม่ได้เด่นชัดเหมือนมีดอรัญญิก แต่ก็ยังเป็นอีกหนึ่งวิถีของเครื่องมือที่ต้องผลิตเพื่อใช้ในการดำรงชีพ มีดมีการเปลี่ยนรูปแบบเพียงเล็กน้อยจากคำบอกเล่าของคนในชุมชน คือ รูปแบบของมีด ที่มีการคดโค้งตามความต้องการใช้งาน เดิมในอดีตนั้นก็มีมีดเพียงเพื่อให้มีความคมไม่ได้เน้นว่าต้องคดโค้งมากนัก แต่ในปัจจุบันมีการผลิตที่ต้องปรับตัวตามความเหมาะสมของการใช้งานและความต้องการของตลาด รวมไปถึงผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวที่ยังคงมีการผลิตให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เดิมผลิตขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีพของแต่ละครัวเรือนเป็นภาชนะสำหรับใส่ของ ดักของเป็น ไม่ได้เน้นที่การผลิตเพื่อจำหน่าย แต่ในปัจจุบันเน้นการผลิตเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก และเมื่อมีวัสดุกะลาเดียวที่สามารถผลิตเป็นของขลังได้ก็จะทำไว้ โดยการผลิตนั้นมีความเชื่อว่าถ้าทำไว้จะได้ปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ คำขายดี ซึ่งกะลาเดียวเป็นการผลิตเพื่อสนองตอบความต้องการ สอนตอบความเชื่อของผู้ผลิตเอง

ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชนของชุมชนตำบลตากออก โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าเป็นการจัดระบบที่มีพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน การให้เกียรติกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีน้ำใจต่อกันและกัน ดูได้จากคนที่ผู้นำชุมชนที่ได้รับการเลือกเข้ามาทำงานแล้วนั้น เมื่อใดที่

ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนต้องการให้ลูกบ้านทำกิจกรรมอะไรลูกบ้านก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เช่นการสร้างวัด หรือโรงเรียนผู้นำชุมชนจะบอกลูกบ้านให้มาช่วยกันสร้างกันทำ ทุกคนก็จะมาช่วยกันสร้างไม่เพียงแต่มาช่วยสร้างเท่านั้นยังคงมีไม้กระดานติดมาเพื่อเป็นวัสดุในการก่อสร้างอีกด้วย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ยังคงแฝงไว้ด้วยความเชื่อว่าถ้าได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์แล้วบุญกุศลย่อมจะเกิดขึ้นกับตนเป็นสำคัญ ในปัจจุบันก็ยังมีให้เห็นแต่จะเป็นในรูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นหลักตามแต่เทศกาลและประเพณีสำคัญๆ และในชุมชนเองระหว่างกลุ่มของแต่ละหมู่บ้านในตำบลตากออกจะมีการติดต่อสื่อสารกันในการทำกิจกรรมกลุ่ม ดูได้จากการที่กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่ 3 ได้มีการไปดูงานเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำกลับมาทำการตั้งกลุ่มออมทรัพย์กับหมู่บ้านของตนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และมีความยั่งยืนในการการหมุนเวียนเงินทุน เนื่องจากการปล่อยกู้เท่าที่ผ่านมาแต่ละครั้งจะได้คืนทั้งหมด ทำให้มีการถ่ายทอดวิธีการ ขั้นตอน ระเบียบข้อบังคับมาให้กับหมู่ 2 และหมู่อื่นๆ ขึ้นอยู่กับว่าหมู่บ้านใดต้องการจะตั้งกลุ่มแบบใด แต่จุดเด่นของแต่ละกลุ่มคือ ลักษณะของการทำงานจะไม่เหมือนกันแต่จะมีลักษณะเฉพาะของแนวคิดของแต่ละบุคคลโดยส่วนใหญ่จะเน้นที่ความเอื้อเฟื้อกัน มีน้ำใจต่อกัน อาทิเช่นสหกรณ์หมู่ 2 สมาชิกหรือไม่ใช่สมาชิกก็สามารถมาซื้อของกินได้ โดยสามารถเซ็นได้ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแต่อย่างใด จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มต่างๆของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ กลุ่มเพื่อการผลิตแล้วมีวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม เพื่อให้กู้ยืมไปใช้ในการประกอบอาชีพ หรือเพื่อเป็นกลุ่มกระจายสินค้า เพื่อกลุ่มการผลิตสินค้าจำหน่าย เป็นศูนย์กลางในการรวมผลผลิตและส่งต่อไปสู่ตลาดจำหน่ายสินค้า และยังเป็นการสานต่อภูมิปัญญาของชุมชน นอกจากนั้นยังสามารถเป็นแหล่งทุนให้กับคนในชุมชนไม่เพียงแต่สมาชิกของกลุ่มเท่านั้น บุคคลอื่นที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนที่มีความเดือดร้อนก็จะได้รับความช่วยเหลือ ด้วยพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อกัน แบ่งปันกันได้มากกว่า องค์การทางการเงินหรือองค์การทางด้านการผลิตอื่นๆ มีการพิจารณาความช่วยเหลือบนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเอง ซึ่งแฝงไว้ด้วยเอกลักษณ์ที่มีความลึกซึ้งในแนวปฏิบัติและจิตใจ ขึ้นการทวงถามหนี้ก็ยังคงอาศัยความเมตตาหากันถ้ามีปัญหาเกิดกับผู้กู้ยืมก็สามารถที่จะมาบอกกล่าวสมาชิกว่าไม่สามารถคืนได้ทันตามกำหนดก็จะให้เลื่อนออกไปได้ตามความสมควรที่จะต้องใช้คืน และมีการหยุดดอกเบี้ยให้กับบุคคลนั้นๆ ด้วยตามกรณี ที่เคยปฏิบัติกันมาหยุดดอกเบี้ยให้กับผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่ทำการเกษตรเสียหาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มของชุมชนตากออกไม่ได้เพียงแค่ถูกระเบียบมีจะสามารถทำให้กลุ่มมีความยั่งยืนได้ ยังต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งด้วย

เศรษฐกิจชุมชนในด้านการค้า

เศรษฐกิจชุมชนตากออกในด้านการค้า ในอดีตการค้าภายในชุมชนไม่ได้เด่นชัดว่ามีการผลิตเพื่อการค้าขาย แต่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นสำคัญ ถ้าปีไหนผลผลิตดีมีจำนวนมากก็จะสามารถที่จะนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับผลิตภัณฑ์อื่นๆ มาแทน อาทิเช่น การนำข้าวมาแลกเปลี่ยน จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนว่า “เมื่อก่อนข้าว 2 ปีบ แลกเนื้อหมูได้ 1 กิโลกรัม รถจักรยาน 1 คัน แลกนาฬิกาข้อมือได้ 1 เรือน” ซึ่งอัตราส่วนการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายไม่เหมือนระบบการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันที่มีการเทียบเคียงอัตราการแลกเปลี่ยนโดยมีสื่อกลางเป็นตัวกำหนดค่าของของแต่ละสิ่ง ในอดีตการทำนาปลูกข้าวมีให้เห็นแทบทุกครัวเรือนจะทำการปลูกข้าวทำให้ต้องอาศัยปริมาณข้าวจำนวนมากในการที่จะแลกเปลี่ยนของอื่นๆ เนื่องจากเป็นผลผลิตที่สามารถทำและหาได้เป็นทุนเดิมของทุกครัวเรือนอยู่แล้ว เมื่อข้าวสามารถผลิตได้แทบทุกครัวเรือนทำให้อัตราการแลกเปลี่ยนของข้าวมีมูลค่าของการแลกเปลี่ยนน้อยกว่าผลผลิตอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ในครัวเรือน

การค้าของชุมชนในปัจจุบันมีรูปแบบของการผลิตเพื่อค้าขายเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีรูปแบบการผลิตเชิงเดี่ยว เพื่อที่จะเน้นจำนวนของผลผลิตในการนำเข้าสู่ระบบการตลาด ด้วยระบบการผลิตขาดความหลากหลายเป็นเหตุให้ต้องอาศัยระบบการซื้อสินค้าเข้าสู่ครัวเรือนมากขึ้น ด้วยลักษณะดังกล่าวไว้ข้างต้นที่ว่าเมื่อมีการผลิตสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มากเกินไปความต้องการของมนุษย์แล้วนั้นมูลค่าของสินค้าก็จะมีมูลค่าที่น้อย ทำให้เงินที่เข้ามาสู่ครัวเรือนไม่เพียงพอแก่การใช้จ่าย ด้วยระบบการผลิตเชิงเดี่ยว เป็นเหตุให้ต้องหาอาชีพเสริม โดยนำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาพัฒนาเป็นผลผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเดิมก็มีการนำภูมิปัญญาต่างๆ ของชุมชนมาใช้ในการยังชีพอยู่แล้ว ทั้งในรูปแบบเฉพาะครัวเรือน หรือรูปแบบของการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการทำหมวกใบลาน การทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว การกรีดน้ำตาล การทอดผ้าลายเกร็ดเต่า เหล่านี้ล้วนเป็นวิถีชีวิตปกติของคนในชุมชนตั้งแต่อดีต ด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงไป วิถีเหล่านี้เกือบจะหายสาบสูญไปจากชุมชน เหลือเพียงไม่กี่คนในชุมชนที่ทำได้ แต่เมื่อมีกระแสการพัฒนาตามนโยบายภาครัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นกองทุนหมู่บ้านหรือหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่างๆ สู่กลุ่มคนในชุมชนในวงกว้าง เพื่อสนองตอบนโยบายภาครัฐ

ตลาดสินค้าของชุมชนตำบลตากออกจะมีทั้งตลาดภายในชุมชน อันได้แก่ ที่ตั้งกลุ่ม จุฑารับซื้อเฉพาะผลผลิตภายในชุมชน หรือบ้านเรือนของผู้ผลิตเอง นอกจากตลาดภายในชุมชนแล้วตำบลตากออกยังมีตลาดภายนอกที่สำคัญของชุมชนจะอยู่บริเวณริมถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) ซึ่งถึงแม้ว่าจะถูกมองว่าเป็นตลาดภายนอกชุมชน แต่ก็ยังคงสายสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ตลาดภายนอกชุมชนเป็นบุคคลภายในชุมชนที่เป็นผู้จำหน่ายเสียส่วนใหญ่หรือเป็นบุคคลที่อยู่บริเวณรอบๆ ตำบลตากออก สองตลาดนี้เป็นตลาดสำคัญของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์หมวกโบราณและผลผลิตจากต้นตาล (ปลีตาล , น้ำตาล , ลอนตาล , น้ำตาลปึก) ราคาของหมวกโบราณไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของหมวกเป็นสำคัญ แต่ขึ้นอยู่กับลวดลาย การลงรายละเอียดของหมวก สำหรับผลผลิตจากตาลราคาจะขึ้นอยู่กับจำนวนของสินค้าว่ามีมากหรือน้อย ถ้ามากก็ราคาถูก แต่ถ้าน้อยก็ราคาแพง ยกเว้นน้ำตาลปึกราคามักจะสูงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากความต้องการทางการตลาดสูง สำหรับจีครั้งนั้นตลาดไม่ได้อยู่บริเวณเดียวกับผลผลิตอื่นๆ แต่จะมีจุฑารับซื้อเฉพาะของชุมชนอยู่ 2 จุด แล้วจะนำไปขายให้กับคนทางภาคเหนือ ซึ่งจะนำไปสกัดเอาสีของจีครั้งไปใช้ประโยชน์ต่อไป ส่วนราคาก็ขึ้นกับความต้องการของตลาดเป็นตัวกำหนด ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว บางส่วนวางขายจุดเดียวกับหมวกโบราณ และยังมีคนในชุมชนมาขอซื้อกันเองด้วย ซึ่งจะได้ราคาที่ถูกลงกว่าบุคคลภายนอก ในภาพรวมตลาดที่รองรับผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีจำนวนมาก แต่สินค้าที่ผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการทางการตลาด

เศรษฐกิจชุมชนด้านการจ้างงาน

การจ้างงานของชุมชนตากออก ในอดีตเมื่อประมาณ 80 กว่าปีที่ผ่านมา การจ้างงานยังไม่ปรากฏเด่นชัด ที่เด่นชัดในเรื่องของแรงงานคือ การเอาแรงกันหรือการแลกเปลี่ยนแรงงานกันไม่ได้ มีสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน แต่เป็นการแลกเปลี่ยนกันโดยตรง แต่รูปแบบนี้นั้นได้สร้างสายสัมพันธ์ระหว่างกันและกันภายในชุมชนได้อย่างดี อาทิเช่น การทำงานจะมีการลงแขก ผู้เป็นหญิงของครัวเรือนเจ้าของที่จะต้องหุงหาอาหารมาเพื่อเลี้ยงคนที่มาช่วยงานในที่ของตนเอง คนเฒ่าคนแก่ที่เป็นหญิงไม่สามารถช่วยทำงานได้แล้วนั้นก็จะมาช่วยทำกับข้าว เพื่อหวังว่าเมื่อถึงงานประเพณี อาทิเช่น แต่งงาน งานบวช เป็นต้น จะทำให้เกิดการช่วยเหลือกันเพื่อตอบแทน ทำให้คนในชุมชนเกิดสายสัมพันธ์อันดีต่อกัน พึ่งพากันในระยะต่อมาเริ่มที่จะมีการจ้างงานกันภายในชุมชน ให้ค่าจ้างเป็นเงินต่อวัน โดยจะยังคงทำอาหารเลี้ยงผู้ที่ถูกว่าจ้างให้มาทำงานด้วยถือเป็นธรรมเนียมแม้ว่าจะจ่ายเงินค่าจ้างแล้วก็ตาม และการปรุงอาหารเพื่อเลี้ยงนั้นยังคงช่วยกันตามรูปแบบเดิมของชุมชน แต่ในปัจจุบันการจ้างงานจะมีเงินเป็นค่าจ้างและจะไม่ได้มีการเลี้ยงอาหารเหมือนในอดีตอีกแล้ว

เนื่องจากถือว่าจ่ายเงินเป็นค่าแรงแล้วเรียบร้อย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเป็นแบบ นายจ้างกับลูกจ้าง ไม่เหมือนเช่นในอดีตที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน สามารถสร้างความสามัคคีขึ้นได้ภายในชุมชน เกิดสายสัมพันธ์อันดีต่อกัน แต่ก็ใช่ว่าสิ่งเหล่านี้จะหายไปหมดยังคงสภาพของการร่วมมือร่วมใจกันแต่ออกมาในรูปแบบอื่นๆ และความสัมพันธ์จะไม่เหนียวแน่นเหมือนกับในอดีต

ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนพื้นที่ทำกินของคนในชุมชนตากออก ซึ่งจะมีที่ดินโดยเฉลี่ยประมาณคนละ 5 ไร่ ทำให้ด้านแรงงานของคนในชุมชน นอกจากทำการเกษตรแล้ว อาชีพอีกอย่างหนึ่งคือ การออกไปรับจ้างภายนอกชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพก่อสร้าง และการเดินทางไปต่างประเทศ คนภายนอกชุมชนมีจำนวนน้อยมากที่จะเข้ามาเป็นแรงงานภายในชุมชนตากออก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เข้ามารับราชการภายในพื้นที่แล้วมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และการย้ายถิ่นแต่เมื่อไม่นานมานี้เริ่มที่จะมีชาวต่างชาติเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกับคนในชุมชน โดยการแต่งงานกับคนในพื้นที่ สำหรับคนส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นแรงงานที่เข้าสู่กระบวนการผลิตซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพเสริมสำหรับแรงงานภายในชุมชน โดยภาพรวมของแรงงานจะอาศัยคนในชุมชนเป็นหลัก ไม่ได้มีการจ้างงานจากภายนอก บางส่วนจำเป็นต้องหาผู้ที่มีความชำนาญในการจ้างงานโดยแรงงานที่เป็นแรงงานที่เกี่ยวกับความชำนาญแล้วนั้นจะเป็นผู้ชายเสียหมด เนื่องจากการขึ้นตนไม่เป็นหลัก ส่วนแรงงานในด้านอื่นจะเป็นเพศหญิงส่วนใหญ่และมีอายุโดยเฉลี่ยของแรงงานที่หมุนเวียนในชุมชนจะอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป สำหรับรูปแบบการใช้แรงงานในครัวเรือนของชุมชนตากออกจะไม่ได้มีการใช้แรงงานภายในครัวเรือนอย่างเต็มที่ เนื่องจากคนหนุ่มสาวจะเข้าสู่ระบบของโรงงานอุตสาหกรรมหรือก่อสร้างแทบทั้งสิ้นและเด็กเล็กๆ เองก็จะมีหน้าที่เพียงเรียนหนังสือตามความต้องการของผู้ปกครองและการส่งเสริมการศึกษาจากภาครัฐ โดยจะแสดงรูปแบบของการกระจายแรงงานภายในชุมชนตากออกมีกระบวนการต่างๆ ดังนี้

หมวดกบิลาน ไม่ได้ใช้แรงงานเพียงแค่นคนเดียวให้สามารถทำหมวดได้สำเร็จรูปออกมา แต่มีการแบ่งงานกันทำภายในชุมชน โดยเฉพาะขั้นตอนของการถักเปีย เพื่อที่จะเป็นส่วนประกอบในการปิดรอยต่อและสร้างความสวยงามให้แก่หมวดกบิลาน ที่สามารถสร้างงานให้คนส่วนใหญ่ภายในชุมชนได้มีกิจกรรมยามว่าง ไม่ว่าจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ เด็กเล็ก ภายในชุมชน จะพบเห็นได้โดยทั่วไปภายในชุมชนว่าจะมีการนำใบลานที่เล็ดแล้วนั่งสานเปีย ซึ่งผู้วิจัยขณะที่ทำการศึกษข้อมูลภายในชุมชนได้สังเกตว่าบริเวณลานหน้าบ้านของแต่ละครัวเรือนจะมีการรวมกลุ่มพูดคุยกันและสานเปียไปพร้อมด้วย แม้แต่การเข้าร่วมประชุมกลุ่มต่างๆ ของชุมชน ขณะนั่งรอการประชุมก็

จะสานเปียไปด้วย และพูดคุยกับเพื่อนบ้านไปพร้อมกัน การขึ้นรูปหมวกจะมีเพียงไม่กี่คนที่ทำ โดยรับโครงสำเร็จรูปจากจังหวัดลำพูนมาทำหมวก ไม่เพียงแต่ขั้นตอนการทำเท่านั้น การตัดใบลาน ใบตาลและใบมะพร้าว เพื่อเตรียมเป็นอุปกรณ์ก่อนที่จะถึงขั้นตอนการผลิตก็จะเป็นอีกกลุ่มคนหนึ่งทำ นอกจากนี้ยังมีอาชีพนายหน้าโดยคนภายในชุมชนเป็นผู้รวบรวมแล้วส่งต่อ ซึ่งจะมีคนจากภายนอกมารับซื้อถึงที่ เป็นอาชีพเสริมที่สามารถกระจายรายได้อย่างทั่วถึงทั้งชุมชนตากออก สำหรับการทอผ้า ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว และการตีมีด สามารถทำได้โดยคนคนเดียว แต่จะมีการทำที่กระจายออกไป แม้ว่าจะมีคนทำจำนวนไม่มากก็ตาม และยังคงอาชีพนายหน้ารับซื้อและส่งต่อผลิตภัณฑ์เช่นกัน สำหรับการขึ้นตาล เก็บขี้ครั่ง กระบวนการในแต่ละขั้นตอนจะมีการจ้างคนเข้าสู่กระบวนการผลิต โดยเฉพาะคนขึ้นตาลและคนขึ้นต้นจามจุรี ซึ่งการขึ้นจะขึ้นได้ยากด้วยลักษณะของต้นที่จะขึ้นไปเก็บผลผลิต

ในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์แรงงานในท้องถิ่นพบว่า ด้วยระบบการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาล และนโยบายภาครัฐบาลเรื่องของการส่งเสริมการศึกษา อาทิ การให้เรียนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และการส่งเสริมให้เด็กนักเรียนฝึกงานในระบบของโรงงานอุตสาหกรรมช่วงปิดภาคเรียน ด้วยเหตุนี้ทำให้เด็กรุ่นต่อมาไม่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดำรงชีพที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน และทำให้ระบบแรงงานของชุมชนเข้าสู่กระบวนการจ้างงาน เนื่องจากแรงงานได้รับการส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมโรงงาน

เศรษฐกิจชุมชนด้านการใช้จ่ายและการดำรงชีพ

การใช้จ่ายและการดำรงชีพของคนในชุมชน ยังคงวิถีดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ คือ ยังคงอาชีพทางการเกษตร เก็บหาของป่ามาดำรงชีพ ไม่ว่าจะเป็นการหาพืชผักตามริมรั้วบ้าน ตามท้องไร่ท้องนามาประกอบอาหารภายในครัวเรือน การใช้ทรัพยากรภายในชุมชนมาดำรงชีพ เช่น การนำต้นตาลมาปลูกบ้าน ทั้งที่ความเป็นจริงต้นตาลตรงกลางจะกวงไม่เหมือนไม้ชนิดอื่นๆ ไม้ที่ไม่กวงสามารถสร้างที่อยู่อาศัยได้ง่ายกว่า นำปลีตาลมาแกงทำเป็นอาหาร นำลอนตาลมาทำเป็นขนม หรือน้ำตาลที่กรีดได้มาแปรรูปเป็นน้ำตาลปึกไว้ใช้ได้ยาวนาน เป็นกระบวนการถนอมอาหารอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยเหตุที่ว่าพื้นที่นี้มีจำนวนต้นตาลมากจึงได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การทอผ้าขึ้นใช้เองจนสามารถเกิดตลาดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชน การตีมีดเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีพ การสานหมวกเพื่อใช้กันแดด เนื่องด้วยสภาพอากาศของจังหวัดตากมีอุณหภูมิสูงมาก โดยเฉลี่ยประมาณ 30-40 องศาเซลเซียส จะเห็นได้ว่าลักษณะของพฤติกรรมการดำรงชีพของคนในชุมชนมี

ความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่คนในชุมชนจะไม่ค่อยได้ใช้จ่ายในเรื่องของการซื้อหาอาหาร จากคำบอกของคนในชุมชนว่า “ผักต่างๆ ที่ขายในบ้านเราคนซื้อเป็นคนนอกบ้านมากกว่า ขายไม่ดีหรอก” และจากการสังเกตผักมีราคาถูกมากขายกองละ 5 บาท กองมีขนาดใหญ่เท่ากับประมาณ 15 บาทตามตลาดสดภายในกรุงเทพ ราคาอาหารจานละ 15 บาท ซึ่งถ้าซื้อในกรุงเทพจะตกอยู่จานละ 25 – 30 บาท กล่าวคือ ค่าครองชีพภายในชุมชนตากออกต่ำกว่าคนกรุงเทพประมาณ 2 – 3 เท่า แต่รายรับของคนภายในชุมชนตากออกโดยส่วนใหญ่จะไม่แน่นอนนัก ขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรและราคาสินค้าทางการเกษตร เว้นเสียแต่อาชีพเสริมและอาชีพรับจ้างที่มีได้รายค่อนข้างแน่นอน

นอกจากนั้นชุมชนยังคงเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ ทำให้การจัดระบบของชุมชนไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรที่ดิน การจัดสรรทรัพยากรท้องถิ่น รวมไปถึงการจัดสรรความร่วมมือระหว่างกัน และกัน เป็นไปอย่างสงบสุข ตามข้อตกลงของชุมชน จะเห็นได้จากการที่ชุมชนตากออกในอดีตมีความเชื่อเรื่องศาลเจ้าพ่อปากวังถ้าจะจับปลาห้ามมาจับบริเวณหน้าศาลไม่เช่นนั้นเจ้าพ่อจะเอาไปอยู่ด้วยในวังของเจ้าพ่อ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างความเชื่อเรื่องศาลเจ้าพ่อปากวังของคนในอดีตนั้น มีความน่าสนใจในฐานะที่เป็นกุศโลบายของการรักษาและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่น้ำแห่งแม่น้ำวัง ทำให้ปละมีที่เพาะพันธุ์ได้ทันกับความต้องการบริโภค สำหรับในปัจจุบันการจัดระบบชุมชนนั้น ได้อาศัยกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกันของการรวมกลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมในการสร้างกรอบให้กับชุมชน อาทิเช่น การรวมกลุ่มออมทรัพย์จะกองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์ร้านค้าของชุมชน แม้ว่าจะระเบียบ กฎเกณฑ์ของแต่ละกลุ่มจะมีเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนในขั้นปฏิบัติการ แต่ในความเป็นจริงขั้นการให้ความช่วยเหลือของคนในชุมชนไม่ว่าจะด้านใดๆ จะมีพื้นฐานแนวคิดและความเชื่ออยู่บนความยุติธรรมตามความคิดของคนในชุมชนเป็นหลัก

ลักษณะของการกู้ยืมคนส่วนใหญ่ภายในชุมชนจะกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งชุมชนตากออกมีทั้งสิ้น 15 หมู่บ้าน หมู่ที่ 15 เป็นหมู่เดียวที่ไม่ได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากแยกหมู่บ้านภายหลังการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลวันที่ 19 กันยายน 2549 และยังมีการกู้จากธนาคารภายในชุมชนตำบลตากออกมี 2 ธนาคาร คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน ซึ่งทั้งสองธนาคารดังกล่าวได้ปล่อยกู้ให้กับเกษตรกร โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นธนาคารที่คนในชุมชนใช้บริการในเรื่องของการกู้มากที่สุด เนื่องจากคนในชุมชนนำมาทำการเกษตรตรงตามวัตถุประสงค์ของธนาคาร และสำหรับการ

ซื้อสินค้าเพื่อบริโภค สำหรับหมู่บ้านที่มีสหกรณ์คนในชุมชนจะมาซื้อสินค้าเพื่ออุปโภคและบริโภค ในร้านค้าสหกรณ์ดังกล่าว เนื่องจากราคาถูก มีปันผลและสามารถเซ็นได้ถ้าไม่มีเงินจ่าย ไม่มีดอกเบี้ย ไม่มีเงื่อนไข คนภายนอกหมู่บ้านก็สามารถที่จะมาซื้อได้แม้จะเป็นการซื้อเชื่อก็ตาม โดยคนที่ทำหน้าที่ขายจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรจะให้หรือไม่ ซึ่งที่ผ่านมามีได้เงินคืนเสมอหลังจากช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากนั้น การมีรายได้เพื่อดำรงชีพจะอาศัยเงินปันผลจากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้คนในชุมชนมาอยู่กับกลุ่ม ซึ่งเงื่อนไขการได้รับเงินกู้จะได้ง่ายกว่าการไปกู้กับธนาคาร ธนาคารของชุมชนคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และออมสิน เมื่อกองทุนหมู่บ้านลงผ่านมาลงจะผ่านธนาคารทั้งสอง เพื่อให้ชุมชนไปใช้เงินจากตรงนี้ ทุกหมู่บ้านจะมีกลุ่มออมทรัพย์ ยกเว้นหมู่บ้านที่ 15 เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่เพิ่งขอแยกเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านหลัง ทำให้เป็นเพียงหมู่บ้านเดียวที่ไม่ได้เงินกู้ การกู้หรือฝากกับกลุ่มของชุมชนจะมีข้อน่าสนใจคือ จะได้ปันผลจากการที่กลุ่มมีกำไร การรวมกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเพื่อการออมหรือกลุ่มเพื่อการผลิตล้วนแล้วแต่มีบทบาทต่อการใช้จ่ายและดำรงชีพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ตามคำบอกเล่าของคณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์ว่า “บางคนไม่มีข้าวจะกิน สงสารต้องให้เขาไปก่อนเดี๋ยวเขาหาเงินได้ก็มาจ่ายเอง ไม่เคยมีใครเบี้ยวได้คืนหมด” และอีกเหตุการณ์หนึ่งคือ กลุ่มทอผ้าได้ทำการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปผ้าทอเป็นย่ามมีคนในชุมชนคนหนึ่ง ได้มาขอรวมกลุ่มตอนนั้นเลยแล้วกล่าวว่า “วันนี้บ้านมีเงินอยู่ 2 บาทไม่มีเงินติดบ้าน ไม่มีเงินซื้อข้าวกับข้าวกิน จะมาขอเย็บย้อมด้วย” แล้วสมาชิกในกลุ่มก็ได้ช่วยกันขายย้อมไปในัน ทำให้มีเงินกลับบ้าน 100 บาท เพื่อไปใช้จ่ายในครอบครัว สถานการณ์เหล่านี้ทำให้สะท้อนถึงความเป็นคนบ้านเดียวกัน ช่วยเหลือกัน ไว้วางใจกัน ในชุมชนเกิดความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

สำหรับคนที่ต้องรับผิดชอบทำงานของกลุ่มต่างๆ ของชุมชน เริ่มแรกเดิมทีจะไม่มีเงินเดือนใดๆ ทั้งสิ้นต้องอาศัยเสียสละทำโดยไม่ได้ค่าจ้าง สำหรับที่ปรึกษาก็อาศัยคนที่มีความเสี่ยงของชุมชนและคนที่ได้รับการไว้วางใจก็จะได้แก่ ครู นายกเทศมนตรี องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เหล่านี้เป็นต้น และไม่มีค่าตอบแทนเหมือนกัน เมื่อกลุ่มสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงก็ได้มีการจ่ายเงินค่าจ้างให้กับคนที่ทำงานจริงๆ ที่ไม่ทำงานมีแต่ชื่อจะไม่ได้ จะได้รับค่าตอบแทนปีละ 1,500 บาทต่อคนต่อปี ทุกคนได้เท่ากันหมด

เดิมก่อนมีกลุ่มฯ จะเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีลักษณะการกู้ยืมเงินมาจากธนาคารและกู้ของเอกชนต่างๆ ไป ซึ่งดอกเบี้ยจะแพง ถ้าบางปีมีรายได้จากการทำนาทำไร่ก็จะพอจ่ายหนี้ แต่ถ้าไม่พอก็จะแย่ เพราะไม่ค่อยผ่อนผันเหมือนกลุ่มฯ ของชุมชน ทำให้เมื่อมีกลุ่มฯ เกิดขึ้นทำให้คนที่

สมาชิกมีที่กู้เงิน และมีรายได้จากการปันผลมากกว่าการไปฝากได้ดอกเบี้ยจากธนาคาร แต่ว่าจำนวนเงินที่จะให้กู้ก็มีจำกัดอาจจะไม่ทั่วถึง

การกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนอัตราดอกเบี้ยจะอยู่ที่ร้อยละ 2 ต่อเดือน ซึ่งนั่นก็หมายความว่า ร้อยละ 24 ต่อปี อัตราดอกเบี้ยเงินฝากร้อยละ 1 ต่อเดือน หรือร้อยละ 12 ต่อปี ด้วยอัตราดอกเบี้ยเงินฝากที่สูง เนื่องจากต้องการระดมทุนให้กู้ทำให้คนในชุมชนนำเงินมาฝากกัน และที่สำคัญยังมีการปันผลร้อยละ 8 ต่อปี และต่อไปคนในชุมชนยังมีความต้องการให้กลุ่มเป็นนิติบุคคลเพื่อจะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐบาลและได้รับการรับรองตามกฎหมาย

จะเห็นได้ว่า โดยภาพรวมของระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนตากออกยังเป็น ระบบเศรษฐกิจที่มีการพึ่งพากันเองภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นระบบการจ้างงาน การกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งมีการพึ่งพากันระหว่างชุมชนให้เห็นปรากฏอยู่บ้าง นอกจากการพึ่งพากันระหว่างชุมชนแล้วนั้น ยังคงมีภายนอกหรือภาครัฐเข้ามามีอิทธิพลในการที่จะช่วยส่งเสริมการคงอยู่ของภูมิปัญญา และการถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง แต่ก็ยังไม่น่าจะเป็นกระแสหลักของการพัฒนาองค์ความรู้ให้คงอยู่ต่อไป ที่สำคัญคือ คนภายในชุมชนมีจิตสำนึกในการร่วมรักษาไว้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนและนำมาสร้างเม็ดเงินให้เข้ามาสู่ครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน และสามารถที่จะใช้เป็นภูมิปัญญาในการดำรงชีพให้คงอยู่ในสังคมของชุมชนต่อไป

บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชุมชนตากออกมีทุนทางวัฒนธรรมอยู่หลากหลายประเภท ที่สำคัญและทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจของชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทุนทางวัฒนธรรมทางด้านหัตถกรรม

ภูมิปัญญาทางด้านงานหัตถกรรมของชุมชนตากออก ประกอบไปด้วย หมวกใบลาน การตีมิด การทอผ้าลายเกร็ดเต่า และการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกะลามะพร้าว โดยผู้วิจัยจะขออธิบายแบ่งออกเป็นด้านๆ ดังต่อไปนี้

หมวกโบราณ

หมวกโบราณ มีบทบาทต่อชุมชน ในด้านการผลิต เนื่องจากการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนในปัจจุบัน หมวกโบราณของชุมชนตากออก เดิมในอดีตมีการผลิตเพื่อที่จะใช้ในการดำรงชีพ แต่ในปัจจุบันผลิตเพื่อที่จำหน่าย โดยมีพื้นที่สำหรับการค้าขายจะตั้งอยู่บริเวณริมถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) เป็นหลัก จะมีเพียงบางส่วนที่นำไปจำหน่ายยังสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณโดยรอบชุมชน จะเห็นได้ว่าการผลิตหมวกสามารถสร้างงานให้กับคนในชุมชนในการที่จะนำหมวกไปจำหน่าย เพื่อเป็นอาชีพเสริมของคนในชุมชน แต่กว่าที่จะมาเป็นหมวกโบราณสำเร็จรูปพร้อมขายจะต้องมีวัสดุประกอบกันขึ้นเพื่อเป็นหมวกอีก ไม่ว่าจะเป็นโครงหมวกที่มีหลากหลายรูปแบบตามที่นำเสนอไว้แล้วในส่วนของทุนทางวัฒนธรรม โดยส่วนนี้จำต้องซื้อจากภายนอกชุมชน คือ จังหวัดลำพูน ส่วนอื่นๆ ของหมวกเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนที่ได้ร่วมกันผลิตขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสานเปีย การเลียดโบราณ การตากโบราณ ถือได้ว่าเป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชนได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้ทำงานส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนแก่ และเด็ก นอกจากในแต่ละส่วนของการผลิตที่จะสามารถสร้างงานได้เป็นอย่างมาก ยังเกิดอาชีพอีกหนึ่งคือ การเป็นพ่อค้าคนกลาง รับรวมสินค้าแล้วส่งต่อ ส่วนใหญ่ผู้ที่รับเป็นคนรวมสินค้าจะมีตำแหน่งภายในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอาชีพเสริมในการเป็นคนรวบรวมก็นั้นจะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ ประมาณ 7,000 – 10,000 บาทต่อ 20 วัน โดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายใดๆ เนื่องจากจะมีบุคคลภายนอกมารับซื้อถึงภายในชุมชน จะเห็นได้ว่าหมวกนอกจากจะผลิต เพื่อใช้ในการดำรงชีพปกติของคนในชุมชนแล้ว ยังมีอีกหนึ่งวัตถุประสงค์ คือ เพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน โดยเดิมวัตถุประสงค์ของการซื้อก็เพื่อที่จะนำไปเป็นของฝาก นำไปเป็นของตั้งโชว์ แต่เมื่อไม่นานมานี้ เริ่มมีการนำหมวกไปใช้ในการเก็บเงินแก่พระเจ้าตากสินมหาราช ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล ด้วยวัตถุประสงค์ของการจำหน่ายตรงตามความต้องการทางการตลาดทำให้ความต้องการทางการตลาดในหมวกโบราณ มีจำนวนมากไม่สามารถผลิตได้ทัน เพียงแค่ผลิตเพื่อจำหน่ายภายในชุมชนบางครั้งสินค้าก็ไม่เพียงพอที่จะส่งให้ได้ การทำหมวกจึงเป็นอาชีพเสริมที่สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุดังกล่าวหมวกโบราณจึงส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในวงกว้าง ตั้งแต่ในระดับครัวเรือน ได้มีการสร้างอาชีพให้กับคนที่ไม่ได้ทำงานทางการเกษตร ซึ่งการทำเกษตรก็ไม่รู้ว่าปีไหนจะได้กำไรดี หรือขาดทุน แต่ในการทำเกษตรชุมชนตากออก โดยส่วนใหญ่จะขาดทุนแทบทุกปี สำหรับคนกลางรวบรวมสินค้า คนเย็บหมวกมีรายได้ดีพอพอกับการทำงานรับราชการเลย

ที่เดียว ซึ่งการรับราชการในครั้งแรกจะมีรายได้เฉลี่ยอยู่ประมาณ 7,000 – 8,000 บาท สำหรับวุฒิ การศึกษาปริญญาตรี สามารถเป็นอาชีพหลักได้เลย แต่สำหรับในส่วนอื่นๆ ได้รายได้มาแค่พอจ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟของครัวเรือนได้เท่านั้น สำหรับผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนไม่ได้เพียงแค่สามารถสร้าง อาชีพให้กับคนในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังเป็นสะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านสื่อกลางชิ้นนี้ให้กับ บุคคลภายนอกชุมชนได้รับรู้ และยังสามารถสร้างกลุ่มทางการผลิตให้กับชุมชนเพื่อนำรายได้มา หมุนเวียนพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นยังสามารถสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนได้อีก เมื่อมี การตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตหมวดใดหมวดหนึ่งจะมีการประชุมกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มก็จะมารวมกันเพื่อ พุดคุยกันทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องกลุ่ม และในเรื่องวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลว่าใครมีปัญหาใดๆ บ้าง หรือไม่อยากให้กลุ่มช่วยอะไรหรือไม่

ผ้าลายเกร็ดเต่า

การทอผ้าถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่คนในชุมชนตากออกจะทำกัน แต่เมื่อมาถึงใน ปัจจุบันการหาซื้อมาสวมใส่สามารถทำได้ง่ายและราคาไม่แพง การทอผ้าขึ้นใช้เองต้องอาศัย ระยะเวลาในการทอ เดิมการทอผ้าของชุมชนเป็นเพียงการทอผ้าธรรมดา คือ ไม่มีลวดลายเป็นเพียง เหมือนกับสัญลักษณ์เครื่องหมายบอกในทางคณิตศาสตร์ และด้วยการลองผิดลองถูก รวมไปถึงการ ได้ทำการบุกเบิกพื้นที่ที่อยู่อาศัยและทำกินได้เหมาะสมกับความต้องการ จึงมีเวลาเพียงพอสำหรับการ ทำกิจกรรมอื่นๆ จึงเกิดลวดลายขึ้น การผลิตไม่เพียงแต่เพื่อสวมใส่เท่านั้นแต่เริ่มที่จะสร้างให้มีลีสัน ลวดลายที่สวยงามขึ้น จนเกิดลายเกร็ดเต่า เป็นลวดลายที่มีคนในชุมชนคิดขึ้นมาเองแล้วเอามาให้ เพื่อนบ้านได้ดูทำให้เกิดการถ่ายทอดสู่กันจนกระทั่งในปัจจุบัน การทอผ้าลายเกร็ดเต่าแม้ว่าในอดีต จะเป็นเพียงเพื่อการสวมใส่ แต่ในปัจจุบันเพื่อการค้าขาย โดยจะมีที่วางจำหน่ายคือ ที่ตั้งกลุ่มของ ชุมชน กลายเป็นผ้าที่มีมูลค่าสูง ทำให้ไม่ค่อยเห็นว่ามีคนในชุมชนจะสวมใส่เหมือนในอดีต ผ้าไม่ได้ วางขายภายนอกชุมชน ยกเว้นที่ทางราชการจะมาขอเพื่อนำไปเป็นสินค้าจากภูมิปัญญาชาวบ้านวาง จำหน่ายนอกชุมชน

กระบวนการทอผ้าเดิมในอดีตคนในชุมชนจะต้องมีการเก็บฝ้าย มีดิด ม่าป๋น มาดัมย้อมสี กระบวนการต่างๆ เหล่านี้คนในชุมชนจะต้องทำเองทั้งสิ้น โดยบ้านที่มีผู้หญิงอยู่จะต้องเรียนรู้เพื่อ ใช้ในยามออกเรือน แต่ในปัจจุบันใช้ด้ายย้อมสังเคราะห์ที่หาซื้อได้ทั่วไป ไม่ต้องเสียเวลานานั่งเตรียม เส้นฝ้าย ดันฝ้ายเองก็ไม่มีเหลือแล้วในชุมชน ดังนั้นการทอผ้าลายเกร็ดเต่าสามารถทำได้ด้วยบุคคล เพียงหนึ่งคน ไม่ต้องใช้คนมากเหมือนการทำหมวดใดหมวดหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนสูงอายุที่ทอ

ผ้าลายเกร็ดเต่า รายได้จากการทอผ้าสามารถช่วยให้พอมิใช้สำหรับครัวเรือนช่วยแบ่งเบาภาระได้ รายได้ที่ทำได้ เดือนหนึ่งจะมีรายรับประมาณ 1,500 – 2,000 บาท หักต้นทุนแล้ว ซึ่งรายได้จะอยู่ประมาณนี้เสมอถ้าทำอย่างจริงจัง จากเดิมเคยเป็นสิ่งที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันของคนในครัวเรือน แต่ปัจจุบันผ้าลายเกร็ดเต่าเปลี่ยนบทบาทจากใช้เองในครัวเรือนกลายเป็นจำหน่ายเต็มรูปแบบ

การทอผ้าลายเกร็ดเต่ามีผลต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนเป็นอย่างมาก แม้จะมีคนทอเพียงน้อยคนเท่านั้น ความต้องการทางการตลาดยังมีอยู่สูง จะเห็นได้ว่ารายรับที่ได้เข้ามาหมุนเวียนภายในครัวเรือนหลังจากหักต้นทุนแล้ว ก็จะได้ประมาณ 1,500 – 2,000 บาท สำหรับคนภายในชุมชนก็ถือว่ามากในการที่จะใช้ดำรงชีวิตประจำวัน เนื่องจากดังที่กล่าวไปแล้วนั้นว่าค่าครองชีพของคนในชุมชนต่ำกว่าคนในกรุงเทพฯ ถึง 2-3 เท่า และเป็นรายได้ที่เกิดจากสมาชิกที่ว่างงาน ทำให้ในครัวเรือนมีเงินเข้ามาหมุนเวียนเพิ่มยิ่งขึ้น สามารถมีไว้เพื่อหาสิ่งของอื่นที่ต้องการมาไว้ใช้ในครัวเรือนได้ แต่สำหรับเศรษฐกิจระดับชุมชนแล้วนั้นรายได้จากการทอผ้าโดยตรงไม่ได้มีเข้ามาในชุมชนในมุมของการขายผ้าทอ ในทางกลับกันชุมชนได้ผ้าทอลายเกร็ดเต่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนมีลวดลายที่เป็นของชุมชนเอง มีผ้าลายเกร็ดเต่าเป็นวัตถุดิบที่จะสามารถแปรรูปเป็นย้อม เป็นเสื้อสำเร็จรูปได้ตามแต่ทางราชการจะเข้ามาส่งเสริมอาชีพ เพื่อที่จะสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าทอลวดลายดังกล่าวต่อไปได้

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

กะลามะพร้าวถือเป็นวัสดุเหลือใช้ เนื่องจากในอดีตมะพร้าวเป็นสิ่งที่มีความผูกพันกันวิถีชีวิตของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นใช้น้ำมะพร้าวมาบริโภค แปรรูปเป็นน้ำมันมะพร้าว หรือน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าผู้ที่เสียชีวิตก่อนจะฉาปนกิจศพ นำเนื้อมะพร้าวมาทำเป็นขนม มาทำเป็นกะทิเพื่อประกอบอาหาร สิ่งที่จะเหลือคือกะลา ทำให้มีการนำมาใช้เป็นภาชนะต่างๆ เมื่อระยะเวลาผ่านไปเริ่มที่จะทำเป็นภาชนะที่สวยงาม กะลามะพร้าวของชุมชนตากออกนำไปทำผลิตภัณฑ์ได้จำนวนมากไม่ว่าจะเป็นถ้วย ช้อน ชาม ทับตี พาน ถ้วยรางวัล ออมสิน เป็นต้น และที่น่าสนใจคือ เมื่อคนทำได้เจอกะลาตาเดียว ด้วยภูมิหลังความเชื่อเมื่อครั้งในอดีตทำให้มีการนำไปบริกรรมคาถาโดยพระตามแต่การขึ้นศรัทธาว่าจะเป็นวัดใด เมื่อเสร็จแล้วจึงเก็บไว้ขึ้นบูชา เสมือนเครื่องรางทั่วๆ ไป การทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวนั้นตลาดจำหน่ายนั้นส่วนใหญ่เป็นคนที่มาซื้อเพื่อนำไปเป็นของประดับบ้านเรือน หรือของฝาก คนในชุมชนจะซื้อในราคาที่ถูกกว่าบุคคลภายนอกถึง 5 บาทต่อชิ้น นอกจากนั้นยังมีคนมารับซื้อเพื่อไปจำหน่ายต่อริมถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) การทำ

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวเป็นผลผลิตที่มีต้นทุนต่ำมาก กะลาได้มาโดยไม่ต้องซื้อ เศษไม้สักก็จะเอาได้จากโรงเลื่อยไม้สักภายในชุมชนไม่มีค่าใช้จ่าย แต่ค่าใช้จ่ายจะอยู่กับตะปูตัวเล็กๆ เล็กเกอร์ และคาน้ำมนตรอมอเตอร์ไซค์ไปเอากะลาและเศษไม้สัก ซึ่งเป็นต้นทุนที่เล็กน้อยประมาณต่อชิ้น 2 – 3 บาท รายได้จากการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวจึงสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตเป็นอย่างมากไม่น้อยไปกว่าการเป็นคนกลางรวบรวมเปียงสานส่งต่อไปให้ผู้ที่มารับซื้อเลยทีเดียว ถ้าไรที่ได้ชิ้นต่ำของแต่ละชิ้นไม่น้อยกว่า 20 บาท จะเห็นได้ว่าวิถีดั้งเดิมผลิตจากกะลามะพร้าวทำขึ้นเพื่อที่จะใช้ในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อมีคนลองผิดลองถูกในการที่จะสร้างความสวยงาม จึงก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มในตัวผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเพิ่มรายได้เป็นอย่างมาก ปัจจุบันผลิตภัณฑ์จากบทบาทเดิมเพียงเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมีการเพิ่มบทบาทนอกจากใช้ในการดำรงชีวิตแล้วยังเป็นของฝากของขวัญ และตั้งโชว์เพื่อความสวยงามเพิ่มขึ้น

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตในระดับครัวเรือนได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยต้นทุนที่ต่ำบางครัวเรือนอาชีพเสริมนี้กลายเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนไป เพราะมีรายได้สูงกว่าการทำไร่ทำนาที่มีความเสี่ยงสูงว่าจะขาดทุนหรือไม่ จึงทำให้บทบาทการทำหน้าที่เกษตรกรกลายเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ส่วนที่ดินที่เคยทำกินก็เปลี่ยนให้มีการเช่าที่ทำแทน ปีหนึ่งจะมีรายได้จากการให้เช่าที่นา ประมาณ 4,000 – 5,000 บาทต่อที่นา 10 ไร่ หรือถ้าคนเช่าไม่มีเงินจ่ายก็ต้องนำผลผลิตมาแทนในอัตรา 40 : 50 โดยประมาณ ส่วนใหญ่จะได้เป็นเงินทำให้ผู้ที่เปลี่ยนจากอาชีพทำนา มาเป็นสร้างผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวมีรายได้ที่ทำให้ครัวเรือนสามารถมีรายได้ที่มากพอจะตอบสนองความต้องการของครัวเรือนได้ในระดับหนึ่ง ในระดับชุมชนนั้นการสร้างผลผลิตจากกะลามะพร้าวไม่ได้มีการรวมกลุ่มทางการผลิตแต่อย่างใดแม้ว่าจะมีรายได้จากการทำจะอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่ก็ยังเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยที่ผลิตเพื่อจำหน่าย แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ คนในชุมชนเดียวกันจะมีสิทธิประโยชน์ในการหาซื้อมาใช้สอย ได้ส่วนลดที่จะได้เฉพาะคนบ้านเดียวกันเท่านั้น แม้ว่าจะไม่สามารถสร้างเม็ดเงินในมิติของชุมชนขนาดใหญ่ให้เห็นเด่นชัด แต่สิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนออกมาได้นั่นก็คือ คนบ้านเดียวกันยังคงมีความรู้สึกมีความสัมพันธ์ที่พิเศษกว่าคนบ้านอื่นๆ ยังคงสะท้อนความสัมพันธ์อันเอื้อเฟื้อต่อกันภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

มิด

การตีมีดของคนภายในชุมชน ไม่เพียงแต่การตีมีดอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังนำจอบ เสียม เก่าๆ มาตีให้เกิดคมเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันได้ สิ่งสำคัญคือ เหล็กที่จะนำมาตีเป็นของมีคมไว้ใช้งาน การตีมีดแม้ว่าจะเป็นอีกอาชีพที่สร้างรายได้เป็นอย่างดี แต่ที่สำคัญวัตถุดิบที่ไม่ได้มีภายในชุมชนต้องหาซื้อมาโดยเฉพาะเหล็กที่จะต้องเป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำมีดและต้องหาซื้อตลอด ทำให้การตีมีดกลายเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา ดีไม่ดี ชุบน้ำไม่เป็น เทคนิคไม่มีจะทำให้มีดหักง่าย แต่ด้วยเทคนิคของผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการตีมีดทำให้มีของชุมชนตากออกเป็นมีดที่มีคุณภาพ เดิมการตีมีดก็ลองทำกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม เนื่องจากเป็นสิ่งที่จำเป็นในชีวิตประจำวันสำหรับผู้ที่ต้องบุกเบิกพื้นที่ทำกินในยุคแรกๆ จึงเริ่มที่จะลองผลิตลองดูจนเกิดมีด แม้ว่าในระยะแรกๆ ความคงทนยังไม่มาก แต่ในระยะต่อมาด้วยเทคนิคที่พยายามลองทำก็เกิดมีดที่มีคุณภาพ ถ่ายทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน การตีมีดของชุมชนตากออกมีการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐมาซื้ออุปกรณ์ทุนแรงของคนผลิตและนำคนเชี่ยวชาญตีมีดของชุมชนมาสอน ซึ่งคนตีมีดเป็นเหลือเพียงคนเดียวและอายุมากแล้ว ทำให้ในปัจจุบันตีเป็นหลายคน เดิมการผลิตมีดผลิตเพื่อใช้เองในครัวเรือนในระยะต่อมาการผลิตมีดเป็นไปเพื่อการจำหน่ายออก นำรายได้เข้ามาหมุนเวียนใช้ในชีวิตประจำวัน ตลาดที่รองรับผลผลิตจะเป็นตลาดรอบๆ ชุมชน ความต้องการทางการตลาดของมีดที่ออกจากชุมชนตากออกมีจำนวนมาก แต่วัตถุดิบไม่เพียงพอที่จะผลิตให้สนองตอบความต้องการทางการตลาดได้ และราคาของมีดที่ได้ทำขึ้นก็ไม่แพง โดยผู้นำชุมชนจะเป็นคนนำไปส่งและหาตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ตัวนี้ และการตีมีดยังคงเป็นการทำเพื่อเป็นอาชีพเสริมนอกฤดูกาลผลิตเท่านั้น

มีดเป็นผลผลิตที่ส่งผลต่อรายรับของครัวเรือนได้เป็นอย่างดี แม้จะเป็นเพียงอาชีพเสริม ทำบ้างไม่ทำบ้างแล้วแต่ว่ากลุ่มจะมีการรวมกลุ่มทำเมื่อไหร่ เนื่องจากอุปกรณ์ทุนแรงเป็นของส่วนกลาง รายได้จากการตีมีดเป็นรายได้ที่ดี แต่ไม่ได้มีการทำอย่างต่อเนื่อง ด้วยวัตถุดิบไม่เพียงพอกับความต้องการที่จะผลิต และคนผลิตยังต้องมีไร่ที่ต้องดูแลตลอดเวลา ยกเว้นนอกฤดูการเพาะปลูก เมื่อมีรายได้จากการตีมีดก็สามารถที่จะนำไปเป็นทุนในการทำไร่ทำนาและใช้หนี้สินต่อไปได้ แม้ว่าจะแบ่งออกใช้ในด้านต่างๆ ด้านละเล็กละน้อย แต่ก็เพียงพอกับที่คนในชุมชนจะสามารถหมุนเงิน ในการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้ สำหรับระดับชุมชนนั้น สิ่งที่ได้ค่อนข้างชัด คือ ความคงอยู่ขององค์ความรู้ดังกล่าว ถ้าไม่มีการสนับสนุนภูมิปัญญานี้อาจจะสูญหายไปพร้อมกับคนที่ทำเป็นที่เหลือ ทำให้คนรุ่นหลังสามารถมีอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับ

ครัวเรือนได้นอกเหนือจากการทำอาชีพหลัก ทำให้ชุมชนเกิดอาชีพเสริมที่หลากหลายไม่เป็นการผลิตที่ซ้ำซ้อนมากจนสินค้าล้นตลาดราคาตก

ทุนทางวัฒนธรรมทางด้านการเกษตร

การทำเกษตรถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนตากออก ไม่ว่าจะเป็นการทำนา การทำไร่ ทำสวน แต่ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของชุมชนที่มีความเด่นชัดอย่างมากคือ การขึ้นตาล การเก็บครั้ง และการประมง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การขึ้นตาล

การขึ้นตาลเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาชาวบ้านที่ใช้ในการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากการขึ้นตาลแล้วยังแฝงไว้ด้วยความรู้ในเรื่องของการกรีดยอด การแปรรูปอาหาร และการนำผลผลิตมาใช้ในการอุปโภคบริโภคอย่างกว้างขวาง ด้านกระบวนการผลิตการขึ้นตาลเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความชำนาญและเทคนิคต่างๆ มากมาย เนื่องจากลักษณะของต้นตาลสูงและไม่มียี่งก้านให้เกาะ ต้องอาศัยการทำไม้ไผ่เป็นบันไดปีนขึ้นไปกรีดยอดและเก็บผลผลิต มาอุปโภคบริโภค เลี้ยง หรือผ่านกระบวนการถนอมอาหารก่อนแล้วแต่ความชอบของแต่ละครัวเรือน แต่โดยส่วนใหญ่ผลผลิตที่ได้จะมีจำนวนมากจนต้องมีการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้ใช้ได้ทั้งปี จนกว่าจะไม่สามารถหาไม้ไผ่ที่ลำต้นสูงจะพอปีนขึ้นไปเก็บผลผลิตจากต้นตาลได้ เมื่อต้นตาลสูงมากเกินจะเก็บผลผลิตก็จะนำต้นตาลมาสร้างที่อยู่อาศัยได้ แต่มักไม่ค่อยนำมาสร้างกันเนื่องจากต้นตาลเป็นไม้ที่กวางช้างในผลผลิตที่ได้จากการขึ้นตาลมีหลากหลายชนิดเดิมก็เพื่อที่จะใช้ยังชีพ แต่ในปัจจุบันนอกจากทำเพื่อไว้อุปโภคบริโภคอย่างเดียวเท่านั้น การผลิตเน้นที่การจำหน่ายเสียมาก โดยก่อนที่จะจำหน่ายต้องทำการแปรรูปเพื่อให้เก็บไว้ได้นานแล้วนำไปวางขายบริเวณถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) ขกเว้นเสียแต่คนขึ้นตาลที่จะทำการขายน้ำตาลที่กรีดยอดได้ ลูกตาล และปีตาลให้กับผู้ที่มารับซื้อถึงที่ ซึ่งในภาพรวมผลผลิตที่ได้จากการขึ้นตาลของชุมชนจะมีคนมารับซื้อถึงที่ ดังนั้นการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปผลผลิตจากการขึ้นตาลทางกลุ่มจะต้องมีการติดต่อของซื้อทันทีเมื่อขึ้นได้ โดยจะรับซื้อในราคาที่บุคคลภายนอกชุมชนมารับซื้อ การขึ้นตาลถือได้ว่าเป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นคนขึ้นตาลเพื่อเก็บผลผลิต คนกลางรับซื้อผลผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงคนแปรรูปผลผลิต การขึ้นตาลถือได้ว่าในบางครัวเรือนเป็นอาชีพหลัก สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนที่ทำการผลิต แต่บุคคลที่มีรายได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นคือ กลุ่มคนที่ทำการแปรรูปผลผลิต เนื่องจากคนกลุ่มนี้ทำ

เป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนได้อีกทาง ในปัจจุบันอาชีพการขึ้นตาลแทบจะไม่เหลือ เนื่องจากขาดการถ่ายทอดเทคนิคการขึ้นตาล

การขึ้นตาลส่งผลต่อรายรับและคุณภาพชีวิตในระดับครัวเรือนเป็นอย่างมาก เนื่องจากนอกจากจะมีรายได้จากการขึ้นตาลแล้วยังสามารถเก็บผลผลิตไว้ใช้บริโภคในครัวเรือน โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อหามาใช้ในการดำรงชีวิต ทำให้มีรายได้เพิ่มในการดำรงชีพสามารถหาสิ่งของที่ต้องการมาใช้ในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้นได้ และยังเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการขึ้นตาล เป็นเอกลักษณ์ทางอาชีพของชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันกำลังจะเลือนหายก็ตาม ในระดับชุมชนนั้นการขึ้นตาลของบุคคลสามารถสร้างกลุ่มทางการผลิตให้เกิดรายได้จากการรวมกลุ่มได้ มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม แม้ว่าการแปรรูปน้ำตาลที่ได้มาเพื่อขายจะทำได้เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น แต่ก็สามารถสร้างกลุ่มอาชีพให้กับชุมชนได้ สร้างงานให้กับคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นคนขายของตามริมถนน พหลโยธิน คนกรีดยอดตาล คนแปรรูปผลผลิตที่ได้มา และยังเป็นการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำตาลได้เป็นอย่างดี

การเก็บครั้ง

การเก็บครั้งหรือขึ้นครั้งของคนในชุมชนตากออก เป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพชนจนกระทั่งปัจจุบัน เดิมการเก็บครั้งเพื่อนำเอาสีมาใช้นำเอาความเหนียวของครั้งมาผืนิกของต่างๆ ในระยะต่อมามีการเก็บครั้งเพื่อทำการค้าร่วมอยู่ด้วย แต่ในปัจจุบันเก็บเพื่อจำหน่ายเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การเก็บครั้งบนต้นจามจุรีเป็นอีกหนึ่งองค์ความรู้ของชุมชนที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกทางความรู้จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดในหลายๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นความชำนาญ เชี่ยวชาญ และต้องรู้ลักษณะเฉพาะของต้นจามจุรีที่มีทั้งความลื่นและเปาะของกิ่งก้าน ทำให้การขึ้นครั้งในปัจจุบันมีคนขึ้นเป็นเพียง 3 – 4 คนเท่านั้นในชุมชน การขึ้นเก็บขึ้นครั้งจะสามารถสร้างผลผลิตที่ได้จากการเก็บครั้งสามารถนำไปสกัดเป็นสีจะได้สีแดงเข้ม และตัวขึ้นครั้งเองสามารถสกัดเอาเยาเหนียวๆ มาแปะของจดหมาย (ในอดีต) หรือเอามาเชื่อมโลหะให้ติดกันได้ อาทิเช่น การทำมิดต้องอาศัยความเหนียวของขึ้นครั้งมาหยอดยึดด้ามมิดกับเหล็กที่ดี เป็นต้น เดิมจากคำบอกเล่าของคนในชุมชนบอกว่าคนในอดีตทำการสกัดเอาสีจากครั้ง แต่ปัจจุบันไม่มีใครทำได้แล้ว ทำให้หน้าที่ของคนในชุมชนนี้มีเพียงการเก็บตัวครั้งจำหน่าย ตลาดของการวางจำหน่ายจะมีจุดรับซื้อประจำชุมชนโดยจะมีคนทางเหนือมารับซื้อตามราคาที่กำหนดโดยตลาด ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากครั้งมีเก็บตามธรรมชาติไม่ได้ซื้อหา หรือต้องปลูก แต่

ต้องมีการปล่อยตัวครั้งซึ่งมีลักษณะคล้ายไรขาว เนื่องจากความต้องการมีมาก ครั้งมีให้เก็บไปจำหน่ายน้อย คนในชุมชนจึงต้องเรียนรู้และทดลองที่จะปล่อยครั้งจะได้รู้ว่าจะต้องปล่อย 2 ปีถึงจะเก็บไปจำหน่ายได้ ตลาดรับซื้อครั้งในปัจจุบันสามารถนำไปจำหน่ายได้ไม่จำกัด ความต้องการทางการตลาดยังมีอยู่มาก แต่ชุมชนยังไม่ได้ยึดเป็นอาชีพหลัก การขึ้นครั้งสามารถสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนได้หลากหลาย ตั้งแต่คนขึ้นครั้ง ซึ่งมีรายได้ดีมากถ้าขึ้นขึ้นเก็บ ด้วยจำนวนคนที่เก็บเป็นมีน้อย คนครั้งของจากกิ่งจามจรี และคนกลางรับซื้อ ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมจำนวนไม่น้อย และทำแล้วได้ค่าจ้างในพื้นที่ไม่ต้องรอเหมือนกับการทำการเกษตร

การขึ้นเก็บครั้งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนไม่น้อย โดยเฉพาะในระดับครัวเรือนสามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนเพื่อใช้จ่ายในด้านอื่นๆ ได้ โดยไม่ต้องลงทุนดูแลปล่อยแล้วทิ้งไว้เลยครั้งจะมีวิวัฒนาการของเขาเองจนสามารถเก็บจำหน่ายได้ ทำให้ต้นทุนในการผลิตไม่มีแต่อย่างใด มีเพียงแรงงานแต่จะต้องเสียเงินจ้างคนเก็บผลผลิตเท่านั้น ต้นจามจรีที่มีตัวครั้งสามารถหาเก็บได้จนชั่วลูกชั่วหลาน เป็นอาชีพที่สามารถส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านที่ดินของครัวเรือน สำหรับเศรษฐกิจในระดับชุมชนนั้น การเก็บครั้งยังไม่สามารถสะท้อนให้เห็นได้ว่าชุมชนได้รับผลประโยชน์ในภาพรวมของการประกอบอาชีพนี้ เพียงแต่สามารถทำให้คนในชุมชนมีรายได้และอาชีพเสริมไม่ต้องออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ ไม่ทิ้งบ้านเรือนไปต่างถิ่น

การประมง

การประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนภายในชุมชนตากออกเนื่องจากตำบลตากออกมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำปิงและแม่น้ำวัง ซึ่งเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ เปรียบเสมือนแหล่งอาหารของคนในอดีต แต่ในปัจจุบันการสร้างเขื่อนทำให้อาชีพการประมงลดน้อยลง เพราะปลาไม่ค่อยมีปลาจะไปมีเหนือเขื่อนภูมิพลเป็นจำนวนมาก ส่วนตำบลตากออกเป็นส่วนล่างเขื่อนทำให้สัตว์น้ำลดจำนวนลง อาชีพประมงสามารถสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในการจับสัตว์น้ำจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน รวมไปถึงอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ เช่น ฦวมก ปืนยิงปลา การประมงเป็นอีกอาชีพเสริมของการทำนา การจับสัตว์น้ำได้นั้นนอกจากเพื่อใช้ในการบริโภคและความสนุกสนานแล้ว ถ้าวันไหนจับได้มากก็จะสามารถนำไปจำหน่ายหรือแปรรูปเพื่อเก็บไว้บริโภคได้ ตลาดที่จะสามารถนำสัตว์น้ำที่จับได้ไปจำหน่ายนั้นจะนำมาวางขายในตลาดของชุมชน สำหรับราคาปลาจะกำหนดขึ้นเอง แต่อาชีพประมงสำหรับชุมชนนี้ดั้งเดิมมีความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำเป็นอย่างมาก ทำให้หาบริโภคได้เป็นจำนวนมาก แต่ในปัจจุบันทำได้เพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือจำหน่ายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ไม่สามารถทำเป็น

อาชีพหลักได้ เนื่องจากจำนวนปลาไม่เพียงพอ จึงต้องทำการตั้งกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้น เพื่อสร้างวงจรชีวิตที่ยืนยาวให้กับสัตว์น้ำได้

อาชีพประมงส่งผลต่อการดำรงชีวิตและการใช้จ่ายในครัวเรือนได้ ทำให้มีสัตว์น้ำมาเป็นอาหารในครัวเรือน ในบางครั้งอาจจะนำไปจำหน่ายเพื่อได้รายรับมาใช้ได้แต่ไม่เยอะพอที่จะสามารถใช้ในการตอบสนองความต้องการในด้านอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน ผลต่อระดับชุมชน จะเห็นได้ว่าด้วยสาเหตุของจำนวนปลาที่น้อยลงทำให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา เป็นการสร้างอาณาเขตให้ปลาได้เต็มโตได้เต็มที่ที่ไม่ถูกจับจนหมด จำนวนปลาก็จะมากขึ้น มีการวางไข่เพื่อแพร่พันธุ์ได้มากขึ้น แต่สิ่งที่เห็นได้คือ การสร้างอาณาเขตให้กับปลาในครั้งนี้ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของชุมชน ของคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้รักและหวงแหนสิ่งต่างๆ ของชุมชน และที่สำคัญคือ ความเคารพในข้อตกลงร่วมกันต่อไป

ทุนทางวัฒนธรรมด้านการจัดระบบชุมชน

ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชน ในด้านการจัดสรรที่ดิน การจัดสรรการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและการจัดระบบความร่วมมือ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในอดีตการจัดระบบชุมชนของชุมชนตำบลตากออก ที่เด่นชัดจะเป็นในเรื่องของการจัดสรรที่ดิน โดยอาศัยความขยันขันพื้นฐานของแต่ละบุคคลใครทำได้ก็เอาที่ดินไป ซึ่งนั้นก็สามารสสะท้อนได้ว่าถ้าใครขยันบุกเบิกก็จะสามารถมีที่ดินทำให้สร้างพื้นที่ให้กับลูกหลานต่อไปได้ การจัดสรรการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นก็ไม่แตกต่างใครสามารถทำได้ก็เอาไป ส่วนใหญ่จะได้จากพื้นที่ที่เป็นส่วนรวมของชุมชน ชุมชนตำบลตากออกจะมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ซึ่งเป็นของส่วนรวม ใครจะเข้าไปใช้ประโยชน์ก็ย่อมได้ แต่ต้องไม่ใช้การบุกรุกเพื่อเอาที่ดินเป็นของตน โดยส่วนใหญ่จะนำสัตว์มาเลี้ยงและหาของป่ามาใช้บริโภค ความร่วมมือของคนในชุมชนจะเน้นที่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นการสร้างวัด สร้างโรงเรียนทุกคนจะมีส่วนร่วมในการสร้างและนำวัสดุมาคนละนิดละหน่อยก็สามารถก่อสร้างได้สำเร็จ โดยมีความเชื่อเรื่องบุญกรรมกรรมแต่งเป็นพื้นฐานของการทำประโยชน์ต่อวัดและโรงเรียน รวมถึงจิตสำนึกสาธารณะที่จะทำให้เกิดโรงเรียนขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อที่ลูกหลานจะได้มีความรู้ไปประกอบอาชีพ สำหรับในปัจจุบันต้องอาศัยกฎหมาย ข้อบังคับของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากความด้วยระบบสังคม ประเพณี วัฒนธรรมที่

เปลี่ยนแปลงไปทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์กันไม่สนิทสนมเหมือนเดิม แต่ก็ยังคงคนรุ่นเก่าๆ ไว้เพื่อสร้างสัมพันธ์ต่อไปยังลูกหลาน

การจัดระบบชุมชนทำให้เศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชนพัฒนาไปได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน เป็นพื้นฐานของการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี การที่มีผลผลิตออกจากชุมชนให้เห็นเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นนั้น พื้นฐานถ้าไม่มีภูมิปัญญาในเรื่องของการจัดระบบชุมชนแล้วนั้น การประสบความสำเร็จอาจจะไม่เกิดขึ้น อย่างเช่นในปัจจุบัน

ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม

ชุมชนตากออกเป็นชุมชนที่มีความเป็นมาที่เก่าแก่ สังคมซึ่งองค์ความรู้ในหลากหลายด้านด้วยกัน รวมไปถึงในด้านของประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชนที่มีความหลากหลายและคล้ายคลึงกับทางภาคเหนือ เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นระยะเวลายาวนาน และคนเหนือเองก็ถือได้ว่าการตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนนี้จำนวนหนึ่ง เนื่องจากการหนีสงคราม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม เกิดมีการสะสมกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทำให้รูปแบบมีการปรับเปลี่ยนไป ประเพณีปฏิบัติก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพความสะดวกของคนในรุ่นต่อๆ มา แต่ที่สำคัญของชุมชนนี้จะเน้นที่ความเคารพในผู้ใหญ่ เชื่อฟังผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า เคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัดเป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีและยังแฝงไว้ด้วยความเชื่อต่างๆ โดยเฉพาะในอดีตวัดมีบทบาทอย่างมากในการรวมคนในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน แม้ว่าจะไม่ต้องใช้เงินเหมือนในปัจจุบันในการทำบุญแค่มาร่วมงาน ช่วยงานให้ลุล่วงไปด้วยดี หรือบางส่วนก็จะหาสิ่งของมาช่วยงาน ทำให้วัดมีสิ่งอุปโภคบริโภค ถือเป็นการทำให้วัดซึ่งเป็นสถานที่ฝังความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมไว้ ยังคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน กล่าวคือ สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีขึ้นได้ เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน ทำให้ภาพรวมเศรษฐกิจของชุมชนและครัวเรือนแม้จะไม่ได้มีรายได้เข้ามาจนร่ำรวย แต่ก็สร้างทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอยู่ได้อย่างพอเพียงไม่เดือดร้อน และสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน คุณภาพชีวิตก็มีมาตรฐานที่ดีขึ้น เด็กก็ได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาที่คนในรุ่นอดีตสร้างไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไม่ว่าจะเป็นในด้านของหัตถกรรม เกษตรกรรม การจัดระบบชุมชน ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว เป็นภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การคงอยู่ของภูมิปัญญาของชุมชนจะมีผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยการสั่งสอน สานิต และทดลองทำจากประสบการณ์จริง เนื่องจากในแต่ละครัวเรือนจะมีการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการดำรงชีพไว้ให้กับคนรุ่นต่อมา เพื่อที่จะสามารถดำรงชีพได้ มีสิ่งของไว้อุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และส่งต่อไปยังลูกหลานต่อไป นอกจากการที่ได้รับการสอนจากอีกรุ่นมาอีกรุ่นแล้วนั้น ยังมีอีกกระบวนการหนึ่งที่ได้ค้นพบในชุมชนตากออกกล่าวคือ ครูพักลักจำ ที่ได้จากการทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวมีการแอบดูผู้ที่ทำเป็นของชุมชน เนื่องจากไม่ได้มีการถ่ายทอดจากรุ่นเก่า ทำให้ต้องแอบดูและเรียนรู้ เพื่อมาทดลองทำ ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของอุปกรณ์ที่มีอยู่ คิดเพิ่มเติมปรับเปลี่ยนและสอดแทรกองค์ความรู้เข้าไปสู่สิ่งนั้นๆ เพื่อความคงอยู่ของภูมิปัญญาแต่ละด้านตามแต่สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ที่ต้องการ อาทิเช่น การทอผ้าเดิมทีก็ทอเพื่อสวมใส่ลดคลายไม่มีเป็นเหมือนเครื่องหมายกบฏต่อมาได้มีการเพิ่มลดคลายเพื่อความสวยงามในการสวมใส่ ในปัจจุบันมีชื่อเรียกหลายเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพิ่มสีสันทำให้เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น ไม่เพียงแต่ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรมเท่านั้นที่ได้รับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรมก็ได้รับการถ่ายทอดแฝงมากับภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกัน อาทิเช่น การประมงจะมีการสร้างเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำ รวมไปถึงเครื่องมือที่เด็กก็สามารถใช้จับปลาได้ แต่ก็มีสร้างเสริมเชื่อโดยการสืบทอดกันมาจากการเล่าเรื่องราวบริเวณใดห้ามจับปลา ถ้าจับปลาบริเวณดังกล่าวจะทำให้เจ้าพ่อโกรธแล้วนำไปเป็นบริวารอยู่ในวังได้น้ำเหล่านี้เป็นต้น ทำให้เด็กไม่ไปอยู่บริเวณดังกล่าว ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่น้ำลึกและเป็นน้ำวนเป็นวงกว้าง อย่างไรก็ตามแต่เด็กที่ไม่สามารถเข้าไปได้แม้แต่ผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถเข้าไปจับได้ เพราะมีอันตรายมากมีคนหายสาบสูญไปจำนวนไม่น้อย

ข้อวิจารณ์ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องบทบาททุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจชุมชน ในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นทำความเข้าใจกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน สะท้อนให้เห็นผลของบทบาททุนทางวัฒนธรรม เพื่อการสร้างกระบวนการทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนและชุมชน จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า “ชุมชนตำบลตากออก” มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน หลายชั่วอายุคน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้แต่ชื่อของหมู่บ้านของชุมชนตำบลตากออกเองก็ได้รับการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาต่อมาจากการแบ่งพื้นที่แบบใหม่ตามระบบของราชการไทย ด้วยเหตุดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้คนในยุคหลังสามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นไทยได้ยากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่ว่าห้วงของระยะเวลาจะทำให้ประวัติศาสตร์ที่เป็นไปมีการเปลี่ยนแปลง และสิ่งที่จะกล่าวต่อสืบทอดความรู้ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น และเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะของพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นในด้านของภูมิศาสตร์ ลักษณะพืชพรรณ ธรรมชาติ หรือแม้แต่หนองน้ำเองก็มีการตั้งชื่อตามเจ้าของที่ทำการครอบครอง พื้นที่ในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย แม้ในระยะเวลาที่ผู้วิจัยทำการศึกษาอาจจะยังไม่เป็นที่ปรากฏเด่นชัด เนื่องจากคนในชุมชนยังเป็นคนเก่าคนแก่ของชุมชนยังคุ้นเคยกับสิ่งเก่าๆ ของชุมชน ยังใช้ชีวิตเหมือนในอดีต แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า ประปา ถนน การสร้างเขื่อนเองก็ตาม เหล่านี้มีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก แต่ไม่นานนักการยอมรับความเป็นทางการก็จะมีมากขึ้น มีการยึดเอกสารของทางราชการมากขึ้น ประวัติศาสตร์ของชุมชนก็จะเลือนหายไปจากชุมชน เมื่อผ่านยุคสมัยของกลุ่มคนเก่าคนแก่นี้ไป

การที่รัฐบาลเข้ามาจัดสรรระบบของการแบ่งแยกหมู่บ้านภายในชุมชนจะเห็นได้ว่า ปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นนั้น คือ ชื่อของหมู่บ้านที่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้ชื่อที่เป็นทางการเรียกแต่ละชุมชน ซึ่งเดิมนั้นการตั้งชื่อหมู่บ้านไม่ได้เป็นเพียงแต่การตั้งเพื่อให้บุคคลเรียกพื้นที่ได้ถูกต้อง และแสดงที่ตั้งของพื้นที่เท่านั้น ชื่อของหมู่บ้านยังแฝงไว้ด้วยลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรหรือแม้แต่การเป็นเจ้าของพื้นที่ในสมัยก่อน ทำให้ประวัติศาสตร์ของชุมชนนอกจากไม่สามารถที่จะแสดงเอกลักษณ์ดังกล่าวแล้ว ยังทำให้ไม่สามารถค้นหาความเป็นมาที่แท้จริงของชุมชนได้ แต่ประการที่สำคัญสุดคือ คนที่เคยอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันกลายเป็นคนต่างบ้านกัน ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความสัมพันธ์ของบุคคลที่อาศัยภายในชุมชนนั้นๆ ได้เกิดขึ้น ดังที่คนในชุมชนได้กล่าวไว้ว่า คนนั้นคนบ้านเดียวกัน คนนี้คนบ้านโน้น คนนั้นคนบ้านนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าก่อนที่จะแยกบ้านคนในชุมชนเดียวกันจะเรียกว่า “คนบ้านเดียวกัน” แสดงถึงความเป็นคนที่เดียวกัน มีความสัมพันธ์กัน มีความใกล้ชิดกัน และเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อแยกหมู่บ้านออกไปก็จะถูกเรียกว่า “คนบ้านอื่น” แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ห่างไกล ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่กี่ปีก็คือ คนบ้านเดียวกัน ทำให้การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ไม่เพียงแต่แยกพื้นที่เท่านั้น แต่ยังเป็นการแยกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างชุมชนออกจากกันอีกด้วย ในระยะแรกอาจจะยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร เนื่องจากการ

แยกหมู่บ้านแต่คนยังเคยมีปฏิสัมพันธ์กันทำให้ยังคงสภาพไว้ได้บ้างในบางประเด็น แต่เมื่อระยะเวลายาวนานไป ความสัมพันธ์ก็น่าจะเลือนหายไป นอกจากสมาชิกแล้วศูนย์รวมความสัมพันธ์จากผู้ใหญ่บ้านหนึ่งคน เวลาเรียกมาประชุมลูกบ้านก็จะได้มาประชุมร่วมกันมีกิจกรรมร่วมกัน แต่เมื่อแยกหมู่บ้านศูนย์รวมของหมู่บ้านกลายเป็นสองจุด สามจุดแทน

ในเรื่องของ “ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลตากออก” นั้นมีบทบาทอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันในอันที่จะสร้างเม็ดเงินเข้ามาหมุนเวียนในชุมชน ในครัวเรือน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการใช้จ่าย การพัฒนาระบบเศรษฐกิจต้องมีการพัฒนาบนระบบที่เน้นการเจริญเติบโตอย่างสมดุล โดยเน้นที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องเน้นการเกิดภูมิปัญญา ต้องพัฒนาระบบที่เน้นคน ไม่ใช่เน้นที่ผลผลิตที่จะได้รับ ชุมชนตากออกเองก็เป็นชุมชนที่มีการพยายามพัฒนาชุมชน โดยเน้นการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนดั้งเดิม องค์กรความรู้ดั้งเดิม มีการปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมในภาพรวม

วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนตำบลตากออกจะมีความหลากหลายแต่จะมีความคล้ายคลึงและเชื่อมโยงคนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างปกติสุข วัฒนธรรมจะซ่อนทั้งความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ความเคารพในสิ่งต่างๆ ทำให้สังคมหนึ่งอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งตรงกับ ก่อ สวัสดิพานิช (2525) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นผลรวมของลักษณะอันเด่นชัดทางจิตใจ วัตถุ ปัญญาและอารมณ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของกลุ่มชนหรือสังคมหนึ่ง โดยวัฒนธรรมมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ ความเชื่อทางวัฒนธรรม นั่นก็หมายถึงความคิดของมนุษย์หรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับวัตถุสิ่งของ เป็นความคิดในด้านความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างมีเหตุผล ดังที่ชุมชนตำบลตากออกมีการพยายามนำเอาประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวกับบุคคลสำคัญมาอ้างอิงและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์ความรู้ก่อให้เกิดลักษณะเด่นขึ้นกับองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน ความต้องการนี้จะมีผลสอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน ในด้านของรูปแบบทางวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่สัมพันธ์กัน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมเกี่ยวข้องกับปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ คุณค่าทางวัฒนธรรม เมื่อรูปแบบทางวัฒนธรรมสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลหรือชุมชน ผลที่ได้เกิดผลดี มีความพอใจ ได้รับความสงบสำหรับตนเองและสังคม สิ่งๆ นั้นก็จะสืบทอดเป็นวัฒนธรรมต่อไป นอกจากนั้นแล้ววัฒนธรรมยังเป็นพลังของสังคม

ทางภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน (ประเวศ วะสี, 2540)

ตามที่ รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2546) ได้กล่าวไว้ว่า ทูทางวัฒนธรรม เป็นทุนที่ใช้ในการผลิตและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม และจะสามารถเติบโตได้ต้องอาศัยการเติบโตของอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Culture Products) ซึ่งสินค้าทางวัฒนธรรมนี้เป็นสินค้าหรือบริการที่มี “การฝังตัวทางวัฒนธรรม” มีลักษณะของรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามที่ได้ศึกษาลักษณะของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนได้มีการฝังตัวอยู่ในผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นหมวกใบลานที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในการบังแดดขณะออกทำงานตามท้องไร่ ท้องนา เป็นอีกหนึ่งผลผลิตจากภูมิปัญญาที่จำเป็นต้องมี เนื่องจากพื้นที่ตำบลตากออกมีภูมิอากาศที่ร้อน โดยเฉลี่ยจะอยู่ในช่วง 30 – 40 องศาเซลเซียส หมวกจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวัน การขึ้นตาลของชุมชนตากออกเป็นอีกหนึ่งในผลผลิตของชุมชนที่ในอดีตแทบทุกครัวเรือนสามารถที่จะนำตาลมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย ปรงอาหาร เป็นวัสดุพื้นฐานเพื่อใช้ในการสร้างผลผลิตให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน การทำเครื่องมือใช้สอยในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่การจัดสรรพื้นที่ทำกินในอดีตเหล่านี้เป็นต้น และยังมีรูปแบบที่ครอบคลุมถึงคุณธรรม จิตสำนึกสาธารณะ ระบบเครือญาติที่ต่างก็เอื้อเฟื้อกัน มีการอุปถัมภ์ค้ำชูซึ่งกันและกัน มีใจรักในสิ่งที่ เป็นของชุมชนของตน และที่สำคัญมีการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งตรงกับ เอกวิทย์ ฌ ถलग (2544) กล่าวถึงทุนทางวัฒนธรรมในส่วนของภูมิปัญญา ว่าเป็นผลของการใช้สติปัญญาเรียนรู้และปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่พัฒนาและสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลตากออกจะเป็นลักษณะของทุนทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนจะเป็นไปตามวัตถุดิบของท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าว ถูกนำมาปรับใช้ เพื่อเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มสนองตอบระบบการค้าสมัยใหม่ อาทิเช่น การสานหมวกใบลาน เนื่องจากชุมชนตากออกมีต้นลานจำนวนมากอยู่ตามป่า ทำให้เห็นว่าการเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับวิถีชีวิต มีความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนและชุมชนของตน ทุนทางวัฒนธรรมที่พบในชุมชนตำบลตากออกมีทั้งเป็นระบบของจิตใจ ที่ไม่สามารถวัดได้ จับต้องได้ และมีทั้งที่จับต้องได้ สามารถวัดได้ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตากออกนั้นตรงตามลักษณะที่ ประเวศ วะสี (2530) และเสรี พงศ์พิศ (2529) ได้กล่าวไว้

ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลตากออก นอกจากจะมีลักษณะอันสอดคล้องกับวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในยามปกติของคนในชุมชนแล้วนั้น ทุนทางวัฒนธรรมยังมีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอด ไม่ว่าจะเป็นการพยายามนำเอาประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญมาใส่ลงไปในองค์ความรู้ต่างๆ มีการนำความเชื่อพื้นฐานของคนในชุมชนมาสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนความอยู่รอดขององค์ความรู้ภายในชุมชน อาทิเช่น หมวกใบลาน ลักษณะของการผลิตหมวก เพื่อสวมใส่ ป้องกันแสงแดด แต่ละท้องถิ่นก็จะสามารถที่ผลิตขึ้นได้ ชุมชนตากออกเองก็มีการนำเอาพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ของไทยสมัยกรุงธนบุรี คนในชุมชนจึงนำเอาลักษณะของหมวกพระเจ้าตากมาใส่เพิ่มลงไป มีการสร้างความเชื่อ สร้างอรรถประโยชน์ และสร้างมูลค่า คุณค่า เอกลักษณ์ให้กับหมวกใบลานของท้องถิ่นแห่งนี้ขึ้น หรือแม้แต่การทอผ้าลายเกร็ดเต่า มีการสร้างลวดลายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นตากออก โดยการปรับตัวอยู่ได้ของผ้าทอนี้ คือ การมีความเชื่อเข้าไปอยู่ในลวดลายของผ้า โดยเชื่อว่า เต่า เป็นสัตว์ที่มีอายุยืน ถ้านำไปสวมใส่ หรือนำไปให้ผู้อื่น จะสามารถสะท้อนคำอวยพรลงบนผืนผ้าเข้าไปได้ ด้วยลักษณะดังกล่าวมา ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตากออกมีการคงอยู่ และปรับตัวเพื่อความอยู่รอด จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เกิดความยั่งยืนในองค์ความรู้ขึ้น

ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชนตากออก ส่วนใหญ่จะสะท้อนออกมาจากสิ่งก่อสร้างที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ อันได้แก่วัด คำสอนตามหลักพุทธศาสนา หรือแม้แต่รอยพระบาท แต่ด้วยระยะเวลาอันยาวนานทำให้มีการต่อเติมและอนุรักษ์ในลักษณะของการสร้างทับสิ่งเก่าเสียส่วนมาก แต่ส่วนที่ยังเหลือและคงสภาพดั้งเดิมนั้น สามารถบอกประวัติความเป็นมาของการตั้งชุมชนว่าเป็นคนจากทางภาคเหนือได้ และยังสามารถสร้างเม็ดเงินเข้าสู่ชุมชนได้อีกหนทางหนึ่ง แต่เป็นในลักษณะของการนำเสนอคุณค่าทางความสวยงามที่คงเหลือไว้เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์

โบราณสถานจะปรากฏเรื่องราวประวัติศาสตร์และต้องอาศัยเป็นเอกสารสำคัญ เอกสารบางชิ้นอาจเขียนขึ้นจากความทรงจำเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้อาจมีความผิดพลาดและความลำเอียงเกิดขึ้นได้ และอีกนัยหนึ่งการรักษาโบราณสถานก็เป็นการรักษาอิสรภาพของชาติไว้เพื่อแสดงให้เห็นว่าดินแดนที่ตั้งแห่งนี้มีวัฒนธรรมอันสูงส่งตั้งแต่โบราณกาลมา และนอกจากนั้นยังสามารถแสดงถึงคุณค่าที่แสดงความเก่าแก่ดั้งเดิมหรือมีนัยของอดีต (Associative/Symbolic Value) คุณค่าทางวิชาการ (Informational Value) คุณค่าด้านความงาม (Aesthetic Value) และคุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Value) ทรัพยากรทางโบราณสถาน เป็นมรดกตกทอดอยู่ทุกวันนี้ถือเป็น

ส่วนประกอบของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน มีทั้งส่วนที่ยังคงถูกใช้สอยสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา กำลังถูกนับรวมเป็นปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ ซึ่งเป็นมาตรวัดที่มีมิติทางเศรษฐศาสตร์เข้ามากำกับ คุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรทางโบราณสถาน อาจเกิดมูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบันได้ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ทำงาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น นอกจากนี้คุณค่าพื้นฐานด้านอื่นๆ ทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่เต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่าเข้าชม ชื้อมาเป็นเจ้าของลงทุนใดๆ เพื่อให้เกิดกำไร ปัจจุบันทรัพยากรทางโบราณคดี นอกจากจะสามารถบ่งบอกได้ถึงความเป็นมาและเป็นสิ่งสะท้อนประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ก็มีฐานะเป็น “ทุนวัฒนธรรม” ที่เป็นปัจจัยในกระบวนการสร้างผลได้ทางเศรษฐกิจในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ชุมชน สังคม และประเทศ ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม มีลักษณะของการเกิดขึ้นจากสร้างกฎเกณฑ์การอยู่อาศัยร่วมกันของคนในชุมชนโดยผ่านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมอันดีงาม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพสิ่งต่างๆ ที่จำต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน มีบรรทัดฐานในการสร้างมาตรการการอยู่ร่วมกัน และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมยังเป็นตัวสนับสนุนการสร้างให้องค์ความรู้ของชุมชนมีความยั่งยืน มีการสืบทอดและก่อให้เกิดความเชื่อมโยงมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน ดังชุมชนตากออกที่ได้มีทุนทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวมาเป็นตัวสนับสนุนการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจของชุมชน

การรวมกลุ่มของชุมชนตากออก ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกี่ยวกับการออมทรัพย์ กลุ่มทางการผลิต ซึ่งลักษณะของกลุ่มที่มีความยั่งยืนของชุมชนจะเป็นกลุ่มทางด้านการออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า เนื่องจากมีการปันผลและมีผลประโยชน์ที่จะได้รับค่อนข้างยั่งยืนกว่ากลุ่มทางการผลิต เนื่องจากกลุ่มทางการผลิตนั้นจะมีปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่นำเข้าสู่กระบวนการผลิตนั้นมีลักษณะที่จำกัดด้วยฤดูกาล ปริมาณ ผลกำไรที่จะได้รับแม้ว่าผลกำไรที่ได้จะมากเพียงพอกับความต้องการของผู้ผลิตแต่จะมีเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้ความยั่งยืนมีน้อยมาก จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นมีผลคุ้มค่าและการเข้าร่วมกลุ่มนั้นจะสามารถช่วยให้บรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่มง่ายขึ้นอันนี้จะแสดงความต้องการของกลุ่มและบุคคลมีความต้องการสอดคล้องกัน กิจกรรมของกลุ่มมีความดึงดูดใจให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม สำหรับการจัดระบบของชุมชนนั้นจะมีการสร้างแบบแผนปฏิบัติที่ถือเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับอย่างเป็นทางการ แต่ในบางโอกาสก็ยังมีการเล่นด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเห็นใจซึ่งกันและกัน การเคารพกันและกัน เหล่านี้เป็นต้น ส่วน

จตุเทพ ยาสมุทร (2543) ได้กล่าวไว้ว่ากระบวนการจัดการหรือระบบการจัดองค์กรที่ดีจะต้องจัดบริหารองค์กรในรูปแบบที่เป็นสากล ต้องมีผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้เข้าไปช่วยบริหารจัดการองค์กร เพื่อพัฒนาตนเองต่อไปสู่กลุ่มเครือข่ายต่อไป ซึ่งในประเด็นที่ จตุเทพ ยาสมุทร ได้กล่าวชุมชนตำบลตากออกในเรื่องของกลุ่มออกทรัพย์ หรือกลุ่มสหกรณ์ จะเห็นได้ว่าสอดคล้องในบางประเด็น เนื่องจากการบริหารกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของกลุ่มได้ใช้กฎที่เป็นสากลของการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่นั่นก็หาใช่ความสำคัญประเด็นหลักไม่ ผู้วิจัยเห็นว่า ไม่เพียงแต่การเป็นรูปแบบที่ต้องเป็นสากลเท่านั้นที่จะทำให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มได้อย่างยั่งยืน ประเด็นสำคัญอยู่ที่ต้องมีความเห็นใจกัน เอื้อเฟื้อกัน แอบแฝงรวมอยู่ด้วยในการดำเนินงาน เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นเรื่องที่มีพื้นฐานที่มั่นคงกว่าความเป็นสากลเพียงประการเดียว บ่อยครั้งที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ยึดถือความเป็นสากลจำต้องล่มสลายลง

ระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยในช่วงระยะเวลาหนึ่งนั้น ได้มีการหันไปให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยมแทบทุกภาคส่วนของชุมชน ทำให้ระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นในระดับมหภาคหรือจุลภาคอยู่ในจุดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เนื่องการนำส่วนประกอบต่างๆ ของชุมชนไปยึดโยงกับระบบเงินทุน เงินตรา มีการกอบโกยผลประโยชน์อย่างมหาศาลจากชุมชน ทำให้เกิดกระแสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเป็นวาทกรรมการพัฒนาในประเทศจึงเกิดการหันมาให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนพยายามให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นเศรษฐศาสตร์สายกลางที่เน้นความพอดีและความถูกต้อง ระบบเศรษฐกิจชุมชนตำบลตากออกมีลักษณะของการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมที่จะได้รับผลประโยชน์ มีการเชื่อมโยงความเป็นชุมชน สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรมและจิตใจ เพื่อความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานวัฒนธรรมของตนเองอย่างเข้มแข็ง ตรงกับที่ ประเวศ วะสี (2533) ได้กล่าวไว้ ซึ่งลักษณะกิจกรรมของเศรษฐกิจชุมชนในชุมชน จะมีทั้งการผลิตที่มีกระบวนการที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่โบราณ ด้านการค้ามีการพยายามเข้าใจซึ่งกันและกัน ไม่ได้เน้นให้คนภายนอกชุมชนที่ห่างไกลข้ามจังหวัดนำไปจำหน่าย เนื่องจากผู้ผลิตมีความรู้สึกว่าจะถ้าให้คนข้างนอกไป คนภายในชุมชนเองก็จะไม่มีสินค้าไปจำหน่าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งผู้ผลิตและผู้จำหน่ายมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความเป็นคนบ้านเดียวกันเข้ามาเชื่อมโยง มีการพึ่งพากันเองก่อนที่จะพึ่งพาภายนอก แม้แต่การจ้างงานก็เน้นการกระจายแรงงานให้กับคนในชุมชนเป็นหลัก ทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน สอดคล้องกับ ชัยรินทร์ ไชยรัตน์ (2542) ได้กล่าวไว้ในเรื่องของลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนที่ว่า เศรษฐกิจชุมชน จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านการผลิต การแปรรูป การค้า การบริการ การบริโภค และการบริหารซึ่งปฏิบัติและเห็นได้ชัดเจน และเศรษฐกิจชุมชนมีความเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน มีการร่วมรับผลประโยชน์ระหว่างกัน

ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะสามารถนำพาชุมชนไปสู่การมีค่านิยมร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นไปได้ในการที่จะจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง จะเห็นได้ว่าระบบเศรษฐกิจชุมชน มีลักษณะสำคัญคือ ครอบคลุมเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนเป็นเรื่องสำคัญ มีการพึ่งพาตนเอง กันเอง และเมื่อมีการพัฒนาการขยายในขั้นตอนที่สูงขึ้น โดยจะขยายหรือค้าขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดในประเทศเป็นลำดับ ๆ ไป

โดยสรุปทุนทางวัฒนธรรมในด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดระบบชุมชน และความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจของชุมชนตากออก ซึ่งมีรูปแบบความสัมพันธ์กันเป็นไปในทิศทางที่เอื้อต่อการพัฒนา ทุนทางวัฒนธรรมในด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม และด้านการจัดระบบชุมชนได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมเป็นตัวเสริมให้เกิดมีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีพื้นฐานของความยั่งยืนแฝงไว้ในภูมิปัญญาทั้ง 3 ด้าน เพิ่มคุณค่า รวมไปถึงการเพิ่มมูลค่าให้กับภูมิปัญญาก่อให้เกิดรายได้สู่ครอบครัวและชุมชน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น มีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจในด้านการค้า การผลิต การจ้างงาน และการใช้จ่ายและการดำรงชีพ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมที่พบในชุมชนตากออกมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจในด้านการค้ามากที่สุด เนื่องจากในปัจจุบันมีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ฝังเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ มาเกี่ยวข้องกับการค้ามากที่สุด ซึ่งแต่เดิมในอดีตทุนทางวัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของคนในชุมชนมากที่สุด

ปัจจัยเสริมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตากออกนั้น จะพบว่าได้มีความสอดคล้องกับการจัดทำนโยบายของภาครัฐบาลไม่ว่าจะเป็นนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนหมู่บ้าน เหล่านี้เป็นต้น เป็นผลให้ได้รับการสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณมาพัฒนา ส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนด้วยความเหมาะสมของระยะเวลา งบประมาณ และวัตถุประสงค์ของการพัฒนาทำให้เกิดการขับเคลื่อนในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนตากออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็น การเสริมให้เกิดรายได้ ยังมีความสอดคล้องกับความต้องการทางการตลาด ซึ่งตลาดมีความต้องการ

ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากชุมชนจำนวนมาก ดูได้จากการที่ผลผลิตออกสู่ชุมชนเท่าไรก็ไม่พอกับการสั่งซื้อของคนที่มาสั่งซื้อ

นอกจากในเรื่องของความสอดคล้องของนโยบายภาครัฐ ชุมชนเองก็ยังมีจุดเสริมที่ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีในการป้อนเป็นวัตถุดิบสำหรับการผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนได้ มีการจัดสรรการทำงานให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน อาทิเช่น ในรอบ 1 ปี จะมีระยะเวลาที่ไม่สามารถเหินหมวกไปนานได้ 3 เดือน ก็จะ去做สวนน้อยหน้าสามารถเก็บผลผลิตจำหน่ายได้พอดีกับระยะเวลาที่ต้องปลูกน้อยหน้า เนื่องจากทนต่อสภาพแวดล้อม หรือแม้แต่การเก็บครั้งจำหน่ายเอง ก็จะต้องมีการจัดสรรการจัดเก็บ เพื่อให้สามารถเก็บได้ทุกปี เหล่านี้เป็นต้น รวมไปถึงองค์ความรู้ที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่อดีตยังมีการถ่ายทอดลงสู่คนรุ่นต่อๆมา และการที่องค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ สามารถที่จะพัฒนา ปรับปรุงให้เป็นผลผลิตที่ได้รับการยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ทำให้เกิดการดำรงอยู่เพื่อเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ยังเป็นการสร้างคุณภาพให้กับคนในชุมชนอีกไม่น้อย ไม่เพียงแต่ในเรื่องของนโยบาย และทรัพยากรของชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และความต้องการทางการตลาดเท่านั้น คนในชุมชนเองก็ยังมีพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมในเรื่องของความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ ความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การมีน้ำใจ การมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ ทำให้เป็นการเพิ่มคุณค่าและลักษณะเด่นให้กับองค์ความรู้ของชุมชนสามารถยืนหยัดได้โดยอาศัยเอกลักษณ์เฉพาะชุมชนของตนเอง เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนพัฒนาไปสู่ความสามารถตอบสนองความต้องการในระดับครัวเรือนและชุมชนได้เป็นอย่างดี

อุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาประเทศในภาพรวมของประเทศไทยมีการพัฒนาที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษาของคนในประเทศทำให้เกิดการพยายามพัฒนาระบบการศึกษา ตั้งแต่ตัวหลักสูตรจนกระทั่งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน แม้แต่องค์กรท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วม ด้วยลักษณะของรูปแบบการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนของสังคมไทย ส่งผลต่อการถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นอย่างมาก เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายให้เด็กเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และในช่วงปิดภาคเรียนก็ได้ส่งเสริมให้เด็กออกไปทำงาน โดยลักษณะการทำงานรัฐพยายามหาที่ทำงานให้เด็ก แต่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นเมื่อปิดภาคเรียนเด็กน่าจะจะช่วยเป็น

แรงงานให้กับครัวเรือน แต่เด็กต้องเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม ทำให้แรงงานของครัวเรือนขาดแคลน ต้องจ้างแรงงานจากภายนอกครัวเรือน แต่ลักษณะของคนในชุมชนตากออกยังเป็นการว่าจ้างคนใน ภายในชุมชนตัวเองอยู่ ทำให้เป็นการเพิ่มต้นทุนทางการผลิตภาคการเกษตร และเด็กเองก็ขาดการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันดีกับครัวเรือนของตนเอง ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบ ต่างๆ ขาดช่วงไป เด็กยุคหลังไม่สามารถเรียนรู้และสืบสานงานของชุมชนได้ จึงเกิดการเลือนหาย ขององค์ความรู้จากอดีต นอกจากนั้นแล้วความสำนึกรักในท้องถิ่นก็จะยิ่งลดน้อยลงไป และที่สำคัญ คือ โครงสร้างของผู้ประกอบอาชีพจะเปลี่ยนแปลง จากที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม สามารถ ทำการเกษตรเพื่อดำรงชีพ เมื่อจำนวนคนทำมีน้อยแต่คนบริโภคมียาก ความต้องการทางการตลาด สูง ราคาจะสูงไปด้วย เมื่อผลิตไม่เพียงพอก็ต้องนำสินค้าทางการเกษตรเข้าจากประเทศอื่น ทำ ให้ประเทศเสียดุลทางการค้า คนในประเทศก็ต้องเสียค่าครองชีพที่สูงขึ้นอีก

นอกจากนั้นแล้ว จะพบได้ว่าการที่ภาครัฐส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อเป็น เอกลักษณะของชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระมัดระวังในเรื่องของความเหมาะสมและความยั่งยืน ของการส่งเสริม อาทิเช่น การส่งเสริมให้แปรรูปผ้าลายเกร็ดเต่าให้เป็นย៉ามเพื่อใส่ของ จะพบได้ว่า ผลของการส่งเสริมโดยการส่งบุคคลอื่นภายนอกชุมชนมาสอนทำทำให้ไม่ได้รับการสานต่อเรียน เพียงแค่ครั้งเดียวก็ทำเพียงแค่ครั้งเดียวเท่านั้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ยังมีข้อดีให้เห็นไม่น้อย เมื่อมีการ ส่งเสริมจากภาครัฐคนภายในชุมชนก็จะมีการสร้างสินค้าของชุมชนขึ้นเป็นจำนวนมาก เนื่องจาก เป็นหนทางของการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ทำให้วัตถุดิบที่มีจำนวนจำกัดไม่สามารถ ตอบสนองความต้องการที่ไม่มีขีดจำกัดได้อย่างเพียงพอ ยิ่งตลาดมีความต้องการมากทรัพยากรยิ่ง ไม่สามารถตอบสนองได้มากเท่ากับความต้องการ อย่างที่จะเห็นได้คือ ดันลาน ที่กำลังจะหมดไป จากชุมชน ต้องมีการณรงค์ให้ปลูกเพื่อนำไปใช้งาน ทั้งที่ในความเป็นจริงการปลูกดันลาน หรือดัน ตาล จำต้องใช้ระยะเวลายาวนานมากกว่าที่ดินจะโตพอให้เก็บผลผลิตมาใช้งานได้ และประการ สำคัญเมื่อมีคนผลิตมากราคาก็จะถูกลง นอกจากนั้นแล้วในที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือ ภูมิ ปัญญาในด้านต่างๆของชุมชนตำบลตากออก ในด้านของวัตถุดิบที่จะป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิต ต้องอาศัยการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน ประเด็นนี้เป็นความเสี่ยงต่อการสืบทอดภูมิปัญญาอย่างมาก อาทิเช่น โครงของหมวกใบลาน ซึ่งคนในชุมชนพยายามที่จะเรียนรู้วิธีการทำแต่ไม่สามารถผลิตเอง ได้และเมื่อความต้องการทางการตลาดมากทำให้คนในชุมชนขาดการใส่ใจในเรื่องของการที่จะ สร้างวัตถุดิบทุกประเภทขึ้นเองในชุมชน การพึ่งพาจากภายนอกเพียงอย่างเดียวหากเกิดภาวะการณ์ ขาดช่วงของการพึ่งพาจะทำให้ทุกกระบวนการผลิตต้องหยุดชะงักไปด้วย เฉกเช่นเดียวกับการผลิต มีด การผลิตมีดของชุมชนประสบปัญหาในเรื่องของเหล็กที่จะนำมาตีมีดขาดแคลน ด้วยว่าการ

สั่งซื้อในจำนวนที่น้อยเกินไปจะไม่ได้รับการใส่ใจจากผู้ขายหลักเพราะระบบธุรกิจการขายหลัก
แน่นอนว่าการขายในจำนวนที่มากย่อมสะดวกสบายกว่าการขายให้กับรายย่อยๆ ทำให้เกิดการขาด
ช่วงของการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าว แม้ว่าจะมีการพยายามถ่ายทอดองค์ความรู้มาสู่กลุ่มคนรุ่น
ต่อๆ มาแล้วก็ตามจะเห็นได้จากการสัปดาห์ครั้งมาใช้ประโยชน์ ในปัจจุบันกระบวนการทำได้หายจาก
ชุมชนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีเพียงกระบวนการเก็บเพื่อจำหน่ายและวิธีการหมุนเวียนการเก็บ
ผลประโยชน์ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาในด้านการแก้ไขปัญหาของการเก็บครั้งให้สามารถเก็บ
ได้ทุกปีเท่านั้นที่ยังคงอยู่ และมีการสืบทอดต่อไป

ประการสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่สำคัญคือ การพยายามที่จะ
ถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ออกมาเป็นรูปธรรมให้มากที่สุดที่สุดตลาด ดังนั้นเมื่อมีการเรียนรู้ถึง
ความสามารถของภูมิปัญญาในด้านการสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตทำให้เกิดการขยายวงกว้างของการ
ผลิตมากยิ่งขึ้น เกิดการผลิตซ้ำทางภูมิปัญญาจำนวนมาก ถึงแม้ว่าความต้องการทางการตลาดของ
ชุมชนตากออกในตัวผลิตภัณฑ์จะมีมากจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการซื้อได้อย่างพอเพียง
แล้วนั้น แต่เมื่อมีการผลิตซ้ำทางภูมิปัญญาที่มากเกินไปก็จะทำให้เกิดการบิดโย่งกับระบบตลาดมาก
จนน่าจะเกิดปัญหาต่อไปในอนาคตได้ ไม่ว่าจะเป็นราคาสินค้าที่ตกลงเนื่องจากจำนวนสินค้าที่มาก
เกิดภาวะสินค้าล้นตลาด เหล่านี้เป็นต้น

โดยสรุปแล้วระบบเศรษฐกิจของชุมชนตากออกไม่ว่าจะเป็นในด้านการค้า การผลิต การ
จ้างงาน การใช้จ่ายและการดำรงชีพ จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน
ตำบลตากออก โดยทุนทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้าน
การจัดระบบชุมชน ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ล้วนแล้วแต่มีบทบาทเป็นทุนในการสนับสนุน
การพัฒนาระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นอย่างมากในลักษณะของบทบาทใน
การมีหน้าที่เป็นตัวสนับสนุนพื้นฐานให้เกิดผลผลิตที่เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่
สำคัญในการพัฒนาระบบการผลิต การค้า การจ้างงาน และการใช้จ่ายและการดำรงชีพของคนใน
ชุมชน เนื่องจากด้วยองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วสามารถสร้างเม็ดเงินให้กับครัวเรือน
และชุมชนในการที่จะนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ทุนทางวัฒนธรรมที่จะสามารถเป็นพื้นฐานของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนได้
ควรจะมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ที่ต้องมีความชัดเจน มีการปรับเพื่อความเหมาะสมกับความ
สะดวกสบายของผู้ที่ต้องการใช้ รวมถึงความสวยงาม เดิมการสร้างผลผลิตจากภูมิปัญญาด้านต่างๆ

เป็นไปเพื่อการยังชีพเป็นสำคัญ แต่ด้วยในปัจจุบันบริบทแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ได้มีเพื่อยังชีพเป็นสำคัญเพียงประการเดียว แต่ยังเน้นที่ความสามารถใช้งานในได้หลายแง่มุมเป็นหลัก อาทิเช่น หมวกใบลานเดิมทำเพื่อสวมใส่กันแสงแดด ปัจจุบันใช้เพื่อตั้งโชว์เน้นที่ความสวยงาม เป็นของที่ใช้เก็บน ผลิตภัณฑจากกะลามะพร้าวในอดีตมีไว้เพื่อใช้เป็นภาชนะในการใส่ของบริโภค ในระยะต่อมามีการสร้างความสำเร็จโดยการลงคาถาอาคมลงไปโดยให้พระที่นับถือเป็นผู้ทำพิธี เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วทิศทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนตากออกไม่เพียงแค่พัฒนาที่ตัวผลิตภัณฑเท่านั้น แต่ยังมีความต้องการสร้างผลงานทางภูมิปัญญาให้ประจักษ์แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนและต้องการให้เป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป ซึ่งจะสามารถทำให้ภูมิปัญญาที่ได้รับการปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงจะสามารถคงไว้ซึ่งทุนอันสำคัญของชุมชนได้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องบทบาททางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางวัฒนธรรม โครงสร้างเศรษฐกิจชุมชน และวิเคราะห์บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

การศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เลือกแบบเจาะจงพื้นที่ (Purposive Selection) โดยเลือกอำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เฉพาะตำบลตากออก ซึ่งมีหมู่บ้านทั้งสิ้น 15 หมู่บ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ข้อมูลเอกสาร การสำรวจพื้นที่ การสังเกต และการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วยแบบฉบับบันทึกภาคสนาม MP 4 (เครื่องบันทึกเสียง) กล้องถ่ายภาพ กรอบแนวคิด และแนวคำถาม ประกอบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2550 การศึกษามีผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้ ผู้อาวุโสของชุมชน จำนวน 27 คน ปราชญ์คนในชุมชนหรือผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 9 คน ผู้นำชุมชน อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน จำนวน 23 คน ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน หรือผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนนั้นๆ จำนวน 120 คน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ชุมชนตำบลตากออกเดิมมีการสันนิษฐานว่าเป็นชุมชนที่มีอายุยาวนานประมาณ 242 ปี และเป็นที่ตั้งเดิมของจังหวัดตาก ก่อนจะมีการย้ายไปอยู่ตัวเมืองจังหวัดตากในปัจจุบัน ทำให้ตำบลตากออกเป็นพื้นที่ที่มีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีแห่งการดำรงชีวิตที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน คนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นคนดั้งเดิมของท้องถิ่น จะมีเพียงบางส่วนในระยะเริ่มแรกที่ได้อพยพย้ายถิ่นจากจังหวัดทางภาคเหนือ อันได้แก่ จังหวัดลำปาง มาอยู่ในพื้นที่ ต่อมาเริ่มมีบุคคลจากภายนอกชุมชนเข้ามาอาศัยโดยการแต่งงานกับคนในท้องถิ่นซึ่งส่วนใหญ่คนที่ย้ายเข้ามาจะเป็นฝ่ายชาย เนื่องจากเป็นประเพณีดั้งเดิม นอกจากการแต่งงานแล้วยังมีการย้ายถิ่นเนื่องจากการเข้ามาทำงานในพื้นที่ โดยภาพรวมจะเข้ามาประกอบอาชีพรับราชการ ที่มาของชื่อตำบลตากออกด้วยลักษณะทางกายที่ดังของพื้นที่อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำปิง จึงให้ชื่อว่าตำบลตากออก ชุมชน

ดั้งเดิมของตำบลตากออกมีทั้งสิ้น 6 แห่งด้วยกัน อันได้แก่ บ้านปากร่องห้วยจี่ บ้านสันป่าลาน บ้านตากออก บ้านตะฝางสูง บ้านวังไม้ส้านและบ้านปากวัง จะเห็นได้ว่าชื่อดั้งเดิมของชุมชนตั้งตามลักษณะแวดล้อมทางกายภาพ ในระยะต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดชุมชนขึ้นใหม่ออกเป็น 15 หมู่บ้าน เหตุผลสำคัญของการแยกหมู่บ้านคือ นโยบายรัฐบาล เพื่อที่จะได้รับงบประมาณมาพัฒนาชุมชนของตนเอง

ครัวเรือนในชุมชนตำบลตากออกจะมีพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยโดยเฉลี่ยประมาณ 5 ไร่ ถ้าเป็นพื้นที่อยู่อาศัยจะมีเอกสารสิทธิในรูปของโฉนด หากเป็นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารสิทธิหรือถ้ามีก็เป็นเพียง น.ส.3 อาชีพหลักของคนในชุมชนจะเป็นอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างเป็นหลัก พื้นที่ชุมชนตำบลตากออกมีที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองตากในปัจจุบันและมีระยะทางห่างจากตัวเมืองตากประมาณ 22 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลแม่สลิค ตำบลสมอโคน ถนนพหลโยธินและแม่น้ำปิง การเดินทางในปัจจุบันจะใช้ถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายใหม่) เป็นหลัก โดยมีถนนพหลโยธิน หมายเลข 1 (สายเก่า) เป็นทางสัญจรของคนในชุมชนอยู่บ้าง เดิมจะมีการล่องเรือหรือแพ แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อน การเดินทางทางน้ำได้สูญหายไป เหลือเพียงคนที่ประกอบอาชีพประมงเท่านั้นที่ยังล่องเรือ เพื่อประกอบอาชีพอยู่ สภาพพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ สภาพภูมิอากาศ ฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ฤดูร้อนอากาศจะอบอ้าว ลมแรง บางครั้งมีพายุแรง ฤดูฝนจะมีฝนตกชุก โดยอุณหภูมิโดยเฉลี่ยจะอยู่ประมาณ 30-40 องศาเซลเซียส จะมีเพียงฤดูหนาวที่อุณหภูมิจะต่ำถึง 15 องศาเซลเซียส โดยเฉลี่ย สำหรับเขตการปกครองของชุมชนตำบลตากออกจะอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออก และเทศบาลตำบลตากออก

ด้วยอายุที่ยาวนานของชุมชนตำบลตากออกทำให้เกิดการสั่งสมภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ว่าเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านหัตถกรรม เกษตรกรรม การจัดระบบชุมชนและประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นได้มีการถ่ายทอดและสั่งสมอยู่ในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม เหล่านี้เองที่กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาสู่อนุชนรุ่นหลัง ยังรวมถึงเทคนิควิธีการ และขั้นตอนการทำทำให้ภูมิปัญญากลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ดังนี้

ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมการจักสานหมวกโบราณ หมวกโบราณเกิดจากการที่คนในชุมชนต้องการที่จะใช้ประโยชน์ เพื่อบังแดดและวัตถุดิบในท้องถิ่นอันได้แก่ใบลาน มีจำนวนมากพอที่จะก่อให้เกิดการทดลองทำหมวก ในช่วงแรกใช้ได้ไม่นานถ้ามีลมแรงหรือเปียกฝนจะหมวกจะเกิดการเสียหาย ด้วยเหตุดังกล่าวจึงค่อยๆที่จะทำการทดลองแก้ไขปัญหาระเบิดความเปราะบางของหมวกจนกระทั่งคนจากจังหวัดลำพูนเข้ามาสู่ชุมชน มาว่าจ้างให้คนในชุมชนสานเปียทำหมวกและเขาเองมีการทำหมวกเหมือนเราแต่ใช้โครง เราจึงของซื้อโครงเพื่อนำมาลองทำหมวกปรากฏว่าหมวกมีความคงทนแข็งแรงใช้งานได้นาน จึงมีการสั่งซื้อเรื่อยมา แต่ที่น่าสนใจคือ คนในชุมชนได้ออกพยายามที่จะทำโครงหมวกขึ้นเอง แต่ปรากฏว่าไม่สามารถทำได้ ในปัจจุบันหมวกโบราณเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก เพื่อเป็นของฝากและตั้งโชว์ ยิ่งไปกว่านั้นยังกลายเป็นของที่นำไปเป็นเครื่องบูชา พระเจ้าตากสินมหาราช รูปแบบของการกระจายตัวทางรายได้ของการผลิตหมวกคนคนหนึ่งจะไม่ทำหมวกจนเสร็จ แต่จะเป็นการกระจายงานในแต่ละส่วนออกไป โดยภาพรวมคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีรายได้จากการทำส่วนประกอบของหมวกมีรายได้พอกับการใช้จ่ายในครัวเรือนในด้านของค่าน้ำค่าไฟ ในแต่ละเดือนพอที่จะช่วยแบ่งเบาภาระสมาชิกในครัวเรือนได้ แต่บุคคลที่ทำการเย็บหมวก คนขายสินค้าบริเวณถนนพหลโยธิน การเป็นนายหน้ารวบรวมวัตถุดิบ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีรายได้ค่อนข้างมาก โดยเฉลี่ยเดือนละ 7,000 – 10,000 บาท ทำให้ถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพรอง

ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมการทอผ้าลายเกร็ดเต่า เป็นภูมิปัญญาที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ผ้าลายเกร็ดเต่า ตั้งแต่ในอดีตเดิมทีการทอผ้าก็ไม่ได้มีลวดลายแต่ประการใดเป็นเพียงเหมือนกับเครื่องหมายบอกทางคณิตศาสตร์ เพื่อไว้สวมใส่ปกปิดร่างกายให้มิดชิดเท่านั้น แต่ในระยะเวลาต่อมาหัวหน้าครอบครัวมีเวลาเหลือในการที่จะสร้างเครื่องมือทอผ้าที่ดีขึ้นให้กับภรรยาไว้เพื่อทอผ้า โดยจะทอผ้าได้ทุนบ้าน ทำทุกระบวนการตั้งแต่การเก็บฝ้ายมาจนทำเป็นเส้นด้ายแล้วทอเป็นผ้าสำหรับนุ่งห่มเองทั้งสิ้น เมื่อเวลาว่างมีมากขึ้นก็เกิดการลองเรียนรู้ผลิตผ้าที่มีลวดลายขึ้น เกิดการผลิตผ้าลายเกร็ดเต่าอย่างกว้างขวางไว้สวมใส่ในวงกว้างมีการสืบทอดมาจนปัจจุบัน โดยมีการเพิ่มสีสันและการลองผิดลองถูกพยายามทำให้เกิดเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งบนเนื้อผ้าคือ ความเหลือมของลายผ้า ทำให้ผ้าลายเกร็ดเต่าเกิดมูลค่าเพิ่มได้เป็นอย่างดีมีความต้องการทางการตลาดในวงกว้างไม่จำเป็นที่จะต้องหาตลาด เนื่องจากความต้องการทางการตลาดที่สูง แต่การผลิตจะเหลือเพียงขั้นตอนของการทอเพียงอย่างเดียว หากคนเก็บฝ้ายเพื่อมาทำเป็นเส้นด้ายสำหรับทอในชุมชนไม่มีแล้ว จะมีการใช้ด้ายสำเร็จรูปแทนรวดเร็วและราคาไม่แพง เมื่อเทียบกับระยะเวลาที่จะต้องเสียกับการเก็บฝ้าย และกระบวนการก่อนเป็นเส้นด้าย เพราะถ้าคำนวณรายได้

จากการผลิตผ้าต่อเดือนหักต้นทุนแล้วจะได้เงิน ประมาณ 1,500 – 2,000 บาทต่อคน และคนส่วนใหญ่ที่ผลิตจะเป็นผู้ที่มีอายุโดยเฉลี่ย 45 ปีขึ้นไป

ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว เดิมทำไว้เพื่อใช้งานจากผลิตภัณฑ์นั้นอย่างแท้จริง กล่าวคือ ผลิตช้อนจากกะลา กระบวยตักน้ำจากกะลา ก็จะใช้เป็นพาชนะในการดักสิ่งของตรงตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง แต่ในปัจจุบันมีการปรับตัวเป็นการผลิตเพื่อใช้งานกลายเป็นของฝาก ของตั้งโชว์หรือของขวัญ การทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการพยายามที่จะสร้างเครื่องมือในการดำรงชีพของคนในชุมชนและมีการลองผิดลองถูกมาโดยตลอดผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจะมีความหลากหลายตามความต้องการใช้งาน การคงอยู่ของภูมิปัญญาในด้านนี้มีลักษณะที่เรียกว่า “ครูพักลักจำ” มาแอบทำปรับปรุงไปเรื่อยๆ จากเดิมที่เคยเห็นเขาใช้การขัดไม้ก็เปลี่ยนมาใช้เป็นตะปูตัวเล็กซึ่งเกิดความรวดเร็วสะดวก และต้นทุนไม่แพง จึงได้มีการผลิตเพื่อขายแทนการใช้งานเหมือนในอดีต แม้ว่าคนที่จะทำผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวในปัจจุบันจะน้อยลงทุกทีแต่ก็มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำโดยการสั่งสอนและสาธิตจากการทำจริงให้กับคนในชุมชนบางกลุ่มไว้เพื่อสืบทอดต่อไป ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าวสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตได้อย่างงดงาม ต้นทุนทางการผลิตก็มีต้นทุนที่ต่ำมาก วัตถุดิบที่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นของเหลือใช้ ซึ่งต้นทุนจะอยู่ที่ 2-3 บาทต่อหน่วยการผลิต และที่สำคัญคือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถทำได้ภายในครัวเรือน สามารถผลิตได้โดยบุคคลคนเดียว มีผู้มารับซื้อถึงบ้าน ตลาดมีความต้องการสูง วัตถุดิบมีจำนวนมากในชุมชน การผลิตจึงเป็นการสร้างอาชีพเสริมที่จะเป็นกลายเป็นอาชีพหลักสำหรับเหล่าผู้ผลิต สิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนออกมาจากการสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญานี้คือ การเกื้อกูลกัน จากการศึกษาพบว่า มีการซื้อขายระหว่างคนในชุมชนแม้ว่าจะเป็นเพียงจำนวน 1 ชิ้น ก็ได้รับการลดราคาต่ำกว่าราคาขายถึง 5 บาทต่อชิ้น โดยผู้ขายบอกเหตุผลว่าเป็นคนบ้านเดียวกัน แต่คนอื่นขายในราคาปกติ

ภูมิปัญญาทางด้านหัตถกรรมการตีมีดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีแห่งการดำรงชีวิตประจำวันปกติ แต่เป็นภูมิปัญญาที่เกือบจะเลือนหายไปจากชุมชน ด้วยนโยบายที่ส่งเสริมภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้มีการพลิกฟื้นขึ้นมา ทำให้แต่ละหมู่บ้านได้รับเงินสนับสนุนเป็นจุดชนวนที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดโดยการสั่งสอน และสาธิตให้กับคนอื่นๆ ของชุมชน เนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปการซื้อหาตามท้องตลาดก็ทำได้ง่าย ไม่เสียเวลาต้องมาหาวัตถุดิบ ต้องมีเทคนิคในการตี ดีไม่ดีไม่เป็นมีดก็บิ่นก็หักเสียหมด เมื่อมีการถ่ายทอดแล้วนั้นภูมิปัญญาด้านการตีมีดก็ได้มีคนในชุมชนรับรู้เป็นวงกว้างขึ้น มีการตีเพื่อขายเป็นสำคัญ สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนที่ทำได้ไม่น้อย เพียงแต่ด้วย

วัตถุดิบที่มีน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการทั้งผลิตและซื้อแล้วทำให้เกิดภาวะการณ์หยุดผลิตอีก เช่นเดิม เหตุเนื่องมาจากเหล็กไม่มีใครขายให้ แม้ว่าความต้องการทางการตลาดจะยังมีอยู่ ในขณะที่ ตีมีดนั้นรายได้ของผู้ผลิตสามารถเป็นเงินทุนในการหมุนเวียนใช้หนี้ดอกเบี้ยหรือแม้แต่เป็นเงินทุน ในการทำอะไร ทำนาได้เป็นอย่างดี เป็นอาชีพเสริมที่ส่งเสริมรายได้ให้กับครัวเรือนของผู้ผลิต ชุมชน เองก็ยังสามารถคงภูมิปัญญาการตีมีดไว้ได้กับคนอื่นอีกจำนวนไม่น้อย

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมการขึ้นตาล ตันตาลและต้นตาลของชุมชนตำบลตากออกมี จำนวนมาก แต่ต่อมาในระยะหลังเริ่มที่จะลดน้อยลง เนื่องจากการตั้งที่อยู่อาศัยและการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น การขึ้นตาลเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนมา สู่คนรุ่นต่อๆ มา แต่ในปัจจุบันการขึ้นตาลนั้นกลายเป็นเรื่องที่กำลังจะหายไปจากชุมชน คนที่ สามารถขึ้นเป็นนั่นเหลือน้อยคนมากประมาณ 3 - 4 คนเท่านั้น เนื่องจากการขึ้นตาลเป็นเรื่องที่ต้อง ระวังระวังอย่างมาก การขึ้นตาลนั้นสามารถสร้างผลผลิตจำนวนไม่น้อยในการสร้างรายได้ ผลผลิต ที่ได้จากการขึ้นตาลมีหลากหลายประเภทตั้งแต่ปลีตาล น้ำตาล ลอนตาล หนูตาล ใบตาล และต้น ตาลเหล่านี้ ล้วนเป็นผลผลิตจากต้นตาลที่สามารถเป็นพื้นฐานในการสร้างผลผลิตที่แฝงไว้ด้วย ภูมิปัญญาอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นการนำน้ำตาลมาทำเป็นน้ำตาลปึก การนำปลีตาลไปปรุงอาหาร การ นำลอนตาลไปทำขนม การนำใบตาลไปทำหมวก รวมไปถึงการนำต้นตาลไปสร้างบ้าน กระบวนการทำในแต่ละอย่างล้วนมีเทคนิค วิธีการจนผลผลิตที่ได้มีความเป็นเอกลักษณ์อย่างยิ่ง และยังเป็นการสร้างอาชีพให้กับผู้คนจำนวนไม่น้อย ผลผลิตที่ได้จากการขึ้นตาลของชุมชนตำบล ตากออกได้รับการยอมรับจากคนในภาคเหนือด้วยกันเป็นหลัก เนื่องจากความคล้อยคลึงทางสภาพ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศทำให้ผลผลิตที่ได้มีความคล้ายคลึงกัน สามารถสนองตอบความต้องการที่ คล้ายคลึงกันได้ ทำให้ตลาดรองรับผลผลิตจากการขึ้นตาลมีวงกว้าง สร้างรายได้โดยการทำมีหน้าที่ และบทบาทเป็นอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน การขึ้นตาลจะมีคนมาของซื้อผลผลิตจากที่ได้จาก ต้นตาลทันที โดยส่วนใหญ่จะมีคนสั่งจองไว้อยู่แล้ว หลังจากที่ได้เก็บผลผลิตจากต้นตาลลงมาแล้ว นั้นยังคงมีคนในชุมชนอีกจำนวนไม่น้อยที่มารับช่วงต่อในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ตามภูมิปัญญา ดั้งเดิมที่ส่งต่อมายังรุ่นหลัง โดยเฉพาะการทำน้ำตาลปึก ซึ่งน้ำตาลปึกของชุมชนตำบลตากออกจะมี ลักษณะของสีเป็นสีเทาเข้มจะไม่ขาวเหมือนที่อื่นๆ คนทางภาคอื่นที่ไม่ใช่ภาคเหนือจะไม่ชอบ เนื่องจากสีไม่ขาว แต่คนในชุมชนบอกว่าสีไม่ขาวนี่ดีจะทำให้เมื่อนำไปทำขนมสีจะสวย และหอม กว่าน้ำตาลปึกสีขาวมาก จำนวนผลผลิตที่ได้จะไม่เพียงพอกับความต้องการทางการตลาด เนื่องจาก คนขึ้นตาลมีน้อย ทำให้บางครั้งต้องอาศัยเทคนิคโดยการเติมน้ำตาลทรายลงไป เป็นต้น ดังจะเห็น

ได้ว่าการขึ้นตาลเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่สร้างให้ครัวเรือนและชุมชนมีการหมุนเวียนแรงงาน การสร้างอาชีพและรายได้ได้เป็นอย่างดี

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมการเก็บขี้ครั้ง ขี้ครั้งหรือครั้ง จะพบได้ตามต้นจามจุรี (จำปา) ซึ่งเป็นต้นที่มีขึ้นเองตามธรรมชาติของชุมชน การเก็บขี้ครั้งมีการทำมาเป็นระยะเวลายาวนานในอดีตเก็บเพื่อสกัดเอาสีมาใช้ประโยชน์หรือนำมาทำหน้าที่แทนกาวไว้เชื่อมสิ่งของซึ่งมีความเหนียวอย่างยิ่ง ปัจจุบันคนที่ขึ้นครั้งได้น้อยมาก เนื่องจากต้นจามจุรีมีลักษณะที่ประหลาด ที่สำคัญคือไม่ปรากฏการถ่ายทอดเทคนิค วิธีการขึ้นต่อให้กับคนรุ่นต่อมาในปัจจุบัน ถ้าหมดคนที่ขึ้นเป็นชุดนี้แล้วยังไม่ได้มีการเรียนรู้วิธีการคนขึ้นครั้งอาจจะหมดไปจากชุมชน การเก็บครั้งในอดีตไม่ได้มีการเรียนรู้ที่จะปล่อยครั้ง มีเพียงการเก็บเพื่อใช้ประโยชน์เท่านั้นและก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญเนื่องจากไม่ได้มีความต้องการที่มากนัก แต่ในระยะต่อมาก็ได้มีการเก็บเพื่อขาย และได้มีการเรียนรู้ว่าครั้งถ้าเก็บแล้วอีก 2 ปี ถึงจะสามารถเก็บได้อีก คนในชุมชนตากออกจึงเริ่มที่จะคิดว่าถ้าเก็บปีเดียวเลยก็จะไม่มีรายได้ในอีก 2 ปีข้างหน้า จึงมีกระบวนการการจัดสรรผลประโยชน์โดยการแบ่งการเก็บออกเป็น 3 ส่วน เก็บปีละส่วน และมีการปล่อยครั้ง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่สร้างให้ระบบนิเวศของครั้งมีความสมดุล คนขึ้นครั้งของชุมชนจะเหลือที่ขึ้นเป็นเพียง 2 – 3 คนเท่านั้น และเป็นอาชีพเสริมจากการทำไร่ทำนา และเป็นรายได้ที่ค่อนข้างมาก เนื่องจากในหนึ่งวันสามารถขึ้นให้กับหลายเจ้าได้ แต่รับค่าจ้างทั้งวัน โดยที่คนจ้างก็ไม่ว่าแต่อย่างไรเพราะกลัวไม่มีคนขึ้นให้ คนขึ้นจะดูว่าคนริ้ครั้งออกจากกิ่งทำทันหรือไม่ ถ้าไม่ทันก็จะเลิกล้มทิ้งให้จะไปทำให้กับเจ้าอื่น คนริ้ครั้งออกจากกิ่งจามจุรีจะได้รับค่าจ้างในกิโลกรัมละ 3 บาท สำหรับคนขึ้นครั้งโดยเฉลี่ยใน 1 วัน จะขึ้นครั้งได้ประมาณ 3 – 4 เจ้า ค่าจ้างจะได้เจ้าละ 200 บาท ในปัจจุบันจะมีจุดรับซื้อในชุมชนอยู่ 2 จุด แล้วจะมีคนจากภาคเหนือมารับซื้อไปแปรรูปเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมการประมง ในอดีตนั้นพื้นที่ตำบลตากออกจะมีแหล่งน้ำที่สำคัญหล่อเลี้ยงชุมชนโดยเฉพาะแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังเป็นแม่น้ำที่มีขนาดใหญ่และในอดีตจำนวนสัตว์น้ำมีขนาดใหญ่จำนวนมาก จากคำบอกเล่าโดยสรุปได้ว่าแม่น้ำทั้ง 2 ก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนภูมิพลมีปลาอาศัยอยู่จำนวนมากเป็นอาหารที่อุดมสมบูรณ์ปลาหนึ่งตัวน้ำหนักประมาณ 10 กิโลกรัม จะเข้ตัวใหญ่ประมาณ 8 เมตร สามารถนอนขวางแม่น้ำวังได้เต็มผืนน้ำในแนวกว้าง ด้วยความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวทำให้คนในชุมชนมีการคิดกระบวนการจับปลาด้วยวิธีการต่างๆ โดยอาศัยเครื่องมือที่ได้คิดค้นต่างๆ ไปก็จะใช้แห แต่ในปัจจุบันเห็นได้น้อยมาก เนื่องจากการปิดเขื่อนทำให้จำนวนสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันปลาที่หาได้เหลือเฉลี่ยเพียงตัวละประมาณ 1 – 1.5 กิโลกรัม

นอกจากแหแล้ว ยังมีเครื่องมืออันได้แก่ ฉมวก และปิ่นยิงปลา ซึ่งเครื่องมือทั้ง 2 ประเภทนี้จะจับได้ทีละตัว และต้องดำน้ำเพื่อยิงเป้าหมายให้โดน เครื่องมือที่เป็นฉมวกจะเป็นเครื่องมือที่ผู้ใหญ่ทำให้กับเด็กผู้ชายไว้จับปลาขณะได้ลงไปเล่นน้ำ และปิ่นยิงปลาจะเป็นสำหรับผู้ใหญ่ การลงน้ำเพื่อหาปลาจะต้องเป็นน้ำที่ไม่ไหลแรงมากไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถจับปลาได้ ด้วยปัจจุบันการสร้างเขื่อนกระทบต่อรูปแบบการดำรงชีพทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนอาชีพเป็นอย่างอื่นแทนการทำการประมง แต่ก็ยังมีการหาเพื่อกินได้ถ้าหาได้มากก็จะนำไปขายในตลาดของชุมชนโดยกำหนดราคาขึ้นเองตามใจชอบ ด้วยจำนวนสัตว์น้ำที่น้อยลงทำให้เกิดแนวคิดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำขึ้น โดยการสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาจะมีการกั้นน้ำประมาณ 100 เมตร ห้ามเข้ามาจับปลา จะอยู่บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อปากวัง เดิมคนจะไม่กล้าเข้าไปหาปลาบริเวณดังกล่าว เนื่องจากกลัวเจ้าพ่อจับไปอยู่ด้วยในวัง แต่ในปัจจุบันจากการสังเกตเรื่องดังกล่าวกลายเป็นความเชื่อดั้งเดิมไปแล้วคนในยุคสมัยใหม่มีความกล้าที่จะเข้าไปจับเสียแล้ว ทำให้ต้องมีกระบวนการจัดการในรูปแบบของการอนุรักษ์พันธุ์ปลาผ่านการตั้งกลุ่มขึ้นในปัจจุบัน

ภูมิปัญญาด้านการจัดระบบชุมชนในด้านการจัดระบบที่ดินทำกิน การจัดระบบการใช้ทรัพยากร และการจัดระบบความร่วมมือ ด้วยพื้นที่ชุมชนตำบลตากออกเป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและในสภาพการณ์ในอดีตนั้น กฎหมายไม่ได้เป็นตัวจัดการกับระบบของชุมชนโดยตรง แต่ตัวที่ใช้ควบคุมกันภายในชุมชนเป็นกรอบในการสร้างเกณฑ์เพื่อที่จะให้ชุมชนมีความสงบสุขและเกิดความยุติธรรมในการใช้ทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ก่อนที่ดินจะมีเจ้าของผ่านระบบเอกสารสิทธิ์คนในชุมชนได้อาศัยการจัดสรรในลักษณะของความขยันของแต่ละครัวเรือนบุกเบิกทำได้เท่าไรก็ถือว่าเป็นของคนในชุมชนนั้นๆ ไป แต่ด้วยจำนวนประชากรไม่มากทำให้ไม่เกิดปัญหาการแย่งชิงที่ดิน ในระยะต่อมาเมื่อจำนวนประชากรมากขึ้น ที่ดินมีจำกัดเกิดความไม่เพียงพอทำให้มีผู้นำชุมชนในสมัยนั้นก็จะเกิดเรื่องอื้อฉาวกันเป็นส่วนใหญ่ก็จะเอาคนที่อาวุโสและเป็นผู้นำครัวเรือนมาเป็นผู้นำชุมชนโดยไม่ได้มีการบอกว่าเป็นผู้นำชุมชน แต่เป็นการแสดงออกด้วยความเคารพมิอะไรก็จะให้เกียรติในการขอคำปรึกษา การจัดสรรที่ดินเริ่มมีคนกลางเข้ามาเป็นผู้ประสานผลประโยชน์โดยคนกลางจะเป็นผู้ที่ดูความเหมาะสมว่าความขยันในการช่วยงานส่วนรวมมีขนาดไหน ถ้ามีเพียงพอที่จะยกที่ดินให้ไปบุกเบิกเอาเอง แต่ในระยะต่อระบบของกฎหมายเริ่มชัดเจน ข้าราชการเริ่มชัดเจนในการจัดสรรที่ดินต้องมีกฎหมายรองรับทำให้เกิดเอกสารสิทธิ์ แต่ชุมชนตากออกมีพื้นที่ที่คนในชุมชนเข้าไปทำกินแบบไม่มีเอกสารสิทธิ์ก็จำนวนมาก อาทิเช่น เกาะกลางน้ำ พื้นที่ป่าสาธารณะเป็นต้น เดิมทีที่เป็นของคนในชุมชนออกเอกสารเป็นน.ส. 3 แต่มาระยะหลังภาครัฐบาลได้เรียกคืนสิทธิ์ ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่ทำกินน้อยเลยต้องแอบทำกิน

นอกจากที่ดินแล้วยังมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่มีจำนวนไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นสัตว์น้ำ ของป่า หรือ แม้แต่ป่าสาธารณะทุ่งพระบาท บางส่วนของทุ่งพระบาทกลายเป็นของวนอุทยานไม้กลายเป็นหิน ยิ่งเป็นผลให้การพยายามใช้ทรัพยากรจากป่าและทุ่งนั้นมีวงจำกัดลงทั้งที่จำนวนประชากรมีมากขึ้น ทุกวัน การใช้ทรัพยากรของคนในชุมชนจะมีรูปแบบของแนวคิดที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกที่สงสารสิ่งที่กำลังจะถูกกระทำ เนื่องด้วยในอดีตพื้นที่นี้มี อาชีพการล่าสัตว์ไม่สักไปส่งยังจังหวัดนครสวรรค์มีอาชีพที่เรียกว่า นายฮ้อย แต่ในปัจจุบันได้ สูญหายไปแล้ว แม้แต่ภูมิปัญญาการต่อแพล่องไม้ก็ไม่ปรากฏในพื้นที่แล้ว การจับสัตว์น้ำเดิมมี ความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับเจ้าพ่อที่เฝ้าแม่น้ำและสัตว์น้ำทำให้สัตว์น้ำมีพื้นที่ที่จะ พอกพักอาศัยวางไข่สืบพันธุ์ต่อไป แต่ด้วยระบบความคิดในแนววิทยาศาสตร์เริ่มเข้ามาสู่ชุมชนมาก ขึ้นไม่ว่าจะเป็นระบบการศึกษา โทรทัศน์ วิทยุ การสื่อสาร ทำให้ความเชื่อในการเคารพจึงน้อยลง มากคนเริ่มหาปลาด้วยวิธีการทำลายทั้งที่ยังไม่โตพอจะใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้นได้ กอปรกับการ สร้างเขื่อนที่ส่งผลให้ระบบนิเวศวิทยาทางน้ำสูญเสียความสมดุลลงไป แต่ก็ไม่ใช่เป็นประเด็น สำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนเดือดร้อนเท่ากับก่อนไม่มีการสร้างเขื่อน เนื่องจากถ้าไม่มีเขื่อนยิ่งจะ ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อนมากกว่าหลายเท่า ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ ปลา มีพื้นที่ห้ามจับสัตว์น้ำ ซึ่งก็คือ บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อปากวังนั่นเอง การร่วมมือของคนใน ชุมชนจะเกิดจากพื้นฐานความเชื่อเรื่องบุญทำกรรมแต่ง ใครทำใครได้ และความรู้สึกร่วมใน จิตสำนึกสาธารณะว่าทุกสิ่งที่จะร่วมกันทำกับคนอื่นในชุมชน จะย้อนกลับมาสร้างประโยชน์ให้กับ ตนและลูกหลานรุ่นต่อๆ มาของตนเอง สมัยก่อนนั้นเงินไม่ใช่สื่อกลางสำคัญพอที่จะใช้เป็น ค่าจ้างในการสิ่งสาธารณะแก่ชุมชน แต่ที่สำคัญคือ ความเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน มีเพียงแรงงาน เท่านั้นที่พอจะแลกกับมิตรภาพ ความเอื้อเฟื้อและเพื่อนบ้านที่ดี

ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชนตากออก สามารถที่จะสะท้อนวิถีชีวิตของคน ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นประเพณีก็จะมีการทำบุญแก้วัดไม่ว่าจะเป็นการทานของ การร่วมสร้าง สิ่งต่างๆ ภายในวัด แม้แต่ประเพณีเผาข้าวหลาม จะมีลักษณะของประเพณีที่ต้องการนำข้าวใหม่ที่ได้ จากการทำนาเผาเป็นข้าวหลามเพื่อนำไปทำบุญในวันรุ่งขึ้น ยังมีประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีวันสงกรานต์ ประเพณีทานก้วยสลาก ประเพณีเหล่านี้จะต้องมีการทำกิจกรรมที่ต้องอาศัย วัดเป็นศูนย์กลางของการรวมคนเข้าเพื่อทำบุญ ผ่านระบบพิธีกรรมในแต่ละรูปแบบ โดยมีพื้นฐาน ของความเชื่อในเรื่องของบุญทำกรรมแต่งเป็นหลัก ศรัทธาของคนในอดีตนั้นค่อนข้างมีความหนัก แน่นดูได้จากการพยายามร่วมกันสร้างวัดเพื่อให้พระสงฆ์ได้เข้ามาปฏิบัติธรรมในท้องที่ที่ตนได้

อาศัยอยู่ ที่ตั้งวัดของชุมชนแต่ละแห่ง โดยเฉพาะวัดพระบาทดอย ซึ่งอยู่บนยอดเขาสูงมากห่างจากที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลตากออกในปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร แต่ต้องขึ้นเขาไปสูงและชัน ผู้คนในชุมชนต้องอาศัยการเดินเท้าเพื่อที่จะไปทำบุญ แต่เนื่องด้วยปัจจุบันวัดและชุมชนถูกคั่นกลางโดยถนนพหลโยธิน ซึ่งมีขนาดกว้างและจำนวนรถมากวิ่งเร็ว คนที่เคยศรัทธาก็มีเหลือเพียงผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่เดินทางไปยาก ถ้าลูกหลานไม่พาไป ปัจจุบันเรื่องของศรัทธาวัด สิ่งศักดิ์และความเชื่อ การร่วมประเพณีและพิธีกรรมของคนรุ่นหลังไม่ปรากฏเด่นชัดมากเท่ากับอดีต ด้วยพื้นฐานความศรัทธาในความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีของชุมชนทำให้เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน ร่วมกันพัฒนาระบบความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชน วิธีต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนตากออกในด้านการผลิตยังเน้นที่การผลิตขั้นพื้นฐาน และมีการแปรรูปการผลิตบางแต่เป็นเพียงในขั้นอย่างง่ายเพื่อใช้ในการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน ไม่ได้มีสื่อกลางในด้านการค้ารูปแบบการค้าในอดีตนั้นเป็นการค้าที่มีระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้าโดยตรง โดยอัตราการเทียบมูลค่าของสินค้ายังเน้นที่ความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายเป็นหลัก ในปัจจุบันรูปแบบการผลิตได้เพิ่มวัตถุประสงค์ของการผลิตจากเดิม เพื่อใช้ในการดำรงชีพในครัวเรือน แต่เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนจึงเน้นที่การผลิตเพื่อขายเป็นหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทางการตลาด และยังเพื่อจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ตลาดการค้าของชุมชนจะเน้นการตลาดเชิงรุกไม่ได้เพียงวางขายภายในชุมชนเท่านั้น แต่ศักยภาพของพื้นที่ที่ติดถนนพหลโยธินผู้คนสัญจรไปมาจำนวนมากเพื่อเดินทางไปยังภาคเหนือของประเทศทำให้มีการตั้งพื้นที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนเลียบถนน มีผู้คนสัญจรไปมาแวะซื้อหาไปเป็นของฝากจำนวนไม่น้อย ทำรายได้ให้กับคนผลิตและคนจำหน่ายสินค้า จนเกิดการกระจายรายได้และแรงงานภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี ด้วยพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีการต่อยอดทางความคิดผนวกกับการส่งเสริมจากภาครัฐบาลในด้านของงบประมาณทำให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เป็นศักยภาพของตนออกสู่ตลาดในวงกว้าง คนในชุมชนที่เคยอยู่ว่างงานหรือไปทำงานรับจ้างนอกท้องที่เริ่มที่จะสามารถกลับเข้ามาทำงานในพื้นที่ได้ มีงานตลอดปี และมีความหลากหลาย การกระจายรายได้ไปสู่แรงงานของพื้นที่ตากออกถือว่ามีการกระจายตัวของแรงงานได้เป็นระบบที่ดี ไม่ได้มีการกระจุกตัวของการจ้างงานและรายได้ ยกเว้นในบางเรื่องที่จะต้องอาศัยความชำนาญอย่างมาก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของชีวิตทำให้การกระจายแรงงานมีวงจำกัด ด้วยลักษณะของท้องถิ่นที่มีวิถีการดำรงชีวิตแบบไม่ซับซ้อนเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ทำ

เพื่ออยู่เพื่อกินเหลือขายได้ทำให้ค่าครองชีพในชุมชนไม่สูงมากเมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยแล้วนั้น ค่าครองชีพจะต่ำกว่าประมาณ 2 – 3 เท่า เลยทีเดียว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมในด้านหัตถกรรม เกษตรกรรม การจัดระบบชุมชน และประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ล้วนแล้วแต่มีบทบาทต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างชัดเจน เป็นตัวกำหนดทิศทาง รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน รวมไปถึงรูปแบบของวิถีการดำเนินชีวิต การรักษาเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของคนในชุมชน ความสอดคล้องของการดำรงอยู่และพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความยั่งยืนมีรูปแบบดังนี้ คนในชุมชนตำบลตากออกมีพื้นฐานทางความเชื่อ ในประเพณี วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง จนเกิดเป็นพิธีกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่อาศัยร่วมกันอย่างมีความสุข มีการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสมดุล เกิดการสร้างกระบวนการความรู้จากการลองผิดลองถูก จากการสั่งสอน และสาธิตก่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ในด้านต่างๆ จนกระทั่งปัจจุบัน และได้พัฒนาองค์ความรู้ในด้านนั้นๆ จนกลายเป็นผลผลิตที่สามารถสร้างมูลค่าทางการตลาด และยังสามารถแบ่งส่วนแบ่งทางการตลาดจากระบบเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี โดยยึดความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นจุดขายที่เข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาชุมชน

เนื่องจากชุมชนตากออกมีองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีการสั่งสม เรียนรู้และปรับใช้มาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี จนกลายเป็นพื้นฐานทางการพัฒนาที่มีโครงสร้างที่แข็งแกร่ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นถ้าขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริงอาจทำให้สิ่งเหล่านี้สูญหายและสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจากการพัฒนาในระบบทุนนิยม จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาชุมชนทำให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวทางในการที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การพัฒนาชุมชนเป็นอีกหนึ่งบทบาทที่ภาครัฐบาลจะต้องสร้างนโยบาย เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเป็นหลัก ผู้วิจัยยอมรับว่านโยบายกองทุนหมู่บ้าน นโยบายหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่ภาครัฐพยายามที่จะส่งเสริมให้กับชุมชน เป็นนโยบาย

ที่ดีและสนับสนุนให้ท้องถิ่นได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมศึกษาความเป็นชุมชนของตนเอง แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนอาจจะได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบาย แต่เมื่อเป็นนโยบายเป็นนโยบายหรือข้อปฏิบัติที่ดีแล้วนั้น บุคคลากรที่จะสามารถดำเนินนโยบายมีความพร้อมเพียงพอหรือไม่ ที่ต้องมีความพร้อมเฉพาะเจาะจงลงไปในแต่ละพื้นที่ของงานพัฒนา เนื่องด้วยบริบทของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องมีความชัดเจนในเงื่อนไขพื้นฐานเพื่อที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของชุมชน ความพร้อมของทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ มนุษย์และความรู้ มีเพียงพอหรือไม่กับงานพัฒนานั้นๆ จะเห็นได้ว่าจากการศึกษาของชุมชนตากออกในครั้งนี้ปัญหาคือ การพยายามทำตามความต้องการเชิงนโยบายของภาครัฐที่ต้องการส่งเสริม ผลักดันให้เกิดผลงานจนมากเกินไป เช่น ความพร้อมและความเข้าใจในการดำเนินงานสหกรณ์ร้านค้าของชุมชน ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการสร้างความพร้อมให้กับชุมชนได้มากกว่านี้ ควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่รัดกุม ไม่ใช่มีเพียงนโยบายแล้วปล่อยให้ไปไปตามความจำเป็นที่ต้องเป็นจะทำให้การดำเนินงานพัฒนาขาดความน่าเชื่อถือ และไม่ประสบผลสำเร็จต่อการพยายามพัฒนาชุมชนได้เท่าที่ควรจะเป็น

1.2 ในประเด็นของการจัดการเรื่องของการแบ่งพื้นที่เขตการปกครอง แม้ว่าการแบ่งเขตการปกครองจะทำให้หน่วยงานภาครัฐเข้าไปมีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาในด้านต่างๆของชุมชนก็ตาม แต่ประเด็นหนึ่งที่หน่วยงานราชการควรพิจารณาถึงคือ การพยายามกลืนกลายความเป็นเอกลักษณ์ทางชื่อของชุมชน แม้ว่าชื่อจะดูไม่เป็นทางการก็ตาม แต่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสืบทอดทางประวัติศาสตร์อีกทางหนึ่งของชุมชน แต่ประเด็นที่สำคัญกว่าเอกลักษณ์ทางชื่อของชุมชนนั้น มีนัยยะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่อาศัยอาณาเขตเป็นส่วนหนึ่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในชุมชนไว้ด้วยกัน

1.3 ทิศทางการพัฒนาที่ชุมชนที่เน้นการพยายามสร้างเสริมเอกลักษณ์ของชุมชนให้ออกมาในรูปของสินค้าและบริการ ควรมองในภาพกว้างของตลาดรองรับเป็นสำคัญอีกประการด้วย เนื่องด้วยทุกพื้นที่ของประเทศจะเห็นได้ว่ามีลักษณะเฉพาะมีเอกลักษณ์ที่สามารถสะท้อนความเป็นชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อมีการผลิตที่มากจนเกินไปจะเกิดสินค้าล้นตลาด เกิดการผลิตซ้ำ (Re-Production) ทางภูมิปัญญาจำนวนไม่น้อย ทำให้ความเป็นของแท้ของดั้งเดิม (Authenticity) ของชุมชนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะลง โดยเฉพาะเมื่อการผลิตจำนวนมากจะทำให้กำลังซื้อไม่สมดุลกับความต้องการขายต่อไปในอนาคตข้างหน้า ทำให้ผู้ที่บริโภคมองไม่

เห็นคุณค่าหรือลดคุณค่าที่แท้จริงกลายเป็น (Mass Product) แก่นแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถูกทำลายลง ดังนั้นควรมองหาวิธีการที่จะรองรับผลกระทบดังกล่าวไว้ล่วงหน้า เพื่อไม่ให้เกิดการล้มละลายของระบบเศรษฐกิจของชุมชน ระบบวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมของท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นให้ความสนใจในประเด็นของ ทูทางวัฒนธรรมของชุมชนว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง มีกระบวนการวิธีการอย่างไรในการปรับตัว สร้างตัว รวมถึงการศึกษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนในด้านการผลิต การค้า การจ้างงาน และการใช้จ่าย และการดำรงชีพว่ามีรูปแบบอย่างไร และประเด็นสำคัญคือ บทบาทของทูทางวัฒนธรรมส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในรูปแบบใด จากการลงพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าทำการศึกษาในครั้งต่อไป ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การศึกษาในเรื่องของรูปแบบการดำรงอยู่ของทูทางวัฒนธรรม การปรับตัวของภูมิปัญญาต่างๆ ภายในชุมชน การคงอยู่และความยั่งยืนขององค์ความรู้ของชุมชนตากออก

ประเด็นที่ 2 ศึกษาผลกระทบของการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ที่ทำให้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เปลี่ยนไป รูปแบบทางการเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลง จากการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรที่เน้นการผลิตแบบเชิงเดี่ยวส่งผลต่อการใช้สารเคมีที่มากขึ้นและส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนตากออก รวมไปถึงรูปแบบการดำรงชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน

ประเด็นที่ 3 ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวที่สำคัญในประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ชุมชน ที่ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นและการติดมาซึ่งภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร มีรูปแบบอย่างไร มีการคงอยู่และปรับตัวเพื่อความอยู่รอดประการใด

ประเด็นที่ 4 การถ่ายทอดภูมิปัญญาทำมกลางคนรุ่นใหม่ โดยคนส่วนใหญ่มีวิธีคิดที่อิงกับกระแสระบบทุนนิยมภายนอกมากขึ้น ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการทางเศรษฐกิจในรูปแบบของธุรกิจชุมชนมากขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544. **ตาก**. กรุงเทพมหานคร: กองผลิตอุปกรณ์โฆษณา.

กิ่งแก้ว อัคราธร. 2530. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

งามพิศ สัตย์สงวน. 2530. **ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และคติชาวบ้านเกี่ยวกับข้าว**.

กรุงเทพมหานคร: การสัมมนาวิชาการเรื่องวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ.

จุติเทพ ยาสุมทร. 2543. **ทุนทางสังคมในชุมชนชนบทภาคเหนือ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2541. **ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).

_____. 2543. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2543. **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชนวน รัตนวราหะ. 2541. **เกษตรกรรมในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง: ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น**. ม.ป.ท. (อัคราธนา).

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ์. 2533. **ปรัชญาการศึกษาอนุกระบบ**. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จักรินทร์ ไชยรัตน์. 2542. **ศตวรรษที่ 21 อารยธรรมของอนารยชน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
วิพริ้นท์จำกัด.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. 2540. **วัฒนธรรมคือทุน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพีเพรส จำกัด.

_____. 2541. **ทฤษฎีใหม่: มิตินี้ยิ่งใหญ่ทางความคิด**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิคอนราดอาเดนเนา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ชำนาญ รอดเหตุภัย, และ บุญยงค์ เกศเทศ. 2519. **คติความเชื่อ ประเพณี**. คดิชนวิทยา.

ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ และคณะ. 2545. **การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านนา จังหวัดตาก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

นงคราญ กาญจนประเสริฐ. 2545. **การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ โดยใช้เทคโนโลยีชาวบ้านของประชากรในจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย**. พิษณุโลก: ม.ป.ท.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2531. **การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพชุมชน: ทิศทางหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

_____. 2542. **ปาฐกถา เรื่องมิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง: ความหมายและความสำคัญ**. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร: 17 ธันวาคม 2542. ม.ป.ท.

นุกุล บำรุงไทย, พรรณยูพา นพรัก และ วัฒนา ภู่อเล็ก. 2543. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

บุญเทียน ทองประสาน. 2531. **แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา**. สำนักเลขาธิการสภาคอตอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

ประมวล คิดคินสัน. 2521. **คดิชาวบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพร่วิทยา.

ประสาธ อิศวรปริดา และคณะ. 2518. ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน.
มหาสารคาม: ม.ป.ท.

ประเวศ วะสี. 2530. “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา”. ชุมชนพัฒนา 1 (5): 75.

_____. 2533. ปัญหาวิกฤตด้านชนบทสู่ทางรอด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

_____. 2542. ประชาตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ปราณี วงศ์เทศ. 2532. คติความเชื่อของชาวอีสาน. ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2536. คติความเชื่อของชาวอีสาน. ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน. เล่มที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพิไล เลิศวิชา. 2532. ศิริมงคลไพร่หมื่นนาย ถึงธนาคารแห่งขุนเขา: สถาบันพัฒนาชนบท
มูลนิธิหมู่บ้าน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2538. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีม
ทอง.

พระยาอนุমানราชชน. 2515. การศึกษาศิลปะและประเพณี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ.

พัทธา สายหู. 2534. การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพชุมชน.
กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2518. “ความเชื่อ”. รามคำแหง: (2 กรกฎาคม 2518).

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. 2545. **มัชฌิมาปฎิปปทาในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

มิ่งสรรพ ขาวสอาด. 2547. **มติชนรายวัน**. เชียงใหม่: 27 (9760). สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยศ สานตสมบัติ. 2537. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

_____. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นามิบุ๊คพับลิเคชั่น จำกัด.

รุ่งอรุณ ทิมชุนหเสถียร. 2518. “ภาษากับความเชื่อ”. **คูรุปริทัศน์**: 10 สิงหาคม.

เรืองอุไร กุศลาสัย. 2521. “ประมวลความเชื่อของคนไทย”. **มิตรครู**: 21 (19): 6.

รังสรรค์ ธนพรพันธุ์. 2539. **ทุนวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิไชย่ง ลิมทองกุล.

_____. 2546. **ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก**. เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิไชย่ง ลิมทองกุล.

ฤดีมน ปิ๊ดสินทิ. 2539. **วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์ ชุมชนไท-พวน อำเภอบ้านฝื่อ**: วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. 2545. โครงการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิต
ของเศรษฐกิจชุมชน: ม.ป.ท.

วิจิตร ขอบยาง. 2532. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน. ปรินิพนธ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2522. การนับถือผีในเมืองไทย. เมืองโบราณ. (7 กันยายน – ตุลาคม 2522).

สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุ๋นตระกูล และ ชื่น ศรีสวัสดิ์. 2537. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำ
ท้องถิ่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2540. การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรคนในชุมชน: สถาบัน
วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุพัตรา สุภาพ. 2522. สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี.
กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. 2531. รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. 2539. พิธีกรรมต่างๆ ในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์:
ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.

เสรี พงศ์พิศ. 2529. คื่นสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547. ข้อมูลที่น่าสนใจของประเทศ
ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่งการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ม.ป.ป. การใช้และพัฒนากระบวนการถ่ายทอด
วัฒนธรรมท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

เสถียร พันธรังสี. 2521. ศาสนาโบราณ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2527. การพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา
พานิช.

องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก. 2546. สรุปผลการดำเนินงาน ศูนย์ถ่ายทอด
เทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลตากออก.

องค์การบริหารส่วนตำบลตากออก. 2549. แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.2550-2552) องค์การบริหาร
ส่วนตำบลตากออก.

อมรา ศรีสุชาติ. 2544. สายรากภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อดิศักดิ์ โสมอินทร์. 2534. โลภทัศน์อีสาน. กทม.สินธุ์: ประสานการพิมพ์.

อุทัย หิรัญโต. 2519. สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540. ภูมิปัญญาสี่ภาค – วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.
นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. 2541. ภูมิปัญญาชาวบ้าน :วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้าน
ไทย. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.

_____. 2544. ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

อำภา จันทราภาศ. 2543. ทูทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ (Interview Guides)

ส่วนที่ 1 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ระดับชุมชนถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะศึกษา

ข้อมูลของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

- 1.1.1 ที่มาของชื่อหมู่บ้าน ผู้ริเริ่มก่อตั้ง ช่วงเวลาที่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน
- 1.1.2 จำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ ลักษณะการย้ายถิ่น สาเหตุของการเคลื่อนย้ายถิ่น
- 1.1.3 โครงสร้างผู้นำหมู่บ้าน โครงสร้างเครือญาติ ความสำคัญของตระกูล
- 1.1.4 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดภายในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน
- 1.1.5 เหตุการณ์ภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

1.2 สภาพทางกายภาพ

- 1.2.1 ที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น
- 1.2.2 สภาพภูมิประเทศ ลักษณะความเหมาะสมของดินในการทำการเกษตร
- 1.2.3 ลักษณะการใช้ที่ดินของหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ป่า และการถือครองที่ดิน
- 1.2.4 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

- 1.3.1 อาชีพหลัก อาชีพรอง สัดส่วนการประกอบอาชีพแต่ละประเภทของครัวเรือน ปฏิทินกิจกรรม แหล่งรายได้ แหล่งเงินกู้ยืม และการชำระคืนเงินกู้
- 1.3.2 จำนวนที่ดินถือครองของแต่ละครัวเรือนเอกสารสิทธิของที่ดิน
- 1.3.3 แหล่งรับซื้อผลผลิต รูปแบบการสร้างสหกรณ์ (โครงสร้างทางเศรษฐกิจ)
- 1.3.4 เทคโนโลยีการผลิต (เครื่องมือ วิธีการ)

บทบาททางวัฒนธรรม

1.4 ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านการบริหาร และการจัดการองค์กรชุมชน

- 1.4.1 แหล่งที่มาของภูมิปัญญา
- 1.4.2 การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ก่อเกิดประโยชน์และคุณค่า
- 1.4.3 กระบวนการด้านการแจกจ่ายและหมุนเวียน (ที่ใด ,ใครเป็นผู้กำหนดราคา)
- 1.4.4 กระบวนการการแบ่งแรงงาน ทุน
- 1.4.5 กระบวนการใช้จ่ายและการดำรงชีพ
- 1.4.6 กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้
- 1.4.7 แหล่งที่ปรากฏแล้วสามารถตรวจสอบได้
- 1.4.8 การใช้หรือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาช่วยให้รายรับและรายจ่ายของครอบครัวมีลักษณะเช่นไร
- 1.4.9 ชีวิตมีคุณภาพดีขึ้นหรือไม่ (ดูจากระดับการศึกษา ภาวะการทำงานทำและความสามารถในการตอบสนองความต้องการ)

1.5 ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม

- 1.5.1 ความเป็นมาของประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม
- 1.5.2 การใช้ประโยชน์และคุณค่าจากประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมในด้าน การสร้างรายรับ รายจ่ายและทิศทางของคุณภาพชีวิต
- 1.5.3 กระบวนการทางด้านการค้า การจ้างงานที่เกิดจากประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม

ส่วนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

- สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างไร
- การรวมกลุ่มของชุมชนในกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร มีจำนวนกี่กลุ่ม ใครเป็นผู้ริเริ่ม
- กระบวนการปรับตัวในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน

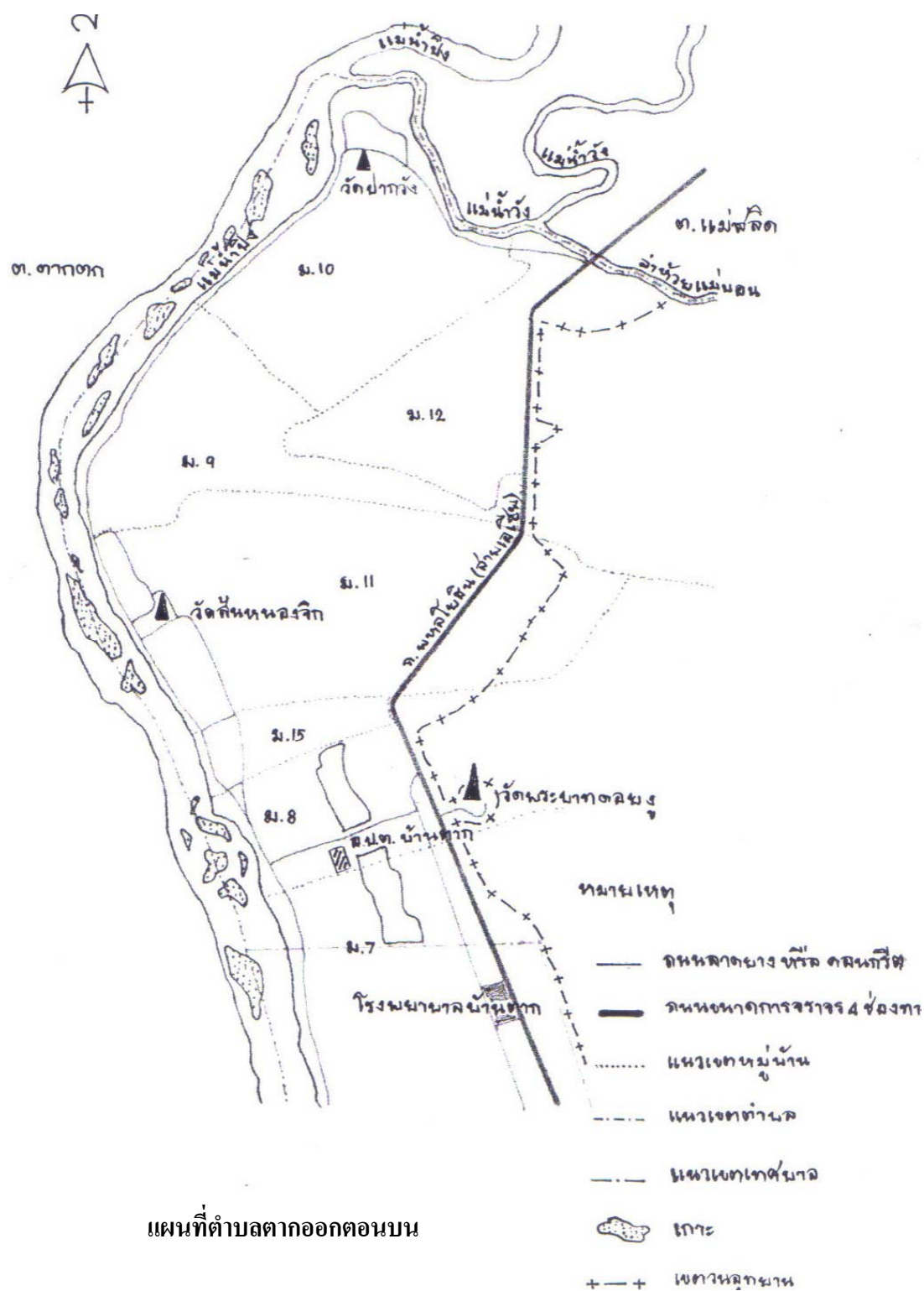
- สภาพความเป็นอยู่ก่อน หลังจากการพยายามใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเม็ดเงินให้แก่ครอบครัวและชุมชน
- แนวโน้มการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (รูปแบบ ,การจัดการ)

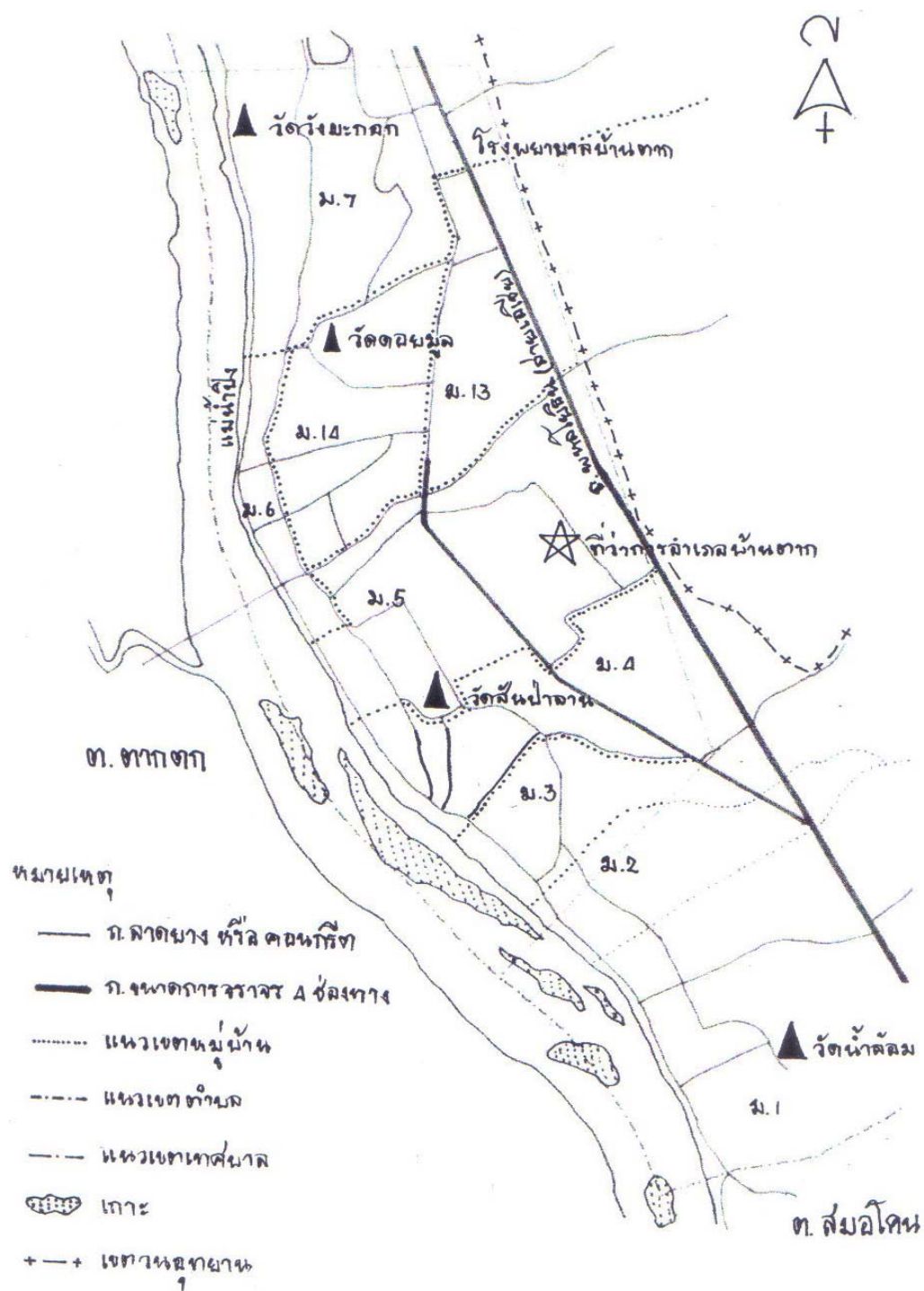
แผนที่สังเขปอำเภอบ้านตาก

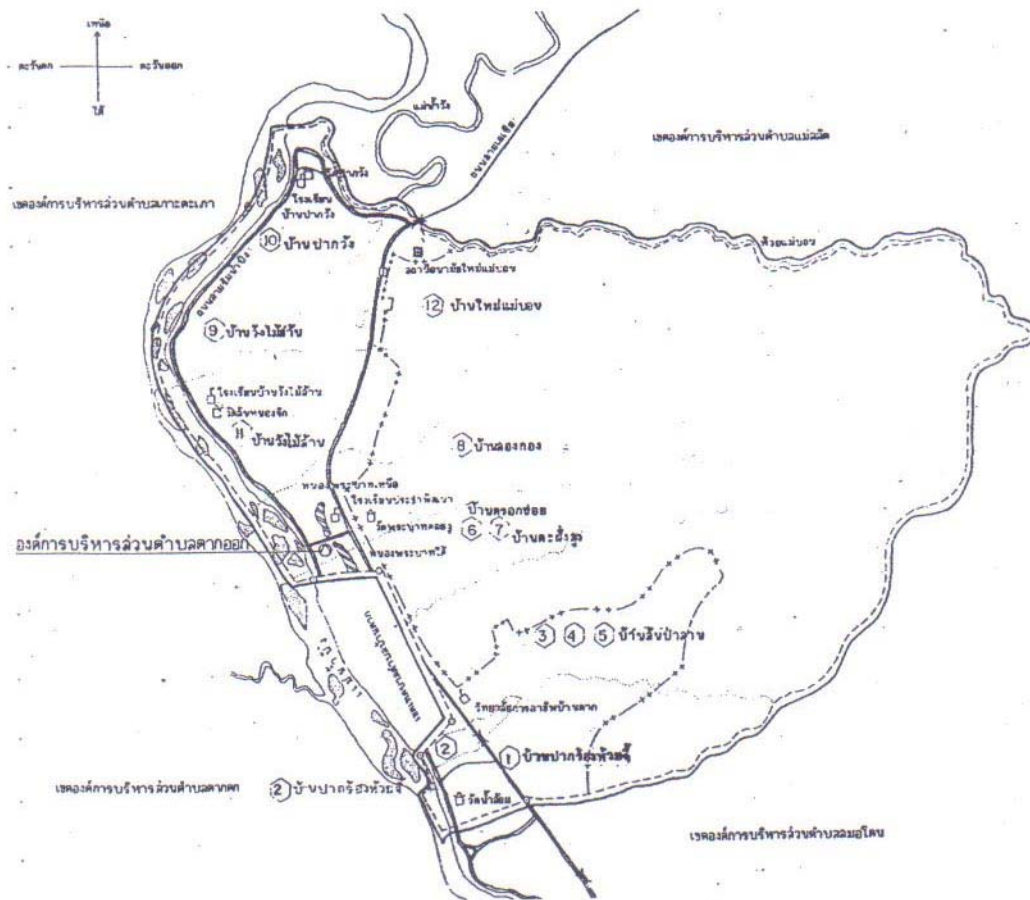
คำขวัญอำเภอบ้านตาก

“พระบรมธาตุล้ำค่า เทอดบูชาเจดีย์ยุทธหัตถี เมืองคนดีบ้านตาก

แผนที่ตำบลตากออกตอนล่าง

แผนที่รวมของทั้งตำบลตากออก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล

นางสาวกนิษฐา แยมโพธิ์ไใช้

วัน เดือน ปี ที่เกิด

22 มีนาคม 2525

สถานที่เกิด

จังหวัดตาก

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี สาขาพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยนเรศวร